JÎN

KOVARA KURDÎ–TİRKÎ ✲ KÜRDÇE–TÜRKÇE DERGİ

1918–1919

Cild IV

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

JÎN

WEŞANXANA DENG
Box 3050
750 03 Uppsala
Sweden

DENG YAYINEVİ
Box 3050
750 03 Uppsala
Sweden

Tarîxa çapê:
Çirîya Pêşîn 1987

*

Baskı tarihi:
Ekim 1987

Fyris-Tryck AB
Storgatan 30, Uppsala-Sweden

ISBN 91-970702-3-8

JÎN

KOVARA KURDÎ–TİRKÎ ⁂ KÜRDÇE–TÜRKÇE DERGİ

1918–1919

Cild IV

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

Birinci sene 10 Nisan 1335 Aded 16

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

JÎN
HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

TÜRKÇE KISMI

KÜRDÇE KISMI

Nüshası 5 kuruştur
Necm-i İstikbal Matbaası

MÜJDE

Mela Ehmedê Xanî hazretlerinin Kürd edebiyatında lâyemût bir mevki tutan bir şaheserleri olup Kürd lisanının derece-i fasahat ve belâgatını isbat eden **"Mem û Zîn"** namındaki manzum romanları, inayet-i Barî ile **"Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti"** tarafından tab'ettirilmektedir. Kâğıdın ve tertibiyenin tereffuu gibi maddî manilere karşı âzamî fedakârlık ihtiyarına ve nefaset-i edebiyesiyle mütenasib bir surette neşrine karar verilmiştir. Kariîn-i kirama tebşîr eyleriz.

MİZGÎNÎ

Kitêba **"Mem û Zîn"**ê em wê tebi' dikin; mizgînî li hemî Kurdan bit. Û babetê mezinahîya kitêbê û sûretekê pirr nefîs dê derkevit. Me guhdarî giranîya kaxidî û giranîya heqê murettiban nekir û bi fîdakarîyek mezin em derêtxin.

EMRAZ-I CİLDİYE VE EFRENCİYE MÜTEHASSISI

DOKTOR ŞÜKRÜ MEHMED BEY

Hemşehrilerimizden Doktor Şükrü Mehmed Bey, pazardan maada her gün sabahtan akşama kadar, Galatasaray Mektebi karşısında Hıristaki ve nam-ı diğerle Said Paşa Hanındaki muayenehanesinde hastaları kabul ve en mükemmel usullerle tedavi eder.

Telefon: Beyoğlu, 1812

ELEM ÇİÇEKLERİ(*)

Bitlis'te kadîmden beri neşr-i irfan ile mâruf Hizanî ailesinin ahfadından hemşehrimiz Kemal Fevzi Bey'in ahîren bu namda 95 sahifelik bir mecmua-i eş'arı intişar etti. İnce ve zarîf hislerin mahsulü olan bu güzel mecmuayı kariîn-i kirama bilhassa tavsiye ederiz.

Birinci sene | 10 Nisan 1335 | Aded 16

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN
HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

YÜKSEK BİR ESER-İ HAMİYET(*)

Martın 30'uncu pazar günü Kürdistan Tealî Cemiyeti'nde Kürdçe mevlûd-i şerîf okunacağı gazetelerle ilân olunmuştu. Yevm-i mezkûrde orada bulunamayacak olan mektebli bir Kürd kızı, sureti zîrde münderic mektubla pek zarîf çiçeklerin süslediği zarîf bir sepeti ve bir kutuyu göndermişti. Mevlûdün kıraatinden sonra hazırûnun ısrarı üzerine cemiyet menfaatine müzayedeye çıkarılmış ve esmanı beşyüz yetmiş liraya bâliğ olmuştur.

Kalbleri daima hissiyât-ı milliye ile çarpan böyle hanımlara ve müzayedeye iştirak eden hamiyetperverana, Kürdlük namına teşekkürler ederiz.

MEKTUB SURETİ

Muhterem kardeşlerim,

Milletimin tealîsine mâtuf teşebbüsât-ı âliyeyi işitince, büyük bir gurur-ı millî ile meserret yaşları dökmekten kendimi alamıyorum. Bu defa da lisan-ı millî ile mevlûd-i şerîf okutturulacağını kemal-i meserretle gazetelerde okudum. Orada kendim bulunamayacağım. Mektebde yaptığım işbu hediyeciklerin kabulünü rica eder ve her işte muvaffakiyetlerinizi Allah'tan niyaz eylerim.

29 Mart, sene 335(1919)

H. Aziz

[2] HİCRAN SAHİFELERİ

KARLI YURDUN ÖKSÜZ VE NASİBSİZ EVLÂDLARINA(*)

Zavallılar!

Dört-beş senelik hicran mesafesinin uzun ve dikenli yollarında, ölümle çok güleştiğiniz oldu. Bu gurbet ve ayrılık yolculuğunun daha hangi çorak ve ıssız çöllere kadar uzayacağını kestiremem. Niyaz için uğradığınız mâbedlerin kapılarını kapalı, kandillerini sönük gördünüz. Kapıları açık olanlarının da mihrabı önünden boş elle döndünüz. Geçtiğiniz ve halen geçmekte olduğunuz geçitlerin ne kadar çetin ve üzüntülü olduğunu, uzaktan olsun işitiyordum.

Hayatın en karanlık, en derin ve mübhem ufuklarında meşaller yakıp gezdim. Her yerde "hiçî"nin gürîzan gölgesinden başka bir şey bulamadım. Arkamda senelerin muzlim heyûlâsı, beni, mazî denen ezel ummanına doğru çekip boğmak istedi; boğulmadım. Önümde "âtî"nin aldatıcı nevzadı, her gün sırıtan riyakâr çehresiyle gülümseyerek aldatmak istedi; aldanmadım. Adım adım dolaştığım bu saha-i hiçîde nihayet yorgun düştüm; yolumu aydınlatan meşalimi, uzaklardan kopup gelen bir fırtına bulutu söndürdü. Heyhat!! Esrar önünde irkilip kaldım. Artık bütün benliğimi sarsan bir "acz-i mutlak" içinde diz çöküp kime yalvarayım!

En karanlık günlerimde bile dem olmazdı ki, nasibsiz yurdumun tüyler ürperten felâketleri, o acı ve iniltili yoksullukları birer dram sahnesi gibi gözüm önünden geçmiş olmasın! Her biri en ağlatıcı bir yadigâr olan o acıklı vak'aları birer birer gözümle görmediğime veya coşkun bir yürekten, yanık bir lisandan işitmediğime ne kadar müteessifim, bilseniz!

[3] Ben hep sizleri düşünürken, bir "irtibat ve teselsül-i efkâr", o bîçare, sahibsiz memleketin şen bağçelerini, zihnimi "edvar-ı esatîr"e kadar alıp götüren yüksek, yalçın kayalıklarını, en hasta sevdalara en şûh nağmeler terennüm eden gümüş çağlayanlarını, yorgun ümidleri baygın ninnilerle avutan ırmaklarını, kenarlarında yeşil gözlü, vahşî periler yıkanan beyaz menbalarını, bazen serâpâ istihza kesilen, gür siyah kaşlar altında daima gülen koyu siyah gözleri hatırlatır ve zihnimde o penbe, hülyakâr ufukların hayali irtisam eder dururdu.

Sizi çok, pek çok defalar andım, geçen yolculardan çok defalar sordum. Kiminizin Rusya'da esir olduğunuzu ve kiminizin İran topraklarına sığındığınızı, birçoğunuzun da ebediyetin kapılarını çaldığınızı söylerlerdi.

Ben bu tahammül kıran şeylere için için hayli ağladım. Hayatınızı müjdeleyen bir sada, o tesellîsiz ufuklardan uzanıp gelmedi. Siz her gün katre katre yaşarken, hayır belki her gün bir parça daha ölürken yalnız hüsranınızı ağlayan tarih vardı.

Ademin siyah kanatları gözlerinizi perdelerken, uzaktan mateminizle istihza eden nankör evlâdlarınız da vardı.

Yedi sene evvel "Komanova"nın karlı sahralarından zafer terkederek ayrılırken, bana harbin bir kurban mezbahasına dönen manzarası hiç de tesir etmemişti. Yanımda binlerce şehidin pıhtılaşmış kanları akarken, ölüm benden ürküp kaçıyordu. O vakit bilmem nasıl bir çılgınlıkla eceli tehdid ediyordum. Heyhat!! O kanlı harbin —ferdalara ölümlü bir hicran tevdi eden— inhizamında gördüğüm bir sefalete ağladım:(898)

Evini barkını düşmana bırakan bir aile gördüm. Beli bükük, ak sakallı bir ihtiyar, hasta gelinini bir merkebe bindiriyor, arkada iki üryan mini mini yavru yorgunluktan şikâyetle feryad ediyordu. Gelinin ayakları çıplak [4] ve açıktı; fakat üzerinde taşıdığı siyah atlas çarşafı, ihtiyarın henüz yepyeni mavi çuha paltosu, çocukların boyunlarından asılan al ve ipek kurdelaları ve sonra sîmalarından akan bir vekar, bu bedbaht kitlenin pâk ve asîl bir aile olduğunu îma ediyordu. İşte ölümü tehdid eden yürek, bu manzaraya ağlamıştı.

(899)

Me'yus olmayalım. Yalnız o hicranlı günlerin acı hatıraları, temennî ederim ki hiç bir âciz ferdimizin bile yadından silinmesin; yarınki ahfadın mütecessis kulakları hep o sefalet menkıbeleriyle doldurulsun. Belki o rehakâr nesil, yere düşenleri kaldıracak; belki o rehakâr nesil, ecdadın belirsiz makberleri, aziz yurdun çökük harabeleri üzerinde sarsılmaz âbideler, yıkılmaz saltanatlar kuracaktır.(900)

Kemal Fevzi

---

(898) Yazarın burada sözünü ettiği savaş, Osmanlı devletinin yenilgisiyle sonuçlanan 1912 Balkan Savaşı idi. Bu savaşta Yunanistan, Bulgaristan ve bugünkü Yugoslavya'nın en büyük cumhuriyeti olan Sırbistan ile yine Yugoslavya'nın bir cumhuriyeti olan ve Batı'da "Montenegro" adıyle bilinen Karadağ, Osmanlılara karşı savaşmışlar ve onları Balkanlar bölgesinden çıkarmayı başarmışlardı.

(899) Yazının yukarıdaki paragrafı ile aşağıdaki paragrafı arasında 7-8 satırlık bir paragrafın yeri, derginin aslında boş çıkmıştır. Bu paragrafın sansür edilerek yayınlanmasının önlenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

(900) Saltanat: Bu sözcük Arapça olup şu iki anlama gelmektedir: 1- Sultanlık, hükümdarlık. 2- Bolluk, zenginlik, refah, görkemli yaşam.

[5] EYYAM-I MAHSUSAMIZI TESBİT MESELESİ(*)

"Jîn"in 14'üncü nüshasında "Sersal" tebriki münasebetiyle ortaya şayan-ı tedkik bir mesele atılıyor:

Eyyam-ı mahsusanın tesbiti meselesi.

Bu makalemde bu "yevm-i mahsus"ları tâyin edecek değilim; bunların tesbiti lüzumunu teyid edeceğim. "Jîn", Sersalı tebrik ederken acı günleri de tezkârdan vazgeçmiyor. Filvaki, Kürdler son zamanların lâyüadd meraretlerini en feci suretlerde tattılar. Vazifelerine pek sadık olan bu milletin maddiyâtından ziyade mâneviyâtı sağlam —hem pek sağlam— imiş ki, Anadolu'yu şarktan garba doğru kat'eden bitmez yollarda sayısız ölüler terkettikten, bilinmez sefaletler yaşadıktan sonra yine bugün "hayatdar" milletlere lâyık âsâr-ı kıyam gösteriyor.(901) Böyle ne kadar acı günler görürsek görelim, hiç birisi vazifelerimizi ve parlak âtîmizi dimağlarımızdan uzak bulunduramaz ve milletçe eski zamanlarda yaşanmış büyük, mes'ud günleri de unutturamaz. Bilakis, felâketâmiz günler, saadete ermek lüzumunu bizlere —sûr-ı İsrafil kuvvetiyle— ihtar eden sebeblerdir.

İnsanlar memerr-i vukuâttır derler. Bir insanın hayatında lezzetle, intibahla anılacak, hayatın geçmiş günleriyle alâkadar ne tatlı "an"lar olur!.. Hele aile efradından birine ya birkaçına aid bir günün topluca yad-ü tezkâr edilmesi ne inşirahbahş bir tesellî yerini tutar; çekilen ve çekilecek olan acı günlere karşı ruhlara yeni bir kuvvet ve azim aşılayan bir tesellî!..

Birçok insanlardan mürekkeb olan heyet-i ictimaiyeler için de böyledir. Bir heyet-i milliye yoktur ki, yaşadığı müddetçe hayat-ı umumiye-i müşterekesine esaslıca müessir bazı "an"lar geçirmiş olmasın.

[6] Dinden uzak yaşamayacak olan hey'ât-ı ictimaiye efradı, her günkü vazaif-i diniyelerini îfa ettikleri gibi, dinî yevm-i mahsuslarını da, birbirleri hakkındaki temenniyât-ı hâlisanelerinin —rahmet-i ilâhiyeden istiane suretiyle— izharına birer vesîle sayarlar. Böyle eyyam-ı diniyede nice insanlar eski iğbirarları unuturlar, hemcins hakkında hayırhah olmak lüzumunu hissederler. Ruhlarımızda lâhutî ve rahmanî bir incizab uyandıran, en ziyade böyle günlerdir. Eyyam-ı mübarekeyi gayri ihtiyarî bir iştiyakla bekleriz.

İctimaî yevm-i mahsuslarımız bizler için, ailece, arkadaşlarca, komşularca tarlalarda, çayırlarda, eğlence yerlerinde gezmek, eğlenmek, sevişmek için ne güzel vesîlelerdir!

*

(901) Yazarın bu cümlede sözünü ettiği ölümlü ve sefaletlerle dolu yolculuk, I. Dünya Savaşı sırasında Kürdistan'ın önemli bir bölümünün Rus işgaline uğraması sonucunda meydana gelmiş olan göçtür.

Milletler için asıl mühim olan, "millî yevm-i mahsus"lardır. Bunlar, hayat-ı milliyede birer durak yeri, birer merhaledir. Böyle günlerde bütün eşvak-ü ıstırabât-ı maziye, acı-tatlı hatırât-ı milliye, vakayi-i tarihiye, ömr-i ecdad. . . hep göz önüne gelir; acı günlerin tekerrür etmemesi, mes'ud günlerle yaşamak için yeni kuvvetler iktisab olunur. Yevm-i mahsuslar birer ıbtıhac günüdür. Topluca eğlenmek, sevinmek, gülmek, milletlerin hakkı olduğu kadar vazifesidir de. Bu günlerde milletler için kendi varlığını anlamak fırsatı vardır; başka günler çalışan, hayat-ı ferdiye endişesiyle uğrasan insanlar, "millî gün"de şahsiyet-i âliye-i millîye ile en yüksek derecede alâkadar olur; hayatî dakikalarda —meselâ bir hakkını dinletmek için— kıyam edecek olan "ruh-ı millî" o gün nümayan olur, âdeta bir imtihan saatı geçirir.

Yüksek eserler ibda' etmek isteyen şairler nasıl bir heyecana muhtac iseler, milletlerin ruhunda öyle bir "heyecan" yaşamalıdır. Böyle yevm-i mahsuslar, millî heyecanın kudretini "tesciye" eden idmanlardır. Millî günler, geçen vakayiin öyle canlı hulasalarıdır ki bu günlerde üfûl etmiş bir tarih yaşanır ve yaşanacak bir tarihten haber alınır.

[7] Samimî görüştüğümüz, muhibb-i millîmiz münevver bir Avrupalı, bir gün bana, "sizin yevm-i mahsuslarınız pek az; iki dinî bayramınız var, birikiyi geçmeyen de millî günleriniz. Bunları da adamakıllı yaşatmıyorsunuz. Eyyam-ı mahsusanızın azlığı, sizlerin bir defa çalışkan olmadığınızı gösteriyor. Çünkü çok çalışanlar, kendileri için istirahat günleri ararlar. Saniyen, tabiatı iyi tedkik etmediğinize, bedayi-i tabiattan pek zevkyab olmadığınıza delildir. Bundan başka, her vakit teslimiyetle yaşadığınıza, her şeyi oluruna bıraktığınıza, millî hayatınızda mühim anlar geşirmediğinize de delildir. Bunlar birer kusurdur; tashih etmelisiniz" dedi.(902) Bu sözlerin bazı cihetlerine aklımın yettiği kadar cevab verdim; fakat doğru cihetlerinin çok olduğu da inkâra lâyık değildir.

*

Millî günleri yaşatmak hakkımız ve vazifemizdir dedik. Tarihin bize bahşettiği bu hakdan istifade ve bu vazifeyi îfa için muhtelif şekillerdeki eyyam-ı mahsusamızı tesbit etmek lâzımdır. Tarihçilere, genclere müsaid bir mevzu-ı tedkik.

Kürdlerin, mâlum olan dinî eyyam-ı mahsusasından maada millî ve ictimaî ne gibi yevm-i mahsusları vardır? Bunlar hangi tarihî menbalardan çıkmış, hangi mecralardan akıp gelmiştir? Meselâ "Sersal"ın İranîlerin Nevruzlarıyle müşterek olduğu anlaşılıyor; bu nedendir veya öyle midir? "Direfş-i Kaweyanî"nin açıldığı günün yevm-i mahsus ittihazı için "Kawe"nin tarihen Kürd olmasından başka sebebler ve bu esbabdan doğmuş neticeler yok

---

(902) "Tashih etmelisiniz": Düzeltmelisiniz, doğru bir duruma getirmelisiniz, doğru bir biçime koymalısınız.
"Etmelisiniz" sözcüğü derginin aslında "etmemelisiniz" biçiminde çıkmıştır. Bunun bir dizgi hatası olduğu açıktır. Bu nedenle biz doğru biçimini yazdık.

mudur? "Kürdler için ictimaî, millî eyyam-ı mahsusa şunlardır, tarihen asılları, sebebleri bunlardır" demeli, ortaya koymalıdır. Yevm-i mahsuslarımızı bilmek, tarihî bir kavim olmak haysiyetiyle vazifemizdir. Kendimizi bilmek vazifesini şimdiye kadar ihmal ettik. Hem yevm-i mahsuslarımızı öğrenmek, hem de onları [8] zamanlarında yaşatmak, kendimizi bilmenin yollarından biridir; "tarih-i medenîmizin asılları"na doğru da bir girizgâhtır.

Demek istiyorum ki yevm-i mahsuslarımızı tâyin edelim, onları hayat-ı milliyemizde yaşatalım; kendilerini pek az tanıyan ve başkalarına da az tanıtan Kürdler de, tarihte ve hâlde ne olduklarını öğrensinler.

Bu uzun sözlerin hulasatulhulasası:

Kendimizi bilmeliyiz ve başkalarına bildirmeliyiz. Çünkü bu "taarruf" ve "tarif", millî vazifemizi takdir etmek ve hakkımızı ağyara teslim ettirmek için bir çaredir. Bu çare de, millet olarak yaşamamız için kat'î bir lâzimedir.

Memduh Selimbegî

"MEM Û ZÎN"İN TAB'I MÜNASEBETİYLE(*)

Menafi-i umumiye ve hademât-ı hayriyeye müteveccih maksadlarla çalışan şahıs ve cemaatlere muavenet etmek, "millî vazifeler kadrosu"na dahildir. Bir millet yoktur ki, teâlîye mâtuf emellerini "cemiyet"siz ve bir cemiyet yoktur ki programını "millet"siz hayyız-ı fiile getirebilsin.

İfade-i diğerle:

Asrımız, hademât-ı umumiyeyi ferdlerden almış, cemiyetlere tevdi etmiştir. Ancak cemiyetlerdir ki, sinelerinde taşıdıkları birçok efradın tanzim edilmiş, muttarıd, müttehid mesaîleriyle bu muazzam işleri başarırlar. Efrad da, ancak izhar edecekleri measir-i teşvik ve ibzal edecekleri maddî-mânevî müzaheretler nisbetinde cemiyetlerin mesaîsinden faydayab olurlar.

*

Nazar-ı şükranla görüyorum ki **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti**, mazhar olacağı teveccühü hiç hesaba katmadan ve mâruz kalacağı müşkilâtı [9] kale almadan, muayyen gaye üzerinde durmayıp çalışıyor. Deruhde ettiği vazifeler pek adîd ve mühimdirler. Bunlardan birisi olan "lisan ve edebiyat" meselesi, başlıbaşına bir ağır iştir. Ben eminim ki bu işlerin ağırlığı, O'nun şevkini kesredecek değil, azmini artıracaktır. Son zamanlarda teşebbüs ettiği bir emr-i azîm, benim dediklerimin ve bu cemiyetin mesaîsinin bariz bir delilidir.

Meşhur Mela Ehmedê Xanî'nin Kürd edebiyatında ebednişan bir kıymeti olan **"Mem û Zîn"** namındaki şaheserinin cemiyet tarafından, kıymet-i edebiyesine lâyık masarıf-ı mühimme ihtiyarıyle ve bir nefaset-i mahsusa ile tab'ettirildiğini istibşar ettim. Bu kitab, bir Kürd lisanının varlığını, hem öyle bâlâter ve ekmel bir varlığını isbat ediyor ki, bu sübut, Kürdlerin iddiasından doğma değil, Şark'ı bilen müdekkik Avrupalıların da tasdikiyle müeyyeddir.(903)

"Mem ü Zîn", şimdiye kadar bütün Kürdistan'da ya hafızalarda, ya elyazısı bir-iki kitabda yaşadı. Bundan sonra da, âtînin müdevven Kürd edebiyatında, haiz olduğu sadr-ı şerefde ebediyyen yaşayacaktır. **"Mem û Zîn"** hakkındaki tedkik-i edebîyi daha salahiyetdar zevâta terkediyorum. Yalnız, gayûr müteşebbislerine arz-ı şükran tezkâr-ı hak sadedinde şunu söylemek isterim:

Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti teşvike arzukeş değil, fakat lâyıktır. Eazımı ne mikdar çok, ne mertebe yüksek dimağlı şahsiyetler olursa olsun, genclerinden, genclerinin mesaîsinden müstağnî olarak terakkî etmiş bir millet görmüyoruz. Gencler çalışmaktan yılmazlar; ekseriya çalışmanın yolunu da büyük bir isabet-i nazarla tâyin ederler. İş, "genclik kuvveti"ne muaraza değil, muavenet etmeye kalır; bu, aynı zamanda bir vecîbe-i milliyedir de.

Memduh Selimbegî

[10] BİR HİKÂYE-İ TARİH(*)

MUKADDİME

Vakayi-i tarihiyenin neşr-ü tenkidi için hiç olmazsa rubu' asırlık bir zamanın mürûru, "ilm-i tarih"çe kabul edilmiş kavaid-i esasiyeden ise de, bu kaideyi vak'anüvislerce tescil edilebilen vukuâta tatbik etmek doğru olabilir. Esasen vak'anüvislerin bile daire-i ıttılaından uzak kalan, türlü rivayât ve menkulât ile karışık bulunan vakayi hakkında, tebyîn-i hakaik namına ne kadar söylense ve yazılsa faydadan hâlî değildir. Bu nokta-i nazarı gözeterek, herkesçe az-çok mâlum bulunan Bitlis vak'a-i ahîresi hakkında zevât-ı müteaddideden dinleyerek toplamış olduğum notlarımı, —tarihî bir hizmet fikriyle— enzar-ı kariîne arz, ve tesbit-i vukuâta ibtidar eylerim:

---

(903) "Şark"tan maksat Doğu ülkeleridir.

Bundan altı sene akdem, Bitlis kasabası oldukça ehemmiyetli bir müsademeye sahne olmuştu. Müsadımlar, "Mela Selim"(904) idaresinde kasabaya hücum eden Kürdler ile hükümet-i mahalliye kuvvetlerinden mürekkebdi. Vak'anın tarz-ı cereyanı şöylece nakl-ü hikâye olunuyor:

Hizan kazası ile Karçikan, Şetek, Sîmek nahiyelerinde Kürdler miyanında propaganda yapılmakta, teşkilât ihdas ve silâh tevzi olunmakta idi. Bu cümleden olmak üzere "Xaçûkanlı Süleyman Ağa", birkaç refîki ile, Şetek Nahiyesi Müdîri tarafından —silâh tevzii maddesinden dolayı— tevkif ve merkez-i vilâyete izam edilmiş idiler. Bu hususta yapılmış olan tahkikat neticesi, "Mela Selim"in merkeze celbi lüzumunu gösteriyordu. Keyfiyet Hizan Kaymakamına iş'ar ediliyor. Kaymakam, Mela Selim'i alıp Sîmek nahiyesine getiriyor. Oradan da elli jandarma refakatıyle, merkez-i vilâyete iki [11] saatlik mesafede kâin "Alek" karyesine geliyorlar. Jandarmaların kesretini müşahede eden Mela Selim, işin içinde bir fevkalâdelik olduğunu hissedince, köylüyü meseleden haberdar ile heyecana sevk ve harekete teşvik eyliyor. Zuhur eden arbede üzerine iki-üç jandarma mecruh oluyor ve Mela tahlîs ediliyor ve oradan doğru, ikamet ettiği "Xumaç" karyesine geliyor; etrafa heberler îsalıyle tertibât-ı aleniyeye ibtidar ve tevabii cem' ile merkez-i vilâyeti tehdide kıyam eyliyor. Meselenin fena bir renk ve şekil alacağını anlayan Bitlis Valisi, Mela'nın celbi, keyfiyetin hall-ü te'lifi zımnında, hükümet namına Mela'nın kayınpederi meşayıh-ı Kadiriyeden Şeyh Nasreddin, ahali namına da Küfrevîzade Şeyh Abdulhâlık,(1) Müftü, Nakîb Efendilerle eşraf ve âyan-ı mahalliyeden mürekkeb bir heyet-i mahsusa gönderiyor.

Heyet Xumaç'a muvasalat edince Seyyid Ali'yi de orada buluyorlar. O gece heyetin şerefine bir çay ziyafeti yapılıyor ve mesele münakaşa ediliyor. Heyet erkânı, Mela'ya, tevessül ettiği harekâtından vazgeçip hükümete itaat etmesini, şayet kıyam ve ihtilâfı zarurî kılan esbab var ise, onları metalib-i muayyene suretinde hükümete bildirmesini dermiyan ile, buna kendilerinin de tarafdar olduklarını ilâve eyliyorlar. Seyyid Ali dahi heyetin nokta-i nazarını teyid ederek, Mela Selim'e, fikrinden vazgeçmesini ve teşebbüsâtının esassız, vâhî olduğunu, daha ileri giderek,

—Hoca, ne yapıyorsun? İp benim boğazıma girer!

diyor ve izhar-ı nâhoşnudî eyliyordu. Bütün bu beyanât, Hoca'nın "fikr-i

(904) Bu ad derginin aslında "Monla Selim" şeklinde çıkmışsa da, bu telâffuz şekli Osmanlı Türkçesine özgüdür; Kürdçede ise bu sözcüğün telâffuz şekli "mela"dır. Bu nedenle ve bu ad da bir Kürd adı olduğu için biz "Mela Selim" diye yazdık.

(1) Müşarünileyh, Rusların Bitlis'i istilâ-i ahîri şeb-i nabehengâmında, âr-ı firar nefsine ağır gelmekle, tek başına pek celâdetkârane olarak sokak muharebesi yapmış ve cebhanesi bittikten sonra şehid düşmüştür. Aynı suretle hareket etmiş zat hakkında da mevcuddur.

sabit"i üzerinde hiç bir tesir bırakmıyor ve arzusundan biç bir suretle vazgeçmeyeceğini anlatmak için,(905)

—Vali Bitlis'te ne duruyor, işte Musa Bey bize vali!(906)

diye mukabele [12] ediyor. Bu esnada dışarda toplanmış olan kalabalık arasında, "Kürdler üzerine iki top ve iki tabur asker sevkolunacağı" şayiası zuhur edince ortalığı heyecan kaplıyor ve heyete tecavüz bile edilmek isteniliyorsa da Seyyid Ali mümanaat ediyor. Heyet avdet ettiği gibi, Seyyid Ali de Mela Selim ile birlikte Bitlis'e geliyor. Muhtelif mahallerde misafireten oturuyorlar. Fakat Mela Selim, meselenin bu türlü bir tarz-ı tesviye ile kapanmasını arzu ve yahut hükümete emniyet etmemiş olacak ki, intizar ve halecan içerisinde bulunan Kürdlere hitaben, Seyyid Ali'nin asıldığından ve kendisinin de asılmak üzre olduğundan bâhis bir mektub yazarak gönderiyor. Rivayete nazaran mektub, kasabayı ihata eden karakollar tarafından tevkif ediliyor.

Vali, teskin-i ezhan ve def'i iştibah için o gece Seyyid Ali'yi tekrar Hizan'a gönderiyor; arkası sıra Mela da avdet ediyor. Bunun üzerine Şeyh Şehabeddin dahi Xumaç'a geliyor. Temînen beyan edildiğine göre, orada Mela'nın ısrarı üzerine, Valiye, "Şeyh Şehabeddin" mührüyle memhûr tehdidâmiz bir mektub yazılarak "Feqî Mistefa" vesatetiyle gönderiliyor. Şimdiye kadar itilâfkârane hareket eden Vali, bu mektub üzerine kuvvetin lüzumunu hissedince, evvelce kuva-i müsellâha isteyip de Mela'nın kasabaya vürudu üzerine tehirini istemiş iken, şimdi takrar kuvvetin izamını taleb ediyorsa da, bu tarz-ı hareket, Van Valisi Tahsin Bey'le beraber, İstanbul'da o vakitki zimamdaran-ı umûr nezdinde nâhoş bir tesir bırakarak, Vali azlediliyor; yerine Siird Mutasarrıfı "Mustafa Abdulhâlık Bey" tâyin kılınıyor.(907)

(Mâbâdı var)

Law Reşîd

(905) "Anlatmak" sözcüğü derginin aslında "anlamak" biçiminde çıkmıştır. Bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıktığı ortadadır. Bu nedenle biz doğru biçimi olan "anlatmak" olarak yazdık.

(906) Musa Bey'den makst Motkan aşiretinin lideri Hacı Musa Begê Xwêtî olsa gerektir.

(907) Mutasarrıf: Osmanlılar döneminde valilerle kaymakamlar arasındaki yöneticiler için kullanılan bir unvan. Mutasarrıflar tarafından yönetilen yerler de, illerle ilçeler arasında yer alan ve "sancak" adıyle bilinen idarî birimlerdi.

[13] KÜRDÇE KISMI(908)

(908) Kürdçe kısmı: Beşê Kurdî.

GAZİNDEK(909)(*)

Ji mi ra dibêjin ke bi Kurmancî meqale binivisînî. Li ser kîjan **zivanê Kurmancî?** Zivanê Kurmancî ne yek e ke... Xelkê Silêmanî zivanê **Hekarîyan** nizane; Dumilî Kurmancî nizane; xîlafê wîya jî rast e. Ez û hemû Kurdan dixwazin ke yek zivanê me hebî, her kes bi wî zivanî bixwînî, binivisînî. Va şixula li ser pîyê ciwanê Kurdan hîştî ye. Bira wan bişixulin. Ez'ê li vira de bi birayê xwe yê Kurmanc ra gazinda bikim.

Gelî biran!

Ji çar sed salan zêdetir e ke me dewlet û selteneta xwe winda kir, me li bin destê xelkê xulamî kir. Bav û kalê me can û mal, zar û ciwan, xûn û xudanîya xwe li ber xelkê dan, sirf winda kir; pê mal û perê xwe zaryê xelkê mezin kir; ewladê xwe şivan, cotarî, nezanîn hîştin; ji wan ra xulam û qurban şandin. Cîranê me, na na! Fileyê ke li bin dest û konê me da merî bûn, pê nan û ava me mezin bûn, şev û roj sa'y kirin, ciwanê xwe li ser welatan da şandin, xudîyê sen'et û tîcaret gîştandin, şûn da anîn, li ber çavê me bîra me kolandin. Li gora wan me çavê xwe pê desmalek zexm girêda, dest û lingê xwe li zincîran xist, zivanê xwe jêkir. Xwekê Kurdan winda bûn; ji hevdin ra çavê xwe vekirin, qirika hevdin girt, pêsîr û lingê hevdin kişand, kerî û pezê hevdin birr kir, mal û milkê hevdin talan kir.

Îşte îro roj rûyreş, destvala manin. Elbet kes li me ra xudîtî nakî.

Ez dixwazim ke ew rojên tarî û reş em bîr bikin, hişê xwe li serê xwe bigirin, liboyê mileta xwe, liboyê erd û zaryê xwe bişixulin. Ji me ra fesadî û mizawirî ne lazim e; xwendin, zanîn, nivîstin gerek e.

[14] Ez dixwazim ke her merivekî Kurd birayê xwe yê din nas bike; gişk li ser hevdin bireve; hinek bi canê xwe, hinek bi malê xwe, hinek bi zivan û zanîya xwe vê mileta xwe ya esîr ra yalîkarî bike; destê hevdin bigire. Herbê da mileta me, Kurdistana me xêr ci rindîyê çi nedî! Sînga wê da birînek kûr vebû. Nuka jî ew bi wê birîna xwe dinale. Ne yek, ne bîst mirov wê birînê nikanî sax bike. Ez dixwazim ke hemû pîr û ciwanê Kurdan li ser birîndarê xwe bireve, her kes bi destê xwe birînê girê bide. Çavê dinê li wir e. Xwedê neke, paşê ew'ê li destê me biçe; em'ê jî, zaryê me jî, Kurdistana me jî winda bibin. Ez ji hemîyet û mêranîya û comerdîya Kurdan şufe nakim.

Feqet kesê kî mileta min ji xewa dirêj rake tunîne. Îşte ew şixula muhim **"Civata Bilindîya Kurdistan"**, **"Jîn"** û **"Kurdistan"** û ciwanê wan hilgirtîye.(910)

---

(909) Di vê nivîsarê da hem ji alîyê rêzimanê ve, hem jî ji alîyê îmlayê ve gelek şaşî hene. Lê belê, ji ber ku me nexwest em tiştek jê biguhêrin, me nivîsar wisa, digel wan şaşîyên tê da wergerand tîpên Latînî. Her weha, me ew wergerand Kurdîyeka xwerû û rast jî.

(910) Mexsed ji **"Civata Bilindîya Kurdistanê"**, **"Komela Pêşketina Kurdistanê" (Kürdistan Tealî Cemiyeti)** ye; mexsed ji **"Jîn"ê**, ev kovara ha ye; mexsed ji **"Kurdistan"ê** jî kovara **"Kurdistan"** e ku wê demê li Stanbolê ji alîyê **"Komela Pêşketina Kurdistanê"** ve hatîye weşandin.

Gelî Kurmanca!
Ez gazî û hewar dikim û dibêjim ke:
Rîya kî em heya nuka lê çûn, pêşîya wê "zêrzemîn" e.(911) Me, we, gişkan bi çavê xwe dît. Vegerin, vegerin! Ji wê rîya xwar û çepî û mirinê şûn da vegerin! Ji me ra îttîfaq lazim e! Fe'tebîrû, eyyuhel'îxwan!(912)

3 Nîsan 335(1919)

Kurdîyê Siwêrekî(913)

PÎYESA KURDÎ(914)
MEMÊ ALAN

Tîyatroya Kurdan Fezîleta Kurdan noşî didit

DU PERDE PÎYES

Esera E. Rehmî

PERDA DUYÊ (915)

(Perde vedibit. Dîsa rayxistina berê. Xezal bi tenê ser doşekê rûniştî ye, milehezan diket û yekcar)

[15] XEZAL
Ah... Ya Rebbî, eve bû salek çu cewab ji Memê nehat. Carek dîtir min Memê dîtiba, bila melekê mewtê hatiba, emanetê xwe ji min girtiba!(Radibit pîyan) Ah... Ah... Eve çi jîn e! Ma mirov jibo derd û eleman hatîye dinyayê!

(911) Zêrzemîn: Ev peyvikeka Farisî ye, bi mana "bin'erd" e; bi mana "tarî" jî tê bi karanîn.
(912) Ev peveka paşîn Erebî ye, mana wê ev e: "Birano, îbret bigirin, ders û tecrube bistînin".
(913) Di despêka vê jimareyê, di lîsta têdayîyê(munderecat) da navê nivîskar "Kurdîyê Bitlîsî" hatibû nivîsîn. Li gora bawerîya me ew şaş e, ev rast e. Lewra nivîsar bi devokê hêla Siwêrekê hetîye nivîsîn.
(914) Ev sernivîsar jî, wek sernivîsara perda pêşîn a pîyesê, di eslê kovarê da bi zimanê Tirkî "Kürdçe Piyes" hatibû nivîsîn. Lê belê, ji ber ku pîyes bi Kurdî ye, me sernivîsar jî wergerand Kurdî û Kurdîya wê nivîsî.
(915) Duyê: Diduyan.

ÇAVREŞ

(Ji der da têt) Xezal, Xwedê xêr ket, te çi ye? Dîsa tu wê digirîyan! Ji ber lawê min negirî, negirî! Mizgîna min li te, îroke mirovek ji ordûgahê hatîye, leşkerê me berdaye dijminan, dijmin teslîm bûne, Memê silamet e, van rojan dê bêt...

XEZAL

(Bê xwe)(916) Xwedê guh dengê te bî! (Xwe berhev diket, gotina xwe poşman bû, pêş xesîya xwe şerm kir.)

ÇAVREŞ

Xezal, Xwedê wekî Memê da min, tu jî jibo Memê hatî dinyayê. Şerm neke. Ez îftîxarê bi te dikim ku tu bûka min î. Memê çend law e, tu jî hinde delal î. Memê çend camêr û xwedan mêrînî ye, tu jî hinde xwedan îsmet î.(917) Ez li pêş te nabêjim, Xwedê şahid e, hemî cihan ez dibêjim. Çunkî rastîyê mirov înkar biket bêînsafî ye. Xwedê we her dukan bo min bihêlit.

(Dengê derî têt, Xezal diçit.)

XEZAL

Ew kî ye?

DENGEK

Ez im.

(Xulamek ji der da têt.)

XULAM

Xaleta Çavreş, xanima min got bila heta l'êre kerem biket.

ÇAVREŞ

(Dibêjite Xezalê) Xezal, ez wê diçim, emanetê te ev der.

(Çavreş diçit, Xezal tenê dimînit.)

XEZAL

Ah... Ah... Xwesîya min mizgînî da min. Eceba rast e, carek dî em dê bigîhîne yek?(918)

(Dengê derî têt, Xezal dibezit.)

XEZAL

Ew kî ye?

---

(916) Bê xwe: Bê hemdê xwe, bê ku haya wê ji wê hebe, bê ku li xwe veaqile û ji xwe haydar be.

(917) Îsmet: Namûs, paqijîya exlaqî, şeref.

(918) Bigîhîne yek: Bigîhîne hev.

Mêhvan e.
(Poşîya xwe bi devê xwe digirit,(919) derî vediket.)

[16] XEZAL

Kerem ke!

MÊHVAN

(Temaşe diket nas naket)(920) Selamun aleykum.

XEZAL

Aleykumusselam. Kerem ke, ser serê min hatî.

MÊHVAN

(Rûdinêt) Xwedê ji te razî bit.

XEZAL

(Tasek dew tînit, destê xwe didite sînga xwe) Kerem ke.

MÊHVAN

(Dew digirit, dewê xwe vedixut) Min gelek ji te minet e.
(Xezal diçit karê nanî biket.)(921)

MÊHVAN

Zehmetê nekêşe. Vê gavê ez westame, ez neşêm çu bixum.

XEZAL

Mêhvan mêhvanêt Xwedê ne, çawan emir bikin em mecbûr in emrê wan biçî bînin.

MÊHVAN

Xwedê kêmasî neket. Pirsyar bêeyb in, ez dê tiştekî ji te pirs bikim

XEZAL

Emir ke.

MÊHVAN

Hun keça malê ne, yan bûka malê ne?

---

(919) Bi dîtina me ev pevek şaş hatîye çapkirin, awayê wê yê rast weha ye: "Bi poşîya xwe devê xwe digirit".
(920) Yanî, Mêvan temaşe dike ku Xezal wî nas nake, bala xwe didê ku Xezal wî nanase.
(921) Yanî, Xezal diçe ku nan hazir bike, xurek ji mêvan ra amade bike.

XEZAL

Hun mêhvan neban, miqabilê vê suala te lazim tat ez bi çekan cewab bidim.(922) Hinde qeder heye tu mêhvan î, qedrê mêhvanîyê ser me wacib e û çu Kurdan di mala xwe da deng mêhvanan nekirîye û daîma Kurmancan di rîya mêhvanê xwe da can daye. Dijminê Kurmancan bibite mêhvan, dîsa qebûl dikin û qedr'î digirin û xizmetê bo dikin.

MÊHVAN

Xezala min! Sed aferîn bo îsmeta te! Ez fexrê bi te dikim! Te ez nenasîm, ez Memo me! Şîrê te xwarî li te helal bit(hema radibit, destê Xezalê digirit).

XEZAL

(Yekcar hereketa xwe tebdîl kir, bê îxtîyar) Ah. . .(Her du xwe li stûyê yek didin, ser doşekê dikevin, nehişyar dibin).

(Çavreş derî diqutit. Kes derî naveket. Derî dişikînit, ji der da têt. Bûka xwe di wî halî da dibînit. Temaşe diket, nanasit).

[17] ÇAVREŞ

Ecaîb, qet mimkun e ev jî dê biba! Namûsa kurê min ma mimkun e weha di destê neyaran pamal bibit! Ev çi xaînî ye! Ne xêr, ne xêr! (Carek dî diçit temaşe diket) Lazim e ez bibirrim, yan bikujim! Qet çu Kurd namûsa xwe weha bibînit, nawestit! Belê, ew namûsa min û emanetê min e!

(Carek dî diçit temaşe diket, tête xeleyanê.)

ÇAVREŞ

Belê, belê. . . Kuştin. . . Ji xêrê wê çu dîtir nîne. . . Xwedê jî ji min napirsit. . . Çunkî li ser namûsê ye. . .

(Heman dibezite. Rim anî. Tînit datîne li ser sînga kurê xwe.)

ÇAVREŞ

Han bo te darba namûsê, ey canawerê namûsê!

MEMO

Ah. . . Dadê. . .

XEZAL

(Heman hişyar dibit, rimê di sînga Memo dibînit, dibêjite xesîye xwe) Way te çavê xwe kor kir(li nav serê xwe didit).

---

(922) Lazim tat: Lazim dihat, divîya, pêwîst bû, lazim bû.

XEZAL Û ÇAVREŞ

(Her du digel yek bi aheng)

Herê Memo, Memê Ebasî, Ebasî!
Birîndaro Memo, dayê kor bit, nenasî!

Necm-i İstikbal Matbaası Müdîr-i Mes'ûl: Hamza

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

ABONELERİMİZE

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım nüshaların vâsıl olmadığı şikâyeti, 5'inci nüshamızda merciinin nazar-ı dikkatine vaz'edildiği, el'an hâlâ tevalî ediyor. Bu şikâyeti tekrar arzetmekle beraber, abonelerimize vâsıl olmamış nüshalar var ise numrolarını heman idareye bildirmelerini rica eyleriz.

GÖZ HEKİMİ(*)

DOKTOR HÂMİD ŞAKİR

Mumaileyh, her nevi göz hastalıklarını tedavi ve lâzım gelen ameliyatlarını muvaffakiyetle icra ile, numrolu fennî gözlükler dahi tâyin eder. Her gün Eminönü'nde tramvay mevkıfında Hüseyin Hüsnü Eczahanesinde bulunur.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 404'üncü nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

(*) Refîk-i mesaîmiz "**Kürdistan**" mecmuasının 5'inci nüshası da intişar etmiştir. Birçok güzîde makaleleri hâvî olan mezkûr mecmuayı kariîn-i kirama tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JÎMAREYA 16'AN

16'NCI SAYININ ÇEVİRİLERİ

ELEM ÇİÇEKLERİ

Bitlis'te eskiden beri bilim ve kültürü yaymakla tanınan Hizanî ailesinin torunlarından olan hemşehrimiz Kemal Fevzi Bey'in son zamanlarda bu ad altında 95 sayfalık bir şiir kitabı yayınlandı. İnce ve zarif duyguların ürünü olan bu güzel şiir kitabını saygıdeğer okuyuculara özellikle tavsiye ederiz.

YÜKSEK BİR ULUSAL ONUR BELİRTİSİ

30 Mart pazar günü **Kürdistan Tealî Cemiyeti**'nde Kürdçe kutsal mevlit okunacağı, gazetelerde ilân edilmişti. Belirtilen günde orada bulunamayacak olan okul öğrencisi bir Kürd kızı, kopyası aşağıya alınmış bulunan mektupla, çok zarif çiçeklerle süslediği zarif bir sepet ve bir kutu göndermişti. Mevlidin okunmasından sonra, hazır bulunanların ısrarı üzerine bu sepet ve kutu, derneğin yararına açık artırmaya çıkarıldı ve pahası 570 liraya ulaştı.

Yürekleri sürekli olarak ulusal duygularla çarpan böyle hanımlara ve açık artırmaya katılan ulusal onur sahiplerine, Kürdlük adına teşekkürler ediriz.

MEKTUBUN KOPYASI

Saygıdeğer kardeşlerim,

Ulusumun yükselmesine yönelik yüce girişimleri işitince büyük bir ulusal gurur ile sevinç gözyaşları dökmekten kendimi alamıyorum. Bu kez de, ulusal dil ile kutsal mevlit okutturulacağını büyük bir sevinçle gazetelerde okudum. Orada kendim bulunamayacağım. Okulda yaptığım şu hediyeciklerin kabul edilmesini rica eder ve her işte başarılarınızı Allah'tan dilerim.

29 Mart 335(1919)

H. Aziz

KARLI YURDUN ÖKSÜZ VE NASİPSİZ EVLÂTLARINA

Zavallılar,

4-5 yıllık keder yolculuğunun uzun ve dikenli yollarında ölümle çok güreştiğiniz oldu. Bu gurbet ve ayrılık yolculuğunun daha hangi çorak ve ıssız çöllere kadar uzayacağını kestiremem. Yalvarmak için uğradığınız tapınakların kapılarını kapalı, kandillerini sönük buldunuz; kapıları açık olanlarının da mihraplarının önünden boş elle döndünüz. Geçtiğiniz ve şu anda da geçmekte olduğunuz geçitlerin ne kadar çetin ve üzüntülü olduğunu uzaktan olsun işitiyordum.

Yaşamın en karanlık, en derin ve belirsiz ufuklarında meşaleler yakıp gezdim. Her yerde "hiçlik"in durmadan kaçan gölgesinden başka bir şey bulamadım. Arkamda yılların karanlık varlığı, beni, "geçmiş" denilen başlangıçsızlık denizine doğru çekip boğmak istedi; boğulmadım. Yeni doğmuş bir çocuğa benzeyen "gelecek", sırıtan içtenliksiz yüzüyle her gün önümde gülümseyerek beni aldatmak istedi; aldanmadım. Adım adım dolaştığım bu hiçlik alanında sonunda yorgun düştüm; yolumu aydınlatan meşalemi, uzaklardan kopup gelen bir fırtına bulutu söndürdü. Çok yazık ki, bilinmeyen sırların önünde irkilip kaldım. Artık tüm benliğimi sarsan bir "mutlak güçsüzlük" içinde diz çöküp kime yalvarayım?

En karanlık günlerimde bile hiç bir vakit olmazdı ki talihsiz yurdumun tüyler ürperten felâketleri, o acı ve iniltili yoksullukları birer dram sahnesi gibi gözümün önünden geçmiş olmasın. Her biri tarihe en ağlatıcı bir anı olan o acıklı olayları birer birer gözümle görmediğime ya da coşkun bir yürekten, yanık bir dilden işitmediğime ne kadar üzgünüm, bilseniz!

Ben hep sizleri düşünürken, bir bağlantı ile ve birbirlerine zincirleme bağlanmış olan düşüncelerle, o çaresiz ve sahipsiz ülkenin o bayındır bahçelerinin, zihnimi alıp mitoloji dönemlerine kadar götüren o yüksek ve yalçın kayalıklarının, en hasta sevdalara en neşeli ezgiler şakıyan o gümüş çağlayanlarının, yorgun ümitleri baygın ninnilerle avutan o ırmaklarının, kıyılarında yeşil gözlü vahşi perilerin yıkandığı o ak pınarlarının, kimi zaman baştan başa alaycı kesilen ve fakat gür ve siyah kaşlar altında hep gülen koyu siyah gözleri andıran ve insanı düş kurmaya sürükleyen o penbe ufuklarının hayali, zihnimde hep görüntülenip dururdu.

Sizi çok, pek çok kez andım, gelip geçen yolculardan çok kez sordum; kiminizin Rusya'da esir olduğunu, kiminizin İran topraklarına sığındığını, birçoğunuzun da sonsuzluğun kapılarını çaldığını söylediler.

---

(923) "Keder" sözcüğü, tarafımızdan "hicran" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır.

Ben, tahammül kıran bu durumlara için için epey ağladım. Yaşamınızı müjdeleyen bir ses, o tesellisiz ufuklardan uzanıp gelmedi.Siz her gün damla damla yaşarken, hayır tersine her gün bir parça daha ölürken, yok oluşunuzun acısıyle ağlayan yalnız tarih vardı.

Ölümün siyah kanatları gözlerinizi perdelerken, uzaktan mateminizle alay eden nankör evlâtlarınız da vardı.

Yedi yıl önce Komanova'nın karlı bozkırlarından zafer bırakarak ayrılırken, savaşın bir kurban mezbahasına dönen manzarası bana hiç de etki yapmamıştı. Yanımda binlerce şehidin pıhtılaşmış kanları akarken, ölüm benden ürküp kaçıyordu. O zaman, bilmem nasıl bir çılgınlıkla eceli tehdit ediyordum. Çok yazık ki o kanlı savaşın ondan sonraki döneme ölümlü bir keder bırakan yenilgisinde gördüğüm bir sefalete ağladım:(924)

Evini barkını düşmana bırakan bir aile gördüm. Beli bükük, ak sakallı bir yaşlı, hasta gelinini bir eşeğe bindiriyordu ve arkada mini mini iki çıplak yavru, yorgunluktan yakınarak acı acı bağırıyorlardı. Gelinin ayakları çıplak ve açıktı. Fakat üzerinde taşıdığı siyah atlas çarşafı, yaşlı adamın henüz yepyeni mavi çuha paltosu, çocukların boyunlarından asılan al ve ipek kurdelâları, ve sonra yüzlerinden akan bir ağırbaşlılık, bu talihsiz topluluğun temiz ve soylu bir aile olduğunu belli ediyordu. İşte ölümü tehdit eden yürek, bu manzaraya ağlamıştı.

(925)

Ümitsiz olmayalım. Yalnız, o kederli günlerin acı anılarının, hiç bir güçsüz ferdimizin bile anısından silinmemesini dilerim. Yarınki torunlarımızın kuşkucu kulakları, hep o sefaletin öyküleriyle doldurulsun. Belki o kurtarıcı kuşak, yere düşenleri kaldıracak; belki o kurtarıcı kuşak, ataların belirsiz mezarlıkları, aziz yurdun çökük harabeleri üzerinde sarsılmaz anıtlar, yıkılmaz saltanatlar kuracaktır.(926)

Kemal Fevzi

---

(924) 898 numaralı dipnota bakınız.
(925) 899 numaralı dipnota bakınız.
(926) 900 numaralı dipnota bakınız.

ÖZEL GÜNLERİMİZİ SAPTAMA SORUNU

"Jîn"in 14'üncü sayısında, yılbaşı kutlaması dolayısıyle, incelenmeye değer bir sorun ortaya atılıyor:

Özel günlerimizi saptama sorunu.

Bu yazımda, bu "özel günler"i belirleyecek değilim; bunların saptanması gereğini pekiştireceğim. "Jîn" yılbaşını kutlarken acı günleri de hatırlatmaktan geri kalmıyor. Gerçekten de Kürdler, son zamanların sayısız acılarını en feci biçimlerde tattılar. Ödevlerine pek bağlı olan bu ulusun maddî varlığından çok manevî gücü sağlam, hem de pek sağlam imiş ki, Anadolu'yu doğudan batıya doğru aşan yollarda sayısız ölü bıraktıktan, bilinmez sefaletler yaşadıktan sonra, yine bugün "diri uluslar"a yaraşır biçimde direnme belirtileri gösteriyor.(927)

Böyle ne kadar acı günler görürsek görelim, hiç birisi, görevlerimizi ve parlak geleceğimizi bilincimizden uzak bulunduramaz ve eski zamanlarda ulusça yaşanmış olan büyük ve mutlu günleri de unutturamaz. Tersine, felâketli günler, mutluluğa ermek gereğini İsrafil'in sûru gücüyle bize ihtar eden nedenlerdir.

"İnsanlar olaylar geçididir" derler. Bir insanın yaşamında zevkle, dikkatle anılacak, yaşamın geçmiş günleriyle ilgili ne tatlı "an"lar olur!.. Hele aile fertlerinden birine ya da birkaçına ait bir günün topluca anılması, ne iç açıcı bir teselli yerini tutar; çekilen ve çekilecek olan acı günlere karşı ruhlara yeni bir güç ve azim aşılayan bir teselli!..

Birçok insanlardan oluşan toplumlar için de böyledir. Bir ulusal topluluk yoktur ki, yaşadığı sürece genel ortak yaşamına temelden etki yapan bazı "an"lar geçirmiş olmasın.

Dinden uzak yaşayamayacak olan toplumların fertleri, her günkü dinsel ödevlerini yerine getirdikleri gibi, özel dinsel günlerini de, birbirleri hakkındaki içten dileklerinin Tanrı'nın merhametinden yardım dileyerek gösterilmesine birer vesile sayarlar. Böyle dinsel günlerde nice insanlar, eski kırgınlıkları unuturlar; soydaşları hakkında iyi dileklerde bulunmak gereğini duyarlar. Ruhlarımızda Tanrısal bir çekicilik uyandıran, en çok böyle günlerdir. Kutsal günleri, kendiliğinden gelen bir özlemle bekleriz.

Özel toplumsal günlerimiz, bizler için, ailece, arkadaşlarca, komşularca tarlalarda, çayırlarda, eğlence yerlerinde gezmek, eğlenmek, birbirimize sevgilerimizi sunmak için ne güzel vesilelerdir!

*

Uluslar için asıl önemli olan "özel ulusal günler"dir. Bunlar ulusal yaşamda birer durak yeri, birer aşamadır. Böyle günlerde geçmiş bütün sevinç ve ıstıraplar, acı ve tatlı ulusal anılar, tarihsel olaylar, ataların yaşamları hep göz önüne gelir; acı günlerin yinelenmemesi, mutlu günlerde yaşamak için yeni

(927) 901 numaralı dipnota bakınız.

güç edinilir. Özel günler birer sevinç günüdür. Topluca eğlenmek, sevinmek, gülmek ulusların hakkı olduğu kadar görevidir de. Bu günlerde uluslar için, kendi varlıklarını anlama fırsatı vardır. Başka günler çalışan, kişisel yaşamın kaygıları ile uğraşan insanlar, "ulusal gün"de yüce ulusal kişilik ile en yüksek düzeyde ilişki içinde olurlar. Yaşamsal dakikalarda örneğin bir hakkını dinletmek için yükselecek olan "ulusal ruh" o gün kendini gösterir ve âdeta bir sınav geçirir.

Yüksek eserler yaratmak isteyen şairler nasıl bir heyecana muhtaç iseler, ulusların ruhunda da öyle bir "heyecan" yaşamalıdır; böyle özel günler, ulusal heyecanın gücünü karakter haline getiren idmanlardır. Ulusal günler, geçen olayların öyle canlı özetleridir ki, bu günlerde, güneş gibi batıp gözlerden kaybolmuş bir tarih yaşanır ve yaşanacak bir tarihten haber alınır.

Samimî görüştüğümüz, ulusumuzun dostu aydın bir Avrupalı, bir gün bana şöyle demişti:

"Sizin özel günleriniz pek azdır. İki dinsel bayramınız var, bir-ikiyi de geçmeyen ulusal günleriniz. Bunları da adamakıllı yaşatmıyorsunuz. Özel günlerinizin azlığı, bir kez, sizin çalışkan olmadığınızı gösteriyor; çünkü çok çalışanlar, kendileri için dinlenme günleri ararlar. İkinci olarak da, doğayı iyi incelemediğinizi kanıtlar; bundan başka da, her zaman teslimiyet içinde yaşadığınızın, her şeyi oluruna bıraktığınızın, ulusal yaşamınızda önemli anlar geçirmediğinizin de kanıtıdır. Bunlar birer kusurdur; düzeltmelisiniz".

Bu sözlerin bazı yönlerine aklımın yettiği kadar yanıt verdim. Fakat doğru yönlerinin çok olduğu da inkâr götürmez.

*

"Ulusal günleri yaşatmak hakkımız ve ödevimizdir" dedik. Tarihin bize bağışladığı bu haktan yararlanmak ve bu ödevi yerine getirmek için, değişik biçimlerdeki özel günlerimizi "saptamak" gerekir. İşte, tarihçilere ve gençlere elverişli bir inceleme konusu.

Kürdlerin, bilinen dinsel özel günlerinden başka ulusal ve toplumsal ne gibi özel günleri vardır? Bunlar hangi tarihsel kaynaklardan çıkmış, hangi kanallardan akıp gelmiştir? Örneğin yılbaşının İranlıların Nevruzu ile ortak olduğu anlaşılıyor; bu nedendir, ya da öyle midir? "Kawe Bayrağı"nın açıldığı günün özel gün kabul edilmesi için Kawe'nin tarihçe Kürd olmasından başka nedenler ve bu nedenlerden doğmuş sonuçlar yok mudur? "Kürdler için toplumsal ve ulusal özel günler şunlardır, tarihsel kökleri ve nedenleri de bunlardır" demeli, ortaya koymalıdır. Tarihsel bir ulus olmak bakımından, özel günlerimizi bilmek görevimizdir. Kendimizi bilmek görevini şimdiye kadar ihmal ettik. Bu özel günlerimizi öğrenmek, bir de o günlerimizi zamanlarında yaşatmak, kendimizi bilmenin yollarından biridir; "uygarlık tarihimizin kökenleri"ne doğru da bir giriş, bir başlangıçtır.

Demek istiyorum ki, özel günlerimizi belirleyelim ve onları ulusal yaşamımızda yaşatalım. Kendilerini pek az tanıyan ve başkalarına da az tanıtan Kürdler de, tarihte ve günümüzde ne olduklarını öğrensinler.

Bu uzun sözün özünün özü şudur:

Kendimizi bilmeliyiz ve başkalarına bildirmeliyiz. Çünkü bu "kendimizi tanıma ve başkalarına tanıtma", ulusal görevimizin değerini bilmek ve hakkımızı başkalarına kabul ettirmek için bir çaredir; bu çare de, ulus olarak yaşamamız için kesinlikle gereklidir.

Memduh Selimbegî

"MEM Û ZÎN"İN BASIMI DOLAYISIYLE

Kamu çıkarlarına ve yararlı hizmetlere yönelik amaçlarla çalışan kişilere ve topluluklara yardım etmek, "ulusal görevler dizisi" içindedir. Bir ulus yoktur ki yükselmeye dönük istek ve ümitlerini "örgüt"süz, ve bir örgüt yoktur ki programını "ulus"suz olarak pratik alanına getirebilsin.

Başka bir deyişle, çağımız, kamu hizmetlerini fertlerden almış, örgütlere bırakmıştır. Ancak örgütlerdir ki, bağırlarında taşıdıkları birçok fertlerin örgütlenmiş, düzenli, birleşik çalışmalarıyle bu büyük işleri başarırlar. Fertler de, ancak ortaya koyacakları teşvik edici eserler ve işler, cömertçe sağlayacakları maddî ve manevî destekler oranında örgütlerin çalışmalarından yararlanırlar.

*

Minnettarlıkla görüyorum ki **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti,** göreceği ilgiyi hiç hesaba katmadan ve karşılaşacağı güçlükleri önemsemeden, belirlenmiş amaç üzerinde durmadan çalışıyor. Üzerine aldığı görevler pek çok ve önemlidir. Bunlardan biri olan dil ve edebiyat sorunu, başlıbaşına bir ağır iştir. Ben eminim ki bu işlerin ağırlığı, derneğin şevkini kıracak değil, azmini artıracaktır. Son zamanlarda giriştiği büyük bir iş, benim bu dediklerimin ve bu derneğin çalışmalarının açık bir kanıtıdır:

Ünlü Mela Ehmedê Xanî'nin Kürd edebiyatında sonsuza dek üstün bir değeri olan **"Mem û Zîn"** adındaki şaheserinin dernek tarafından, edebî değerine yaraşır önemli masraflar göze alınarak ve özel bir güzellik ile bastırıldığının müjdesini aldım. Bu kitap, bir Kürd dilinin varlığını, hem de öyle yüksek ve en mükemmel bir düzeyde varlığını kanıtlıyor; bu kanıtlama, yalnız Kürdlerin iddiasından doğma değil, Doğu'yu bilen Avrupalı araştırmacıların onaylaması ile de pekiştirilmiştir.(928)

---

(928) "Doğu"dan maksat Doğu ülkeleridir.

"**Mem û Zîn**" şimdiye kadar bütün Kürdistan'da ya hafızalarda ya da elyazması bir-iki kitapta yaşadı. Bundan sonra ise, geleceğin kitap halinde yayınlanmış Kürd edebiyatı arasında sahip olduğu onur başköşesinde sonsuza dek yaşayacaktır. "**Mem û Zîn**" hakkındaki edebî incelemeyi daha yetkili zatlara bırakıyorum; yalnız, bu eseri yayınlayan gayretli girişimcilere minnettarlığımı sunma hakkını anımsarken şunu söylemek isterim:

Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti teşvike istekli değil, fakat lâyıktır. Büyükleri ve önderleri ne kadar çok, ne ölçüde yüksek beyinli kişiler olurlarsa olsunlar, gençlerine, gençlerinin çalışmalarına gerek duymadan yükselmiş bir ulus görmüyoruz. Gençler çalışmaktan yılmazlar; çoğunlukla çalışmanın yolunu da büyük bir doğru görüşle belirlerler. İş, "gençlik gücü"ne karşı çıkmak değil, yardım etmeye kalır; bu, aynı zamanda, yerine getirilmesi gerekli olan bir ulusal ödevdir de.

Memduh Selimbegî

BİR TARİH OLAYI

GİRİŞ

Tarih olaylarının yayınlanıp eleştirilmesi için hiç olmazsa çeyrek yüzyıllık bir zamanın geçmesi gerektiği, tarih bilimince kabul edilmiş temel kurallardandır. Ancak bu kuralı, olayları tarihleriyle birlikte kaydetmekle görevli resmî devlet görevlilerince kaydedilmiş olaylara uygulamak doğru olabilir. Aslında bu görevlilerin bile bilgi alanından uzak kalan, türlü söylentilerle ve ağızdan ağıza dolaşan haberlerle karışık olan olaylar hakkında, gerçekleri ortaya çıkarmak için ne kadar söylense ve yazılsa yararsız değildir.

Bu noktayı göz önüne alarak, herkesçe az-çok bilinen son "Bitlis Olayı" hakkında birçok kişiyi dinleyerek toplamış olduğum notlarımı, tarihsel bir hizmeti yerine getirmek düşüncesiyle, okuyucuların gözleri önüne sunar ve hemen olayların tespitine geçerim:

OLAYLARIN ANLATILMASI

Bundan 6 yıl önce, Bitlis kasabası oldukça önemli bir çatışmaya sahne olmuştu. Çatışanlar, Mela Selim(929) yönetiminde kasabaya saldıran Kürdler ile, mahallî hükümet güçlerinden oluşmuştu. Olayın oluş şekli şöyle anlatılıyor:

Hizan ilçesi ile Karçikan, Şetek ve Sîmek nahiyelerinde Kürdler arasında propaganda yapılmakta, örgüt kurulmakta ve silâh dağıtılmakta idi. Bu gelişmelerle ilgili olarak Xaçûkanlı Süleyman Ağa, birkaç arkadaşı ile birlikte,

(929) 904 numaralı dipnota bakınız.

Şetek Nahiye Müdürü tarafından silâh dağıtımı maddesinden dolayı tutuklanarak il merkezine gönderilmişlerdi. Bu konuda yapılan soruşturmanın sonucu, Mela Selim'in merkeze getirilmesi gereğini gösteriyordu. Bu durum Hizan Kaymakamına bildiriliyor ve Kaymakam, Mela Selim'i alıp Sîmek nahiyesine götürüyor; oradan da 50 jandarmanın eşliğinde, il merkezine iki saatlik uzaklıkta bulunan Alek'e kadar geliyorlar.

Jandarmaların çokluğunu gören Mela Selim, işin içinde bir olağanüstülük olduğunu sezinleyince köylülere durumu bildiriyor ve köylüleri heyecana sürükleyerek harekete teşvik ediyor. Başgösteren arbede üzerine 2-3 jandarma yaralanıyor ve Mela kurtarılıyor; oradan doğru, oturduğu Xumaç köyüne geliyor ve çevreye haberler göndererek, derhal açıkça hazırlıklara başlıyor ve kendisine bağlı olanları toplayıp il merkezini tehdide kalkışıyor.

Sorunun fena bir renk ve şekil alacağını anlayan Bitlis Valisi, Mela'nın il merkezine getirtilmesi ve bir uzlaşma sağlanarak sorunun çözülmesi için, hükümet adına Mela'nın kayınbabası olan Kadirî şeyhlerinden Şeyh Nasreddin'i, halk adına da Küfrevîzade Şeyh Abdülhâlık Efendi,(1) Müftü Efendi ve tekkelerin yönetimiyle görevli Nakîb Efendi ile yörenin eşraf ve ileri gelenlerinden oluşan 10 kişilik bir özel heyet gönderiyor.

Heyet Xumaç'a varınca Seyyid Ali'yi de orada bulur. O gece heyet onuruna bir çay ziyafeti yapılır ve sorun tartışılır. Heyet üyeleri, Mela'ya, başvurduğu harekâttan vazgeçip hükümete boyun eğmesini, eğer kalkışmayı ve anlaşmazlığa düşmeyi zorunlu kılan nedenler var ise, bu nedenleri belirli istekler şeklinde hükümete bildirmesini anlatarak, kendilerinin de bundan yana olduklarını eklerler. Seyyid Ali de heyetin görüşünü destekleyerek, Mela Selim'e, fikrinden vazgeçmesini ve girişimlerinin temelsiz, boş olduğunu söyler ve daha da ileri giderek memnunsuzluğunu şu sözlerle belirtir:

—Hoca, ne yapıyorsun! İp benim boğazıma girer!

Ne var ki bütün bu açıklamalar ve sözler, Hoca'nın sabit fikri üzerinde hiç bir etki bırakmaz. Mela Selim, arzusundan hiç bir şekilde vazgeçmeyeceğini anlatmak için şu karşılığı verir:

—Vali Bitlis'te ne duruyor! İşte Musa Bey bize vali!(930)

Bu sırada dışarda toplanmış olan kalabalık arasında, "Kürdler üzerine iki top ve iki tabur asker sevkedileceği" söylentisi yayılınca, ortalığı heyecan kaplar ve heyete karşı saldırıya geçilmek bile istenir; ancak Seyyid Ali buna engel olur. Heyet döndüğü gibi, Seyyid Ali de Mela Selim ile birlikte Bitlis'e gelir; değişik yerlerde misafir olarak otururlar. Fakat Mela Selim, sorunun bu türlü bir çözüm yolu ile kapanmasını istememiş ya da hükümete güvenememiş olacak ki, bekleyiş ve heyecan içinde bulunan Kürdlere seslenen bir mektup yazarak gönderir ve bu mektubunda, Seyyid Ali'nin asıldığından,

(1) Adı geçen, Rusların Bitlis'i son işgal ettikleri o baklenmedik gece, kaçma utancını onuruna yediremediği için, tek başına pek yiğitçe bir şekilde sokak çarpışmaları yapmış ve cephanesi tükendikten sonra da şehit düşmüştür. Aynı şekilde hareket etmiş olan öbür kişiler de aynı akıbete uğramışlardır.

(930) 906 numaralı dipnota bakınız.

kendisinin de asılmak üzere olduğundan sözeder. Söylentilere göre bu mektup, kasabayı çevreleyen karakollar tarafından ele geçirilip alıkonur.

Vali, sinirleri yatıştırmak ve kuşkuları gidermek için o gece Seyyid Ali'yi tekrar Hizan'a gönderir; arkası sıra Mela da döner. Bunun üzerine Şeyh Şehabeddin de Xumaç'a gelir. Sağlam kaynaklara dayanılarak belirtildiğine göre orada, Mela'nın ısrarı üzerine, Valiye, Şeyh Şehabeddin'in mührü ile mühürlenen ve tehditler içeren bir mektup yazılarak, Feqî Mistefa aracılığıyle gönderilir.

Bu mektup üzerine, o zamana kadar uzlaşıcı davranan Vali, güce gereksinme olduğunu hisseder, ve daha önce silâhlı güç isteyip de Mela'nın kasabaya gelişi üzerine bunun ertelenmesini istemiş iken, yeniden güç gönderilmesini ister. Ancak bu tavır, Van Valisi Tahsin Bey ve İstanbul'daki o zamanın yöneticileri üzerinde olumsuz bir etki bırakır ve Vali görevden alınarak yerine Siirt Mutasarrıfı Mustafa Abdulhâlık Bey atanır.(931)

(Devamı var)

Law Reşîd

GÖZ HEKİMİ

DOKTOR HÂMİD ŞAKİR

Adı geçen, her çeşit göz hastalıklarını tedavi edip, gereken göz ameliyatlarını başarıyle yapar ve fennî gözlükler dahi belirler. Her gün Eminönü'nde tramvay durağındaki Hüseyin Hüsnü Eczanesinde bulunur.

* *
*

Çalışma arkadaşımız "**Kürdistan**" dergisinin 5'inci sayısı da yayınlanmıştır. Birçok seçkin yazıları içeren adı geçen dergiyi saygıdeğer okuyuculara tavsiye ederiz.

(931) 907 numaralı dipnota bakınız.

GAZÎNDEK

Ji min ra dibêjin ku "bi Kurdî nivîsar binivîse". Li ser kîjan ziman? Zimanê Kurdî ne yek e ku. . . Xelkê Silêmanîyê zimanê Hekarîyan nizane; Dumilî Kurmancî nizanin; çewtê vê yekê jî rast e. Ez û hemî Kurd, em dixwazin ku yek zimanekî me hebe, her kes bi wî zimanî bixwîne û binivîse. Ev kar jî li ser milê ciwanên Kurdan maye; bila ew bixebitin.

Ez'ê li vir ji birayên xwe yên Kurd hin gazincan bikim:

Gelî biran!

Ji 400 salî zêdetir e ku me dewlet û selteneta xwe winda kirîye û me di binê destê xelkê da xulamî kirîye. Bav û kalên me, can û mal û zarûk û ciwan û xwîn û xweydana xwe di ber xelkê da xerc û winda kirine; bi mal û diravên xwe zarûkên xelkê mezin kirine; lê zarûkên xwe şivan, cotkar û nezan hîştine û ji xelkê ra wek xulaman, wek qurbanan şandine. Ne ku tenê cîranên me, lê fileyên ku li ber destê me û di binê konên me da bûbûn mirov û bi nan û ava me mezin bûbûn, şev û roj xebitîn; ciwanên xwe bi ser welatan ra şandin û ew gîhandin, kirin xwedî sen'et û xwedî tîcaret; paşê jî ew vegerandin û li ber çavên me gorra me bi wan dan kolan.

Li gora wan me çavê xwe bi desmaleka zexm girêda; me dest û lingên xwe li zincîran xistin û me zimanê xwe jêkir. Xwîyên Kurdan winda bûn. Me ji hev ra çavê xwe vekir û me bi qirika hev girt; me pêsîr û lingên hev kişandin; me kerîyên pezê hev birr kirin; me mal û milkê hev talan kir.

Aha îro roj jî em rûreş û destevala man. Elbet kes li me xwedîtî nake.

Ez dixwazim ku em wan rojên reş û tarî ji bîr bikin; em hişê xwe li serê xwe bigirin; em jibo neteweyê xwe, jibo axa xwe û zarûkên xwe bixebitin. Ji me ra fesadî û mizawirî ne lazim e, xwendin û zanîn û nivîsîn lazim e.

Ez dixwazim ku her mirovekî Kurd birayê xwe yê dî nas bike; gişt li ser hev bibezin; hinek bi canê xwe, hinek bi malê xwe, hinek bi ziman û zanîna xwe ji neteweyê xwe yê dîl ra alîkarî bikin; û Kurd hemî bi destê hev bigirin.

Di şer da neteweyê me, Kurdistana me, ji bil başîyê çi nedît ku!. . Di sînga wê da birîneka kûr vebû. Nuha jî ew bi wê birîna xwe dinale. Ne mirovek dikare wê birînê xweş bike, ne jî bîst mirov dikarin. Ez dixwazim ku hemî pîr û ciwanên Kurdan li ser birîndarê xwe bibezin û her kes bi destê xwe wê birînê bipêçe. Çavê dinê li wir e. Xwedê neke, paşê ew'ê ji destê me here; em jî, zarûkên me jî, Kurdistana me jî dê gişt winda bibin.

Ez ji xîret û mêranî û merdîtîya Kurdan guman nakim. Lê belê, kesê ku neteweyê min ji xewa kûr rake jî tune. Aha ev karê giring, **"Civata Bilindîya Kurdistanê", "Jîn", "Kurdistan"** û ciwanên wan girtine destê xwe.(932)

(932) Li jêrenota 910'an binêrin.

Gelî Kurdan!

Ez gazî û hewar dikim û dibêjim ku:

Rîya ku em heta nuha lê çûn, pêşîya wê tarî ye. Me, we, giştan ev yek bi çavê xwe dît. Vegerin, vegerin! Ji wê rîya xwar, ji wê rîya çepîyê û mirinê vegerin! Ji me ra hevgirtin pêwîst e. Birano, îbret bigirin!

3 Nîsan 335(1919)

Kurdîyê Siwêrekî(933)

---

(933) Li jêrenota 913'an binêrin.

Birinci sene 26 Nisan 1335 Aded 17

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN

HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

TÜRKÇE KISMI

KÜRDÇE KISMI

Nüshası 5 kuruştur
Necm-i İstikbal Matbaası

"MEM Û ZÎN"İN TAB'I HİTAM BULDU(*)

Mela Ehmedê Xanî hazretlerinin **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti** tarafından öteden beri tab'ettirilmekte bulunan **"Mem û Zîn"** namındaki kitabı, yakında saha-i intişara çıkacaktır. **"Mem û Zîn"**, cemiyetin neşredeceği külliyatın birinci kitabıdır. İstanbul'da kâğıd fiatının ve tertib masarıfının pek yüksek olmasına rağmen, **"Mem û Zîn"** mevcud kâğıdların en iyisine ve pek nefîs surette tab'ettirilmiştir. Cemiyet hiç bir menfaat-i maddiye gözetmeyerek, yalnız Kürd edebiyat ve irfanına hizmet etmek istediğinden, bu kadar masarıf-ı azîme ile meydana gelen bu kitaba, idarehaneden alınmak şartıyle 50, ve taşraya taahhüdlü olarak posta ile gönderilmek üzre 60 kuruş fiat konulmuştur. Kitabın aded-i tab'ı pek az olduğundan, en evvel Kürdistan'daki kari'lerin arzularını is'af etmeyi istiyoruz. Arzu edenlerin idarehaneye müracaat etmeleri ve taşradakilerin de kitab bedelini posta ile nakden göndermeleri lâzımdır.

TEB'A "MEM Û ZÎN"Ê TEMAM BÛ(*)

"Mem û Zîn"a Mela Ehmedê Xanî, di sûreteke nefîs da hatîye tebi'kirin. Her kesê arzûya xwendin û kirîna wê biket, ji îro paşê di îdarexana me da "50", jibo xaricê ji İstanbul digel mesarifa postê "60" quriş e.

EMRAZ-I CİLDİYE VE EFRENCİYE MÜTEHASSISI

DOKTOR ŞÜKRÜ MEHMED BEY

Hemşehrilerimizden Doktor Şükrü Mehmed Bey, pazardan maada her gün sabahtan akşama kadar Galatasaray Mektebi karşısında Hıristaki ve nam-ı diğerle Said Paşa Hanındaki muayenehanesinde hastaları kabul ve en mükemmel usullerle tedavi eder.

Telefon: Beyoğlu, 1812

ELEM ÇİÇEKLERİ

Bitlis'te kadîmden beri neşr-i irfan ile mâruf Hizanî ailesinin ahfadından hemşehrimiz Kemal Fevzi Bey'in ahîren bu namda 95 sahifelik bir mecmua-i eş'arı intişar etti. İnce ve zarîf hislerin mahsulü olan bu güzel mecmuayı kariîn-i kirama bilhassa tavsiye ederiz.

Birinci sene 26 Nisan 1335 Aded 17

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

İCTİMAİYAT

KÜRDLÜKTE TERAKKÎ CEREYANLARI(*)

"Jîn"in on dördüncü nüshasındaki "Kürd Hanımı" makalesini okuyan arkadaşlarımdan birisi dedi ki: "Kürd hanımı hakikaten iyi tedkik edilmiş, evsaf-ı mümeyyizesi iyi gösterilmiş. Yalnız, Kürd hanımındaki evsaf ve mezayânın mükteseb olmadığını, hüdayînâbit bir surette yetiştiğini îma etmek istiyorsun zannederim. Eğer öyle ise düşüncen doğrudur; Kürdlerin ne iyilikleri, ne kötülükleri varsa hep kendilerine aiddir. Bunların daha iyi bir hale getirilmesi için ne düşünüyorsun?"

Arkadaşımın sözleri şayan-ı nazardır. Zannımca demek istiyorlar ki, milletin seciyesinde meknûz hasaili medrûk ve meş'ûr bir kuvvet yapmalı ve nakaisi izale ile, yerine asrî fazaili ikame etmeli.

Ben, sevgili arkadaşımın ifadâtına bu mânayı veriyorum; buna göre de mütalâa yürüteceğim:

Son zamanlarda İstanbul'un Türkçe gazete ve risaleleri de mühim bir mesele ile iştigal ediyorlar; kadınların erkekler gibi tahsil-i marifet edip edemeyeceğinden başlayarak devam eden bu yazılarda, Müslümanların teceddüdperverane bir program dahilinde asrîleşmeleri fikirleri de mündemic bulunuyor.

[2]Bu makalemde bu bahislere dair biraz söz söylemeyi faydalı görüyorum; ta ki Kürdler de, Müslüman olmak haysiyetiyle bu mebahis-i fikriye ve ictimaiye üzerinde kendi hakk-ı tefekkür ve mütalâalarını istimal etmiş olsunlar. Temennî ederim ki daha birçok gencler ve münevverlerimiz, buna dair olan fikirlerini "Jîn" sahifelerine tevdi ederler de, Kürdler için "Mesaî-i İctimaiye Programı"nın esasâtı hazırlanmış olur. Yoksa bu muazzam mebhas, bir-iki kalemin iki-üç defa yazıp çizmesiyle halledilecek şey değildir.

Bahse girmezden evvel, bir noktayı herkes nazarında tesbit etmek isterim: Ben şahsen, dinin efrad ve hey'ât-ı ictimaiye için lüzum-ı kat'îsine ve onların dine olan ihtiyaclarına o derece kailim ki, bence bir insan havasız, susuz, ekmeksiz yaşayamayacağı gibi, "din"siz de hakk-ı hayata malik olamaz; bâhusus bu din Fahrulenbiya'nın din-i ekmeli olursa. .(934) Bu fikri benden evvel düşünen ve ilân eden yüz binlerce âlim ve mütefekkir de vardır. "Ruhsuz insan olamayacağı gibi, dinsiz de hayat olamaz" umdesini kabul ve ilân ettikten sonra terakkîye, teceddüde, tekâmüle müteallik fikirlerimizi serdedelim:

*

Şübheden azadedir ki en dindar insanlar arasında bile, dinin —esasa taalluk etmeyen— suret-i telâkkîsi değişir. Her sofî, her mütedeyyin, her müttakî insan dinden aynı mânayı, aynı maksadı istihrac etmez. Tarikat-ı Nakşibendiye, tarikat-ı Kadiriye, tarikat-ı Rufaiye ve. . .ilh. ile turuk-ı tasavvufiyenin diğer esnafı ve mezahib-i Sünniye ve Şiiye ve daha birçok şuubât-ı mezhebiye, bunlar hep, esas haricinde kalan ahkâm-ı taliye-i diniyeyi başka başka tefsir etmekten münbais büyük-küçük ihtilâflardır. Dinin ahkâmında böyle olunca, bir din mensupları arasında "terakkî"ye verilen mâna, terakkîden beklenilen fayda, terakkînin eşkâl-ı tatbikiyesi, terakkînin gayesi hakkında ihtilâf-ı fikir ve nazar bulunması, bitarîkilevlâ mümkün ve caizdir.

Şurası da kat'îdir ki dindar, sofî, şeyh, hoca, şehirli, köylü, mektebli, çiftçi, herkes terakkî [3] ve tekâmül etmek lüzumunda ekseriyetle müttefiktirler; fakat tatbikata girildiğinde o derece müşevveş bir muhalefet hâsıl olur ki, hatta terakkînin nasıl olacağından, terakkînin niçin istenildiğinden bile gaflet veya tegafül edenler görülür; zavallı "terakkî" ve mübarek "din" de, birtakım asılsız, sathî şekillere ve cahilâne nazariyelere kurban edilir.

Bari dini kalkan edenler, dinin künh-ü gayesini bilseler; bari o terakkîye meftun olanlar, terakkînin maksadını anlasalar! Dinden bahsedenler içinde, kravat ve yaka takanları ve bıyık kesenleri tekfîr edenler gördüm ki, yirmi dört saat meyhaneden çıkmazlar ve yüzlerce insanların kendi emekleriyle, alınlarının terleriyle kazandıkları, tüyü bitmemiş zavallı çocukların rızklarına tahsis ettikleri semerât-ı mesaîyi bir hazz-i derûnî ile keselerine çekerler.

---

(934) Fahrulenbiya: "Peygamberlerin övündüğü, kıvanç duyduğu kimse" anlamına gelen bu sözcük, İslâm Peygamberi Hz. Muhammed için kullanılan bir unvandır.

Keza, hayatının on beş senesini medresede geçirenler ve post-ı tarikate namzed olanlar gördüm ki, rüşveti istihlâl ve behre-i ilmîyi millet-i mâsumenin keselerini boşaltmaya alet telâkkî ederler.

Terakkîden bahsedenleri gördüm ki, "el-avam k'el-hevam" (935) diyerek, bir hammal ile görüşmeyi ve bir köylünün derdini dinlemeyi tenezzül ve bütün ananât-ı milliyeyi inkâr veya her ırkdaşını istihfaf etmeyi terakkî muktazası sayarlar.

Halbuki ne din, meselâ başkalarının ked-i yeminleriyle kursak doldurmak veya ilmi vasıta-i teseül etmektir; ne de terakkî, köylüden, hammaldan, köyden kaçmak yahut milletin her türlü muhteremâtını istihfaf eylemektir. Din ve terakkî, birbirleriyle el-ele vererek milletin ruhuna girmelidirler. Zaten din, terakkîden başka ne demektir ki!. . Dini ve terakkîyi yanlış anlamak veya bilerek yanlış göstermek, işte böyle kebairden günah ve hataları işlemeye saik ve milletin zararına müncer olur.

*

Her devirde, her millette az-çok teceddüd ve terakkî aleyhdarlığı görülmüştür. Tarihin en kadîm devirlerinden yakın zamanlara kadar, bunun için türlü türlü misaller bulup zikredebiliriz.

Din muhafızlığını daima kendilerine hasredenlerle, her şeyde millet namına idare-i kelâm hakkını kendilerinde görenlerdir ki bu aleyhdarlığı sanat ve iş [4] edinmişlerdir. Onların bu fikir ve harekete temessük etmelerinde endişe-i menfaatten başka bir sebeb yoktur. Bu bahiste hulûs-ı ictihad veya sevk-i kanaatle müteharrik olanları tarih, ender kabîlinden kaydediyor. Kitle-i nâsın hiç bir vakitte kendiliğinden terakkî ve teceddüd aleyhine yürüdüğü görülmemiştir. Nâs, alelekser en evvel kendisine müracaat edenin ve en ziyade kendisine —herhangi bir sebebden— havf telkîn eyleyenindir. Bu tabaka-i nâsı tahrik edenler, terakkînin teessüsünden menfaaten mutazarrır olanlardır. Onlar muhtelif renk ve şekilde bir sürü mütegallibedir ki, "halkın gözleri açılırsa kendilerine kulluk edenler kalmayacağından, ve hiç bir zahmet çekmeden kazanılan servet-ü saltanatlarının berhava olacağından korkarlar". (1) Garibdir ki kitle-i nâsı ızlal-ü ığra edenler, her vakit samimî, teceddüde tarafdar, halkın hukukunu düşünür görünerek, O'nun cehaletine acımakla beraber terakkîlerine engel olurlar. Keza, her vakit vaki olmuştur ki, neden sonra kendi hareketlerinin cezasını çeken ve netaicinden müşteki olan, yine zümre-i halk kendisidir.

Tarihte terakkîyi, teceddüdü gürültüsüz ve müşkilâtsız kabul eden milletler görüyoruz. Bunlarda kitle-i milliyeye hakim olan erkân-ı nafize, ya kendi şahıslarına ya haleflerine aid menafi-i âtiyeyi derpiş ettikleri yahut cidden

---

(935) Arapça olan bu sözün anlamı şudur: "Halkın alt tabakalarından olan insanlar, böcekler gibidir".

(1) Bu hakikati ilk defa bir Kürd köylüsü bana başka bir ifade ile söylemiştir. Daha aşağılarda onun ifadesini zikredeceğim.

hâlis bir muhabbet-i milliye saikasıyle mütehassis oldukları için terakkî cereyanlarına muhalefet değil, teslim-i nefs ve bazen teşvik etmişlerdir. Bu misillu erkân, artık o milletlerin "âbâ-i saadet"i mertebe-i bülendine irka, ve madameddeveran hayr-ü şükranla yâd olunurlar.

Daima pek küçük bir ekalliyetin dimağında, hatta çok kere bir dimağda doğan terakkî cereyanları her vakit kolayca akıp gitmezler. Bunun için de biraz tarihe bakalım:

Hazreti İsa(a. s.) (936) o zamanın "din-i hakk"ını ilân ederken kaç kişiyi kendisine tarafdar buldu ve âkıbeti ne oldu! Hazreti Muhammed [5] (s. a.) (937) ne kadar mevania ve müşkilâta hedef oldu ve ilk zamanlar şahs-ı mübareki ve meslek-i celili aleyhinde ne kadar muarızlar vardı! Mütekaddimîn-i ulema-i İslâmiyeden kaç zat, hayatlarında mazhar-ı tasvib olabildi ve ne kadarının ancak irtihallerinden sonra kıymetleri bilindi! İseviyetin edvar-ı teceddüdündeki teşevvüşât, meselâ Engizisyon icraatı, Avrupa'nın o asırda uyanıklığa istidad göstermesi ve bu uyanıklığından limenfaatin zarar görecek olan sınıf-ı rühbanın endişesi neticesi değil mi idi! Protestanlığı düşünen biriki mütefekkir nelere mâruz kalmadılar!(938)

Osmanlı tarihinin son terakkî cereyanlarında, Sultan Selim-i Salis, Sultan Mahmud devrindeki kıyamlar hangi saiklerle olmuştu! Millete terakkî lezaizini tattırmak isteyen kaç kişi idi ve bu fikirlerini ne derece ifşa edebiliyorlardı! Bugün hocalarımıza, ulemamıza kadar hulûl eden fes, kolalı yaka, kravat, dar pantalon, o vakit için yegâne sebeb-i tekfîr değil mi idi!

Tarihten biraz behreyab olanlar, terakkînin her yerde az-çok birbirine benzeyen safhaları olduğunu bilirler. Benim bu misalleri îraddan maksadım da, ictimaiyatın kavaid-i umumiyesini emsile-i tarihiye ile teyid ve Kürdlük hayatına tatbikan zemin-i mütalâa etmektir.

*

Asrîleşmek mecburiyetinde olan Kürdlük de, bu kavaid-i umumiyeden tabiî haric kalamaz. O da bazı levazım-ı medeniyeyi kabul ederken, şübhesiz ya hırs-ı menfaatten, ya gafletten mütevellid mümanaatlara uğrayacaktır ve bu emelinde en ziyade âmil ve faal olan uzuvlarından ister-istemez kurban verecektir. Ancak, bu kavaid ne kadar umumî olsa, her milletin tabiat ve seciyesine göre ayrıca duçar-ı tebeddül olur ki bu da tabiîdir.

İstanbul'dan uzak kaldığım dört senenin hemen bir buçuk senesini muhtelif muhîtlerin Kürdleri içinde geçirdim, ki bu, bana şu kanaatleri verdi:

(936) Bu iki harf Arapçadaki "aleyhisselâm" sözünün kısaltılmış şeklidir; bu sözün anlamı da "selâm O'nun üzerine olsun" demektir.

(937) Buradaki iki harf Arapçadaki "Sallallahu aleyhi ve sellem" sözünün kısaltılmışıdır; bu sözün anlamı ise, "Allah O'nun üzerine salat ve selâm getirsin" demektir.

(938) Bu cümledeki "mütefekkir" sözcüğü derginin aslında "fikir" olarak çıkmıştır. Ancak bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıktığı açıktır. Çünkü Protestanlığı düşünen fikir değil, o fikre sahip olan "mütefekkir", yani "düşünür"dür. Bu nedenle biz, sözcüğün doğru biçimi olan "mütefekkir" yazdık.

Kürd "taassub-ı cahilâne"ye bîgâne, fakat "itikad-ı müdrikâne"ye sahibdir; buna müftehirim. Keza, Kürdler, asrın ihtiyacâtını tamamen takdir ve icabâtını telakkî-i [6] bilkabul etmişlerdir; buna müteşekkirim.

Muhtelif yerlerde, muhtelif zamanlarda bana şu mealde pek çok sözler söyleyen Kürdler oldu:

"Efendi, okumak bilmeyen adam hiç bir şeye yaramazmış; hayvandan ne farkı var ki! Okumak bilseydik bir jandarma parçası gelip bizi istediği gibi soyup gidemezdi".

Ya, otomobili gören bir Kürd, "efendi, vallahi şimdi dünyadan hiç haberimiz olmadığını anladım. Biz bir çift öküzle yük taşıyacağız diye neler çekiyoruz; canımız çıkıyor, öküzümüz ölüyor, ağlıyoruz. Öküzün etine mi, çarık yaptığımız derisine mi acırsın? Herif hiç zahmetsiz, atsız, öküzsüz, istediğini götürüyor".

Ve tayyareyi gören bir Kürd, "adamoğlu neler yaparmış! Bunları icad edenlere insan derlerse ya bize ne demeli? Biz doğru yolda yürümeyi bilmiyoruz, onlar göklerde uçuyorlar. Efendi, biz ne vakit böyle olacağız?"

"Sebebkârın gözü kör olsun; bizi vaktinde okutmadı, şimdi koyun sürüsü gibi ne derlerse boyun eğiyoruz. Oğlum okusun, benim gibi kalmasın dedim. Şehirde bir bildik vardı; onunla konuştum; oğlumu mektebe verecekti. Uşağı gönderdim; şehirde beş-on gün kaldı, biraz da okudu. Bizim ağa razı olmadı; 'ille okutmayacaksın, köye getireceksin' dedi. Ben de getirdim; çocuk da adam olmadı".

"Bizim köyün hocasını da akıllı bir şey bilirdik, okumuş diye riayet ederdik. Geçende buraya senin gibi bir efendi geldi, dine dair ne kadar sual sordu ise hiç birisine cevab veremedi. Köylü toplandık, şehirden adamakıllı bir imam getirmeye karar verdik. İnsan okursa tam okumalı. Efendi, büyüklerin bize baktığı da yok ki. . . Bize ne dediler de yapmadık? Neden bizim gözümüzü açmıyorlar?(939) Çünkü işlerine öyle geliyor. Okumuş olanlar açık gözlü olur, söz söylemek bilir, değil mi!"

Bende bir gazete gören Kürd, "efendi, o Osmanlıca mı yazıyor? Ne çıkar! Bizim de böyle yazılarımız, kitablarımız olmalı ki okunduğu vakit anlayalım. O şey Osmanlıca bilenlere mahsus. Kürdlerinki nerede? Sizin gibi efendiler de Kürdlere mahsus böyle şeyler yapsanız ne olur!"

[7] İşte size, görüp dinlediğim insanların gizli enînlerinden binlerde biri. Bundan şu netice çıkıyor ki, Kürdler derdlerini anlamışlar, lüzum-ı terakkîyi teslim etmişlerdir. Hasta var ki hastalığının vücuduna inanmaz ve tabibin vasayâsına aldırmaz. Hasta var ki hastalığını anlar, doktorun her dediğine müraatkâr olur; böyle hastalar kurtulmuş sayılırlar. İşte Kürdler bu türlüdür. Avrupa ve Amerika'dan doğan bugünkü cihanşümûl kudretlerin esrarını anlıyoruz ve artık o taraflardan gelen hava cereyanlarının bad-ı sümûm değil, nesîm-i hayat olduğunu biliyoruz.

---

(939) Buradaki "açmıyorlar" sözcüğü derginin aslında "açıyorlar" şeklinde çıkmıştır. Ancak bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu olarak böyle çıktığı ortadadır. Bu nedenle biz sözcüğün doğru şekli olan "açmıyorlar" yazdık.

Bugünkü terakkiyât-ı medeniyeyi kabule zihniyeti, zihniyet-i diniye ve fikriyesi bu kadar müsaadebahş olan bu milletin bir de istidad-ı fıtrîsini araştıralım:

Bunun için mücerredâttan bahsetmektense maddî misaller getirmek daha faydalı değil mi! Ben bu misalleri, bugün İstanbul'un her türlü mekteblerinde sıralar işgal eden Kürd talebesinde ve Avrupa'yı görmüş, oralarda tenevvür ve tekemmül etmiş Kürd gençlerinde baliğan ma belağ(940) buluyorum. O talebenin ve bu gençlerin hiç bir yerde emsalinden geri kalmamaları, Kürd'ün muhît bir istidad ve kabiliyet-i dimağıyesi bulunduğuna delil-i kâfidir. Bundan başka, Kürdlerin nasıl bir sanatkâr ruhuna malik olduklarını, Amerika'nın ötesinde-berisinde yaşadıktan sonra zengin ve sanatkâr olarak, birer salahiyetdar sıfatıyle memleketlerine dönen Kürdler isbat ederler. Ben bunlardan kaç tanesini gözümle gördüm; onlar bana, en şayan-ı hürmet bir insan-ı mükemmel hissini telâkkî ettiler.(941)

İşte kanaatimce ityan eyliyorum ki Kürdler, en yüksek bir medeniyeti kabule ve en mu'dal bir tekâmülü temessüle, nisbeten daha az bir zamanda ve daha gayri müsaid şerait içinde müstaiddir.

Mensub oldukları dinin bînihaye ve ebedpeyma iyilikleri ve faziletleriyle beraber, Müslümanlar, bugün galib gelen ve galiba yaşayacak olan bir medeniyetin karşısında muhayyer bırakılmışlardır. Rıza ve taleb-i zatîleriyle kabul etmeyen milletlere kendini cebir [8] ve kahr ile kabul ettirmek, bu medeniyetin bir hassasıdır.

Bu medeniyet, bilmiş olalım ki Müslümanlığa yabancı bir medeniyet —bazılarının yalandan dedikleri gibi bir Hristiyan medeniyeti— değildir; esasen bize mûnis menbalardan gelen ve zaman ile hayat-ı insaniyeye uydurulan bir medeniyettir. Bu medeniyet, bizi dinimizde lâkaydîye değil, ahkâm-ı esasiye-i mübarekesine daha kuvvetle riayete sevkedecektir. Bilmeliyiz ki bu medeniyeti kabul etmezsek, Allah'ın ve Peygamber'in asırlardan beri bize vedîası olan bu mukaddes müesseseyi bilakis metruk ve mehcur bırakmış oluruz. Düşünmeliyiz ki dinin gayesi, dünyevî ve uhrevî saadettir ve dolayısıyle de dinin itilâsıdır. Dinin itilâsı, saliklerinin itilâsıdır. Biz bu halimizle her gün ezilmeye mahkûm ve küçülmeye meyyal olursak, ne dünyevî ve uhrevî saadete, ne de kendimizin ve dinimizin itilâsına hâdim olabiliriz. Kuvvetli olmak için bu medeniyet bir çare ve zaaftan kurtulmaya çalışmayanlar için de en müdhiş bir dâhiyedir.

Zaten ister-istemez değişeceğiz. On sene evvelki mâlumâtımız bugün için kâfi gelmezse, on sene evvelki kıyafetimiz bugün başka şekle girerse, üç yüz sene evvelki kafada ve kıyafette kalmak veya kalmak için inad etmek nasıl mümkün olur! Kürdistan'dan kafilelerle İstanbul'a dökülen Kürdler, memleketlerinden getirilmiş hangi kıyafeti veya hangi acemî zihniyeti saklıyorlar! Kıyafetlerini değiştiren ve zihniyetlerini tekemmül ettiren bu Kürdlerin,

---

(940) Baliğan ma belağ: Arapça olan ve Osmanlıcada bir deyim olarak kullanılan bu sözün anlamı, "bir hayli, epeyce, bol miktarda" demektir.

(941) Doğrusu "verdiler" demek olan "telkin ettiler" olmalıdır.

memleketteki baba, kardeş ve hemşehrilerinden neleri noksandır! Onlardan dindarlıkça ve milliyetçe geri kalır nereleri vardır!

Binaenaleyh ben bu medeniyeti, "zamanın maddî ve mânevî şerait-i hayatiyesine uymak" diye târif ederim. Biz de kendimizi bu şeraite uydurmak mecburiyetindeyiz. Aksî takdirde, bu seylabe-i medeniyeti durdurmak isteyenler, onun dalgaları önünde sürüklenmeye mahkûmdürler.

Millî ruhumuzda her türlü tekâmülü tekabbül ve temessüle en müsaid surette meknûz olan istidadımızı boş boşuna saklarsak, başka milletlerin onu kendi menfaatlerine hizmetkâr etmelerinden korkalım. Ancak, secaya-i tabiiyemizi meş'ûr [9] bir mertebeye ıs'ad ettiğimiz gün, kudretimizin mertebe-i bâlâterînini göreceğiz.

Avrupa ve Amerika terakkiyât-ı medeniyesini kabul ve tatbik etmek, Kürd için hiç de çetin ve yabancı işlerden değildir. Onun için, bugün dünyaya şanlarını dağıtan ve mukadderât-ı âlemi tanzim kemal-ü kudretini gösteren büyük milletlerin yetişmiş oldukları gayeye göz dikmekten de kendimizi alamayız.

Kürd milleti yalnız kendi sun'ü taksiriyle değil, tarihin ve muhtelif esbab-ı tarihiyenin de sevk-i şeametiyle pek geç takdir edebildiği levazım-ı asriyeyi olduğu gibi telâkkî-i bilkabul etmiş, hatta o nuranî şehrahda yürümeye başlamıştır denilebilir. Kürdlerin marbutiyet-i mârufe-i diniyeleri, kendilerini şehrah-ı terakkîde teşvik edecek en birinci sebeb de olabilir. Elverir ki, dindarlık kisvesi altında mukadderât-ı millete hakim olmak dâiyesinde bulunanların —tekrar ediyorum— yalnız ve yalnız hırs-ı menfaatten doğan münaaatlarına mâruz kalınmasın. Mamafih, devamsız ve zayıf bir muhalefetten ibaret olacak olan bu harekketin de bizzat sahiblerine zararı dokunmaktan başka bir netice hâsıl etmek imkânı yoktur.

Çünkü Kürd kitle-i milliyesi, hakikatı ve hakkı anlamıştır. Kürd'ün bir "itikad-ı müdrikâne"ye malik olduğunu yukarılarda söylemiştim. Bu hassa, kademe-i tekâmülü olan kavî bir "idrak-i mu'takıdane veya dindarane" mertebesine suud ettiği gün, "Kürd" cehaletten, esir yaşamak ve esir olmaktan, hakkını kaptırmaktan kurtulmuş, şehrah-ı ikbalde çok yol almış demektir. Bu âtînin çok uzak olmadığına müminlerdenim. İşte o vakit, Kürdlerin mükteseb hiç bir iyiliği olmadığını söyleyen arkadaşım, evet bizzat arkadaşım da, ortada hakkını, vazifesini müdrik, fazilete, insaniyete hâdim bir millet görecektir.

Gencler, Kürd münevverleri! Bu gaye-i tekâmül mefkûremiz ve —Kemal Fevzi'nin tâbiriyle söyleyelim— yürüyeceğimiz "uzun ve dikenli yollarda ölümle ve haksızlıklarla güleşirken", "Hak" da muînimiz olsun.(942)

14 Nisan

Memduh Selimbegî

---

(942) Hak: Tanrı'nın bir adı olan bu sözcük, aynı zamanda haklılık, haklı olma, tüze, gerçek, hakkaniyet, adalet, doğruluk anlamlarına da gelir.

[10] BİR HİKÂYE-İ TARİH(*)

—GEÇEN NÜSHADAN MÂBÂD VE HİTAM—

O vakit hükümet mehafiliyle temasda bulunan Ahmed Ağayef **nam muharrir**, yazmış olduğu bir bendde Mazhar Bey'in aczinden bahsediyor ve kelimât-ı müstehcene ile Kürdleri tavsif ediyordu.

Yeni Vali Bitlis'e muvasalât edince, evvelce mukabele için gönderilen bir taburluk kuvvet, şiddetli bir kar fırtınası esnasında mütaarrızlarla şedid bir muharebeye tutuşmuş ve münhezimen kasabaya ricat etmiş bulunuyordu. Mühacimler, bu kuvveti tâkiben kasabanın şark-ı cenubîsine tesadüf eden "Kanîziwa"(Kuruçeşme) nam Ermeni mahallesi ile "Hersan" nam Kürd mahallesine geliyor ve mahallât-ı mezkûreyi işgal ediyorlardı. Mahallât-ı meşguledeki Ermeniler Kürdleri hüsn-i kabulle karşılıyor; kendilerine yiyecek, içecek ikram ettikleri gibi, hükümet konağı civarındaki mahallâtta bulunan Ermeniler de, murahhasaları vasıtasıyle hükümetten mikdar-ı kâfi silâh alıp silâhlanıyorlar.

Şehirde umumî bir heyecan ve halecan hakim idi. Herkes, vukuâtın tâkibedeceği seyri merak ve intizarla bekliyordu. Mahallâtın bir kısmı mütaarrızlara tarafdar olduğu halde, ekseriyet itibarıyle duçar-ı tecavüz olacaklarından korkuyorlardı. Bununla beraber birçok gencler Kürdler tarafına geçmişlerdi.

O gece amîk bir intizar ve tereddüd içerisinde geçti. Şehrin bazı mahallâtında sakin kabail(Zeydanîler, Mermutîler, Komisliler) Kürdler tarafını iltizam ettikleri halde kat'î kararı verememişlerdi. Mütaarrızlar, her nedense şehrin "Hersan" mahallesinden maada, sair mahallâtıyle irtibat ve münasebet peyda etmemişlerdi. Binaenaleyh o gece, ya kuvvetlerine itimad ederek,(943) yahut gayri me'mûl netaicin zuhurü ihtimaline binaen emniyet edemeyerek, şehri tamamıyle işgale teşebbüs etmemişlerdi.

Sabahleyin ortalık ağarır ağarmaz bütün nazarlar mühacimlerin bulundukları canibe doğru dönmüştü. Filhakika kasabanın en hakim noktası bulunan [11] Dîdeban(1) ve Şerîbey(944) tepelerine, üzerlerine kelime-i şehadet yazılı bayrak keşîde olunmuştu.

(943) "ederek" sözcüğü derginin aslında böyle çıkmıştır. Bu bir dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıkmış olabilir ve doğrusu "etmeyerek" olabilir. Bu olasılık üzerine, cümlenin tümünün anlamı şöyle olur: "Bu nedenle, o gece ya güçlerine güvenemeyerek, ya da umulmadık sonuçların ortaya çıkması olasılığına karşı güvenemeyerek, kenti tümüyle işgale girişememişlerdi". Ancak, "ederek" sözcüğü doğru da olabilir. Bu olasılık üzerine de cümlenin tümünün anlamı şöyle olur: "Bu nedenle, o gece ya güçlerine güvenerek ve güçlü oldukları için nasıl olsa istedikleri zaman kenti işgal edebileceklerini düşünüp acele etmeye gerek görmeyerek, ya da umulmadık sonuçların ortaya çıkması olasılığına karşı güvenemeyerek, kenti tümüyle işgale girişememişlerdi".

(1) Romalılar tarafından inşa edilmiş Bitlis kalesinin yine bu namla mevsûm dağın tepesinde vaki tarassud kulesidir.

(944) Aslında "Şerîfbey" olan bu ad, halk arasında "Şerîbey" şekline sokulmuştur.

Hükümet-i mahalliyenin iki taburluk nizamiye ve jandarma kuvveti ile iki cebeltopu, iki mitralyöz ve külliyetli eslihası mevcud idi. Yeni Vali, askerî debboyunu açtırıp silâh ve cebhane tevzi ettiği gibi, kasabanın hakim nıkatından kaleye, kışlaya, hükümet konağına, Gökmeydan mezarlığına top ve mitralyözleri tabiye ettirmişti. Sabahleyin başlayan müsademât akşama kadar devam etmiş ve pek heyecanlı olmuştu. Kürdler kemiyeten az oldukları gibi, silâh ve cebhaneleri de hiç mesabesinde idi. Ekserîsi hançer ve değnek ile mücehhez oldukları gibi, kumandadan ve zabt-ü rabttan mahrum idiler. Miyanelerinde rüesadan mâdud olarak kadîm Şirvan beyleri ahfadından Mehmed Emin, Hakan-ı mağfur Sultan Hamid'in tüfengçilerinden Hêwrisli Ali Ağa, Xumaçlı Ferso vesaire mevcud idi. Mehmed Emin ile Xumaç ağası Ferso'nun mukabeleleri pek dilirane ve kahramanane idi. Top gürültüsü, mütemadiyen yağan ve etrafı sulayan mitralyöz yağmuru, Kürdlerin tecavüz-i muhtemelinden ürkerek hükümete yardım eden yerli kuvvetlerin inzimam-ı muaveneti muvacehesinde tedariksiz olan Kürdler, hiç şübhesiz mecbur-ı ricat olacaklardı. Mela Selim, gûya maiyeti halkına, kurşun tesirinden masun kalacaklarını söylemiş ise de, aralarında mecruh ve maktul zuhur etmesi üzerine, mühacimîn sahne-i müsademeyi terk ile yerlerine avdet etmişlerdir. Esna-i müsademâtta Kürdlerden 8-9, askerden de bir o kadar maktul ve mecruh düştüğü gibi, ahaliden de eser-i kaza olarak 20 kişi kadar maktul ve mecruh zuhur etmiştir.

NETİCE

En çok mitralyözden şikâyet eden mühacimîn, avdet etmeye başlamışlardı. [12] Mela Selim, 16 kişilik rüfekası ile, yol üzerine tesadüf eden Rus Konsoloshanesine iltica etmiş idi. Şeyh Şehabeddin dahi bu netice üzerine, Van gölü sahiline inerek yelken gemisi ile Erciş'e, oradan da serhade doğru giderken, rivayât-ı ûlâya göre Ruslara ilticayı nefsine yediremeyip teslim olmuş; rivayet-i ahîreye nazaran da "Zîlan" deresinde tevkif edilerek Bitlis'e gelmiştir.

Vak'anın şekl-i ahîri üzerine Hizan ve Bitlis'e küllî surette asakir-i muntazama izam ve Bitlis'te idare-i örfiye ilân edilerek, bermutad divan-ı harb-ı örfî teşekkül ile şedid bir surette icra-i harekâta başladığı gibi, beri taraftan da Hizan üzerine sevkiyat-ı askeriye başlamıştır. Hizan üzerine yürüyüş yapan asakir-i Osmaniye, hiç bir mukavemete mâruz kalmadan doğruca Hizan şeyhlerinin makber ve zaviyelerini ihtiva eyleyen "Gayda"ya muvasalat eylemiş ve Seyyid Ali tarafından fevkalâde izaz ve ikram ile karşılanarak, harekât-ı tâkibkârâne müddetince asakir-i şahaneyi iaşe eylemiştir. Netice-i tâkibat olarak 300'e karîb eşhas tevkif olunduğu gibi, Seyyid Ali dahi ve mahza merkezde bulunması lüzumundan bahis ile Bitlis'e getirtilerek mevkuf tutulmuştur. Bir ay kadar mevkuf kaldıktan sonra divan-ı harb muhakemâtını hitama erdirmiş olacak ki, Şeyh Şehabeddin'in Bitlis'e vusulünden

birkaç gün sonra on sekiz kişi hakkında idam emri sadır olarak, üç muhtelif gecede kasabanın muhtelif mahallerinde, Gökmeydan'da Seyyid Ali, Şeyh Şehabbedin, Feqî Xelîl vesaire, Çarşı Meydanında Şeyh Şirin, Mela Muhyeddin, Feqî Cindî vesaire hakkında salben idam hükmü tatbik olunmuştur. Diğer taraftan 150 kişi de Sinop, Ankara, Sıvas, Medine'ye nefy-ü tağrîb kılınmış idi. Menfiler miyanında birkaç tane zevât-ı mârufe var idi.

*

Gökmeydan'ın tarihî sinesi üzerine kurulan idam sehpaları altında pek müdhiş, pek elîm bir facia oynanıyordu: Şeyh Şehabeddin, mâsum kalbiyle ipin altına geldiği vakit, o zamana değin muğber bulunduğu Seyyid Ali [13] ile helâllaşıyor ve mütehevvirane söylenmek isteyen Feqî Xelil'e sükût emrettiği gibi, etrafındakilere de me'yus olmamalarını, bunun ancak Cenab-ı Hakk'ın bir emr-i mukadderi bulunduğunu ve mâruz kaldığı zulmün adalet-i ilâhiye ile karşılaşacağını beyandan sonra "Yasin-i şerif" tilâvet eyliyor ve kemal-i metanetle kendisini cellâdlara teslim ediyordu. Asıldığı ip iki defa kopuyor ve "Allah'ın affettiğini siz affetmiyorsunuz, benim için kalın bir ip getiriniz" diyordu. Seyyid Ali dahi, harekâtıyle mâruz kaldığı âkıbet-i fecîa arasında hiç bir münasebet görmediği ve idrakine sığdıramadığı bu zalim netice önünde, "yar eliyle ağyara karşı asılmanın pek ağır geldiğini" söylüyordu.

Bitlis Hanları ile Rojkî ağalarının makberlerini hâvî bulunan kadîm mezarlıkta defnolundular. (945)Yaran ve müridan, on beş gün kadar fevc fevc makberleri üzerine gelerek nevhaker oldular, izhar-ı şîven ve matem ile bu facia için tertil eyledikleri şarkıları söylediler. Ziyarete gelen kafileler tamamıyle kasabadan içeriye bırakılmıyordu; kısım kısım gelerek ziyaret edip gidiyorlardı. Aksî takdirde, vâsi' mikyasda nümayişler tertib edileceği muhakkaktı. Aynı zamanda hükümet, Seyyid Ali'nin küçük mahdumünü rehine makamında Bitlis'te ikamet ettiriyordu.

Şeyh Şehabeddin'in ve Seyyid Ali'nin idamı Bitlis'te, Hizan'da, Kürdistan'ın aksam-ı müteaddidesinde acı tesirler uyandırdı. Müteessir olmadık ferd-i aferîde kalmadı. Hiç kimse, bu anî ve gaddar neticeyi me'mûl etmiyordu. Bâhusus ki Seyyid Ali'nin vak'ada dahlı ve alâka-i samimiyesi yok idi. Şeyh Şehabeddin'in ismet ve münezzehiyeti aşikâr idi.

Mela Selim, Rus Konsoloshanesinin cevanıb-ı erbaasına nöbetçiler ikamesiyle tarassud olunmakta idi. Vakta ki Harb-i Umumî vesilesiyle hükümet-i Osmaniye ile Rusya arasında hal-i harb tehaddüs ediyordu, Rus Konsolosu Bitlis'i terkedince, Mela dahi tevkif ve iki refîki ile birlikte idam [14] olunuyordu. O sıralarda ilân olunan aff-ı umumîden, mahkûmlar ve menfîler de istifade ediyorlardı.

---

(945) Bu şehitlerin kemikleri, 1951—1952 yıllarında, gömülmüş oldukları yerleden çıkarılarak Hizan'ın "Seyidava" köyüne götürülmüş ve oradaki mezarlığa gömülmüştür.

Mela Selim, 55-60 yaşlarında, Genc havalîsi Zazalarından idi. Ulûm-ı şer'iye ve Arabiyeye vâkıf, âlim, mütedeyyin bir zat olup, vak'ada oynadığı role bakılırsa, "nevi şahsına münhasır" eşhastan mâdud olabilir. Azimkâr ve sahib-i mefkûre olduğu anlaşılıyor. Vak'aya tekaddüm eden gönlerde "Karkar"lı Mele Muhyeddin nam zat, Mela Selim'e yeşil yazı ile yazmış olduğu bir mektubda "münci ve müceddid"(946) olacağını âlem-i mânada müşahede etmiş olduğundan beyan-ı tebşîrât eyliyordu. Mela Selim, Şeyh Şehabeddin'in küçükten beri emr-i tâlim ve terbiyesinde bulunmuş olmakla lâlâsı ve hocası olduğu gibi, şeyhlik makamına geldikten sonra da mürşidi, aynı zamanda serhulafası (1) idi.

*

Şeyh Şehabeddin, 30 yaşlarında, beyaz sarıklı, nuranî vecihli, mülâhham bir zat-ı sütûdesıfat idi. Ulûm-ı şer'iye ve Arabiyeye vâkıf, umûr-ı dünyeviyeden müctenib, mu'tekif, evsaf-ı hasene ile mütehallık ve mütehallî, kâmil bir insan, hakikî bir "şeyh" idi. Hocasına karşı kalbinde zaafa yakın derin bir hürmet ve marbutiyet hissi besler idi. Bu hissiyâtını ölüm karşısında bile izhardan çekinmemiştir. Divan-ı harbin, Valiye mâhud mektubu yazıp yazmamış olduğu sualine, "hocasının arzusunu îfa ettiği" cevabını vermiştir. Hizan'ın "Paknûs" karyesinde ikamet eder, yazın Bitlis'e karîb ormanlarla muhat güzel bir mevkide kâin olan "Seyidava"(Seyyid'in ihyakerdesi) nam sayfiyeye giderdi. Kulûb-ı âmmede perestiş derecesine varan bir hürmet-i fevkalâde ve nüfuz-ı mânevîye mazhar idiler. Beynelihvan "Gaws"(947) unvanıyle tevkıyr edilen cedleri Mela Sebatullah(2) hazretlerinin Celâleddin, Ha-

---

(946) Arapça olan bu her iki sözcükten birincisi "kurtarıcı", ikincisi ise "yenilikçi, yenileştirici" demektir.

(1) "Mürîd" tarikat-ı Nakşibendiye salikînine ıtlak olunduğu gibi, hulafalık dahi tarikat-ı mezkûre mensubîninden, evsaf-ı matlûbeyi haiz zevâta tefviz olunur bir tevcih-i mahsustur.

(947) Arapça olan "gaws" sözcüğünün sözlük anlamı "yardım, imdad, meded" demektir. Aynı zamanda tasavvufta bir terim olan ve tarikatın belli kir mertebesine ulaşmış tasavvufçular için bir unvan olarak kullanılan "Gaws" sözcüğünün terim olarak anlamı ise "yardımcı, imdada yetişen kimse" demektir.

(2) Mela Sebatullah, tarikat-ı Nakşibendiyenin neşr-ü tâmimi için "Büyük Seyyid Taha" hazretlerinden mezun olmuşlardı. Esasen Seyyid Taha hazretleri, daha birçok zevât-ı kirama(Siird havalîsinde Fêrsav Şeyhi, Bitlis'te Şeyh Muhammed Kufrevî. . . ye) îta-i mezuniyet buyurmuşlardı ki, bu zevâtın gerek hal-i hayatlarında kendilerinin, gerekse irtihallerinden sonra sülâlelerinin daire-i nüfuz ve mâneviyetleri gayet vâsi'dir. Meselâ Bitlis'te Şeyh Muhammed Küfrevî hazretlerinin merkadlarını, ta Kars havalîsinden ziyarete şitab eden zairlerin merkadın önünden enîn-i istimdad ve rükû-ı ihtiramkârane ile geçtikleri vakidir.
Şurasını da bera-i istitrad kaydetmek lâzımdır ki Kürdlerde —müteferrik ekalliyetler müstesna olmak üzre— dinen Müslümanlık, mezheben Şafiîlik, tarikaten Nakşibendlik, sair emsallerine nisbetle haiz-i rüchan ve ekseriyettir.

san, Nur Muhammed [15] ismindeki üç evlâdından Seyyid Nur Muhammed'in büyük mahdumüdür. Seyyid Ali dahi Seyyid Celâleddin'in mahdumü idi. Şeyh, amcası oğlunun alâka-i dünyeviyesinin fazla olmasından, alâyış ve ihtişamla meşgul bulunmasından dolayı kendisine muğberdi.

*

Seyyid Ali, 30 yaşlarında, esmer benizli, siyah gözlü, çatık kaşlı, kameti vasat derecede, levend tavırlı, kibar bir "bey" idi. Kıyafet itibarıyle birçok beylerden ayrıydı. Başına, "Ahmediye" denilen ipekli yazma sarılı fes iktısa eylediği gibi, kostüm dahi Anadolu kasabalarında müteammim olan şekilde idi.(1) Kürdler arasında ism-i mahsusu ile "Hûtê Gewr"(Boz Ejder) diye anılırdı. İhtişam ve saltanatı pek severdi. Hüküm ve nüfuzu Hizan, Kevaş, Şetek, Tatîk havalîsinde cari olduğu gibi Melazgırd ve Bulanık'a kadar da imtidad etmekte idi. Bütün bu arazide zevaya ve mürîdanı mevcud idi. Yevmiye 200 kişilik ibadullahın tekye ve misafirhanesinde ıt'am ve izaz olunduğu rivayet edilmektedir. Tekyenin varidât-ı esasiyesini, araz-i mevkufe teşkil etmekte idi.

Maiyetinde üç yüze karîb silâhşör mevcud idi. Bu mikdar, seferberî bir vaziyet muvacehesinde binlere baliğ olabilirdi. Yalnız, bir zatın söylediği vechile, silâhşörlerinin —sair aşair süvarilerine nisbetle— kıymet-i askeriyesi, techizât ve tertibât itibarıyle noksandı. Mütemadiyen artan nüfuz ve kuvveti önünde birçok rakîbler peyda olmakta idi. Bu miyanda [16] Ermeni çeteleri dahi mevcud idi. Fakat bu tehlikeli kuvvetle başa çıkamayacaklarını anlayan çete reisleri,(rivayete göre Aram, İşhan ve Remyan) mazîde hempalarının tecrübe etmiş oldukları üzre "Sultan Abdülhamid-i Sanî" evahir-i saltanatına doğru, Kafkasya'dan gelen Ermeni çete rüesası, "Hasanan" aşireti rüesasından Rıza, Musa Bey'in biraderi Kasım Bey ile bir müddet teşrik-i mesaî etmişler idi. Bu defa dahi Karçıkan'da "Çemê Xanê" tekyesinin bulunduğu "Kêsan" nam mahalde Seyyid Ali'ye mülâkî oldukları mervîdir.

Seyyid Ali, hikâyesi sadedinde bulunduğumuz vak'aya karşı menfî ve bîtaraf bir vaziyet almıştı. Bu vaziyeti heyet-i tahkikiyenin efkârı teyid ettiği gibi, müsademeye iştirak etmiş olan ve vak'adan iki sene evvel hanesinden tard etmiş olduğu mahdumü Haydar'ın lüzum-ı tecziyesini de hükümete iş'ar eyliyordu. Bu sebebe mebnî olacak ki kendisinden kuşkulanmamakta idi. Aksî takdirde gaybubeti muhakkak idi. Aynı zamanda, vak'a âmillerine, kendilerine muîn ve zahîr olduğuna dair haber îsal eylemiş olduğu rivayet edilmekte ise de, bunun vesaik ile teeyyüde ihtiyacı derkârdır.

---

(1) Kürdlerde serpûş-ı millî, keçe külâhtır. Eşkâl-ı muhtelifesi vardır. Son zamanlarda Türk muaşeretiyle me'lûf olmuş bulunan şehirli Kürdler de, giydikleri feslerin etrafına yazma sarmaktadırlar. Kostümler dahi, "welat" denilen manatık-ı coğrafiyaiyeye göre(Rojkan, Motkan, Garzan, Botan... ilh) bir hususiyet arzederler. Bunlardan Motkanlıların tarz-ı telebbüsü gayet sade ve iyidir.

Şeyh Şehabeddin ile miyanelerinde mevcud olan münaferetin izalesi için her ne kadar çalışılmış ise de muvaffakiyet elde edilmemiştir. Esasen Seyyid Ali, vak'anın hudusundan evvel, vaziyetinin her cihetten ehemmiyet ve vehametini derpîş eyleyerek, her şeydan feragatle Şam'a gitmek tasavvurunda bulunuyordu.

HULASA

Suret-i hudus ve cereyanını, daha doğrusu "dış yüzü"nü, eşhas ve avakıbını mütalâa ettiğimiz vak'anın "iç yüzü"ne dair mâlumât-ı sahîhamız mefkud olmakla beraber, mahiyetini ve avamil-i esasiyesini bervech-i âtî üç nokta üzerinde cem'ü telhîs eylemek mümkündür. Şöyle ki:

1- Bu vak'a, hükümet-i İttihadiyenin icraat-ı indiyesine ve ahalinin mâruz kaldıkları zalimane tarz-ı idareye karşı adalet isteyen bir hareket idi.

2- Vak'anın safahat-ı müteaddidesinde nüfuz ve rekabet dâiyelerinin tesiri görülmüştür.

3- Matalıb-ı diniye suretinde tecellî eden âmâl-ı milliye söndürülmüştür.

Law Reşîd

Necm-i İstikbal Matbaası Müdîr-i Mes'ûl: Hamza

[17] NEZANÎN

Ey cehl û nezanîn, tu yî dijmin, tu yî xaîn(948)
Zulma te ye hêlan hemî bêsen'et û bêdîn

Qehra te ye wêrane kirî ah. . . wetenê min
Kîna te ye bêlane kirî cîsm û tenê min(949)

Serwet te ji me istandîye bemal û dirav in
Em mayîne belengaz û feqîr, xanebelav in

Derdê te ye ma'lûl kirî, em xwenezan in(950)
Em kî ne? Kurê kê ne? Ma êxsîr û gavan in?

Yan em jî xwedan şan û neseb, qewmê necîb in?(951)
Behra me heye, em jî xwedan behr û nesîb in?(952)

Dinya wekî çêkir Xwedê, behra me jî dabû
Lakîn ji nezanîn û cehl, kanê? Fîda bû

2 Nîsan 335(1919)

Ji Mala Hekarîyan
E. Rehmî

(953)

(948) Cehl: nezanî, cehalet.
(949) Bêlane: Bêhêlîn, bêhêwir.
(950) Ma'lûl: Nesax, merezdar, nexweşok.
(951) Neseb: Nejad, kok, reh, esil.
Qewm: Netewe, gel.
Necîb: Esilzade, nejadpak, rehpaqij.
(952) Behr: Par.
(953) Di dûwayîya vê jimareyê da û di çend jimareyên hatî da, numûnên alfaba Kurdî bi tîpên Erebî hatine çapkirin. Belam ew giştji ber ku bi tîpên Erebî ne, wergerandina wan bo tîpên Latînî ne mimkun e, ne jî pêwîst e. Ji ber vê yekê, me ew numûne wernegerandin tîpên Latînî.

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

ABONELERİMİZE

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım nüshaların vâsıl olmadığı şikâyeti, 5'inci nüshamızda merciinin nazar-ı dikkatine vaz'edildiği, el'an hâlâ tevalî ediyor. Bu şikâyeti tekrar arzetmekle beraber, abonlerimize vâsıl olmamış nüshalar var ise numrolarını heman idareye bildirmelerini rica eyleriz.

GÖZ HEKİMİ

DOKTOR HÂMİD ŞAKİR

Mumaileyh, her nevi göz hastalıklarını tedavi ve lâzım gelen ameliyatlarını muvaffakiyetle icra ile, numrolu fennî gözlükler dahi tâyin eder. Her gün Eminönü'nde tramvay mevkıfında Hüseyin Hüsnü Eczahanesinde bulunur.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 406'ncı nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

(*) Refîk-i mesaîmiz **"Kürdistan"** mecmuasının 6'ncı nüshası da intişar etmiştir. Birçok güzîde makaleleri hâvî olan mezkûr mecmuayı kariîn-i kirama tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JİMAREYA 17'AN

❊

17'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

"MEM Û ZÎN"İN BASIMI TAMAMLANDI

Mela Ehmedê Xanî hazretlerinin **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti** tarafından öteden beri basılmakta bulunan "**Mem û Zîn**" adındaki kitabı, yakında yayın alanına çıkacaktır. "**Mem û Zîn**", derneğin yayınlayacağı dizinin(954) birinci kitabıdır. İstanbul'da kâğıt fiatının ve dizgi-baskı giderlerinin pek yüksek olmasına rağmen "**Mem û Zîn**", mevcut kâğıtların en iyisine ve pek nefîs bir biçimde basılmıştır. Dernek hiç bir maddî çıkar gözetmeyerek, yalnız Kürd edebiyatına ve kültürüne hizmet etmek istediğinden, bu denli büyük masraflarla meydana gelen bu kitaba, yönetim yerimizden alınmak şartıyle 50 kuruş, taşraya posta ile taahhütlü olarak gönderilmek üzere de 60 kuruş fiat konulmuştur. Kitabın basılmış sayıları pek az olduğundan, en önce Kürdistan'daki okuyucuların isteklerini yerine getirmek istiyoruz. İsteyenlerin yönetim yerimize başvurmaları, taşradakilerin de kitabın bedelini posta ile nakit olarak göndermeleri gereklidir.

ÇAPA "MEM Û ZÎN"Ê TEMAM BÛ

"**Mem û Zîn**"a Mela Ehmedê Xanî, bi awayekî gelek spehî hatîye çapkirin. Her kesê ku daxwaza xwendin û kirîna wê bike, ji îro pê ve li cîyê kargerîya me nerxa wê 50 qurîş e, jibo derê Stanbolê jî nerxa wê digel mesrefa postê 60 qurîş e.

(954) Buradaki "dizi" sözcüğü, derginin aslındaki "külliyat" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır.

KÜRDLÜKTE İLERİCİLİK AKIMLARI(955)

"Jîn"in 14'üncü sayısındaki "Kürd hanımı" adlı yazıyı okuyan arkadaşlarımdan biri dedi ki:

"Kürd hanımı gerçekten iyi incelenmiş ve belirleyici nitelikleri iyi gösterilmiştir. Yalnız, sanıyorum ki, Kürd hanımındaki niteliklerin ve üstünlüklerin bir çaba sonucunda elde edilmiş bir kazanım olmadığını, kendiliğinden oluştuğunu dolaylı olarak anlatmak istiyorsun. Eğer öyle ise düşüncen doğrudur; Kürdlerin ne kadar iyilikleri ve ne kadar kötülükleri varsa hep kendilerine aittir. Bunların daha iyi bir hale getirilmesi için ne düşünüyorsun?"

Arkadaşımın sözleri, üzerinde durulup düşünülmeye değer. Sanırım demek istiyorlar ki: "Ulusun karakterinde bir define gibi gizli bulunan nitelikleri, kavranılan ve bilinçli bir güce dönüştürmeli ve eksikliklerini gidererek, yerine çağdaş erdemler koymalı".

Ben, sevgili arkadaşımın belirttiklerine bu anlamı veriyorum ve buna göre de kendi görüşlerimi belirteceğim:

Son zamanlarda İstanbul'un Türkçe gazete ve dergileri de önemli bir sorunla uğraşıyorlar. Kadınların erkekler gibi bilim ve kültür alanında öğrenim yapıp yapamayacaklarından başlayarak sürüp giden bu yazılarda, Müslümanların yenilikçi bir program içinde çağdaşlaşmaları yolundaki görüşler de yer alıyor.

Bu yazımda bu konulara ilişkin biraz söz söylemeyi yararlı görüyorum; ta ki Kürdler de, Müslüman olmak bakımından, bu düşünsel ve sosyal konular üzerinde kendi düşünme ve görüş belirtme haklarını kullanmış olsunlar. Dilerim ki daha birçok genciniz ve aydınımız, bu konuya ilişkin görüşlerini "Jîn"in sayfalarına yansıtırlar da Kürdlük için "Sosyal Çalışma Programı"nın ana çizgileri hazırlanmış olur. Yoksa, bu büyük konu, bir-iki kalemin iki-üç kez yazıp çizmesiyle çözüme kavuşacak bir şey değildir.

Konuya girmeden önce bir noktayı herkesin gözü önünde saptamak isterim:

Ben, kişi olarak, kişiler ve toplumlar için dinin kesin olarak gerekliliğine ve onların dine olan ihtiyaçlarına o ölçüde inanıyorum ki, bence bir insan havasız, susuz, ekmeksiz yaşayamayacağı gibi, dinsiz olarak da yaşama hakkına sahip olamaz; özellikle bu din, tüm peygamberlerin kıvandığı Hz. Pey-

(955) Buradaki "ilericilik" sözcüğü, Arapça bir sözcük olan ve Osmanlıcada daha çok siyasal bir terim olarak kullanılan "terakkî" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Terim olarak "terakkî" sözcüğünün anlamı, "yükselme, gelişme ve ilerleme"dir. Ancak bu sözcüklerin hiç biri, bu yazıda "terakkî" sözcüğü ile verilmek istenen anlamı tam vermemektedir. Ayrıca, "terakkî" sözcüğünden türetilen "terakkîperver" sıfatı, Osmanlıcada "ilerici" anlamına gelmektedir. Bu nedenle biz de bu yazının çevirisinde, hem başlıkta ve hem de metin içinde "terakkî"nin karşılığı olarak "ilericilik" sözcüğünü kullandık.

gamber'in en mükemmel dini olursa... Bu görüşü benden önce düşünen ve açıklayan yüzbinlerce bilgin ve düşünür de vardı. "Cansız insan olamayacağı gibi dinsiz yaşam da olamaz" ilkesini kabul ve ilân ettikten sonra, ilericiliğe, yeniliğe ve evrimleşmeye ilişkin görüşlerimizi ortaya koyalım:

*

Kuşku götürmez ki, en dindar insanlar arasında bile, dinin, temel ilkelerine ilişkin olmayan anlayış biçimi değişir. Her sofu, her dindar, tüm davranışlarını Tanrı'nın emirlerine uygun biçimde sınırlayıp kendini sakınan her insan, dinden aynı anlamı, aynı amacı çıkarmaz. Nakşibendî tarikatı, Kadirî tarikatı, Rufaî tarikatı gibi tarikatlar ile tasavvuf adamlarının benimsedikleri öbür tarikatlar ve Sünnî, Şiî mezhepleri ile daha birçok mezhep kolları, hep temel ilkelerin dışında kalan ikinci derecedeki dinsel hükümleri başka yorumlamanın sonucu olan büyük-küçük anlaşmazlıklardan doğmuşlardır.

Din hükümlerinde böyle olunca, aynı dine bağlı olanlar arasında ilericiliğe verilen anlam, ilericilikten beklenilen yarar, ilericiliğin uygulama biçimleri, ilericiliğin amacı hakkında düşünce ve görüş ayrılıkları bulunması, haydi haydi mükün ve yerindedir.

Şurası da kesindir ki dindar, sofu, şeyh, hoca, kentli, köylü, okul öğrencisi, çiftçi, herkes yükselme ve evrimleşme gereğinde çoğunlukla aynı görüşü paylaşmaktadır. Fakat uygulamaya girildiğinde o kadar karmaşık bir görüş ayrılığı başgösterir ki, yükselmenin nasıl olacağından, yükselmenin niçin istenildiğinden bile habersiz olanlar ya da habersizmiş gibi görünenler görülür. Zavallı "yükselme" ve mübarek "din" de, birtakım asılsız, yüzeysel biçimlere ve bilgisizce görüşlere kurban edilir.

Bari o dini kalkan edenler dinin özünü ve amacını bilseler; bari o yükselmeye ve ilericiliğe tutkun olanlar yükselmenin ve ilericiliğin amacını anlasalar! Dinden sözedenler içinde, kravat ve yaka takanları ve bıyıklarını kesenleri gâvur kabul edenler de gördüm; oysa böyleleri 24 saat meyhaneden çıkmazlar ve, yüzlerce insanın kendi emekleriyle, alınterleriyle kazandıkları, tüyü bitmemiş zavallı çocukların rızklarına tahsis ettikleri çalışma ürünlerini içten bir huzur ve memnunlukla keselerine indirirler. Aynı şekilde, yaşamının 15 yılını din okulunda geçirenler ve tarikat postuna aday olanlar gördüm ki, rüşveti helâl kabul ederler ve bilimden edindikleri payı suçsuz-günahsız milletin keselerini boşaltmanın aracı olarak anlarlar.

İlericilikten sözedenler gördüm ki, "halkın alt tabakalarından gelenler böcekler gibidir" diyerek, bir hammal ile görüşmeyi ve bir köylünün derdini dinlemeyi tenezzül meselesi, tüm ulusal gelenekleri inkâr etmeyi ya da her soydaşını küçümsemeyi de ilericiliğin gereği sayarlar.

Oysa ne din, örneğin başkalarının el emeğiyle kursak doldurmak ya da bilimi dilenciliğin aracı yapmaktır; ne de ilericilik köylüden, hammaldan, köyden kaçmak ya da ulusun her türlü saygın değerlerini küçümsemektir.

Din ve ilericilik, birbirleriyle el-ele vererek ulusun ruhuna girmelidirler. Zaten din, ilericilikten başka ne demektir ki!. . Dini ve ilericiliği yanlış anlamak ya da bilerek yanlış göstermek, işte böylesine büyük günah ve hataları işlemeye yolaçar ve ulusun zararına sonuçlar doğurur.

*

Her dönemde, her millette az-çok yeniliğe ve ilericiliğe karşıtlık görülmüştür. Tarihin en eski dönemlerinden yakın zamanlara kadar bu konuda çeşitli örnekler bulup anlatabiliriz.

Din koruyuculuğunu her zaman kendi tekellerine alanlarla her konuda ulus adına söz söyleme hakkını kendilerinde görenlerdir ki bu karşıtlığı sanat ve iş edinmişlerdir. Onların bu görüş ve davranışa tutunmalarında, çıkar kaygısından başka bir neden yoktur. Bu konuda kendi samimî görüşleriyle ya da inançlarının iticiliğiyle harekete geçenleri tarih pek az kaydediyor. Halk kitlesinin hiç bir zaman kendiliğinden ilericiliğe ve yeniliğe karşı yürüdüğü görülmemiştir. Halk, çoğunlukla, kendisine ilkönce başvuranın ve en çok da kendisine herhangi bir nedenle korku aşılayanın olur. Bu halk tabakasını kışkırtanlar, ilericiliğin yerleşmesinden çıkar bakımından zarar görenlerdir. Onlar, değişik renk ve şekillerde görünen bir sürü zorbalardır ki, halkın gözleri açılırsa kendilerine kulluk edenler kalmayacağından ve hiç bir zahmet çekmeden kazanılan servet ve saltanatlarının havaya uçacağından korkarlar.(1) Gariptir ki halk kitlelerini saptıran ve kandıranlar, her zaman samimî, yenilikten yana, halkın haklarını düşünür görünerek, onların bilgisizliğine acımakla birlikte yükselmelerine engel olurlar. Yine her zaman görülmüştür ki, neden sonra kendi hareketlerinin cezasını çeken ve sonuçlarından yakınan, yine halk topluluğunun kendisidir.

Tarihte yükselmeyi, yeniliği gürültüsüz ve güçlüksüz kabul eden uluslar da görüyoruz. Bunlarda millet kitlesine egemen olan nüfuzlu ilerigelenler, ya kendilerine ya da kendilerinden sonraki ilerigelenlere ait gelecekteki çıkarları düşündükleri, ya da gerçekten samimî bir ulusal sevginin etkisiyle duygulanmış oldukları için ilericilik akımlarına karşı çıkmak bir yana, bu akımlara kendileri teslim olmuşlar ve bazen de bu akımları teşvik etmişlerdir. Bu gibi yöneticiler, artık o uluslarca "mutluluk babaları" yüksek rütbesine yükseltilirler ve dünya döndükçe hayırla ve minnettarlıklar anılırlar.

Her zaman pek küçük bir azınlığın düşüncesinden, hatta çoğu kez tek bir düşünceden doğan ilericilik akımları, her zaman kolayca akıp gitmezler. Bunun için de biraz tarihe bakalım:

Hazreti İsa, o zamanın hak dinini ilân ederken kaç kişiyi kendisinden yana buldu ve âkıbeti ne oldu! Hazreti Muhammed açık dini yayarken ne kadar

---

(1) Bu gerçeği ilk kez bir Kürd köylüsü bana başka bir anlatımla söylemiştir. Daha aşağılarda onun anlattıklarını belirteceğim.

engellere ve güçlüklere hedef oldu ve ilk zamanlarda mübarek kişiliğine ve ulu öğretisine karşı çıkan ne kadar karşıtlar vardı! Geçmiş İslâm bilginlerinden kaç kişi yaşamlarında olumlu karşılanıp onanabildi ve ne kadarının ancak ölümlerinden sonra değerleri bilindi! Hristiyanlığın yenilik dönemlerindeki kargaşalıklar, örneğin Engizisyon uygulamaları, Avrupa'nın o çağda uyanıklığa yüz tutması ve bu uyanıklıktan çıkar bakımından zarar görecek olan rahipler sınıfının duyduğu kaygı sonucu değil miydi! Protestanlığı düşünen bir-iki düşünür nelere uğramadılar ki!

Osmanlı tarihinin son yükselme akımlarında, Sultan Selim III ve Sultan Mahmut dönemlerindeki ayaklanmalar hangi etkilerle olmuştu! Millete yükselmenin tadını tattırmak isteyenler kaç kişi idi! Ve bu düşüncelerini ne ölçüde açığa vurabiliyorlardı! Bugün hocalarımıza, din bilginlerimize kadar kendini kabul ettirmiş olan fes, kolalı yaka, kravat, dar pantolon, o zamanlarda insanın gâvur sayılması için tek neden değil miydi!

Tarih bilgisinden biraz nasibini almış olanlar, yükselme ve ilericiliğin her yerde az-çok birbirine benzeyen safhaları olduğunu bilirler. Benim bu örnekleri getirmekten amacım da, sosyal konuların genel kurallarını tarihsel örneklerle pekiştirmek ve bu kuralları Kürdlük yaşamına uygulamak üzere düşüncelerim için temel dayanak yapmaktır.

*

Çağdaşlaşmak zorunda bulunan Kürdlük de, tabiî ki bu genel kuralların dışında kalamaz. Kürdlük de, uygarlığın gerektirdiği yenilikleri kabul ederken, kuşkusuz, ya çıkar hırsından ya da gafletten doğan engellemelere uğrayacaktır ve bu arzusunun amaca ulaşmasında en çok etkili ve aktif olan elemanlarından(956) ister istemez kurban verecektir.

Ancak, bu kurallar ne kadar genel olsa da, her ulusun doğal koşullarına ve karakterine göre ayrıca değişikliğe uğrar. Bu da doğal bir durumdur.

İstanbul'dan uzak kaldığım dört yılın hemen hemen bir buçuk yılını, değişik yörelerin Kürdleri içinde geçirdim. Bu, bana şu kanıyı verdi:

Kürd, körükörüne bağnazlığa yabancıdır, fakat sağlam bir bilinçli inanca sahiptir; ben bundan kıvanç duyarım. Ayrıca Kürdler, çağın ihtiyaçlarını tümüyle anlamışlar ve bu ihtiyaçların gereklerini anlayışla kabul etmişlerdir; buna da teşekkür ederim.

Değişik yerlerde ve değişik zamanlarda bana şu anlamlarda pek çok sözler söyleyen Kürdler oldu:

"Efendi, okumak bilmeyen adam hiç bir şeye yaramaz; hayvandan ne farkı var ki! Okumak bilseydik, bir jandarma parçası gelip bizi istediği gibi soyup gidemezdi".

(956) Buradaki "eleman" sözcüğü, Arapçadaki "uzuv" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. "Uzuv" sözcüğü "üye" anlamına geldiği gibi, "bir vücudun herhangi bir organı" anlamına da gelmektedir. Yazar bu ikinci anlamı kastetmiştir. Çünkü "Kürdlük"ü bir bütün olarak bir vücuda benzetmiş ve bu bütünün etkin ve aktif elemanlarını da vücudun organlarına benzetmiştir.

Otomobili gören bir Kürd:

"Efendi, vallahi şimdi dünyadan hiç haberimiz olmadığını anladım. Biz bir çift öküzle yük taşıyacağız diye neler çekiyoruz, canımız çıkıyor, öküzümüz ölüyor, ağlıyoruz. Öküzün etine mi, çarık yaptığımız derisine mi acırsın? Herif, hiç güçlük çekmeden, atsız ve öküzsüz, istediğini götürüyor".

Uçağı gören bir Kürd:

"Adamoğlu neler yaparmış! Bunları icadedenlere insan derlerse ya bize ne demeli? Biz doğru yolda yürümeyi bilmiyoruz, onlar göklerde uçuyorlar. Efendi, biz ne zaman böyle olacağız?"

"Bu durumumuza neden olanların gözü kör olsun. Bizi zamanında okutmadılar; şimdi koyun sürüsü gibi, ne derlerse boyun eğiyoruz. 'Oğlum okusun, benim gibi kalmasın' dedim. Kentte bir tanıdık vardı; onunla konuştum; oğlumu okula verecekti. Çocuğu gönderdim. Kentte 5-10 gün kaldı, biraz da okudu. Bizim ağa razı olmadı, ille okutmayacaksın, köye getireceksin' dedi. Ben de getirdim. Çocuk adam olmadı".

"Bizim köyün hocasını da akıllı bir şey bilirdik, okumuş diye sayardık. Geçenlerde buraya senin gibi bir efendi geldi; din konusunda ne kadar soru sorduysa hocamız hiç birisine yanıt veremedi. Köylü toplandık, kentten adamakıllı bir imam getirmeye karar verdik. İnsan okursa tam okumalı. Efendi, büyüklerin bize baktığı yok ki. Bize ne dediler de yapmadık! Neden bizim gözümüzü açmıyorlar? Çünkü işlerine öyle geliyor. Okumuş olanlar açıkgözlü olurlar, söz söylemesini bilirler, değil mi!"

Bende bir gazete gören bir Kürd:

"Efendi, o Osmanlıca mı yazıyor? Ne çıkar! Bizim de böyle yazılarımız, kitaplarımız olmalı ki, okunduğu zaman anlayalım. O şey, Osmanlıca bilenlere özgüdür. Kürdlerinki nerede? Sizin gibi efendiler de Kürdlere özgü böyle şeyler yapsalar ne olur!"

İşte size, görüp dinlediğim insanların gizli iniltilerinin binde biri.

Bundan şu sonuç çıkıyor ki, Kürdler dertlerini anlamışlar ve yükselmenin gereğini kabul etmişlerdir. Hasta var ki hastalığının varlığına inanmaz ve hekimin tavsiyelerine aldırmaz. Hasta var ki hastalığını anlar ve doktorun her dediğine uyar; böyle hastalar kurtulmuş sayılırlar. İşte Kürdler bu türdendir. Avrupa ve Amerika'dan doğan bugünkü evrensel güçlerin sırlarını anlıyoruz ve o taraflardan gelen hava akımlarının zehirli rüzgâr değil, yaşam esintisi olduğunu artık biliyoruz.

Bugünkü uygarlık gelişmelerini kabul etmeye dinsel ve düşünsel anlayışı bu kadar elverişli olan bu ulusun bir de doğal yeteneklerini araştıralım:

Bunun için soyut şeylerden sözetmektense maddî örnekler getirmek daha yararlı değil mi! Ben bu örnekleri, bugün İstanbul'un her türlü okullarında sıralar işgal eden Kürd öğrencilerinde ve Avrupa'yı görmüş, oralarda aydınlanıp olgunlaşmış Kürd gençlerinde bol miktarda görüyorum. O öğrencilerin ve bu gençlerin hiç bir yerde emsalinden geri kalmamaları, Kürd"ün geniş kapsamlı bir zekâ ve yeteneğinin bulunduğuna yeterli bir kanıttır. Bundan başka, Kürdlerin nasıl bir sanatçılık ruhuna sahip olduklarını, Amerika'nın

ötesinde berisinde yaşadıktan sonra zengin ve sanatçı ve kendi alanlarında birer otorite olarak ülkelerine dönen Kürdler kanıtlar. Ben bunlardan birkaçını gözümle gördüm; onlar bana, en saygıdeğer birer mükemmel insan izlenimini verdiler.

İşte, kanımca bir gerçek olduğu için emin olarak söylüyorum ki Kürdler, en yüksek bir uygarlığı kabul etmeye ve en karmaşık bir evrimleşmeyi benimseyip özümsemeye, nispeten daha az bir zamanda ve daha elverişsiz koşullar içinde yeteneklidirler.

Müslümanlar, bağlı oldukları dinin sonsuz olan ve sonsuza dek geçerli olan iyilikleri ve erdemleriyle birlikte, bugün galip gelen ve galiba yaşayacak olan bir uygarlığın karşısında seçme yapmak üzere serbest bırakılmışlardır. O'nu kendi öznel onayları ve istekleriyle kabul etmeyen uluslara kendini zorla ve ezme ile kabul ettirmek, bu uygarlığın bir özelliğidir.

Bilmiş olalım ki bu uygarlık, Müslümanlığa yabancı bir uygarlık, bazılarının yalandan dedikleri gibi bir Hristiyan uygarlığı değildir; aslında bizim alışık olduğumuz kaynaklardan gelen ve zamanla insanlık yaşamına uyarlanan bir uygarlıktır. Bu uygarlık, bizi, dinimizde kayıtsızlığa değil, dinimizin kutsal temel hükümlerine daha güçlü bir biçimde uymaya itecektir. Bilmeliyiz ki bu uygarlığı kabul etmezsek, Allah'ın ve Peygamber'in yüzyıllardan beri bize emaneti olan bu kutsal kurumu tam tersine terkedilmiş olarak bırakmış oluruz. Düşünmeliyiz ki dinin amacı dünya ve ahret mutluluğudur ve dolayısıyle dinin yücelmesidir. Dinin yücelmesi ise, ona bağlı olanların yücelmesidir. Biz bu halimizle her gün ezilmeye mahküm, küçülmeye eğilimli olursak, ne dünya ve ahret mutluluğuna, ne de dinimizin ve kendimizin yücelmesine hizmet edebiliriz. Güçlü olmak için bu uygarlık bir çare, güçsüzlükten kurtulmaya çalışmayanlar için de en müthiş bir felâkettir.

Zaten ister istemez değişeceğiz. 10 yıl önceki bilgilerimiz bugün için yeterli olmadığına göre, 10 yıl önceki kıyafetimiz bugün başka biçime girdiğine göre, 300 yıl önceki kafada ve kıyafette kalmak ya da kalmak için ayak diretmek nasıl mümkün olur! Kürdistan'dan kafilelerle İstanbul'a dökülen Kürdler, ülkelerinden getirilmiş hangi kıyafeti ya da hangi acemî anlayışı saklıyorlar! Kıyafetlerini değiştiren ve anlayışlarını olgunlaştıran bu Kürdlerin, ülkelerindeki baba, kardeş ve hemşehrilerinden neleri eksiktir! Onlardan dindarlıkça ve milliyetçe geri kalır neleri vardır!

Bu nedenle, ben bu uygarlığı, "zamanın maddî ve mânevî yaşam koşullarına uymak" diye tanımlarım. Biz de kendimizi bu koşullara uydurmak zorundayız. Yoksa, bu uygarlık selini durdurmak isteyenler onun dalgaları önünde sürüklenmeye mahkümdürler.

Her türlü evrimi kabullenmeye ve özümsemeye elverişli biçimde ulusal ruhumuzda bir define gibi gizli bulunan yeteneğimizi boşu boşuna saklarsak, başka ulusların o yeteneğimizi kendi çıkarları için kullanmalarından korkalım. Ancak, doğal niteliklerimizi bilinçli bir düzeye yükselttiğimiz gün, gücümüzün en yüksek düzeyine ulaşacağız.

Avrupa ve Amerika'nın uygarlık gelişmelerini kabul edip uygulamak, Kürd için hiç de çetin ve yabancı işlerden değildir. Onun için, bugün dünyaya şanlarını dağıtan ve dünyanın kaderini düzenleme gücünü ve yetkinliğini gösteren büyük ulusların yetişmiş oldukarı amaca göz dikmekten de kendimizi alamayız.

Kürd ulusu, yalnız kendi yolaçması ve kusuru ile değil, tarihin ve değişik tarihsel nedenlerin de uğursuz etkisiyle pek geç takdir edebildiği çağdaş gerekleri olduğu gibi benimsemiş, hatta o ışıklı geniş yolda yürümeye başlamıştır denilebilir. Kürdlerin bilinen din bağlılıkları, gelişmenin bu geniş yolunda kendilerini teşvik edecek en birinci neden de olabilir. Elverir ki dindarlık perdesi altında ulusun kaderine egemen olmak iddiasında bulunanların —yineliyorum— yalnız ve yalnız çıkar hırsından doğan engellemelerine uğranılmasın. Bununla birlikte, sürekli olmayacak ve güçsüz bir muhalefetten ibaret olacak olan bu hareketin de bizzat sahiplerine zararı dokunmaktan başka bir sonuç verme olanağı yoktur.

Çünkü Kürd ulusal kitlesi, gerçeği ve hakkı anlamıştır. Kürd'ün bir "bilinçli inanc"a sahip olduğunu yukarıda söylemiştim. Bu özellik, evrimleşmesinde bir basamak olan bir "inançlı bilinç" ya da "dindarca bilinç" düzeyine yükseldiği gün, "Kürd", bilgisizlikten, esir yaşamak ve esir olmaktan, hakkını kaptırmaktan kurtulmuş ve ikbalin geniş yolunda çok yol almış olacaktır. Bu geleceğin çok uzak olmadığına inananlardanım.

İşte o zaman, Kürdlerin çaba sonucunda elde edilmiş hiç bir iyiliği olmadığını söyleyen arkadaşım, evet bizzat o arkadaşım da, ortada hakkının, görevinin bilincinde olan, erdeme ve insanlığa hizmet eden bir ulus görecektir.

Gençler, Kürd aydınları!

İdealimiz olan bu evrim amacına doğru yürüyeceğimiz —Kemal Fevzi'nin deyişiyle söyleyeyim— "uzun ve dikenli yollarda ölümle ve haksızlıklarla güreşirken", "Hak" yardımcımız olsun.(957)

14 Nisan

Memduh Selimbegî

(957) 942 numaralı dipnota bakınız.

BİR TARİH OLAYI
—GEÇEN SAYIDAN DEVAM VE SON—

O zamanlarda hükümet çevreleriyle ilişki içinde bulunan Ahmet Ağayef adlı yazar, yazmış olduğu bir yazıda, Mazhar Bey'in beceriksizliğinden sözediyor ve terbiyesizce sözlerle Kürdleri niteliyordu.

Yeni Vali Bitlis'e ulaşınca, daha önce harekete karşı gönderilen bir taburluk güç, şiddetli bir kar fırtınası sırasında saldırıya geçen Kürdlerle şiddetli bir çarpışmaya tutuşmuş ve yenilgiye uğrayarak kasabaya geri çekilmiş bulunuyordu. Saldırıya geçenler, bu gücü kovalayarak kasabanın güneydoğusuna düşen "Kanîziwa"(Kuruçeşme) adlı Ermeni mahallesi ile "Hersan" adlı Kürd mahallesine gelmişler ve adı geçen mahalleleri işgal etmişlerdi. İşgal edilen mahallelerdeki Ermeniler, Kürdleri iyi karşılamışlar ve kendilerine yiyecek, içecek ikram etmişlerdi. Hükümet konağı yöresindeki mahallelerde bulunan Ermeniler ise, temsilcileri aracılığıyle hükümetten yeterli miktarda silâh alıp silâhlanmışlardı.

Kentte genel bir heyecan ve yürek çarpıntısı hüküm sürüyordu; herkes olayların izleyeceği gidişi merak ve beklenti ile bekliyordu. Mahallelerin bir kısmı, saldırıya geçmiş olan Kürdlerden yana oldukları halde, çoğunlukla saldırıya uğrayacaklarından korkuyorlardı. Bununla birlikte birçok genç, Kürdlerden yana geçmişlerdi.

O gece derin bir beklenti ve tereddüt içinde geçti. Kentin bazı mahallelerinde yaşayan aşiretler(Zeydanîler, Mermutîler, Komisliler) Kürdlerin tarafını tuttukları halde kesin kararlarını verememişlerdi. Saldırıya geçenler ise, her nedense, kentin Hersan mahallesinden başka öbür mahalleleriyle bağlantı ve ilişki kurmamışlardı. Bu nedenle o gece güçlerine güvenerek,(958) ya da umulmadık sonuçların ortaya çıkması olasılığına karşı, güvenemeyerek, kenti tümüyle işgale girişememişlerdi.

Sabahleyin ortalık ağarır ağarmaz, bütün gözler, saldırıya geçmiş olanların bulundukları tarafa doğru dönmüştü. Gerçekte, kasabanın en hakim noktası bulunan Dideban(1) ve Şerîbey(959) tepelerine, üzerinde "kelime-i şehadet" yazılı bayrak çekilmişti.

Mahallî hükümetin iki taburluk düzenli ve jandarma gücü ile iki dağtopu, iki mitralyözü ve çok miktarda silâhları vardı. Yeni Vali, askerî deposunu açtırıp silâh ve cephane dağıttığı gibi, kasabanın hakim noktalarından olan kaleye, kışlaya, hükümet konağına ve Gökmeydan mezarlığına top ve mitralyözler mevzilendirmişti.

Sabahleyin başlayan çarpışmalar akşama kadar sürmüş ve pek heyecanlı olmuştu. Kürdler sayıca az oldukları gibi, silâh ve cephaneleri de yok denecek kadar azdı. Çoğunluğu hançer ve değnekle donatılmış olduğu gibi, komuta-

---

(958) 943 numaralı dipnota bakınız.
(1) Romalılar tarafından yapılmış olan Bitlis kalesinin yine bu adla bilinen dağın tepesinde bulunan gözetleme kulesidir.
(959) 944 numaralı dipnota bakınız.

dan, disiplinden ve düzenden de yoksun idiler. Aralarında, liderlerden sayılan eski Şirvan beylerinin torunlarından Mehmed Emin, merhum Padişah Sultan Hamid'in tüfekçilerinden Hêwirsli Ali Ağa, Xumaçlı Ferso vb. vardı. Mehmed Emin ile Xumaç ağası Ferso'nun karşı koymaları pek yiğitçe ve kahramanca idi.

Top gürültüsü, sürekli olarak yağan ve çevreyi tarayan(960) mitralyöz yağmuru, Kürdlerin muhtemel bir saldırısından ürkerek hükümete yardım eden yerli güçlerin eklenen yardımı karşışında hazırlıksız olan Kürdler hiç kuşkusuz geri çekilmek zorunda kalacaklardı. Mela Selim, emri altındaki halka, gûya kurşunlardan etkilenmeyeceklerini söylemişse de, aralarında ölü ve yaralılar olunca salkdırıya geçmiş olanlar çarpışma alanını bırakıp yerlerine dönmüşlerdi.

Çarpışmalar sırasında Kürdlerden 8-9, askerlerden de bir o kadar ölü ve yaralı düştüğü gibi, halktan da kaza sonucu olarak 20 kadar kişi ölmüş ve yaralanmıştı.

SONUÇ

En çok mitralyözlerden yakınan saldırıya geçmiş olanlar, dönmeye başlamışlardı. Mela Selim, 16 kişilik arkadaşları ile birlikte, yol üzerinde bulunan Rus Konsolosluğuna iltica etmişti. Şeyh Şehabeddin ise, bu sonuç üzerine Van gölü kıyısına inerek yelken gemisiyle Erciş'e, oradan da sınır bölgesine doğru giderken, ilk söylentilere göre Ruslara iltica etmeyi onuruna yediremeyip teslim olmuş, son söylentilere göre de Zîlan deresinde tutuklanarak Bitlis'e getirilmişti.

Olayın son şekli üzerine, Hizan ve Bitlis'e büyük miktarda düzenli askerler gönderilmiş ve Bitlis'te sıkıyönetim ilân edilerek, böyle durumlarda hep yapıldığı gibi sıkıyönetim askerî mahkemesi kurularak sert bir biçimde harekâtı yürütmeye başladığı gibi, bir yandan da Hizan üzerine asker gönderilmeye başlanmıştı.

Hizan üzerine yürüyen Osmanlı askerleri hiç bir karşı koymaya uğramadan doğruca Hizan şeyhlerinin mezarlıklarının ve tekkelerinin bulunduğu Gayda'ya ulaşmışlar ve Seyyid Ali tarafından olağanüstü bir saygı ile karşılanarak ağırlanmışlar; Seyyid Ali, kovuşturma harekâtı süresince Padişahın askerlerini beslemişti. Kovuşturma sonucu olarak 300'e yakın kişi tutuklandığı gibi, Seyyid Ali de, "sadece merkezde bulunması gerektiği"nden sözedilerek Bitlis'e getirtilip tutuklanmıştı. Bir ay kadar tutuklu kaldıktan sonra sıkıyönetim askerî mahkemesi, yargılamalarını sona erdirmiş olacak ki, Şeyh Şehabeddin'in Bitlis'e ulaşmasından birkaç gün sonra 18 kişi hakkında idam emri çıkarak, üç ayrı gecede kasabanın değişik yerlerinde idam hükmü yerine getirilmişti.

---

(960) "Tarayan" sözcüğü, "sulayan" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır.

Seyyid Ali, Şeyh Şehabeddin, Feqî Xelîl ve başkaları Gökmeydan'da; Şeyh Şirin, Mela Muhyeddin, Feqî Cindî ve başkaları da Çarşı meydanında asılmışlardı.

Ayrıca 150 kişi de Sinop, Ankara, Sıvas ve Medine'ye sürgün edilmişlerdi. Bu sürgünler arasında tanınmış birkaç kişi de vardı.

*

Gökmeydan'ın tarihsel bağrı üzerinde kurulan idam sehpaları altında pek müthiş, pek acı bir facia oynanıyordu:

Şeyh Şehabeddin, masum kalbiyle ipin altına geldiğinde, o zamana değin kırgın bulunduğu Seyyid Ali ile helâllaşmış ve öfkeli bir şekilde söylenmek isteyen Feqî Xelîl'e susmasını emrettiği gibi, çevresindekilere de ümitsiz olmamalarını, bunun ancak Tanrı'nın bir kaçınılmaz emri olduğunu ve uğradığı zulmün Tanrı'nın adaleti ile karşılaşacağını belirttikten sonra kutsal "Yasin"i okumuş ve büyük bir dayanıklılıkla kendisini cellâtlara teslim etmişti. Asıldığı ip iki kez kopmuş ve Şeyh Şehabeddin, "Allah'ın affettiğini siz affetmiyorsunuz, benim için kalın bir ip getiriniz" demişti. Seyyid Ali de, davranışları ile uğradığı feci âkıbet arasında hiç bir ilişki göremediğini ve akıl erdiremediği bu zalimce sonuç karşısında "dost eliyle ele karşı asılmanın kendisine pek ağır geldiği"ni söylemişti.

İdam edilenler, Bitlis Hanları ile Rojkan aşireti ağalarının türbelerinin bulunduğu Eski Mezarlıkta toprağa verildiler.(961) Dostlar ve müritler, 15 gün kadar akın akın mezarlarına gelerek ağıt yaktılar ve matemlerini, acılarını belirterek, bu facia için matem usulü ile yaktıkları ağıtları söylediler. Ziyarete gelen kafileler tüm olarak kasabanın içine bırakılmıyorlardı, grup grup gelerek ziyaret edip gidiyorlardı. Aksî takdirde geniş ölçüde gösteriler düzenleneceği kuşkusuzdu. Ayrıca hükümet, Seyyid Ali'nin küçük oğlunu rehin olarak Bitlis'te ikamet ettiriyordu.

Şeyh Şehabeddin'in ve Seyyid Ali'nin idamı Bitlis'te, Hizan'da, Kürdistan'ın çeşitli bölgelerinde acı etkiler uyandırdı; etkilenmedik bir tek yaratık kalmadı. Hiç kimse, bu ansızın ve gaddarca sonucu beklemiyordu. Özellikle Seyyid Ali'nin olayda katkısı ve içten gelen ilişkisi yoktu. Şeyh Şehabeddin'in de suçsuzluğu ve aklığı ortadaydı.

Mela Selim ise, Rus Konsolosluğunun dört tarafına nöbetçiler dikilerek gözetleniyordu. Ne zaman ki Büyük Savaş(962) dolayısıyle Osmanlı hükümeti ile Rusya arasında savaş durumu başgösterince ve Rus Konsolosu Bitlis'i terkedince Mela da tutuklandı ve iki arkadaşı ile birlikte idam edildi. O sıralarda ilân edilen genel aftan hükümlüler ve sürgünler de yararlanıyorlardı.

---

(961) 945 numaralı dipnota bakınız.
(962) "Büyük Savaş"tan maksat I. Dünya Savaşıdır.

Mela Selim, 55-60 yaşlarında, Genç dolayları Zazalarındandı. Dinsel ve Arapça bilimleri bilen, bilgin ve dindar bir zat idi ve olayda oynadığı role bakılırsa, "kendine özgü kişiliği olan" kimselerden sayılabilir. İradeli ve ideal sahibi olduğu anlaşılıyor. Olaydan önceki günlerde, Karkarlı Mela Muhyeddin adlı zat, Mela Selim'e yeşil yazı ile yazmış olduğu bir mektupta, "kurtarıcı ve yenilikçi" olacağını mâneviyât âleminde görmüş olduğunu kendisine müjdelemişti. Mela Selim, Şeyh Şehabeddin'in çocukluktan beri eğitim ve öğretimi işinde bulunmuş ve bu nedenle de hem lalası ve hem de hocası olduğu gibi, şeyhlik makamına geldikten sonra da yol göstericisi ve aynı zamanda da "Başhalife"si idi.(1).

*

Şeyh Şehabeddin, 30 yaşlarında, beyaz sarıklı, saygı uyandıran bir yüze sahip, şişman, övülecek nitelikleri olan bir zat idi. Dinsel ve Arapça bilimleri bilen, dünya işlerinden sakınan, kendini ibadete veren, iyi nitelikleri huy edinmiş erdemli bir insan ve gerçek bir şeyh idi. Hocasına karşı, yüreğinde zaafa yakın derin bir saygı ve bağlılık duygusu beslerdi. Bu duygularını ölüm karşısında bile göstermekten çekinmemişti. Sıkıyönetim askerî mahkemesinin, Valiye o bilinen mektubu yazıp yazmadığı sorusuna, "hocasının arzusunu yerine getirdiği" karşılığını vermişti. Hizan'ın "Paknûs" köyünde otururdu. Yazın ise, Bitlis'e yakın, ormanlarla çevrili, güzel bir yerde bulunan "Seyidava"(Seyyid'in yaptırdığı yer) adlı yazlığa giderdi. Halkın gönlünde, tapınma derecesine varan bir olağanüstü saygıya ve mânevî nüfuza sahipti.

Tarikate bağlı olanlar arasında "Gaws"(963) unvanıyle yüceltilen atası Mela Sebatullah hazretlerinin(2) Celâleddin, Hasan ve Nur Muhammed adlarındaki üç oğlundan Seyyid Nur Muhammed'in büyük oğlu idi. Seyyid

---

(1) "Mürid", Nakşibendî tarikatına bağlı olanlar için kullanıldığı gibi, "halifelik" de, adı geçen tarikate bağlı olanlardan aranan niteliklere sahip olan kimselere verilen özel bir rütbedir.

(963) 947 numaralı dipnota bakınız.

(2) Mela Sebatullah, Nakşibendî tarikatını yaymak için Büyük Seyyid Taha hazretlerinden izin almışlardı. Gerçekte Seyyid Taha hazretleri, daha birçok saygıdeğer zata(örneğin Siirt dolaylarında Fêrsav Şeyhi, Bitlis'te Şeyh Muhammed Küfrevî gibi) izin vermişlerdi. Bu zatların gerek yaşamlarında kendilerinin, gerekse vefatlarından sonra soylarının nüfuz ve maneviyât alanları gayet genişti. Örneğin Bitlis'te Şeyh Muhammed Küfrevî hazretlerinin türbesini ziyaret etmek üzere ta Kars dolaylarından gelen ziyaretçilerin, medet uman iniltilerle ve saygı ile eğilerek türbenin önünden geçtikleri olur.

Yeri gelmişken şunu da söylemek gerekir ki, dağınık ve sayıca az topluluklar dışında Kürdlerde din olarak Müslümanlık, mezhep olarak Şafiîlik ve tarikat olarak da Nakşibendîlik, öteki benzerlerine oranla daha üstün durumda ve çoğunluktadır.

Ali ise, Seyyid Celâleddin'in oğlu idi. Şeyh Şehabeddin, amcası oğlunun dünya işleriyle ilgisinin fazla olmasından ve gösteriş ve debdebe ile uğraşmasından dolayı kendisine kırgındı.

*

Seyyid Ali, 30 yaşlarında, esmer benizli, siyah gözlü, çatık kaşlı, orta boylu, babayiğit tavırlı, kibar bir "bey" idi. Kıyafet bakımından birçok beyden ayrıydı. Başına, kenarlarına "Ahmediye" denilen ipekli yazma sarılı fes giydiği gibi, kostümü de Anadolu kasabalarında yaygın olan şekilde idi.(1) Kürdler arasında, kendisine özgü takma adıyle "Hûtê Gewr"(Boz Ejder) diye anılırdı. Görkemliliği ve varlık içinde yaşamayı pek severdi. Yetkinliği ve nüfuzu Hizan, Kevaş, Şetek, Tatîk dolaylarında geçtiği gibi Melazgırd ve Bulanık'a kadar uzanmakta idi; bütün bu alanda tekkeleri ve müritleri vardı. Tanrı'nın kullarından günde 200 kişinin, tekke ve misafirhanesinde yedirilip ağırlanmış olduğu söylenmektedir. Tekkenin esas gelirini, vakıf arazisi oluşturuyordu.

Emrinde 300'e yakın savaşçı vardı. Bu miktar, seferber olmayı gerektiren bir durum karşısında binlere ulaşabilirdi. Yalnız, bir kişinin anlattığına göre, savaşçılarının askerî açıdan önemleri, öbür aşiretlerin süvarilerine göre, donanım ve düzen bakımından eksikti.

Seyyid Ali'nin sürekli olarak artan nüfuz ve gücü karşısında birçok rakibi de ortaya çıkmaktaydı. Bu arada Ermeni çetleri dahi vardı. Fakat bu tehlikeli güçle başa çıkamayacaklarını anlayan çete liderleri,(söylentiye göre Aram, Işhan ve Remyan) geçmişte omuzdaşlarının denemiş oldukları gibi, Sultan Abdülhamid II'nin saltanatının sonlarına doğru Kafkasya'dan gelen Ermeni çete liderleri, Hasanan aşireti liderlerinden Rıza, Musa Bey'in kardeşi Kasım Bey ile bir süre işbirliği yapmışlardı. Bu kez de Karçıkan'da ve Çemê Xanê tekkesinin bulunduğu "Kêsan" adlı yerde Seyyid Ali ile görüştükleri söylenir.

Seyyid Ali, öyküsünü anlatmakta olduğumuz olaya karşı olumsuz ve tarafsız bir durum almıştı. Bu durumu, soruşturma kurulunun görüşü pekiştirdiği gibi, çarpışmalara katılmış olan ve olaydan iki yıl önce evinden kovmuş olduğu oğlu Haydar'ın cezalandırılması gerektiğini de hükümete bildirmişti. Bu nedenle olacak ki, kendisinden kuşkulanmamakta idi. Yoksa ortadan kaybolacağı kuşkusuzdu. Aynı zamanda, olayda etkin olanlara, kendilerine yardımcı ve destek olduğu konusunda haber ulaştırmış olduğu söylenmekte ise de, bunun belgelerle pekiştirilmesi gereği açıktır.

---

(1) Kürdlerde ulusal başlık giysisi, keçe Külâhtır. Değişik biçimleri vardır. Son zamanlarda Türklerle ilişki kurmaya alışmış bulunan kentli Kürdler de, giydikleri feslerin çevresine yazma sarmaktadırlar. Kostümler de, "welat" denilen coğrafî bölgelere göre(Rojkan, Motkan, Garzan, Botan vb.) bir özellik gösterirler. Bunlardan Motkanlıların giyiniş biçimi gayet sade ve iyidir.

Şeyh Şehabeddin ile aralarında var olan karşılıklı nefretin ortadan kaldırılması için her ne kadar çalışılmış ise de başarı elde edilememişti. Aslında Seyyid Ali, olayın meydana gelmesinden önce, durumunun her yönden önem ve ağırlık kazandığını önsezi ile görerek, her şeyden vazgeçip Şam'a gitmek düşüncesinde bulunuyordu.

ÖZET OLARAK

Ortaya çıkış biçimi ile akış biçimini, daha doğrusu dış yüzünü, kişilerini ve sonuçlarını gözden geçirdiğimiz olayın "iç yüzü" konusunda doğru bilgilerimiz bulunmamakla birlikte, niteliğini ve temel etkenlerini şu şekilde üç nokta üzerinde toplayıp özetlemek mümkündür. Şöyle ki:

1- Bu olay, İttihad ve Terakkî hükümetinin sübjektif icraatına ve halkın uğradığı zalimce yönetim biçimine karşı adalet isteyen bir hareket idi.

2- Olayın çeşitli aşamalarında nüfuz ve rekabet iddialarının etkisi görülmüştür.

3- Dinsel istekler görünümünde ortaya çıkan ulusal ümitler söndürülmüştür.

Law Reşîd

* *
*

Çalışma arkadaşımız "Kürdistan" dergisinin 6'ncı sayısı da yayınlanmıştır. Birçok seçkin yazıları içeren adı geçen dergiyi saygıdeğer okuyuculara tavsiye ederiz.

Birinci sene 8 Mayıs 1335 Aded 18

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN

HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

TÜRKÇE KISMI

KÜRDÇE KISMI

Nüshası 5 kuruştur
Necm-i İstikbal Matbaası

(964) Ev parçe ji "**Mem û Zîn**"ê hatîye girtin. Ji ber vê yekê, bi gumana me, ev sernivîsar li vir bi şaşî weha derketîye; rastê wê "**Mem û Zîn**" e.

(965) Bu bölüm gerçi burada derginin "Kürdçe kısmı"nda gösterilmişse de, aslında derginin kapağının ikinci sayfasında çıkmıştır.

KÜRDÇE HARFLERİ(966)

(966) Burada, bundan öneceki sayının sonunda ve gelecek sayıların bazılarında Kürd alfabesi Arap harfleriyle basılıp yayınlanmış ve bazı örnekler de gösterilmiştir. Ancak bunlar Arap harfleriyle olduğu için Latin harflerine çevrilmesi hem olanaksız, hem de gereksizdir. Bu nedenle biz bu örnekleri Latin harflerine çevirmedik.

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN
HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRDLER "İRANÎ" DEĞİL MİDİR?!(*)

"**Kürdistan**" mecmuasının dördüncü nüshasında "Kürdistan ve Kürdler" unvanlı bir makale okudum. Milletimizin en acıklı bir derdine temas eden o makalede bizi sevindirecek güzel tasavvurlar, vaadler var. Kürd"ün tarihini, ictimaiyatını, velhasıl bir millet sıfatıyle O'nun müessesât-ı mevcude ve maziyesini tedkik etmek, milletimizi bugüne kadar yar-ü ağyar nazarından saklayan mechuliyet perdesini yırtıp atmaya çalışmak, büyük bir azm-ü himmet eseridir. Müteşebbisine muvaffakiyet temennî ederim.

Âlem-i medeniyetçe mechuliyetin, fena tanınmış olmanın bu asırda, hele netice-i tasaffîsine titreyerek, inleyerek intizar ettiğimiz bu kıyamet-i ictimaiye zamanında ne yaman bir eser-i bedbahtî ve felâket olduğuna iman eden hizmetkâran-ı vatan, bu gibi ulvî teşebbüsâta karşı riyasız bir şükran ve minnetdarî ile mütehassis bulunacaklardır.

Ben her an-ü zamanda, bâhusus "Jîn" tarih-i intişarından beri milletimin erbab-ı tedkik, eshab-ı kalemine iltica ederek rica ettim; dedim ki: Bir yandan icabât-ı asriyeye muvafık teşkilât ile Kürd"ün hukuk-ı tarihiye ve menafi-i siyasiye-i haliyesi müdafaa edilsin; diğer taraftan her vasıta-i neşr-ü telkîne tevessül ile ebedî düşmanlarımızın kurdukları asırlık şebeke-i iğfal ve hıyanetin firifte-i dalalı olan [2] ve bugün mukadderât-ı cihana tahakküm

eden milletlerin hakkımızdaki ilm-ü kanaatleri tashih ve tebdile uğraşılsın. Günler, aylar berk-i hâtıf süratiyle geldi geçti. Hayat-ı milelde belki bir daha tesadüfü muhal kıymetdar dakikalar tevalî edip gitti. Bu müddet zarfında, —maatteessür ilân edelim ki— ne doğrudan doğruya milletimizin vikaye-i hukukuna temas eder bir teşebbüse, ne de Kürdleri enzar-ı ecanibde bir parça tenvîr edebilecek neşriyata şahid olmadık; böyle bir şey duymadık.

Bana öyle geliyor ki, kitle-i hazıramız artık mahrum-ı basar ve basirettir. Çünkü, her şey bertaraf, haksızların tatmin-i hırs-ı millîleri uğrunda kopardıkları tufan-ı tahrif ve iğfalı, icad-ü tevessül ettikleri vesait-i tezvîr ve ıdlalı olsun görmüyor, ibret almıyoruz. Çünkü bâtıl, hiç yoktan, bir değil, birçok sahte haklar yaratacak kadar ilerlemişken; bizler, zavallı Müslüman bizler, güneşten parlak haklarımıza rağmen, tarihî, halî hukuk-ı insaniye ve milliyemizin üfûl-ı elîmi muvacehesinde bile, hâlâ bir sükûn-ı miskinane ile bîhiss-ü hareket duruyoruz. Hayır, durmuyor, didişiyoruz.

On ikinci asrın tayf-ı haili hakim ve mütehekkim, sokaklarımızda, meydanlarımızda cebhe-i hakimiyetimizi darbeler, harîm-i diyanetimiz ayaklarıyle yürüyen bir âsıfe-i hevlengîz önünde temelinden çatırdarken, biz de uğraşıyor, hiç dinlenmeden didişiyoruz; ancak biri birimzle, kardeş kardeşle boğuşuyoruz.

*

Ufuk kanlı bulutlarla kaplı, istikbal siyah gölgelerle örtülü, gönüller tevalî eden ye'sengîz hadisâtın tazyik-i baridi altında ölüm ra'şeleriyle titriyor. İtiraf ederim ki böyle bir zamanda, insan bir parça tesliyet bulmak için hali unutmaya çabalıyor, muzlim olsa bile yalnız istikbali tefekkürle onun kasr-ı mübheminde acılarını unutturacak bir nokta-i ümid arıyor.

Ben de, yaşlı gözlerimi âtînin derinliklerine tevcih ederek diyorum:

"Madem ki halin fırsatlarını kaçırdık; bize, ebede kadar yaşamaya namzed milliyetimizi [3] istikbalin, karanlık ve kızıl istikbalin sine-i hırs-ü udvanında sakladığı elem ve ölümlerden sıyanete çalışmak vazifesi kaldı".

Evet, bugünkü ve yarınki vazifemiz budur, bu olmalıdır.

Cevf-i muzliminde çetin ve kanlı bir cidalı taşıyan bu mefkûrenin istediği şerait-i muvaffakiyeti ihraz edebilmek, Kürd'ün meziyât-ı meftûresine yirminci asrın ekanîm-i sa'y-ü sebatını telkîhe mütevakkıftır. Ancak bu sayededir ki milletimiz, adalet-i naimenin bidarî-i tamına kadar —hakkı gasb olunanlara has bir inad-ı fedakârane ile— her vazifeyi îfa, her manii imhayı mütekeffil intihanapezîr bir kudret-i mücadele ile techiz olunabilir.

İrfan-ı asra, ihtiyac-ı zamana, bazû-i teşkilâta istinad etmeyen cesaret ve fedakârlıkların ömrü çok az, tesiri hiç yoktur. Binaberîn, Kürd'ü asrî teşkilâta mazhar etmelidir. Kanaatime göre bu teşkilât, mazî-i millî esası üstünde yükselebilir.

Mazî bir hazine-i kuvvettir. Urûk-ı millîsine oradan avuç avuç füyûz-ı zendegî akıtamayan akvam, mübarezât-ı milliyede pek çabuk duçar-ı ta'b olur-

lar; onların hisse-i cidalı, zincir-i esarettir. Veyl o cemiyete ki mazîsinden uzaklaşmaya temayül eder!

Ef'al-ı ecdad, harekât-ı âliyeyi telkin ve tekvinde, avamil-i haliyenin pek çok fevkında bir mevki-i şümul ve tesire maliktir. Mazî, tarihtir. Tarih-i millînin nazargâh-ı ahfada uzattığı her satr-ı şüûn, istikbal-i millete doğru atılmış birer sırat-ı şevk-ü heyecandır. Gözleri ecdadın tarih-i millî sahaifini dolduran mefahir ve harekât-ı âliyesine müteveccih olmayan ahfadın tarîk-i hayattaki mazhariyeti, mevcudiyet-i sefîlesini, —zamanın kendisine ihzar ettiği gavr-ı izmihlâle doğru— ra'şedar adımlarla sürüklemeye mahkûmiyetten ibaret kalır.

Binaenaleyh, tehacüm-i mesaible uyuşan milletimizi göğsünden tutarak şiddetle sarsmak, O'nun mahmur-ı gaflet gözlerini arkaya, derece derece uzaklara [4] tevcih ederek, kulağına mazî-i ecdadın azamet ve haşmetini bir nâre-i canşikâf kuvvetiyle bağırmak ihtiyacı vardır.

O'na, Trakya sahraları, Adalar denizi, Akdeniz, Sahra-i kebîr, Babil kuleleri, Umman denizi, Sind ve Turan ve Karadeniz'i biri birine bağlayan hattın çerçevelediği hudud-ı vatanı irae etmelidir ki, himmet-i ecdadın yüksekliği ile acz-ü zillet-i ahfada ağlayan meskenet-i hazıranın sıklet-i hicabından bir hisse-i intibah çıkarsın. İşte bu muazzam vazifeyi yapacak kudret, mazî-i millîyi terennüm eden tarih sahifeleri arasında saklıdır. Onu atşan-ı irfan millete ihda edecek eli bekliyoruz. Bütün millet, öpülmeye şayan bu yegâne ele hararetli bûselerini takdim için tarif edilmez bir sabırsızlık içindedir.

Görüyorum ki Kürd'ü hayat-ı aşiretten saha-i cemiyete geçirmek için atılacak köprünün temelini, O'nun millî tarihini tedvin etmek teşkil ediyor.

Acaba milletimizin bir tarihi yok mudur?

Bunun cevabı pek müşkildir. Onun için ben de bu cevabın münakaşasını, bazı izahât-ı mütemmimeden sonraya tâlik ediyorum.

Mâlumdur ki bir milletin mebde-i tarihîsi, henüz pek genc olan tarihin saha-i rü'yetine duhulü anından başlar. Fakat, yerden biter gibi birdenbire nazar-ı tarihe çarpmak kâfi gelmiyor; bir de mevrid ve menşe vesikası istiyorlar ki, işte bu, pek karışık bir mesele teşkil ediyor.

Her millet, kablettarihin karanlık yollarında eser-i ecdadı arıyor. Biz de bu kervana karışmak ihtiyacındayız. Bu takdirde işe, bizde de tâyin-i menşeden başlamak icabediyor. Tarihimize dair söz söylemek isteyen arkadaşların cümleten bu ihtiyaca serfürû ve bu noktaya temas ettiklerini görüyorum.

*

"**Kürdistan**" mecmuasının dördüncü nüshasındaki makalelerinde Seyyid Arif Bey, Kürdlerin menşeini araştırmaya lüzum görüyorlar. Bu maksadla yazdıkları [5] mütalâada, kendileriyle hemkanaat bulunmadığım bazı noktalara tesadüf ettim. Bu sebeble, tarih ve âtî-i millîmizle kaviyyen alâkadar gördüğüm menşe bahsini biraz münakaşa lâzım geldi. Hepimizin muhtac olduğu bazı hakikatlerin tezahürünü temin edebilmek için, bu mevzuun

milletdaşlarımız arasında bir zemin-i münazara ittihaz edildiğini görmek, doğrusu şiddetle arzu olunacak şeylerdendir. Bakalım.

Seyyid Arif Bey, makalelerinde, "evlâd-ı Hazreti Nuh'dan Sam'ın neslinden inşiab eden Kürdler. . .ilh." diyorlar. Bunda bir zühûl var zannediyorum. Biz şimdiye kadar Kürdleri "Yafesî" biliyorduk.(967) Bu kadar Garb muhakkikîn uleması arasında, bâhusus Şark-ı Karîb(968) akvamının tarih-i kadîmi üzerindeki rida-i mechuliyet ve mübhemiyeti ref' eden ve pek kat'î hakaik-i ilmiyenin tezahürünü temin eyleyen tedkikat ve keşfiyat-ı cedideyi, mesaî-i müşkilelerine medyun olduğumuz asr-ı ahîr âlimleri miyanında bir zata tesadüf edilmiyor ki, Kürdlerin Sam nesline mensubiyetine dair hatta zayıf bir rivayet dermiyan etmiş bulunsun. "Albert Male" gibi tarafdarları yine kendi şahıslarına inhisar eden bazı müellifîn-i taliyenin Asur tasavîr-i metrukesinden çıkardıkları "fizyonomi" müşabehetlere istinaden meydana attıkları pek indî ve zayıf iddialar, bizatihi mecruhdurlar. "Fizyonomi" müşabeheti, itiraf ederim ki pek çürük bir istinadgâhtır. Urûk-ı beşerin binlerle ifade edilebilecek ihtilâtât ve tesâlübâtının bugünkü mahsul-ı uzvîsini, baş ve yüzlerinin veya elbise ve kıyafetlerinin irae ettiği hutût ve eşkâlden istimzacen tasnif etmek, ilim mefhumuyle ne derece itilâf eder, bilmem.

Şark'ın (969) eslâf-ı ulemasıyle onların rehber-i tarihîsi **Tevrat**'ın bu mesele hakkındaki hükümlerini tahkik edersek, görürüz ki onların bir kısmı, hudud-ı mesaîlerini öz vatanlarının hudud-ı siyasî (970) ile tahdid ederek, diğer milletlerle asla meşgul olmamışlar; kendi milliyetlerini ise, bermutad Nuh oğullarından birine rabtetmekle iktifa eylemişlerdir. Kısm-ı diğeri, Arab ulemasıyle muakkibleri ulema-i İslâmiyenin [6] ekseriyetle yaptığı gibi, kâinata yalnız Arab gözlüğüyle bakarak, saha-i ıttıla'ları dahilindeki akvamın kâffesini —uydurdukları herhangi bir masalın kuvvet-i ıdlalına tevdi ile— milliyet-i Arabiyeye ilhak etmekten başka bir şey düşünmemişlerdir. İşte, Kürdleri, "Münzir ibni Maissema"(971) masalı vasıtasıyle kavmiyet-i Arabiye camiasına sokan rivayet ve emsali, bu nevi tasfiât-ı indiyeye istinad eder. Binaberîn tevarih-i Şarkiye menkulâtı, hemen hemen umumiyetle şayeste-i ihticac değildir.

---

(967) Yafesî: Nuh Peygamber'in oğlu Yafes'in soyundan olanlar.

(968) Şark-ı Karîb: Yakındoğu.

(969) Buradaki "Şark"tan maksat Şark ülkeleri, Doğu ülkeleridir.

(970) Doğrusu "siyasîsi" olmalıdır.

(971) "Münzir ibni Maissema"nın Tükrçe anlamı "Göksuyu'nun oğlu Münzir" demektir. Sözü edilen Münzir, bugünkü Irak'ın güneyinde hüküm süren ve merkezi "Hîre" olan "Lahmî" Arap devletinin en ünlü hükümdarıydı. 514-554 yılları arasında hükümdarlık yapan Münzir, bu adla anılan hükümdarların üçüncüsüydü. Annesi Maviye, olağanüstü güzel olduğu için "göksuyu" anlamına gelen "Maüssema" sanıyle anılmıştır. Bu nedenle Münzir de "Münzir ibni Maissema" diye tanınmıştır.
Öte yandan bu ad, derginin aslında, dizgi yanlışlığı sonucu olarak "Münindir ibni Mailma" biçiminde çıkmıştı. Biz doğru biçimi olan "Münzir ibni Maissema" olarak yazdık.

Tevrat'a gelince; Kürdleri nesl-i Yafes'e mensub göstermekte bizimle müttefik bulunduğu halde, "**Ahd-i Atîk**"(972) efsaneleri, zamanımızda vesaik-i tarihiyeden addedilmek mevkiini artık kaybeylemiş gibidir. Babil, Nineva, Ekbatan tozları altındaki nefais-i menabie malik olduğu günden beri ilm-i tarih, evlâd-ı İsrail'in bir nevi(973) mecmua-i esatîri demek olan bu kitabın ırkların inkısamâtına aid rivayâtından istiğnaya başlamış; beşeriyât ve ulûm-ı muavinesinin terakkiyât-ı ahîresinden feyz alan usul-ı tarihin şekl-i hazırı, nihayet onu kabil-i ihmal bir hale koymuştur.

Pek tabiîdir ki tevarih-i atîka ve müverrihîn-i salifeyi çokça işgal eden evlâd-ı Nuh masalı da, bu miyanda saha-i ilmi terke mecbur bulunuyor. Akvam-ı beşeriyeyi uydurma bir silsile-i ensabın zeyl-i ibhamına bağlayarak Nuh'un üç oğluna kadar çıkaran masalları nisyan-ı ebedîye mahkûm etmekle beraber, ulûm-ı cedîde, uzun ve mut'ib senelerin mahsul-ı tetebbuu olan tasnifât-ı ırkiyesine —sevk-i itiyadla— Sam, Ham, Yafes isimlerini alem ittihaz etmekten feragat edememiştir.

Fürs tarihlerine bakarsak, orada hakikî bir kardeş ve kandaşlığın verdiği hararet-i muhabbetle Kürd"ün derağuş edildiğini ve hatta O'nun ayrı bir namla zikrine tahammül edilemediğini ekseriyetle müşahede ederiz.

Görülüyor ki Kürdleri "Sam" ırkı defterine idhal mümkün olmuyor. Hatta Seyyid Arif Bey de, "Sam dâvası"nı tâkib eden satırlarda, "Kürdler herhalde, zannedildiği gibi İranîlerin bir şubesi değil. . .ilh" dedikten sonra, hemen müteâkibi fıkrada, "yalnız, İranîlerle aynı kavmiyete mensub olmak [7] itibarıyle bir karabetin mevcudiyeti inkâr edilemez. Çünkü. . .ilh" demekle aşikâr bir tenakuza düşmekten kurtulamıyor. Samî bir milletin Yafes ırkına mensub İranîlerle aynı kavmiyete mensub olabilmesi, onlarla inkâr edilemeyecek bir rabita-i karabete sahib bulunması, tarihin şimdiki telâkkîsiyle kabil-i telif değildir.

Kürdler ya Sam veyahut Yafes oğludur; ikisi ortası yoktur. Ekseriyet-i müdekkikîn, Kürd'le "Sam" arasında bir münasebet görmüyor. Ben burada, Kürd'ün Yafes neslinden olduğunu kabul ve bu nazariyeyi umumî bir nazarla tedkik edeceğim.

Kürd'ü Yafes ırkından addetmekle meseleyi kestirip atmış olmayız. Bu takdirde dahi, araya, muhtac-ı izah bir âmil girdiğini müşahede ederiz. Mâlumdur ki Yafes ırkı, yalnız Arîlerden ibaret değil, bir de "Turan" unsurunu hâvîdir. Binaenaleyh şimdi de, Kürdler ya "Aryanî" veyahut "Turanî"dirler diyeceğiz. Bu ihtimal size garib gelmesin. İkinici ihtimal, son zaman tedkikatı miyanında büyük bir ehemmiyetle mevzu-i bahs ve makal olmaktadır; keşfiyât-ı ahîreden kuvvet alan ağırbaşlı ve kesîrüladed tarafdarlara da maliktir; birçok Alman ve İngiliz neşriyatı, hususîyle "**Encyclopedia Britannica**" gibi kabule mütemayıldır.

(972) **Ahd-i Atîk:** İsa Peygamber'den önceki Yahudi kutsal kitaplarının tümü; **Tevrat, Zebur, Mezamir** gibi.

(973) "Çeşit" anlamına gelen "nevi" sözcüğü, derginin aslında "nevh" biçiminde çıkmıştı. Ancak bunun bir dizgi yanlışlığı sonucunda böyle çıktığı açıktır. Bu nedenle, biz doğru biçimi olan "nevi" yazdık.

Mösyö "Westergarde", "Operst", "De Saulcy", "Norris"nin mesaî-i âlimanelerinden ahz-ı kuvvet eden yeni tarih, gayri kabil-i itiraz bir iddia ile diyor ki:

"Kürdlerin bugünkü vatanı, mühaceret-i İraniyeden evvel hâlis bir unsur-ı Turanî ile meskûn idi. İstilâ-i İraniye rağmen onlar yerlerinde oturdu; şimdiki Türk'ün yaptığı gibi, sebatsızlık ederek hemen baba yurdunu terk ile muhacir olmadı".

Garb tarihlerini pek çok işgal eden bu mütalââta bakarak biz de, milletimizi akvam-ı Turaniyeden mi addedelim?!

Eğer birçok sarîh delâletlerin nisyanı kabil olsa da Kürd'ün "Aryanî" bir millet olduğu kanaat-i müessesesi reddedilebilse, yapılacak ilk iş, filhakika bu suale cevab-ı tasdik vermekten ibaret kalacaktı. Lâkin elimizde üç burhan-ı [8] kavî vardır ki Kürdlerin menşeini "Yafes" ırkının Arî kısmına, bize daha yakın bir tâbirle "İranî" şubesine götürüyor.

Şu menşe meselesi, hele tarihin gencliği mahzurunun inzimamıyle, pek karışık bir mahiyete maliktir. Şimdiye kadar hemen hiç bir milletin menşei katiyetle tâyin edilememiştir. Bu mesele her vakit için bir derece mechul, bir parça mübhem olarak erbab-ı ilm-ü tedkik miyanında, daimî bir menba-i kıyl-ü kal olmak mazhariyetini muhafaza edip gitmektedir. Ancak bazı âsâr ve alâim vardır ki, bu mevzuu saran zılal-ı ibhamı ehemmiyetli bir surette tenvîr ile mazînin karanlıkları arasında taharrî-i hakikate çıkan erbab-ı ilme rehberlik etmektedir. Evet, millî efsaneler, lisan, ahval-ı ictimaiye tedkikatı, bugünkü ve hatta mazîdeki akvamın menşelerine dair tam bir vuzuh ve katiyetle îta-i kararı temin edebiliyor.

Millî efsaneler, zannolunduğu gibi uydurma birer hayal kumkuması olmaktan çok uzaktır. Her efsane, içinde yaşadığı milletin —adedleri mechul asırlardan evvel vukua gelmiş— herhangi bir hadise-i ictimaiyesinin ahlaf elinde alettevalî tahrif-ü tebdil edile edile veya aynen bize kadar vâsıl olmuş bir yadigâr-ı muhtırıdır. Onun rivayâtı arasında, nazar-ı tarassudu tenvîr edecek birçok tarih "kırıntı"ları mevcuddur.

Ben, "**Jîn**"in ilk nüshalarında münteşir makalelerimde, Kürdlerin millî efsanelerine dair birkaç söz yazmış ve Kürd efsanelerinin menşe-i millîmizi "İranî" şubesine îsal ettiği neticesini istihsal etmiş idim. Bundan ötürü, efsaneler bahsini burada tekrar etmeyeceğim. Lisana bakarak diyeceğim ki "bu da aynı neticeyi tahkim ediyor". Alelhusus Kürd sarf-ü nahvinin(974) tedkiki, bu hükmü gayri kabil-i itiraz bir derecede teyîd eyler.

Tâyin-i menşede tedkikat-ı lisaniyeye istinadın iyi bir esas olmadığını ilân eden ulema, bu iddialarında mahdudunnazar kalmışlardır.

(Mâbâdı var)

Kurdîyê Bitlîsî

(974) Sarf ve nahv: Dilbilgisi kurallarını konu alan iki bilim dalının Arapça adları. Bunlardan sarf, sözcük yapılarını ve fiil çekimlerini konu alır; buna "tasrif" adı da verilir. Nahv ise, sözdizimini ve cümle yapıları ile sözcük türlerini konu alır.

[9] KÜRDLER TARİHÎ BİR MİLLETTİR(*)

— 2 —

Tarihin sahifeleri karıştırılacak olursa, milel-i muhtelife arasında mutlaka Kürdlere de tesadüf olunur. Kürdler de kendilerine göre bir devr-i tarihî geçirmişlerdir; Kürdler de ecdadının destan-ı zaferleriyle hayli müddet iftihar etmişler ve bugün de etmektedirler. Dûrbîn bir nazarla bakılırsa, fazilet ve hamasetlerle dolu bir Kürd tarihi görülür.

Kürdlerin tarihî bir millet olduğu, aşağıdaki delâilden anlaşılacaktır.

İşte, Kürdlerin tarihen mevcud olduklarına ve milel-i ecnebiyenin merak ve tecessüslerini celbettiklerine dair deliller:

1- 1887 tarihinde Fransalı "Hanri Binder", "Emile Hamlin", (975) daha birkaç Fransız mütehayyizanının Kürdistan'a icra etmiş oldukları seyahat neticesinde, **"Kürdistan'da"** namındaki kitabda seyahat-i vakıanın esbabı, "Hanri Binder" tarafından şöylece tasrih edilmiştir:

"Mösyö Reklos'un kitablarının birinde şöylece bir ibare gözüme ilişti:

'Asya-i Vusta'nın Büyük Zab havzası, hazm-ü ihtiyatsız tasaddî edilemeyen bir kıtadır.(976) Buraya "Dağlar Memleketi" tesmiye olunur ki sükkânı bahadır, cengâver olan Kürdlerdir'.

İşte şu ibare, bende bu memleketi görmek için bir merak uyandırdı. Hakikaten tecessüsümü izale ettim, seyahati yaptım ve neticede çok memnun oldum".

Anlaşılıyor ki Kürdler, tarihen mevcud ve şecaatleriyle iştihar etmiş bir millettir. Maatteessüf, bu hakikatler meydanda iken, Kürdlerin nisyan-ı umumiye [10] duçar olduğuna, tarihen ve lisanen mevcudiyeti nâmâlum bir millet olduğuna dair birçok yaygaralar yağdırılıyor. Bu ihtirasla dolu yaygaraların ne kadar mantıksız bulunduğunu ve bâtıl bir hayal ve kâzib bir zehabdan ibaret olduğunu isbat edeceğiz.

2- **"Faste de la Nation Kourde"** tarihinde, "Kürd kelimesi şecaatle müteradiftir. Cihanın şecî', bahadır kahramanlarından birçoğu bu millete mensubdurlar. Vaktiyle Keykubad'ın taht-i tâbiiyetinde bulunan ve gazenferane hamasetiyle müştehir Rüstem-i Zal dahi bu millete mensubdu" deniliyor.

Bununla Kürdlerin, bihakkın harika-i muzafferiyetleriyle iftihara şayan bir millet olduğuna bir kanaat hâsıl oluyor.

---

(975) Burada ve bundan sonraki paragrafta yer alan yabancı adların orijinal yazılış biçimlerini, yani Latin harfleriyle yazılış biçimlerini saptayamadık. Bu nedenle bu adları, Osmanlıcada Arap harfleriyle yazılıp okundukları biçimde yazdık. Bu yazılış biçimi ise, çoğunlukla orijinal yazılıştan farklı olur.

(976) Buradaki "Asya-i Vusta", öyle anlaşılıyor ki yanlışlıkla böyle yazılmıştır; doğrusu "Asya-i Suğra"dır. Çünkü "Orta Asya" demek olan "Asya-i Vusta"nın Kürdistan'la ilgisi yoktur; Kürdistan'ın yer aldığı bölgeye ise "Küçük Asya" anlamına gelen "Asya-i Suğra" denirdi. Anlaşıldığına göre dizgi yanlışlığı sonucu, "suğra" sözcüğü "vusta" biçiminde çıkmıştır.

Yine mezkûr tarihin birkaç sahifesini çevirdim; gözüme şöyle bir ibare ilişti:

3- "Kürd milleti Şereffedin ile iftihar eder. Şerefeddin, Kürdlerin mezayâ ve seciyelerini yegân yegân tedkik etmiş ve Kürd tarihinde büyük bir nam bırakmıştır" diyor.

*

Bu berahîn ve "Jîn"in hacminin adem-i müsaadesinden yazılamayan daha birçok şeyler, yanlış zehablara karşı yükselen hak sadalarıdır. Ümid ederim ki, Kürd ufkunu kaplayan ihtiras ve gafletle mâli bulutların içlerinden, mütemadiyen hak kığılcımları sıçrayacak ve Kürd genclerinin mütemadî faaliyetleriyle, şimdiye kadar muzlim sahalarda gömülen Kürd tarihi tamamen tezahür edecektir.

Fakat heyhat! Bu tarihî millet şimdiye kadar müdhiş felâketlerin kurbanı ve her an hûnîn fecayia mâkes olmuştur.

Bilmem ki bu millet ne zaman bu korkunç siyah gecelerin bir sabahına nail olacak, ne zaman inleyen kalbi, kanayan ruhu rahat bulacaktır.

Zamîme-i makal olarak, Kürdlerin tarihî bir millet olduğunu kabul eden, fakat fart-ı cesaretini barbarlıkla tevil etmek isteyenler için birkaç söz söyleyelim:

Kürdlere isnad olunan bu şeyler, bühtandan ibarettir. Her bir Kürd, hakka [11] karşı boynunu büker; lâkin bâtıla karşı kalbinden kopan sayha-i itirazla, son nefesini feda edinceye kadar çarpışır. "Kürd milleti ismet-i vicdan, safiyet-i kalbiyeye malik bir millettir" der, işin içinden çıkarız.

Şîlanlızade
Eyüb Sabri(977)

Hamiş: Gelecek makalemizde Kürdlerin tarihî bir millet olduğuna devam ve Kürd lisanının henüz tanılmamış bir lisan olduğunu iddia eden yanlış zehablara îta-i cevab edeceğiz.(978)

E. S.

---

(977) Yazarın adı, bu yazının ilk bölümünün yayınlandığı derginin 13'üncü sayısında "Yusuf Sabri" şeklinde çıkmıştı.

(978) Yazarın çıkacağını bildirdiği "gelecek yazı"sı, derginin bundan sonraki sayılarının hiç birinde çıkmamıştır. Bunun nedeni de bilinmemektedir.

BABAN HANEDANI(*)

(MÂBÂD)

KABRİN BAŞ TARAFINDAKİ TAŞTA:

Huve'l-Hayy'ul-Bakî

Hazihi'l-meşhedü'ş-şehîdi's-saîdi ve merkadü'l-me'cûri bi'l-ahireti Es-Seyyid yed'ül-valî'l-âlî'l-bazili'l-hamd ve li masalihi'l-enam, bâni'l-hasenati'l-haddi'l-âsâr aleyhi fi haza'l-emri bi'l-huruci.......................... mervî........................ ve huve Süleyman Paşa ibni merhum Halid Paşa gaferallah

....

KABRİN AYAK TARAFINDAKİ TAŞTA:

Vali-yi asr-ü Süleyman-i zaman
An ki gerd-i sitem ez dehr bıruft

V'an ki ta çark be kameş gerdîd
Kâm-ı hîs ez heme a'da bıguruft

[12] Aşikâr ez çı be şuxl-ı dünya
bûd meşgul, velîkin bınuhuft

İhtimameş heme din, dindarî bûd
ne be kâm-ı dil-i hod hurd nehuft

Bûd der adl der în âlem tak
ba keffeş tîğ-i siyaset hem cuft

Çend sal-ı ki be dîn kanun zîst
yaft teşrif-i şehadet ra muft

Muğîr-i hem muşti ba hancer
gevher-i cism-i geramış bısuft

Hud.............. çunan........
....
....
.... (1)

(1) Bu yazılar her ne kadar doğru istinsah edilmemiş ise, Süleyman Paşa'nın adl-ü diyanetine dâll bir âbide-i tarihiye olduğu cihetle, müstensihin yazısını aynen derc ediyoruz.

JÎN

Hakimlerin merakıdını ihtiva eden cami civarındaki bu kabirlerden sonra, köye giderken iki büyük taşlık daha vardır ki, buranın birisinin medrese, diğerinin hamam olduğu mervîdir. Ağaların merakıdını muhtevî tepe ise, nisbeten iyi bir halde olup, tepenin en üstünde Cafer Ağazade Mehmed Ağa'nın kabri hepsinden daha iyi mahfuz kalmıştır. Tepenin sair aksamı da, kâmilen bu âile efradının kabirleriyle malamal olup, ahfadının "Handanzade" namını aldıkları Mehmed Ağa'nın kabrindeki taşlarda başka yazılar okunamıyorsa da, yalnız 1118(979) tarihi mükemmelen seçilmektedir.

Qelaçolan hakkında verdiğim bu mâlumâttan sonra, muhterem Baban ahfadının o mevkii istimlâk edip o âbidât-ı tarihiyeyi ihya ve muhafaza için hiç bir teşebbüste bulunmadıklarını kemal-i elem ile yad etmekten kendimi alamayacağımı şurada yazdıktan sonra sadede rücu edeceğim:

Süleyman Paşa'nın vuku-ı şehadetinde, sandali-i hakimiyete mahdumü İbrahim Paşa kuud etmiş ise de, memleketteki şûriş nihayet hal'ını mucib olmuş ve yerine Hane Paşazade Mehmed Paşa ik'ad edilmiştir.

(Mâbâdı var)(980)

(979) Milâdî takvime göre 1706 yılı.
(980) Burada "devamı var" anlamına gelen "mâbâdı var" diye yazılmışsa da, bu dizi yazının devamı derginin bundan sonraki sayılarının hiç birinde yayınlanmamıştır. Bunun nedeni de bilinmemektedir.

[13] KÜRDÇE KISMI

MUXATİBÎYA MEMÊ YE DİGEL ŞETÊ CİZÎRÊ MUCAWİBÎYA Jİ İŞQA BÊNEZÎRÊ(981)

Ki ey şubhetê eşkê min rewane!
Bêsebr û sukûn î, aşiqane(982)

Bêsebr û qerar û bêsukûn î
Yan şubhetê min tu jî cunûn î?(983)

Qet nîne jibo te ra qerarek
Xalib di dilê te da ne yarek(984)

Her lehze te jî çi tête bîrê
sergeşte dibî li rex Cizîrê?(985)

Ev şehre ye ger jibo te mehbûb
hasil gerîyaye bo te metlûb(986)

---

(981) Muxatibî: Hevpeyvîn, peyvîna du kesan yan jî çend kesan digel hev, ku du kes yan jî çend kes bi hev ra bipeyivin. Ê ku dipeyive gerçi yek e, ew jî Memê ye; lê Xanî di vî beşê **"Mem û Zîn"**ê da Dîcle şibandîye bi kesek û kirîye berpeyv ji Memê ra, goya ku Memê digel çêm dipeyive.
Şetê Cizîrê: Çemê Cizîrê. Mexsed jê Dîcle ye, ku di ber Cizîrê ra derbas dibe.
Mucawibî: Hevbersîvî, ku du kes yan jî çend kes bersîva pirsên hev bidin. Li vir jî Xanî Dîcle şibandîye bi kesekî ku bersîva pirsên Memê dide.
İşq: Evîn, eşq.
Bênezîr: Bêhevta, bêemsal, a ku kesek wek wê tune, di rindî û xweşikî û bedewîyê da kes nagîje tenga wê, kes nikare bibe emsal û hevtayê wê. Mexsed ji bênezîrê Zîn e.
Mana sernivîsarê bi tevayî weha ye: "Hevpeyvîna Memê ye digel çemê Cizîrê, hevbersîvîya ji derdê evîna rinda bêhevta".

(982) Şubhet: Wek, mîna.
Eşk: Histir, histirên çavan, ronik.
Rewane: Tiştê ku diherike, direwe, rewan dibe.
Aşiqane: Aşiqkî, evîndarkî, wek aşiqan, wek evîndaran.
Yanî "ey çemê ku wek histirên çavên min diherike û direwe, tu jî wek aşiqan, wek evîndaran bêsebr û bêsukûn î".

(983) Cunûn: Dînîtî.

(984) Xalib: Qey, wisa tê zanîn ku, wisa dixuye ku.
Bi gumana me di vê malikê da şaşîyeka çapê heye û rastê wê "xalib di dilê te da ye yarek" e.

(985) Sergeşte: Bêhiş, serger, gêj, kesê ku serî lê digere û gêj dibe.

(986) Hasil gerîyaye: Bi dest ketîye, hatîye cî, ketîye dest.
Metlûb: Daxwaz, tiştê ku mirov lê digere, dixwaze.

Daîm di dilê te da ne menzil
Destê te li gerdenê hemail(987)

Hêja ji Xwedê tu fikr-i nakî(988)
Her roj-i hezar-i şikr-i nakî(989)

Ev çende dikî hewar û gazî(990)
Êdî çi miradekî dixwazî!

Bêhûde çira dikî tu feryad(991)
aware diçî dîyarê Bexdad!(992)

Ger ez bigirîm we ger binalim
wer ez bimirim we ger bikalim(993)

herçî we ku ez bikim rewa ye
Maqûl-i jibo mi ra fena ye(994)

Carek li dilê mi jî guzer ke
Serçeşmeyê çeşmê min nezer ke(995)

Derdê dilê min ku bêdewa ye?
Çeşmê terê min çima cera ye?(996)

---

(987) Menzil: Xanî, avayîyên bajêr.
Hemail: Hemayil, nivîştên ku mirov davêje stûyê xwe.
Yanî "wek hemayila ku mirov davêje stûyê xwe, te destê xwe wisa avêtîye gerdena bajarê Cizîrê".
(988) Fikr: Fikar, tirs.
(989) Şikr nakî: Tu şikrê Xwedê nakî.
(990) Ev çende: Ev qas.
(991) Bêhûde: Bêsemed, bêsebeb.
(992) Dîyar: Hêl, herêm.
(993) Wer: Ev payvik ji peyvikên "we" û "eger" hatîye kurtkirin û bi mana "û eger" e.
(994) Fena: Tunebûn, ku tiştek yan mirovek tune bibe.
Yanî, "tiştê maqûl û awayê maqûl jibo min ew e ku ez tune bibim".
(995) Guzer ke: Bibûre, derbas bibe.
Serçeşmeyê çeşmê min nezer ke: Li serkanîya çavê min binêre.
(996) Ku bêdewa ye: Çima bêderman e, çima dermanê wî tune.
Çeşmê terê min çima cera ye: Çavê min ê ter, çavê min ê şil çima diherike, çima histir jê tên.

Dîwane me, min perî bi der da
Ez Dîcle me, zenberî mi berda(997)

Westanî-yû Nêrgizî-yû Seqlan
Derwaze û Ummerî-yû Meydan(998)

Van seyregehan tu lê dikî geşt(999)
Ez mame, jibo mi ra der û deşt

MİROVÎNÎ

Sado! Go hebî kurek kêm'îzan(1000)
Gotî "kurê min, tu nabî însan"(1001)

[14} Ew gotine lê qewî giran hat
Rabû enirî, înad bi eyan hat

Derket ji welatî, wî sefer kir
Lewra xeberê di wî eser kir

Ehd kir, biçitin bibit qumandan
yan walîyekî biheşmet û şan(1002)

---

(997) Zenber: Têleka xelekkî pêçayî û qatkirî ye, du tiştan bi hev ve yan jî nêzê hev digire û radigire; jê ra tê gotin "zenberek" jî. Bi Tirkî jê ra tê gotin "yay", bi İnglîzî jî jê ra tê gotin "spring".
Wisa tê zanîn ku Memê bi vê peyvê dixwaze bêje ku "min zenbereka xwe berdaye, zenbereka min filitîye û ez bûme wek çemê Dîcle, bê ser û ber diçim û digerim".

(998) Ev navên di van her du malikan da, navên wan cîyan in ku Dîcle di wan ra derbas dibe.

(999) Seyregeh: Cîyê meşê, cîyê gerê, cîyê ku mirov lê digere.
Geşt: Ger.

(1000) Sado: Ev navê xwarzayê hozên bûye, çawa ku wî di serê helbesta xwe ya bi navê "Jibo zanesla têt" da, ku di jimareya 8'an da derketîye, ev nav nivîsîye û bi jêrenotek jî daye zanîn ku Sado xwarzayê wî ye. Wisa tê zanîn ku hozên ev helbesta ha wek şîretnameyek ji xwarzayê xwe Sado ra nivîsîye.
Go: Ev peyvik li hin hêlên Kurdistanê ji alîyê çîrokbêjan ve di serê çîrokan da tê gotin. Li hin hêlan jî çîrokbêj di serê çîrokan da dibêjin "dibêjin", li hin hêlan jî dibêjin "dibêje".
Kêm'îz'an: Kesê ku kêm caran heqîyê û rastîyê qebûl dike, kesê serhişk û înatkar û heqnenas.

(1001) Ev peyv peyva bavê wî kurê kêm'îzan e.

(1002) Biheşmet: Kesê ku bi meqam û karê xwe serbilind dibe.

Ew çû xebitî, di mekteban xwend
Ca paş ve nemînit ehd û pêwend

Lewra nedixwest bibîte alim
Nîyet hebû ew bibîte zalim

Çend mektebekan we girt wesîqe
Tali' kire walî, bêselîqe(1003)

Berkirîye ji zêr cilêd muzeyyen(1004)
Ew hakim û walî ye mueyyen(1005)

Gava zivirî, gîhîşte bajêr
ew cahil û ehmeqê ku bêxêr

emrek ji xwe daye bo qumandan
babê xwe heman havête zindan

Roja dîtir anîye huzûrê
Ew tehlexeber înande bîr'ê:

— Babo! Ne te got "tu nabî însan"
Walî me, di milkî da hukumran

— Haşa... Min negot "tu nabî walî
belku ji mirovîyê tu xalî"

5 Nîsan 335(1919)

Ji Mala Hekarîyan
E. Rehmî

(1003) Bêselîqe: Kesê ku nikare baş bipeyive û binivîse, qabilîyeta peyvvîn û nivîsînê tê da tune.
(1004) Berkirîye: Wergirtîye.
Muzeyyen: Xemilandî.
(1005) Mueyyen: Tayînkirî.

[16] GAZÎN(1006)

Çavê xwe vekin, li dora xwe binêrin
Çer qîrîn e, hawarê wan binêrin

Îro heq e, heqkî li me li pêş e
Ji ezmana nayê xwarê bi kîse

Çîya bilind, deşta fire bêzilam
Newala mezin, hemî tê da bêziman

Serek dibin, axa dibin bêmerî
Roj heq e, dîsa dikevin bêserî

Gişt ketine bin lihêfên nerm û germ
Kes nabêje çi bû ewil ezm û rezm(1007)

Ziman ji me hatîye birrîn, dev girtî
Reşayî kete ber me, çav girtî

Xwîn nemaye laşê me da, em çi nin!
Mîna mirî tevdigerin, em jîn in(1)

Berî salan ne wisa bû, heq hebû
Jibo heqîyê li her derê şer hebû

Hemî serek heq zanîbûn, nas hebû
Jibo çi firîqet bûn? Heq hebû

Îro jî em kurê mêran, wan şêran
Êdî heyf e li me hildin wan navan

Em gişt qels bûn, li dinê dar û sar bûn
Em ketine xwe bi xwe, em jî har bûn

(1006) Di vê helbestê da gelek şaşîyên rêzkirinê û çapkirinê hebûn. Me pirrên wan şaşîyan rast kirin.

(1007) Ezm: Vîn, îrade, daxwaza qutûbirr.
Rezm: Mêrxasî, mêranî, şerkarî, fêrisî.
Peyvika "rezm" di eslê kovarê da "zerm" derketibû, me awayê wê yê rast nivîsî.

(1) Hayat manasınadır.(1008)

(1008) Yanî bi mana heyat e. Divîya ku di helbestê da bihata gotin "em jîndar in"; lewra mirov xwedî jîn e, yanî jîndar e, ne ku jîn bi xwe ye.

Ji harbûnê Xwedê ji me hez nekir
Musîbetan li ser me da birr nekir(1009)

Mezin gotin "hezar nushî çêtir e
musîbetkê", jibo millet bêtir e(1010)

Me ne yekê, hezar ji wan me dîtin
Hemî çala kolayî bû, em ketin

Bi ketin jî çav venekir, em kor bûn
Yek nedigirt destê yekê, em kerr bûn

Ji me jî yek serek derneket
rîya heqîyê neda pêşî, ber neket

Çima, ji çi em ditirsin, çi heye!
Ewê ku heq e em dixwazin, çi heye

Çima millet ji dilekî derneket!
Çima şêx û hecî, seyda ber neket!

Li ber heqîyê gişt çîya wê bireşînin
Li ber yekbûnê wê ezmanan bihejînin

1 Mart 335(1919)

Dîyarbekrî
Fikrî Necdet

(1009) Birr nekir: Nebirrî, dûwayîya wan nanî, paşî li wan nanî.

(1010) Ev peyv îşaret e bi alîyê peyveka Osmanî ve ku tê da tê gotin "bir musibet bin nasihatten evlâdır"; yanî "musîbetek ji hezar şîretî çêtir e". Daxwaz û mebest ew e ku musîbetek ji hezar şîretî pirrtir ders û tecrube dide mirov, hişê mirov tîne serê mirov. Hozanê vê helbestê gotîye ku "mezin weha dibêjin, lê jibo netewe musîbetek pirrtir e jî, zêde ye jî".

[16] ÇON BİKOŞÎN

Le paş pênc sal henase kêşan û birsîyî û tênwî, axirî, xom geyanduwe naw biraderanî komelperwer û wetendos! Min le jêr em bare nahemware da hemû çiştêkim le fikir çûbûwe-w hetta le jîyanî xom herasan bûbûm. Emgut: Xudaya, le paş em agire "Kurd" çî lê dêt? Le Mardîn û Mosile we ta weku Estemûl hemû kêw û berd pirr bûbû le muhacirî Kurd. Yekê berdî eşikan, yekê xakî hel eken, yekê barî ekêşa. Hemû rût û qût. Her emende nebû. Zorî le birsa emird ebûwe xorakî qel û gurg.

Of, kam dil le pêş em menzerey berd berêje da natwêtewe! Kam çaw le beraber em sefalet û reşbextîye da pirr le firmêsk û agir nabêt! Ax, em bextereşe! Le Pozantî bo jûr, pîrejinekim dî. Sê kiçî wirdî bû, berdyan ekêşa. Xom ranegirt, lêm pirsî:

"Te ji kêder î, dayê?"

Ke dengî minî bîst, pirr çawî bû le firmêsk, be îşaret kiçekanî pêşan dam:

"Emane mindalî min in. Bo parûyê 'nan' sibey ta êware ekoşîn, hêşta têr man nakin. Du kurim le ber mird, bawkîyan emro sibeynê le jêr(kawilî kêwekî pêşan dam) ew berdasa mird, kirdmane jêr xakwe".

Min berçawim tarîk bû, dilim hate lerze, gêj û sir bûm. "Ax, em bextereşe". Birrê nan û parem pê bû hemûm daye dayke pîre-w rabûrdim.

Pîrejin le "Wan" e-w geyşibûwe ewê. Feqet sê qurbanî dabû. Ê ke tesewir bikirit komelî Kurd çî kêşawe, çî mawe l'em hîkayetane eminde zor e. Eger piyaw bêt û hemûy binûsê, umrî "Nuh"î pê lazim e.

Kurdistan hemûy talan kira, heta way lê hatuwe. Zor cêga merêkî, bizinêkî tiya nemawe. Bo emane çî bikeyn? Kurdistan wezîfey zor e, feqet eme le hemû gewretir, le gişt beehemmîyettir e.

(Mawyetî)

Erdelanî
Dawer

[17] "MEM Û ZÎN"İN TAB'I HİTAM BULDU

Mela Ehmedê Xanî hazretlerinin **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti** tarafında öteden beri tab'ettirilmekte bulunan **"Mem û Zîn"** namındaki kitabı, yakında saha-i intişara çıkacaktır. **"Mem û Zîn"**, cemiyetin neşredeceği külliyatın birinci kitabıdır. İstanbul'da kâğıd fiatının ve tertib masarıfının pek yüksek olmasına rağmen, **"Mem û Zîn"** mevcud kâğıdların en iyisine ve pek nefîs surette tab'ettirilmiştir. Cemiyet hiç bir menfaat-i maddiye gözetmeyerek, yalnız Kürd edebiyat ve irfanına hizmet etmek istediğinden, bu kadar masarıf-ı azîme ile meydana gelen bu kitaba, idarehaneden alınmak şartıyle 50, ve taşraya taahhüdlü olarak posta ile gönderilmek üzre 60 kuruş fiat konulmuştur. Kitabın aded-i tab'ı pek az olduğundan, en evvel Kürdistan'daki kari'lerin arzularını is'af etmeyi istiyoruz. Arzu edenlerin idarehaneye müracaat etmeleri ve taşradakilerin de kitab bedelini posta ile nakden göndermeleri lâzımdır.

TEB'A "MEM Û ZÎN"Ê TEMAM BÛ

"Mem û Zîn"a Mela Ehmedê Xanî, di sûretekê nefîs da hatîye tebi'kirin. Her kesê arzûya xwendin û kirîna wê biket, ji îro paşê di îdarexana me da "50", jibo xaricê ji İstanbul digel mesarifa postê "60" quriş e.

EMRAZ-I CİLDİYE VE EFRENCİYE MÜTEHASSISI
DOKTOR ŞÜKRÜ MEHMED BEY

Hemşehrilerimizden Doktor Şükrü Mehmed Bey, pazardan maada hergün sabahtan akşama kadar Galatasaray Mektebi karşısında Hıristaki ve nam-ı diğerle Said Paşa Hanındaki muayenehanesinde hastaları kabul ve en mükemmel usullerle tedavi eder.

Telefon: Beyoğlu, 1812

ELEM ÇİÇEKLERİ

Bitlis'te kadîmden beri neşr-i irfan ile mâruf Hizanî ailesinin ahfadından hemşehrimiz Kemal Fevzi Bey'in ahîren bu namda 95 sahifelik bir mecmua-i eş'arı intişar etti. İnce ve zarîf hislerin mahsulü olan bu güzel mecmuayı kariîn-i kirama bilhassa tavsiye ederiz.

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

ABONELERİMİZE(*)

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım nüshaların vâsıl olmadığı şikâyeti, öteden beri merciinin nazar-ı dikkatine vaz'edildiği halde el'an tevalî ediyor. Bu şikâyeti tekrar arzetmekle beraber, abonelerimize vâsıl olmamış nüshalar var ise numrolarını heman idareye bildirmelerini rica eyleriz.

GÖZ HEKİMİ

DOKTOR HÂMİD ŞAKİR

Mumaileyh, her nevi göz hastalıklarını tedavi ve lâzım gelen ameliyatlarını muvaffakiyetle icra ile numrolu fennî gözlükler dahi tâyin eder. Her gün Eminönü'nde tramvay mevkıfında Hüseyin Hüsnü Eczahanesinde bulunur.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 411'inci nüshası, kıymetdar makalelerle intişar etti.

(*) Refîk-i mesaîmiz "Kürdistan" mecmuasının 7'nci nüshası da intişar etmiştir. Birçok güzîde makaleleri hâvî olan mezkûr mecmuayı kariîn-i kirama tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JİMAREYA 18'AN

18'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

KÜRDLER İRANLI DEĞİL MİDİR!

"Kürdistan" dergisinin 4'üncü sayısında "Kürdistan ve Kürdler" **başlıklı bir yazı** okudum. Ulusumuzun en acıklı bir derdine değinen o **yazıda, bizi** sevindirecek güzel tasarılar ve vaatlar vardır. Kürd'ün tarihini, sosyolojisini, özetlersek bir ulus olarak O'nun günümüzde var olan ya da geçmişte kalan kuruluşlarını incelemek, ulusumuzu bugüne kadar dostların ve düşmanların gözünden saklayan bilinmezlik perdesini yırtıp atmaya çalışmak, büyük bir kararlılık ve himmetin ürünüdür. Bu işin girişimcilerine başarılar dilerim.

Uygarlık dünyasınca bilinmemenin ve fena tanınmış olmanın bu çağda, hele durulması sonucunu titreyerek ve inleyerek beklediğimiz bu toplumsal kıyamet(1011) zamanında ne yaman bir talihsizlik ve felâketin verisi olduğuna inanan vatan hizmetçileri, bu gibi yüce girişimler karşısında içten gelen bir şükran ve minnettarlıkla duygulanacaklardır.

Ben her an ve her zaman, özellikle **"Jîn"**'in yayınlanması tarihinden beri, ulusumun araştırmacılarına ve kalem sahiplerine sığınarak rica ettim ve dedim ki:

Bir yandan, çağdaş gereklere uygun örgütlerle Kürd'ün tarihsel hakları ve şimdiki siyasal çıkarları savunulsun; öte yandan, her çeşit yayın ve anlatım(1012) araçlarına başvurarak, ebedî düşmanlarımızın kurdukları yüzyıllık kandırma ve hıyanetin yarattığı saptırmalarla kandırılmış olan ve bugün dünyanın mukadderatına egemen olan ulusların hakkımızdaki bilgi ve kanıları düzeltilip değiştirilmeye uğraşılsın.

Günler, aylar göz kamaştıran şimşek hızıyle geldi geçti. Ulusların yaşamında belki bir daha rastlanılması olanaksız olan değerli dakikalar ardı ardına gitti. Bu süre içinde, üzülerek belirtelim ki, ne doğrudan doğruya ulusumuzun haklarının korunmasına değinen bir girişime, ne de Kürdleri yabancıların gözünde bir parça aydınlığa kavuşturabilecek yayınlara tanık olmadık; böyle bir şey duymadık.

Bana öyle geliyor ki bugünkü kitlemiz hem görme yeteneğinden, hem de sezgiden yoksundur. Çünkü, her şey bir yana, haksız olanların, ulusal hırslarını tatmin etmek uğrunda kopardıkları saptırma ve kandırma tufanı, icadedip başvurdukları yalan ve saptırmayı olsun görmüyor, ibret almıyoruz. Çünkü, haksız ve çürük olan bir dava, hiç yoktan, bir değil, birçok sahte hak yaratacak kadar ilerlemişken, bizler, Müslüman olan zavallı bizler, güneşten parlak haklarımıza rağmen, tarihsel ve bugünkü insancıl ve ulusal haklarımızın acı bir şekilde ortadan kaybolup güneş gibi batması karşısında bile, hâlâ miskince bir durgunlukla duygusuz ve hareketsiz duruyoruz. Hayır, durmuyor, didişiyoruz.

(1011) "Toplumsal kıyamet", I. Dünya Savaşı ve onun yolaçtığı gelişmeler olsa gerektir.

(1012) Buradaki "anlatım" sözcüğü, Arapça "telkîn" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. "Telkîn" sözcüğü, "bir düşünceyi başkasına aşılamak, kafasına yerleştirmeye çalışmak ve kulağına koymak" anlamına gelir.

XII. yüzyılın korkunç çılgınlığı, egemen olarak ve bizimle alay ederek sokaklarımızda, meydanlarımızda egemenlik cephemize darbeler indirirken ve kutsal dindarlık bölgemiz, ayaklarıyle yürüyen ve kendisiyle birlikte korkunçluklar getiren bir kasırganın önünde temelinden çatırdarken, biz de uğraşıyor, hiç dinlenmeden didişiyoruz ve ancak birbirimizle, kardeş kardeşle boğuşuyoruz.

*

Ufuk kanlı bulutlarla kaplı, gelecek siyah gölgelerle örtülü, gönüller birbirini izleyerek gelen ve kendileriyle birlikte umutsuzluğu da getiren olayların soğuk baskısı altında ölüm titreyişleriyle titriyor. İtiraf edeyim ki böyle bir zamanda, insan bir parça teselli bulmak için bugünkü durumu unutmaya çabalıyor, karanlık olsa bile yalnız geleceği düşünüyor, onun belirsiz sarayında acılarını unutturacak bir parça ümit arıyor.

Ben de yaşlı gözlerimi geleceğin derinliklerine yönelterek diyorum ki:

Madem ki günümüzün fırsatlarını kaçırdık; bize, sonsuza dek yaşamaya aday olan milliyetimizi geleceğin, karanlık ve kızıl geleceğin hırs ve saldırganlık dolu bağrında sakladığı acılardan ve ölümlerden korumaya çalışmak görevi kaldı.

Evet, bugünkü ve yarınki görevimiz budur, bu olmalıdır.

Gözle görülmeyen bağrında çetin ve kanlı bir mücadeleyi taşıyan bu idealin gerektirdiği başarı koşullarını elde edebilmek, Kürd'ün yaratılıştan gelen üstünlüklerine XX. yüzyılın çaba ve kararlılık unsurlarını aşılamaya bağlıdır. Ancak bu sayededir ki ulusumuz, uyuyan adaletin tam uyanmasına kadar, hakkı gasbedilenlere özgü fedakârca bir inatla her görevi yerine getirmeyi, her engeli yok etmeyi garantileyen sonsuz bir mücadele kudreti ile donatılabilir.

Çağın bilgilerine, zamanın ihtiyacına, örgüt pazusuna dayanmayan cesaret ve fedakârlıkların ömrü çok az, etkisi hiç yoktur. Bu nedenle, Kürd'ü çağdaş bir örgüte kavuşturmalıdır. Kanıma göre bu örgüt, ulusal geçmişin temeli üstünde yükselebilir.

Geçmiş, bir güç hazinesidir; ulusal damarlarına oradan avuç avuç yaşam feyizleri akıtamayan halklar, ulusal mücadelelerde pek çabuk yorgunluğa uğrarlar. Onların mücadelelerinden elde edecekleri pay, tutsaklık zinciridir. Vay o toplumun haline ki geçmişinden uzaklaşmaya eğilim gösterir!

Ataların yaptıkları, yüce hareketlerin anlatılmasında ve oluşturulmasında, günümüz etmenlerinin pek çok üstünde bir kapsam ve etki düzeyine sahiptir. Geçmiş, tarihtir; ulusal tarihin olaylar hakkında torunların gözleri önüne uzattığı her satır, ulusun geleceğine doğru atılmış birer şevk ve heyecan köprüsüdür. Ataların ulusal tarihin sayfalarını dolduran övgülerine ve yüce hareketlerine yönelik olmayan torunların yaşam yolunda alacakları sonuç, aşağılık varlıklarını, zamanın kendilerine hazırladığı yok olma çukuruna doğru titrek adımlarla sürüklemeye mahküm olmaktan ibaret kalır.

Bu nedenle, felâketlerin toplu saldırmasıyle uyuşan ulusumuzu göğsünden tutarak şiddetle sarsmak, O'nun dalgınlıktan mahmurlaşmış gözlerini arkaya, basamak basamak uzaklara yönelterek, ataların geçmiş büyüklük ve görkemini yırtıcı bir nara gücüyle kulağına bağırmak ihtiyacı vardır.

O'na, Trakya bozkırlarını, Adalar denizini, Akdeniz'i, Büyük Sahra'yı, Babil kulelerini, Umman denizini, Sind'i, Turan'ı ve Karadeniz'i birbirine bağlayan çizginin çerçevelediği vatan sınırlarını göstermelidir ki, ataların himmetinin yüksekliği ile, torunların beceriksizliğine ve alçalmışlığına ağlayan bugünkü miskinliğin utancının ağırlığından bir kendine gelme payı çıkarsın. İşte bu muazzam görevi yapacak kudret, ulusal geçmişi şakıyan tarihin sayfaları arasında saklıdır. Onu, bilgiye susamış olan ulusa armağan edecek eli bekliyoruz. Bütün ulus, öpülmeye değer bu tek ele ateşli öpücüklerini sunmak işin anlatılamaz bir sabırsızlık içindedir.

Görüyorum ki Kürd'ü aşiret yaşamından toplum olma alanına geçirmek için atılacak köprünün temelini, O'nun ulusal tarihini derleyip yazmak oluşturuyor.

Acaba ulusumuzun bir tarihi yok mudur?

Bunun cevabı pek güçtür. Onun için ben de, bu cevabın tartışmasını bazı tamamlayıcı açıklamalardan sonraya bırakıyorum.

Bilinmektedir ki, bir ulusun tarihselliğinin başlangıcı, henüz pek genç olan tarihin görüş alanına girdiği anda başlar. Ne var ki, yerden biter gibi birdenbire tarihin gözüne çarpmak yeterli olmuyor; bir de gelindiği yer ve köken belgesi istiyorlar ki, işte bu pek karışık bir sorun oluşturuyor.

Her ulus, tarihöncesi döneminin karanlık yollarında atalarının izlerini arıyor. Biz de ku kervana katılmak ihtiyacındayız. O halde bizde de, kökenin belirlenmesinden işe başlamak gerekiyor. Tarihimiz konusunda söz söylemek isteyen arkadaşların tümünün bu ihtiyaca eğildiklerini ve bu noktaya değindiklerini görüyorum.

*

"**Kürdistan**" dergisinin 4'üncü sayısındaki yazılarında Seyyid Arif Bey, Kürdlerin kökenini araştırmaya gerek görüyorlar. Bu amaçla yazdıkları görüşlerde kendileriyle aynı kanıda bulunmadığım bazı noktalara rastladım. Bu nedenle, ulusal tarihimiz ve ulusal geleceğimizle güçlü biçimde ilişkili gördüğüm köken konusunu biraz tartışmak gereği doğdu. Hepimizin gereksindiği bazı gerçeklerin ortaya çıkmasını sağlayabilmek için bu konunun ulustaşlarımız arasında bir tartışma platformu olarak alındığını görmek, doğrusu şiddetle arzu edilecek şeylerdendir. Bakalım.

Seyyid Arif Bey yazılarında, "Hazreti Nuh'un evlâtlarından Sam'ın soyundan gelen Kürdlerin. . ." diyorlar.

Bunda bir yanılgı var sanırım. Biz şimdiye kadar Kürdleri Yafes soyundan biliyorduk. Bunca Batılı araştırmacı bilginler arasında, özellikle Yakındoğu halklarının eski tarihi üzerindeki bilinmezlik ve belirsizlik örtüsünü kaldı-

ran ve pek kesin bilimsel gerçeklerin ortaya çıkmasını sağlayan yeni incelemeleri ve bulguları zorlu çalışmalarına borçlu olduğumuz son yüzyılın bilginleri arasına hiç bir zata rastlanılmıyor ki, Kürdlerin Sam soyundan geldiklerine ilişkin hatta zayıf bir söylenti ileri sürmüş olsun.

Albert Male gibi, yandaşları yine kendi şahıslarından ibaret olan bazı alt düzeydeki yazarların, Asurlulardan kalma resimlerden çıkardıkları "fizyonomik benzerlikler"e dayanarak ortaya attıkları pek sübjektif ve zayıf iddialar, kendiliğinden çürüktür. "Fizyonomik benzerlikler", itiraf edeyim ki pek çürük bir dayanaktır. İnsan ırklarının binlerle belirtilebilecek karışım ve melezleşmelerinin bugünkü organik ürününü, baş ve yüzlerinin ya da elbise ve kıyafetlerinin gösterdiği çizgi ve şekilleri yoklayarak sınıflandırmak, "bilim" kavramı ile ne ölçüde bağdaşır, bilmem.

Doğu'nun(1013) eski bilginleri ile onların tarihsel kılavuzu olan **Tevrat**'ın bu konu hakkındaki yargılarını araştırırsak, görürüz ki onların bir bölümü, çalışmalarını kendi öz vatanlarının siyasal sınırları ile sınırlayarak öbür uluslarla hiç uğraşmamışlar; kendi milliyetlerini ise alışkanlıkla Nuh'un oğullarından birine bağlamakla yetinmişlerdir. Öbür bölümü ise, Arap bilginleri ile onları izleyen İslâm bilginlerinin çoğunlukla yaptıkları gibi, evrene yalnız Arap gözlüğüyle bakarak, bilgi alanları içindeki halkların tümünü, uydurdukları herhangi bir masalın saptırma gücüne havale eden Arap milliyetine katmaktan başka bir şey düşünmemişlerdir. İşte, Kürdleri "Münzir ibni Maissema"(1014) masalı aracılığıyle Arap milliyeti topluluğuna sokan söylenti ve benzerleri de, bu çeşit sübjektif sınıflandırmalara dayanır. Bu nedenle, Doğu tarihlerinden yapılan alıntılar, hemen hemen genellikle kanıt olmaya lâyık değildirler.

Tevrat'a gelince; Kürdleri Yafes soyundan gelme göstermekte bizimle görüş birliği içinde bulunduğu halde, **Ahd-i Atîk** (1015) efsaneleri, zamanımızda tarihsel belgelerden sayılmak konumunu artık kaybetmiş gibidir. Tarih bilimi, Babil ve Nineva ile Ekbatan tozları altındaki değerli kaynaklara sahip olduğu günden beri, İsrailoğullarının bir çeşit mitoloji derlemesi olan bu kitabın ırkların sınıflandırılmasına ilişkin öykülerine ihtiyaç duymamaya başlamış; antropoloji ve ona yardımcı olan bilimlerin son gelişmelerinden yarar sağlayan tarih metodolojisinin bugünkü şekli, nihayet bu kitabı, vazgeçilebilir bir duruma koymuştur.

Pek doğaldır ki eski tarihleri ve geçmiş tarihçileri çokça işgal eden Nuh'un çocukları masalı da, bu arada bilim sahnesini terketmeye mahküm bulunuyor. Yeni bilimler, insan topluluklarını uydurma bir "soylar zinciri"nin belirsiz kuyruğuna bağlayarak Nuh'un üç oğluna kadar çıkaran masalları sonsuza dek unutulmaya mahküm etmekle birlikte, uzun ve yorucu yılların araştırma ürünü olan ırkların sınıflandırılmasına, alışkanlık güdüsüyle Sam, Ham ve Yafes adlarını belirleme işareti olarak koymaktan da vazgeçememiştir.

(1013) 969 numaralı dipnota bakınız.
(1014) 971 numaralı dipnota bakınız.
(1015) 972 numaralı dipnota bakınız.

Fars tarihlerine bakarsak, orada gerçek bir kardeşlik ve kandaşlığın verdiği ateşli sevgiyle Kürd'ün kucaklandığını ve hatta O'nun ayrı bir adla anılmasına bile tahammül edilmediğini çoğunlukla görürüz.

Görülüyor ki, Kürdleri "Sam ırkı" defterine geçirmek mümkün olmuyor. Hatta Seyyid Arif Bey de, Sam'la ilgili iddiasını izleyen satırlarda, "Kürdler herhalde, sanıldığı gibi İranlıların bir kolu değildir. . ." dedikten sonra, hemen arkasındaki paragrafta, "yalnız, İranlılarla aynı milliyete mensup olmak bakımından bir akrabalığın varlığı inkâr edilemez; çünkü. . ." demekle, açık bir çelişkiye düşmekten kurtulamıyor. Samî bir ulusun, Yafes ırkına mensup İranlılarla aynı milliyete mensup olabilmesi, onlarla inkâr edilemeyecek bir akrabalık bağına sahip bulunması, tarihin şimdiki anlayışıyle bağdaşabilir bir şey değildir.

Kürdler ya Sam'ın, ya da Yafes'in çocuklarıdır; ikisinin ortası yoktur. İncelemecilerin çoğu, Kürd'le Sam arasında bir ilişki görmüyor. Ben burada, Kürd'ün Yafes soyundan olduğunu kabul ederek, bu görüşü genel bir bakışla inceleyeceğim.

Kürd'ü Yafes soyundan saymakla konuyu kestirip atmış olmayız. Bu takdirde dahi, araya, açıklanması gereken bir etmenin girdiğini görürüz. Bilindiği gibi Yafes soyu, yalnız Arîlerden ibaret değildir; bir de "Turan" ırkını içermektedir. Bu nedenle şimdi de "Kürdler ya İranlı, ya da Turanlıdırlar" diyeceğiz.

Bu olasılık size garip gelmesin. İkinci olasılık, son zamanların incelemeleri arasında büyük bir önemle söz ve tartışma konusu olmaktadır; son bulgulardan güç alan ağırbaşlı ve çok sayılı yandaşlara da sahiptir. Birçok Alman ve İngiliz yayınları, özellikle "**Encyclopedia Britannica**" gibi yayınlar da bu görüşü kabul etmeye eğilimlidirler.

Mösyö Westergarde, Operst, De Sauley, Norris'nin bilgince çalışmalarından güç alan yeni tarih, itiraz edilmesi olanaksız bir iddia ile diyor ki:

"Kürdlerin bugünkü vatanında, İran göçlerinden önce saf bir Turan ırkı yaşamaktaydı. İran istilâsına rağmen onlar yerlerinde oturdular; şimdiki Türk'ün yaptığı gibi sebatsızlık ederek hemen baba yurdunu bırakıp göçmen olmadılar".

Batı tarihlerini pek çok işgal eden bu görüşlere bakarak, biz de ulusumuzu Turanlı kavimlerden mi sayalım?

Eğer birçok açık kanıtın unutulması mümkün olsa ve Kürd'ün "Arî" bir ulus olduğu hakkındaki yerleşmiş inanç reddedilebilse, yapılacak ilk iş, aslında bu soruya "evet" yanıtı vermekten ibaret kalacaktı. Ne var ki, elimizde üç güçlü kanıt vardır ki, Kürdlerin kökenini Yafes ırkının Arî bölümüne, bize daha yakın bir deyimle "İranlı" koluna götürüyor.

Şu köken sorunu, hele tarihin genç olması sakıncasının da eklenmesiyle, pek karışık bir niteliğe sahiptir. Şimdiye kadar hemen hemen hiç bir ulusun kökeni kesinlikle belirlenememiştir. Bu sorun, her zaman bir ölçüde "bilinmez", bir parça "belirsiz" olarak bilim ve araştırma adamları arasında sürekli bir söylenti ve dedikodu kaynağı olmak başarısını koruyup gitmektedir.

Ancak, bazı izler ve belirtiler vardır ki, bu konuyu saran belirsizlik gölgelerini önemli bir biçimde aydınlatarak, geçmişin karanlıkları arasında gerçeği aramaya çıkan bilim adamlarına kılavuzluk etmektedir; Evet, ulusal efsanelerin, dilin ve sosyal durumların incelenmesi, bugünkü ve hatta geçmişteki kavimlerin kökenlerine ilişkin tam bir açıklık ve kesinlikle karar verilmesini sağlayabiliyor.

Ulusal efsaneler, sanıldığı gibi uydurma birer hayal kumkuması olmaktan çok uzaktır. Her efsane, içinde yaşadığı ulusun kim bilir kaç yüzyıl önce meydana gelmiş herhangi bir sosyal olayının, sonraki kuşakların elinde sürekli olarak bozula bozula ve değiştirile değiştirile, ya da aynen, bize kadar ulaşmış hatırlatıcı birer anısıdır. Onun söylentileri arasında, gözetleme bakışını aydınlatacak birçok "tarih kırıntıları" vardır.

Ben, "**Jîn**"in ilk sayılarında yayınlanan yazılarımda, Kürdlerin ulusal efsanelerine ilişkin birkaç söz yazmış ve Kürd efsanelerinin ulusal kökenimizi "İranlı" dala ulaştırdığı sonucunu çıkarmıştım. Bundan ötürü, efsaneler konusunu burada yinelemeyeceğim; dile bakarak diyeceğim ki: "Bu da aynı sonucu pekiştirip sağlamlaştırıyor". Özellikle Kürd dilbilgisinin incelenmesi, bu yargıyı, itirazı olanaksız bir düzeyde pekiştirir.

Köken belirlemede dil incelemelerine dayanmanın iyi bir kural olmadığını ilân eden bilginler, bu iddialarında kısa görüşlü kalmışlardır.

(Devamı var)

Kurdîyê Bitlîsî

KÜRDLER TARİHSEL BİR ULUSTUR

— 2 —

Tarihin sayfaları karıştırılacak olursa, çeşitli uluslar arasında mutlaka Kürdlere de rastlanılır. Kürdler de kendilerine göre bir tarih dönemi geçirmişlerdir. Kürdler de atalarının zafer destanları ile uzun süre övünmüşler ve bugün de övünmektedirler. Uzağı gören bir gözle bakılırsa, erdem ve yiğitliklerle dolu bir Kürd tarihi görülür.

Kürdlerin tarihsel bir ulus olduğu, aşağıdaki kanılardan anlaşılacaktır.

İşte, Kürdlerin tarihen var oldukları, yabancı ulusların meraklarını ve gözlem isteklerini çektikleri konusundaki kanıtlar:

1- 1887 tarihinde Fransız Hanry Binder, Emile Hamlin(1016) ve daha birkaç Fransız ilerigeleninin Kürdistan'a yapmış oldukları gezi sonucunda, yapılan bu gezinin nedenleri, Hanry Binder tarafından "**Kürdistan'da**" adlı kitapta şöylece açıklanmıştır:

"Mösyö Reklos'un kitaplarının birinde şöylece bir söz gözüme ilişti:

'Orta Asya'nın Büyük Zab bölgesi, kesin kararsız ve ihtiyatsız olarak girilemeyen bir bölgedir.(1017) Buraya "Dağlar Ülkesi" adı verilir ki, insanları, kahraman ve savaşçı olan Kürdlerdir'.

İşte bu sözler, bu ülkeyi görmek için bende bir merak uyandırdı. Gerçekten de bu gözlem isteğimi giderdim, geziyi yaptım ve sonuçtan çok memnun oldum".

Anlaşılıyor ki Kürdler, tarihen var olan ve yiğitlikleri ile ün kazanmış olan bir ulustur. Bu gerçekler ortada iken, Kürdlerin genel bir unutulmaya uğradıklarına, tarihen ve dil bakımından varlığı bilinmeyen bir ulus olduklarına ilişkin birçok yaygara koparılıyor. İhtirasla dolu bu yaygaraların ne kadar mantıksız olduğunu, boş bir hayal ve yalancı bir sanıdan ibaret bulunduğunu kanıtlayacağız.

2- "**Faste de la Nation Kourde**" tarihinde şöyle deniliyor:

"Kürd sözcüğü yiğitlikle eşanlamlıdır. Dünyanın cesur ve yiğit kahramanlarından birçoğu bu millete mensupturlar. Bir zamanlar Keykubat'a bağlı bulunan ve aslanlarınkini andıran yiğitliğiyle ün yapmış olan Zaloğlu Rüstem de bu ulusa mensuptu".

Bununla, Kürdlerin, gerçekten harika zaferleriyle övünmeye lâyık bir ulus olduğuna ilişkin bir inanç doğuyor.

Yine, adı geçen tarihin birkaç sayfasını çevirdim; gözüme şöyle bir söz ilişti:

3- "Kürd ulusu Şerefeddin ile kıvanç duyar. Şerefeddin, Kürdlerin üstünlüklerini ve karakterlerini birer birer incelemiş ve Kürd tarihinde büyük bir ün bırakmıştır".

(1016) 975 numaralı dipnota bakınız.
(1017) 976 numaralı dipnota bakınız.

Bu kanıtlar ve "Jîn"in hacminin elverişsizliğinden ötürü yazılmayan daha birçok şeyler, yanlış sanılara karşı yükselen gerçeğin sesleridir. Umarım ki, Kürd ufkunu kaplayan ihtiras ve gafletle dolu bulutların içinden sürekli olarak gerçeğin kıvılcımları sıçrayacak ve Kürd gençlerinin sürekli faaliyetleriyle, şimdiye kadar karanlık alanlara gömülen Kürd tarihi tümüyle ortaya çıkacaktır.

Fakat, çok yazık ki bu tarihsel ulus, şimdiye kadar müthiş felâketlerin kurbanı olmuş ve O'nun bağrında hep kanlı facialar yansımıştır. Bilmem ki bu ulus ne zaman bu korkunç karanlık gecelerin bir sabahına kavuşacak ve inleyen yüreği, kanayan ruhu ne zaman rahat bulacaktır.

Yazının sonunda şunu da ekleyelim ki, Kürdlerin tarihsel bir ulus olduğunu kabul eden ve fakat aşırı yürekliliklerini barbarlık olarak yorumlamak isteyenler için birkaç söz söyleyelim:

Kürdlere yöneltilen bu sözler iftiradan ibarettir. Her bir Kürd hakka karşı boynunu büker, fakat haksızlığa karşı yüreğinden kopan itiraz haykırışı ile son soluğunu feda edinceye kadar çarpışır. "Kürd ulusu vicdan temizliğine ve gönül berraklığına sahip bir ulustur" der, işin içinden çıkarız.

Şîlanlızade
Eyüb Sabri(1018)

Not: Gelecek yazımızda, Kürdlerin tarihsel bir ulus olduğu konusunu sürdüreceğiz ve Kürd dilinin henüz tanınmamış bir dil olduğunu iddia eden yanlış sanılara yanıt vereceğiz.(1019)

E. S.

(1018) 977 numaralı dipnota bakınız.
(1019) 978 numaralı dipnota bakınız.

BABAN HANEDANI
(DEVAM)

MEZARIN BAŞ TARAFINDAKİ TAŞTA:

Huve'l-Hayy'ul-Bakî (1020)

Bu, yaptıklarının karşılığını ahrette alacak olan o mutlu şehidin türbesi ve yattığı yerdir ki, Allah'a çokça hamdederdi ve kamunun işlerini yönetmekte Allah'ın bir eli gibiydi ve iyi işlerin kurucusu idi ve eserlerin yapıcısıydı, bu işte çıkmakla..........rivayet edilen.........................O da rahmetli Halid Paşa'nın oğlu Süleyman Paşa'dır, Allah mağfiret ede.
....

MEZARIN AYAK TARAFINDAKİ TAŞTA:

Çağın valisi, zamanın Süleyman'ı
O ki çağdan zulüm tozunu temizledi

O ki gönlünce dönerdi dünya çarkı
O ki tüm düşmanlardan alırdı öcünü

Görünüşte dünya işleriyle meşgul idiyse de
din için saklıyordu tüm ilgisini aslında

Öyle dindardı ki O
ne gönlünce yedi, ne de uyudu

Adaletin çatısıydı O bu dünyada
Ve eşliğindeydi siyaset kılıcı elinin

Yıllarca yaşadı O, bu kuralla
Ve şehitlik rütbesine erdi bedavadan

(1020) Arapça olan bu söz, genellikle baş tarafındaki mezar taşlarına yazılır. Anlamı ise "yaşayan ve ölümsüz olan O'dur"dur. "O"dan maksat Allah'tır. Böylece denilmek isteniyor ki Allah'tan başka herkes için ölüm kaçınılmaz bir sondur.

Elindeki hançerle saldıran
parçaladı değerli vücudunu

O. . . . . .Öyle. . . . .
. . . .
. . . .
. . . .(1)

*

Hükümdarların türbelerini içeren camiin yanındaki bu mezarlardan sonra, köye giderken iki büyük taşlık daha vardır. Bunlardan birinin medrese, öbürünün de hamam olduğu söylenmektedir. Ağaların mezarlarının bulunduğu tepe ise, nisbeten iyi bir durumdadır. Tepenin en üstünde Cafer Ağazade Mehmed Ağa'nın mezarı bulunmaktadır ve bu, hepsinden daha iyi korunmuştur. Tepenin öbür bölümleri de, tümüyle bu aile fertlerinin mezarlarıyle kaplanmıştır. Torunlarının "Handanzade" adını aldıkları Mehmed Ağa'nın mezarındaki taşlarda başka yazılar okunamıyorsa da, yalnız 1118(1021) çok iyi seçilmektedir.

Qelaçolan hakkında verdiğim bu bilgilerden sonra, saygıdeğer Baban torunlarının o yöreyi istimlâk edip o tarihsel anıtları yaşatıp korumak için hiç bir girişimde bulunmadıklarını büyük bir acıyle anımsamaktan kendimi alamayacağımı burada yazdıktan sonra konuya döneceğim:

Süleyman Paşa şehit olduğunda, hükümdarlık sandalyesine oğlu İbrahim Paşa oturmuşsa da, ülkedeki ihtilâl kendisinin tahttan indirilmesine yolaçmış ve yerine Hane Paşazade Mehmed Paşa tahta oturtulmuştur.

(Devamı var)(1022)

---

(1) Bu yazılar gerçi doğru kopya edilmemişse de, Süleyman Paşa'nın adalet ve dindarlığına tanık bir tarihsel anıt olması dolayısıyle, kopya edenin yazısını aynen koyuyoruz.

(1021) 979 numaralı dipnota bakınız.

(1022) 980 numaralı dipnota bakınız.

ABONELERİMİZE

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım sayıların ulaşmadığı şikâyeti, öteden beri ilgili makamın dikkati önüne konulduğu halde hâlâ sürüp gidiyor. Bu şikâyeti yine sunmakla birlikte, abonelerimize ulaşmamış sayılar var ise numaralarını hemen yönetim yerimize bildirmelerini rica ederiz.

* *
*

Çalışma arkadaşımız "**Kürdistan**" dergisinin 7'nci sayısı da yayınlanmıştır. Birçok seçkin yazıları içeren adı geçen dergiyi saygıdeğer okuyuculara tavsiye ederiz.

Birinci sene 22 Mayıs 1335 Aded 19

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN

HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

TÜRKÇE KISMI

KÜRDÇE KISMI

Nüshası 5 kuruştur
Necm-i İstikbal Matbaası

"MEM Û ZÎN"İN TAB'I HİTAM BULDU

Mela Ehmedê Xanî hazretlerinin **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti** tarafından öteden beri tab'ettirilmekte bulunan **"Mem û Zîn"** namındaki kitabı, şimdiye kadar ilân ettiğimiz vechile saha-i intişara çıktı. **"Mem û Zîn"**, cemiyetin neşredeceği külliyatın birinci kitabıdır. İstanbul'da kâğıd fiatının ve tertib masarıfının pek yüksek olmasına rağmen, **"Mem û Zîn"** mevcud kâğıdların en iyisine ve pek nefîs surette tab'ettirilmiştir. Cemiyet hiç bir menfaat-i maddiye gözetmeyerek, yalnız Kürd edebiyat ve irfanına hizmet etmek istediğinden, bu kadar masarıf-ı azîme ile meydana gelen bu kitaba, idarehaneden almak şartıyle 50, ve taşraya taahhüdlü olarak posta ile gönderilmek üzre 60 kuruş fiat konulmuştur. Kitabın aded-i tab'ı pek az olduğundan, en evvel Kürdistan'daki kari'lerin arzularını is'af etmeyi istiyoruz. Arzu edenlerin idarehaneye müracaat etmeleri ve taşradakilerin de kitab bedelini posta ile nakden göndermeleri lâzımdır.

TEB'A "MEM Û ZÎN"Ê TEMAM BÛ

"Mem û Zîn"a Mela Ehmedê Xanî, di sûretekê nefîs da hatîye tebi'kirin. Her kesê arzûya xwendin û kirîna wê biket, ji îro paşê di îdarexana me da "50", jibo xaricê ji İstanbul digel mesarifa postê "60" quriş e.

EMRAZ-I CİLDİYE VE EFRENCİYE MÜTEHASSISI
DOKTOR ŞÜKRÜ MEHMED BEY

Hemşehrilerimizden Doktor Şükrü Mehmed Bey, pazardan maada her gün sabahtan akşama kadar Galatasaray Mektebi karşısında Hıristaki ve nam-ı diğerle Said Paşa Hanındaki muayenehanesinde hastaları kabul ve en mükemmel usullerle tedavi eder

Telefon: Beyoğlu, 1812

ELEM ÇİÇEKLERİ

Bitlis'te kadîmden beri neşr-i irfan ile mâruf Hizanîzade ailesinin ahfadından hemşehrimiz Kemal Fevzi Bey'in ahîren bu namda 95 sahifelik bir mecmua-i eş'arı intişar etti. İnce ve zarîf hislerin mahsulü olan bu güzel mecmuayı kariîn-i kirama bilhassa tavsiye ederiz.

Birinci sene 22 Mayıs 1335 Aded 19

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN
HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

HEWAR! — İMDAD!

Bu harbde her milletin üzerine çöken yekûn fecayii bir âbide ile tecsîm etmek lâzım gelse, —bilâ tereddüd iddia ederim ki— kucağında çocuğuyle bir Kürd mühacir kadını, maksadı ifade için en ruhlu ve canlı yegâne bir mevzu olur. Dört sene içinde, en zengin muhayyile sahibleri zaleme-i hunharanın bile tasavvur edemeyeceği ıztırabât doğuran harbe herhangi sebeble el'an tarafdar olanlar varsa ve el'an herhangi millî mefkûre ve insanî emelin vasıta-i istihsali olmak faziletini harbde tahayyül edenler yaşıyorlarsa, onların bu memlekette "mühacir", bilhassa "Kürd mühaciri" denilen ecsad-ı sefaleti görmediklerine veya —gördükleri halde— bîhis ve bîşuur bir kalb ve dimağ taşıdıklarına kanaat getireceğim. Şair veya musikişinas olsaydım, hicret namı verilen bu, ölüme, yoksuzluğa, her mânasıyle sefalete, inhitata doğru "akın"ın mebdeinden bu satırların yazıldığı zamana kadar sem'ü basarımın muttali olduğu —ne diyeyim bilmem, tâbirlerim bu hakikatleri ifadeye kâfi midir?— feci haileleri beşeriyetin, [2] insaniyetin, insaf ve şefkatin enzar-ü âzânında ağlamak ve ağlatmaktan daha mukaddes bir vazife bilmezdim.

Irzını, hayatını, malını, hususî ve umumî mukaddesâtını kurtarmak için Kürdistan'ın her köşe-i saadetinden kopup gelen bu seylâbe-i mâsumiyetin döküldüğü mansab-ı sefaleti tasavvur etmek bile, —vicdanıyle düşünen— bir insana, hiç olmazsa ağır bir şaşkınlık verir. Ne kadar hissetsem ve çabalasam, Kemal Fevzi'nin sanatkâr kudret-i kalemi olmadıkça bir şey anlatamayacağım. Bugün Ankara'da, Konya'da, Adana'da, hatta yakınlarımızda birer

yetim-i gıda, yetim-i refah, yetim-i hayat olarak sürünen ve sürüklenen Erzurumlu, Vanlı, Bitlisli... hicret sürülerinin kalblerine biraz kulak verip dinlemek, çehrelerine biraz yüz çevirip bakmak, insan olanlara, ne acılar ağlayan levhalar arzedecektir.

Yevmiye üç-beş kuruş, isterse yüz kuruş vâdedilip o da verilmemek, yalvaranlar bab-ı âtıfetten koğulmak, —yerini yurdunu ötede, çoluğunu çocuğunu veya atasını, babasını yollarda, bir çift hayvanını canını atabildiği yerde, beş-on parasını fırsatçı bakkallar, fırıncılarda kaybeden— bu musîbetzedeler için ne acı bir ıztırabdır!

Yurdunda in'am-ü ihsanı bir zevk, bir vazife bilenlerin bugün muhtac-ı sadaka olmaları, ne yürek yakıcı bir cilve-i zamandır!

Kime dedik, kime yalvardıksa, nereye, hangi kapıya ağladıksa, kıyafetlerimizin fersûdeliği, nanpare bulamayan midelerimizin çehrelerimize akseden takaza-i sefaleti, karşımızdakilerde irkilen ve iğrenen bir işmi'zaz-ı tehassüs ve ihtisasden başka bir hareket hasıl etmedi. Demek ne tahammülsüz ukdedir! Kalbgâh-ı ahfada birer ah-ı medîd-i inkisar gibi uzatan ukdeler!

*

Bu lâyetenâhî mahrumiyetler, bünye-i ictimaiyemizde iltiyamı müşkil ne cerhalar açtı ve açıyor! Nazar-ı merhametinize arzederim. Bu yaraları bizler
[3] için özleyenler, bizlere lâyık görenler, bunlardan menfaat-i hasîseleri namına zevkyab olanlar bulunabilir. Fakat siz, ey "Kürdlerin hâmîsiyiz, fedakârıyız" diyen eâlî, fakat sizler de hoş mu görüyorsunuz! Sizler de, bu manzaraların fecaat-ı hazırasını, —mezbuhane olsun— bir taharrük ve teessür eseri gösterebilmek için kâfi bulmuyor musunuz! Eğer böyle ise, çok geçmez, emin olun, bir milleti bu kadar zavallı yapan darbe-i şüûn, bizi, sizi, hepimizi de havze-i mahvına alır ve öyle sürükler ki, üzerlerimize yığılacak olan enkaz-ı a'sar, ne tebrie-i nefs, ne tahlîs-i hayat etmemize imkân bırakır.

Ankara'dan gelen enîn-i ıztırabı hep beraber okuduk, anladık ya!(1023) Kürd kızı değil, fakat erkeği rakı, müskirat nedir bilir miydi! İşte yalnız bu, bütün bir batnı kavrayan selâsil-i fecayii gevşetmeye kudretyab oldukları halde kayıdsız duranların yüzlerine vurulmuş bir tükürük damgasıdır!

Bir ırk böyle esfel-i safilîne —kendi cürm-ü günahı olmadan— sürüklenirken, seyirciliği nefislerine münasib görenler, ondan, zimam-ı mukadderâtını ellerine almak hakkını bilmem ne çehre ile iddia edebilirler!

Gün geçmiyor ki Ankara'dan, Adana'dan, etraf ve... mizden(1024) Bitlisli, Vanlı, Erzurumlu... mühacirlerin, imzalarıyle, türlü-türlü sefalet-

(1023) Burada Ankara'dan geldiği bildirilen ve "ıstırap iniltisi" anlamına gelen "enîn-i ıztırab", derginin bundan önceki sayılarında yer almamıştı. Anlaşıldığına göre o sıralarda Ankara'daki Kürd göçmenlerinden bazılarının başından geçmiş olan acıklı bir olaya ilişkin haber "Jîn"de yer almamış ve fakat o günlerde başka gazetelerde yer almıştır.

(1024) Bu sözcüğün bir bölümü derginin aslında silik çıkmıştır. Sözcüğün tamamının "çevremizden" anlamına gelen "havalîmizden" ya da aynı anlama yakın "civarımızdan" olduğu anlaşılmaktadır.

leri, acıları, cerîhaları hikâye ve müteakiben istimdad eden feryadnameler, birer zahm-ı cehennemî gibi yüreklerimize yapışmasın.

Bugün Kürd mühaciri "acım, üryanım, yurdsuzum, hastayım" diye feryad ediyor. Evliya-i nimetimize düşen büyük borc, —dakika geçmeden— bu derdlere devasaz olmaktır. Kürd mühaciri eski yurduna iade edilecek. Pekâlâ! Lâtif sularına, firdevsî ovalarına, zümrüdîn dağlarına kavuşacak. Çok iyi! Lâkin orada kendini barındıracak bir kulübe, hayatına sedd-i ramak olacak bir siyah arpa olsun bulacak mıdır?

Gözümle gördüm: "Memalik-i müstahlasa" ismi verilen topraklara kavuşmak [4] için şâikane ve mütehassirane koşan bedbahtlar, orada kendilerini karşılayan akûr ve insafsız bir açlık ve yurdsuzluktan başka bir şey bulmadılar. Mechul ufuklara ve muzlim talihlere doğru kaçarken nısfı mahvolan zavallı halk, ona karîb bir mikdarını da ancak duvarlarını gördüğü ve ancak otlarıyle tagaddî edebildiği topraklarına —âtînin mechul midelerine gıdalar yetiştirecek topraklara— gıda olarak karıştırdı.

Peki, Kürd mühacirleri de eski yurtlarına dönmelidirler. Bunu istemek ve yapmak borcumuzdur. Fakat oraya dönen Kürd, orada kendini kışın koruyacak ev, yaz-kış karnını doyuracak gıda bulmalıdır. Bu iki şart olmazsa, Kürd bir parti ölü daha vermek için dönmüş, fazla olarak bir işkence daha görmüş olur.

*

Fakat gencler, Kürd halaskârları! Bilirsiniz ya, Kürdlerde ahlakî, sıhhî, ictimaî emraz ne kadar azdı. Bu "harb ve hicret" bizi ne kadar mütevehhin, ictimaan ve sıhhaten mütevehhin bir derekeye indirdi, düşünüyor musunuz! Kürdlerde müskirat hiç yok denilecek kadar enderdi; neûzübillâh, fuhşiyat pek uzaktı; frengi, verem gibi hastalıkların adını bilmezdik.

İşte, büyük ırkdaşlarım, dört sene bunca felâketlerden sonra memleketine dönecek olan Kürd, bu derdlerden birini, bazı kere birkaçını müstashiben gidiyor. Yarınki nesil, yarının Kürdistanı tehlikede!

İyi düşünün! Sizlerin âsabınız kavî, kalbiniz metîn, mefkûreye marbut, hayalden uzak, hakikatle karşı karşıya gelmekten ürkmez olduklarınızı bildiğim için bîperva söylüyorum: Bu harbin işte bize kanlı hediyeleri bu!

Çare düşünelim. Bu çareleri doğuracak "ana", azim, faaliyet ve sebatın terbiye ettiği "teşkilât" denilen şeydir; tâbir-i diğerle, her medenî milletteki "cemiyet teşkilâtı"dır; harb ve sulh Kürdistanlarının her gizli köşesine kadar birer mürşid, birer halâskâr gibi sokulacak, karanlıklarda hayat-ı nur, yokluklarda nur-ı hayat îkad edecek dimağlı ve kalbli uzuvlara kumanda eden "cemiyet teşkilâtı"dır!

Bunun hakkında da inşaallah başka bir vakit konuşuruz.

11 Mayıs

Memduh Selimbegî

[5] # KÜRDLER "İRANÎ" DEĞİL MİDİR?!(*)

—GEÇEN NÜSHADAN MÂBÂD—

Dâvalarını teyid makamında îrad ettikleri en mühim itiraz, urûk ve akvam-ı beşeriyenin yekdiğeri üzerine icra eyledikleri namütenahî tesirât-ı ihtilâtkârîden lisanların da masun kalmayarak, esaslı tağayyürâta duçar olduklarıdır. Vehle-i ûlâda kabil-i teslim görünen, avamil-i tağyirden, yani komşu veya hakim milletler lisanının tesirâtından masun kalmış tek bir dile tesadüf mümkün olmuyor. Fakat aynı zamanda bu tağayyürâtın yalnız lisanın lugat kısmına münhasır kalarak, dilin bünye-i asliyesini teşkil eden terkibât-ı sarfiye ve nahviyenin(1025) muhafaza-i bekâret ettiğine, elsine-i mevcude şehadet eder. Meselâ Türkçeye Osmanlıcayı doğurtan o müdhiş Arab ve Acem mühaceret-i lugaviye ve hatta nahviyesi,(1026) usul-ı imlâyı sülâsî-i mücerred, rubaî-i mezidünfih(1027) kapılarına kadar sürüklemeye muvaffak olduğu halde lisanın sarf-ü nahvi(1028) üzerine en küçük bir eser-i tağayyür kondurmaya muvaffak olamamıştır. Kezalik, şimdiki Farisîyi —bugünkü şekliyle— doğuran ve Fürslere en esasgîr ananât-ü âdetlerini terkettirebilecek kadar kuvvetli nüfuzlar, tesirler yapan Arab ve Arabça mühacemât ve tahakkümü, kezalik lisanın bünye-i asliyesine bir zarar vermemiştir.

Bu halde, lisanların teşkilât-ı sarfiye ve nahviyesini, onun mensub olduğu zümrenin gayri kabil-i tağayyür bir kökü gibi kabul ve bahse bu noktadan nazar edildiği takdirde, tedkikat-ı lisaniyeye adem-i itimad beyan edenlerin noksan-ı nazarı ayanen sabit olur.

Bu nazariye Kürdçeye tatbik edilince, görülür ki dilimiz dahi, gerek komşu ve gerekse gelip geçen ve hatta malikâne-i ecdadda uzun boylu müsaferetler veren dillerin zebûn-ı tesiri olmuş, lisan, alay alay kelimât-ı ecnebiyenin meşher-i bukalemunu olmak felâketini tatmış ise de, sarf-ü nahvi en küçük tağayyürâttan masun kalmakla, elli asırlık ecdad-ı baîdenin, Bahterya'nın souk vadilerinden Kürdistan'ın karlı dağlarına intikal eden yadigâr-ı ebedîsini hıfz-ü himaye eylemiştir. İbtidaî bir derece-i tahsilin idare edebileceği ufak bir atf-ı nazar, [6] isbat ve irae eder ki, Kürdçenin sarf-ü nahvi, lisanın lübbü "İranî"dir. Bu sarahata rağmen, bu dili konuşan milletin Samî veya Turanî menşee malikiyetini iddia edebilmek, doğrusu pek gülünç olur.

(1025) Terkibât-ı sarfiye ve nahviye: Dilbilgisi kurallarına uygun biçimde oluşturulan sözcük yapıları ve yapılan cümle kuruluşları.

(1026) Mühaceret-i lugaviye: Bir dilin sözcüklerinin başka bir dile geçmesi ve o dile karışıp konuşulması.
Mühaceret-i nahviye: Bir dilin dilbilgisi kurallarının başka bir dile geçip o dilde uygulanması ve kullanılması.

(1027) Sülâsî-i mücerred: Arap dilbilgisine göre üç harften oluşan fiil kökleri.
Rubaî-i mezidünfih: Arap dilbilgisine göre dört harften oluşup sonra yeni harfler alan fiil kökleri.

(1028) 974 numaralı dipnota bakınız.

Bir de ahval-ı ictimaiye tedkikatını görelim:

Menşe taharriyâtını idare eden kılavuz sehpasının en zayıf ayağını, ahval-ı ictimaiye tedkikatı teşkil eder. Bundan istihsal edeceğimiz mâlumâtı kayd-ı ihtiyatla telâkkî mecburiyeti vardır. Çünkü milletler, hususîyle Şark-ı Karîb akvamı biri birine o kadar girift bir hale gelmiş, asırlarca temadî ve hâlâ devam eden istilâ ve mühaceretler o kadar azîm tesirler îka eylemiştir ki, bu müessirât, âdât-ü ananâtı mezc-ü tevhid ile cihanî bir vaziyete kalb eylemiştir. Zaten âdât-ü ananât, bir parça emraz-ı sariyeye teşbih edilebilir; o, bir taraftan ötekine geçmek için öyle azîm ve cesîm tahavvülâta arz-ı ihtiyac etmez. Akvam arasındaki küçük bir temas ve ittisal, Şark'ta yaşayan bir âdeti Garb'e ve yine Cenub'daki bir itiyadı Şimal'e götürebilir.

Hakikat böyle olmakla beraber, ahval-ı ictimaiye tedkikatı, bazen mühim ve ekseriya muavin hizmetler îfa edebilir. Âdât-ü ananât içinde öyle izlere tesadüf edebiliriz ki, diğerlerinden tecrid ede ede bizi hedef-i matlûba îsal eder. Birçok ihtilâtlara rağmen, yalnız bir cemaat veya kavim tarafından tanılıp diğerlerinin iltifat etmediği âdâta da tesadüf edilebilir. Pek küçük ve uzun süren iştigalât ile elde edilebilen bu kabîl mâlumât, diğer iki menbaın verdiği netayicin takviye ve tahkimine bâis olur, kararların kat'iyetini temin eder.

Her ne kadar Kürdlerin ahval-ı ictimaiyesi şerait-i ilmiye dairesinde tedkik ve tertib edilememiş ise de, Kürd teşkilât-ı ictimaiyesiyle âdât-ü ananâtının Samî akvamınınkilerle gayri kabil-i red bir surette taâruz ettiği, her iki zümrenin hal-i ibtidaiyede yaşayan aksamını gezip görenlerce mâlumdur. Kürd aşiret teşkilâtının bugünkü hutût-ı asliye ve bârizesi, O'nu Samî, Turanî değil, fakat muhakkak surette "İranî" bir asle îsal ediyor. Filhakika, [7] biraz sonra bir nebze bahsedilecek olan kadîm İranî aşiret teşkilâtıyle bugünkü neslimizin muhafaza ettiği eşkâl arasında mevcud mutabakatlar, bu iddiamızı teyid eden berahîn cümlesindendir.

İmdi, anlıyoruz ki Kürdler, ne Sam ırkı, ne de Turan zümresiyle alış-verişi olmayan saf bir "İranî" millettir. Meseleyi buraya kadar getirdikten sonra, yukarıda îrad ettiğim "acaba milletimizin bir tarihi yok mudur?" sualine avdet ediyorum ve cevaben diyorum ki:

Milletimizin tarihi mevcud ve müdevvendir!

*

Avaz-ı bülend ile sana bağırıyorum, ey bin türlü garezkâr menkulâtın ağır ithamları altında ezilen, inleyen Kürd milleti!

Senin bir tarihin, her milletin fevkında, bir öğle güneşi şa'şaasıyle parlayan muazzam ve muhteşem bir tarihin var!

Hain ve ihanetkâr düşmanların kustuğu çirkâb-ı dalal-ü iğfale aldanma, biraz geriye bak!

Göreceksin ki en muhteşem mazîleri hatırlatan, en büyük şan-ü şerefi taşıyan tarih, senindir!

Kubbe-i sema altında lezzet-i esareti tatmamış yegâne milletin miskin evlâdı!

Bir parça silkin, biraz hale nazar et!

Göreceksin ki malikâne-i vatanın ufuk-ı şarkîsinden gelen rüzgârların mûnis ve lâtif vezanı, sana, bugün dahi o tarih-i muazzamın öz kardeş elinde —ve fakat heyhat, mütereddî adımlarla zalam-ı istikbale doğru— merhale-i mukadderâtını kat'etmekte olduğunu haber veriyor!

*

Kürd'ün menşei ve binaberîn tarihi mâlumdur. O'na başka menşe ve tarih taharrîsi, hasılı tahsil kabîlinden bir sa'y-i bîfaidedir. Bizim bu babda yapacağımız şey, İran kitle-i muazzaması tarihine, bugün "Kürd" namıyle yad olunan büyük ve ilk müessis-i hükümet şubesinin muahharen yarattığı parlak sahaif-i şan [8] ve şerefi, eser-i ecdad üzerinde tekrar eden fütuhâtın tevlîd ettiği büyük-küçük hükümetlerin tarihini kayd-ü ilâveden ibaret, basit bir vazifedir.

Hasbelicab oldukça uzun süren temhidâtın bir parça daha tavzihine medar olmak üzre, milletimizin menşe ve tarihe duhulüyle, teşkilât-ı ibtidaiyesinden bir parça mâlumât îtasını münasib gördüm.

İran'ın edvar-ı tarihiye mebde'lerindeki ahval ve mevcudiyeti hakkında mâlumât-ı kat'iyye îtası müteassirdir. Fakat ehl-i tarihin himmet-i âliyesi, yed-i şüûnun topraklar altında gizlediği birçok menabıın, bâhusus milletlerin efsaneler, lisanlar, dinler vesaire gibi ictimaî müesseselerinin tetebbuuyle alâ tarîkil-istiklâl bazı hükümlere destres olunmuştur ki, bunlar hemen umum tarafından mazhar-ı kabul olmuşlardır. Fikr-i beşerin cevelângâh-ı tedkiki olmaya başlayan metrukât-ı maddiye ve meselâ şehirler, âbideler enkazı, eski insanların kullandıkları âsâr-ü eşya-i beytiye bakiyeleri mütalâasından istihsal edilen mâlumât, esatîz-i ilmin bu hüküm ve kararlarındaki sıhhat ve isabetini her gün bir parça daha teyid etmektedir. Ensal-ı beşeriye arasında en çok tetebbu ve tedkik edilen ırk, şübhe yoktur ki "Arî" ırkıdır. Ulema arasında bunun hakkında verilen tafsilât-ı tarihiyede bir mutabakat-ı nisbiye göze çarpar. Irkımızın ahval-ı sabıkasını izahta ehl-i ilmin hemen hemen ittihad ettiği re'ye nazaran:

Çok eski zamandan beri Bahter kıtası, Yafes ırkının muhtelif şubeleri tarafından vatan ittihaz edilmişti. Aynı kıtada ve bir heyet-i ictimaiye halinde bulunmakla beraber, tesir-i iklim ve sevk-i ihtiyacla bunlar birtakım inkısamât-ı taliyeye duçar olmuş, her parça ferdî bir hayat imrarına başlamış idi. Mürur-ı zaman, aslen müşterek lisanın da mevziî istihalelere duçar olmasını intac etti. Fakat bütün kabileler kendilerini "Arya" namıyle yad etmekte müşterek kaldılar.

(Mâbâdı var)

Kurdîyê Bitlîsî

[9]KÜRDLERDE DURÛB-I EMSAL(*)

"Hebîbê Necar, rakev fena her car, Xwede yek e dergeh hezar".(1029)
Ey marangoz Habib, her defa gibi uyu, Allah birdir kapı bindir.

Habib-i Necar nam zat, alâ rivayetin, Hazreti İsa'ya iman etmiş ve o zamanda yaşamış mü'min muvahhiddir. Antakya'da marangozlukla geçinmiştir. Hazreti İsa'nın evvelâ iki, sonra bir daha gönderdiği havariyunun irşadâtıyle din-i İsa'yı kabul ettiğinden, Antakya tekfurunun gazabına uğramıştır.(1030) Tekfur, bir gün Habib'i nezdine celbederek, kırk güne kadar, tekellüm etmek şartıyle tahtadan bir insan heykelinin imalını emreder. Habib-i Necar ise, bittabı' mukabelede bulunmayarak hanesine avdet eder. Vüs'i beşerin haricinde bulunan bu teklifin gayri kabil-i infaz olduğunu tefekkürle, o gece azîm bir mülâhazaya dalar. Refîk-i hayatın vehimli düşüncesini hissederek sebebini anlayan zevcesi, mevzu-i bahs kelâm-ı hikmetâmîzi söylemekle, Habib'i kırk güne kadar mehma emken teselliye muktedir olur. Filhakika, kırkıncı günü sabahleyin ne suretle tekfurun huzuruna çıkacağını tefekkür ederken kapının vurulduğunu işitir. Bunun üzerine daha ziyade telâş ederse de, kapıyı döğen adamın, tekfurun vefatını ve bir tabutun imalını haber vermesiyle, Habib-i Necar bir inşirah-ı kalb hissederek secde-i şükrana kapanır. Bilahare Şem'un, o iki refîki ile beraber mutaassıbların hedef-i tîr-i gadri olmuşlardır.
Türkçe mukabili: "Bir kapıyı bend ederse bin kapı eyler küşad".

"Nabên kî kir, dibên kî go".
Demezler "kim yaptı", "kim dedi" derler.

Bu darbımeseldeki mâna-i hakikî: İnsan bir vak'anın şahidi olduğu takdirde, sorulmadıkça o vak'ayı ifşa etmemelidir.

"Ga dimirî çerm dimînî, mêr dimirî nav dimînî".(1031)
Öküz ölür derisi kalır, erkek ölür ismi kalır.

[10]Türkçe mukabili: "İnsan ölür eseri kalır, merkeb ölür semeri kalır".(1032)

(1029) Ev peyva pêşîyan li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin: **"Hebîbê Necar, razê wek her car, Xwedê yek e dergeh hezar".**

(1030) Tekfur: Roma ve Bizans imparatorlukları dönemlerinde bazı bölgeleri yöneten otonom valilere ve beylere verilen unvan.

(1031) Ev peyva pêşîyan li piranîya Kurdistanê weha tê gotin: **"Ga dimire çerm dimîne, mêr dimire nav dimîne".**

(1032) Merkeb: Arapça olan bu sözcüğün sözlük anlamı "binek"tir. Ancak sözcük, Osmanlıcada "eşek" anlamında kullanılmıştır.

"Tilîya ku şerîet jêkî jê xwîn nayê"(1033)
Şeriatın kestiği parmaktan kan gelmez.

"Sibe tê, xêr pê ra tê".
Sabah gelir, hayır beraber gelir.

Türkçe mukabili: "Sabah gele, hayır gele".(1034)

"Nan padîşah, goşt wezîr, wayê dinan kizîr-mizîr"(1035)
Ekmek padişah, et vezir, diğerleri mukarrebîn, bendegândır.

Bundan maksad, hayat için hükümette olduğu gibi, ekmek hükümdar, et veziri makamındadır; diğer nevi me'kûlât, derece-i nihayede kalır. Hükümet onlarsız idare olunamadığı gibi, hayat da bunlarsız yaşayamaz.

"Pêşîya Royê nayê girtin".
Güneş'in önü alınamaz.

Yani hakikat setrolunamaz.(1036)

"Dinya sîya daran e".
Dünya ağaçların gölgesidir.

Maksad, dünya kimseye mal olamaz.

"Silav li mîyan e, ne li rîyan e".
Selâm koyunlaradır, sakallara değil.

Maksad, itibar koyun sahiblerine, yani zenginleredir; sakallılara, şahıslara değildir.

"Derdê dilan hûr i, kûr i, dûr i".(1037)
Gönüllerin derdi ufaktır, derindir, uzaktır.

"Xelkê ra masîyan digirî, ji xwe ra kûsîyan digirî.(1038)
Halka balık tutar, kendine kaplumbağa tutar.(1039)

(1033) Ev peyv li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin: **"Tilîya ku şerîet jêke xwîn jê nayê".**
(1034) Bu Türkçe atasözünün yaygın söyleniş biçimi "sabah ola, hayr ola"dır.
(1035) Wayê dinan: Wanên dî, ewên dî, tiştên dî, tiştên ji bil nan û goşt.
(1036) Hakikat setrolunamaz: Gerçek örtülemez, örtbas edilemez.
(1037) Awayê rast **"derdê dilan hûr e, kûr e, dûr e"** ye.
(1038) Ev peyva pêşîyan li piranîya Kurdistanê weha tê gotin: **"Ji xelkê ra masîgir e, ji xwe ra kûsîgir e".**
(1039) Buradaki "halk" sözcüğü "el, eloğlu, başkaları" demektir.

"Dilê xezeb nagîyî miradan".(1040)
Gazablı yürek muradına nail olamaz.(1041)

"Xwedê teala li gorê çîyan berf dibarînî.(1042)
Cenab-ı Hak dağlara göre kar yağdırır.

Yani herkes ettiği kadar bulur.

[11] **"Ereb û rez, Dumilî û pez?"**
Araba bağ, Zazaya koyun?

Bu darbımeselde tezad vardır. Ne Arab hakkıyle bir bağçıvan, ne Zaza cid-diyle bir çoban olabilir. İşin ehline tevdiini mutazammındır.

"Derdê birçîyan tim nan e".
Ac olanların derdi ekmektir.

Türkçe mukabili: Herkesin bir derdi vardır, asiyabînin de ab.(1043)

"Eger tu kotî min pence, ez tu kena îşkence".(1044)
Eğer sen pençeme düşersen, seni işkenceye koyarım.

Bu söz intikam maksadıyle söylenir.

"Ji gez qoşme nabî".
Süpürge otundan direk olmaz.

"Merîyê pîs ji tiştê pîs hez dike".
Fena adam fena şeyden haz duyar.

(1040) Awayê rast "dilê bixezeb nagîje miradan" e.
(1041) Nail olamaz: Eremez, kavuşamaz.
(1042) Ev peyva pêşîyan li gelek hêlên Kurdistanê weha tê gotin: **"Xwedê çîya dibîne, berfê lê dibarîne".**
(1043) Asîyabî: Farsça olan bu sözcük "değirmenci" demektir.
Ab: Bu sözcük de Farsçadır ve "su" anlamına gelmektedir.
Yani "değirmencinin derdi de sudur".
(1044) Ev peyva pîşîyan bi zarê Zazakî ye.
Yanî "eger tu ketî pencê min, ez'ê li te îşkence bikim".

"Mêranîya bê birînê, comerdbûna bê zewacê netaw e".(1045)
Yarasız yiğitlik, izdivacsız sahîlik makbul değildir.(1046)

Buradaki maksad oldukça derindir. İlk defa, birisiyle döğüşen bir adam yaralanıp kesb-i âfiyet ettikten sonra, evvelce aldığı yaranın ıztırabâtını derhatır etmeksizin tekrar başkasıyle kavga ederse o yiğittir. Saniyen, teehhül etmeden sahavet dâvasında bulunan bir adam, evlendikten sonra tekrar cömerdliğini muhafaza ederse o sahîdir.

"Ewê ku mêr bû, çi jin bû çi mêr bû".(1047)
Yiğit olduktan sonra ister kadın ister erkek olsun.

"Jin hene, jinik hene".(1048)
Kadın var, kadıncık var.

(Mâbâdı var)

Siverekli
Hilmi

(1045) Ev peyva pêşîyan li hin hêlên Kurdistanê jî weha tê gotin: **"Mêranîya bê birîn, comerdîya bê zewac netêw e".**

(1046) Doğru çeviri, "geçerli değildir"dir. Çünkü Kürdçedeki "taw" sözcüğü "geçerli" demektir, sözcüğün olumsuz şekli olan "netaw" da "geçersiz" demektir.
Öte yandan, "taw" sözcüğünün bu şekli yerel bir telâffuz şeklidir. Kürdistan'ın çoğu bölgelerinde bu sözcük "têw" şeklinde, olumsuz biçimi de "netêw" şeklinde telâffuz edilir.

(1047) Peyvika "mêr" a pêşîn bi mana "egît, mêrxas, fêris, wêrek, qehreman" e, ya paşîn jî bi mana "mêr" e.

(1048) Ev peyva pêşîyan li hêlnê Kurdistanê jî weha ye: **"Jin hene, jinkok hene".**

[12] KÜRDÇE KISMI

DÎBACE – MEM Û ZÎN(*)

EDEBÎYAT Û ASARÊ EDEBÎ

Jibo her qewm û milletekî, edebîyat û asarê edebî wek xîmê qewî ne jibo serayêt alî. Milletê xwey edebîyat çi qeder bikevit, serayê selteneta wî yê maddî biherivit, dîsa bi hîmmetekê têtê tamîrkirin.

Milletê Yunan, digel hindikî û bêqewetîya xwe, çend esran mewcûdîyeta xwe winda kir, bû wîlayetekê Osmanîyan. Emma edebîyat û asarê Yunanî di Ewrupayê da terefdar peyda kirin, xweyîyê xwe ji destê Osmanîyan derêxistin.

Îran maddeten mehû bû, bû esîrê Ereban; piştê wê kete bin esareta Tirkan. Feqet lîsan û edebîyatê Farisî, dîsa Îran îna wucûdê; digel wî qasî ku Firs wek heyûlayê, navê wî heye, bi xwe nîne.(1049)

Ereb, heşt-neh esr e selteneta xwe winda kirîye. Feqet lîsan, edebîyat û asarê Erebî li Şerq û Xerbê hakim e; beheme hal tê sahibêt xwe bînite wucûdê, çawan tînitin.

Bîna li vê heqîqetê, her qewm û milletê ku arzûya mewcûdîyet û seltenata xwe ya millî bikin, lazim e ji ewwel emir ve îhtîmamekê qewî bidine edebîyat û asarê xwe yê edebî.

Ev heqîqeta han di berîya çar esran da Hezretê Ehmedê Xanî derk kirîye û jibo wê xebitîye. Dibêjit: Min lîsanê Kurdî înaye nîzam û întîzamê,

Da xelq-i nebêjitin ku Ekrad
bême'rîfet in, bêesl û binyad

Xasma di vê esrê da, di alema medenîyetê da huccet û berata milletan lîsan û edebîyatê wan e. Milletê bêhuccet û bêberat, da'wa wî nayête sehkirin, kes guhê xwe nadet'ê; meger malûm bibit ku berata wî jê hatîye standin. Jibo îsbata vê da'wayê û danîna temel û xîma mîllîyeta xwe, hindek ji xortê me şev û roj serfa hîmmeta xwe dikin, asarê qedîm neşir û yê taze [13] çêdikin.(1050) Yek ji wan eserê kevn **"Mem û Zîn"** e ku sertacê îbtîhaca Kurdan Ehmedê

(1049) Heyûla: Maddeyek e ku bîrbirên materyalîst ew pêşemaddeya cîhanê û jînê qebûl kirine û gotine ku "berê ew madde hebûye, her tişt ji wê zêde bûye, ew despêka hemî maddeyên dî ye". Lê belê, bîrbirên Îslamê ew fikir qebûl nekirine û gotine ku "di despêka cîhanê û jînê da çu maddeyek tunebûye, Xwedê her tişt ji tuneyîyê afirandîye".
Bi wî awayî, "heyûla" di nava Musulmanan da bûye sembol û nîşana tiştên tune. Tiştê ku navê wî hebe û ew bi xwe tunebe, jê ra tê gotin "wek heyûlayê ye".

(1050) Peyvika "temel" a ku di vê pevekê da ye, di pêşepeyva **"Mem û Zîn"**ê da ya ku di serê pirtûkê da hatîye weşandin, cî negirtîye. Wisa tê zanîn ku ev peyvika "temel" ku peyvikeka Yunanî ye û ketîye Tirkî jî, bi şaşî li vir derketîye.

Xanî di "1105"(1051) da nivîsîye. Zatekî(1052) mutteqî, mutedeyyin, xwey dehaekê bilind, di ulûmê dînîye, hîkmîye, edebîye da sahibê qudretekê temam, di mîllîyetperwerîyê da wek Fîrdewsî bûye. Di "1061"(1053) da hatîye dinyayê.

Lewra ku dema ji xeybê fek bû
tarîx-i hezar û şêst û yek bû

Tarîxa nivîsîna **"Mem û Zîn"**ê "1105" e.(1054) Merhûm mexfûr, piştê nivîsîna wîladeta xwe, di axirê **"Mem û Zîn"**ê da weha dibêjit:

Îsal-i gîhîşte çill û çaran
wî pêşerewê gunahekaran

Sed esef ku tarîxa wefata wî malûm nîye. Medfena wî li Bayezîdê ye, zîyaretgaha Kurdan e. Çend eser nivîsîne; hemî Kurdî ne. **"Nûbuhara Biçûkan"** eserekê xayet nefîs e; di "1094"(1055) da nivîsîye. Dibêjit min ev eser nivîsîye,

Ne jibo sahibrewacan
Belkî jibo biçûkê Kurmancan(1056)

Tarîxa heyata wî gerçi muntezemen ne malûm e, emma ji asarê wî tête zanîn ku Ehmedê Xanî, wek Fîrdewsî jibo mîllîyeta xwe xebitîye, temamê mewcûdîyeta xwe di wê rê da serf kirîye. Asarê Ehmedê Xanî di Kurdistanê da xayet mu'teber in. Her kesek bi îhtîram navê wî zikir diket.

Feqet dereca te'sîrê da negîhaye Fîrdewsî. Çunkî Fîrdewsî bi qelema xwe Îran vejand. Ehmedê Xanî nehîşt ku Kurdistan temam bimirit; ji mewta ebedî xilas kir, emma temam îhya nekir. Çunkî zemanê Fîrdewsî jibo fikra wî musaid bû; zemanê Ehmedê Xanî xayet berbad û çetin bû. Dewleta Osmanî digel hukumeta Îranê muttefîqen Kurdistan di mabeyna xwe da teqsîm kiri-

---

(1051) Ev tarîxa Hîcrî ye, li gora tarîxa Mîladî dibe 1695. Di eslê kovarê da ev tarîx "1015" derketîye. Tebîî ye ku ew xelet e. Pêşepeyva ku di **"Mem û Zîn"**ê da hatîye weşandin, di wê da ev tarîx "1105" e. Ji ber vê yekê, me li vir ew bi awayê rast "1105" nivîsî.

(1052) Di pêşepeyva **"Mem û Zîn"**ê bi xwe da ev pevek weha dest pê dike: "Xanî zatekî mutteqî. . ." Belam di kovara "Jîn" da, her wek ku dixuye, peyvika "Xanî" derneketîye. Wisa tê zanîn ku ev peyvik di çapkirina kovarê da ketîye.

(1053) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1651.

(1054) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1695. Ev tarîx li vir hem di pêşepeyva pirtûkê da, hem jî di pêşepeyva kovarê da weha rast, "1105" derketîye.

(1055) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1684.

(1056) Ev malik di eslê **"Nûbuhara Biçûkan"** da, ku bi navê **"Nûbara Biçûkan"** jî tê naskirin, weha ye:

"Belkî jibo biçûkêt Kurmancan".

bûn; dest û pîyê wan wisa girêdabûn ku nedikarîn xwe bihejînin. Çunkî maddeten bi her terefan da çawan esker sewqê li ser wan dikirin, bi enwaê hîle û desîsan îxtîlaf û şîqaq êxistibûne nav Kurdan.(1057)

[14] Hezretê Ehmedê Xanî xayet muteessir bûye, hemîyeta wî hatîye xeleyanê, ji ferta hemîytê, ji qelbekî şewitî, bi çehvê giryan, bi vî terzî kirîye hewar:

Ez mame di hîkmeta Xwedê da
Kurmanc-ı di dewleta dinê da

aya bi çi wechî mane mehrûm
bîlcumle jibo çi bûne mehkûm!

Temaşa Kurdistanê û Kurdan kirîye. Şecaet û xîret û hemîyeta di Kurdan da heyî, di milletekî dî da nedîye. Dest bi senayê Kurdan kirîye:

Her mîrekî wan bi bezlê Hatem
Her mêrekî wan bi rezmê Ristem

Bifkir ji Ereb heta ve Gurcan
Kurmancî ye bûye şubhê bircan

Sebebê felaketa Kurdistanê, şecaeta wan ya mufritane, sexaweta nabeca didite nîşandan û dibêjit:

Lew pêkve hemîşe bêtîfaq in
daîm bi temerrud û şîqaq in

Ji ber wî qasî ku lîsanê Kurdî lîsanê resmî nebûye, rewac negirtîye, ax û keser ji dil hatîye:

Ger dê hebûya me jî xwedanek
alîkeremek, letîfadanek

*

Min dê elema kelamê mewzûn
alî bikira li banê gerdûn

*

(1057) Peyvikên "bi her terefan da" yên ku di vê pevekê da ne, di pêşepeyva "Mem û Zîn"ê bi xwe da tunin.

Çi b'kim ku qewî kesad e bazar
Nînin ji qumaşî ra xerîdar

Heqîqeten bazara xortê me jî wek bazara Ehmedê Xanî kesed e. Çi qeder îzhara hemîyetê dikin mewcûdîyeta xwe telef dikin, ji jehrîya mahrêt reş xilas nabin, ji kula welat jorê selametê namînin.(1058) Ya Reb, tu wan mehfûz bidêr û muweffeq bike!

3 Mayis 335(1919)

Hemze

[15] JÎ BAJARÎYA RA

Bajarîno, fînosorno!(1059)
Hun mezin in, hun maqûl in

Jibo wê ye xwe tevnadin
Jixwe şerm e xwe rehtkirin!

Millet çi ye, çi teba ye!
Wan çepela, guh wan medin!

Em eşraf in, em e'yan in(1060)
Hun rinceber in, cewêlek in

Bixebitin me têr bikin(1061)
Pîrekê me bazinzêr kin

(1058) Peyvika "namînin" li vir jî, di pêşepeyva pirtûkê da bi xwe jî weha derketîye. Bi dîtina me ev peyvik bi şaşî weha hatîye çapkirin û awayê wê yê rast divê ku "nabînin" be.
(1059) Fîno: Kumê ku di dewra Osmanîyan da bajarîyan û kesên resmî dane serê xwe. Di zimanê Tirkî da jê ra tê gotin "fes". Navê "fes" ketîye zimanê Kurdî jî, lê cîyê navê "fîno" negirtîye.
Fînosor: kesê ku fînoya sor daye serê xwe.
(1060) E'yan: Ev peyvikeka erebî ye, piranîya peyvika "eyn" e, ku bi mana "kesê esilza, malmezin, giregir û maqûl" tê.
(1061) Peyvika "têr" di eslê kovarê da "şer" derketibû. Lê belê, eşkera ye ku ew bi şaşî wisa hatîye çapkirin. Çawa ku di wergerana helbestê ya Tirkî da jî ev peyvik bi mana "têr" hatîye wergerandin. Ji ber vê yekê, me awayê wê yê rast "têr" nivîsî.

hul û micran li gerden kin (1062)
Livîna germ gelek xweş in(1063)

Me tevmedin, me reht mekin(1064)
Fille tê, çi ji me ye!

Me bihêlin li kêfê xwe
li halê xwe, li zewqê xwe(1065)

Çawa dibe bira bibe(1066)
Bira welat xira bibe

Şûşa ereq li pêş me be
pîrek û keç li reqsê be

Paşila me tijî zêr be
bira şewqe li serê me be

Çawa dibe wisa bibe
Bira dinya xira bibe

Zaxoyî

(1062) Hul: Ev peyvikeka Erebî ye. Di Erebî da "hulîy" e. Bi mana "xişir" e.
(1063) Livîn: Nivîn.
(1064) Ev malik di eslê kovarê da bi awayê "Me te dê kin, me reht êkin" derketibû. Lê belê, eşkera ye ku malik bi şaşî wisa hatîye çapkirin. Wergerana malikê ya bi zimanê Tirkî jî, bi mana "Me tevmedin, me reht mekin" e. Ji ber vê yekê, me li gora wergerana Tirkî malik rast kir û bi awayê rast "Me tevmedin, me reht mekin" nivîsî.
(1065) Bi dîtina me, awayê rast ê van her du malikan divê ku weha be:

"Me bihêlin li kêfa me
li halê me, li zewqa me".

(1066) Bira: Bila.

TÜRKÇESİ: ŞEHİRLİLERE(1067)(*)

Şehirliler, kırmızı fesliler!
Siz büyüksünüz, kibarsınız

Bunun içindir kımıldanmıyorsunuz
Zaten kendini yormak ayıptır!

Millet nedir, ne şeydir!
Bu mülevveslere kulak asmayın!

Biz eşrafız, biz âyanız
Siz rencbersiniz, cewêlek(avam)siniz(1068)

Çalışın, bizi doyurun
Kadınlarımıza altın bilezik yapın

gerdanlarına hüliyât ve mercan koyun
Sıcak yataklar gayet hoştur

Bizi kımıldatmayın, yormayın
Düşman geliyormuş, bize ne!(1069)

Bizi kendi keyfimize bırakın
kendi halimize, kendi zevkimize

Nasıl olursa öyle olsun
Vatan da harab olsun

Rakı şişesi önümüzde olsun
kadın ve kız raksan bulunsun

ceblerimiz altun dolu olsun
koy şabka başımızda olsun(1070)

Nasıl olursa öyle olsun
Dünya da harab olsun

(1067) Şiirin Kürdçesi ile Türkçe çevirisi derginin aslında yan yana basılmıştır. Ancak, Latin harflerine çevrilince harfler arttığı için, ikisi aynı sayfaya sığmadı. Bu nedenle önce şiirin Kürdçesini, sonra da Türkçe çevirisini yazmak zorunda kaldık.

(1068) Avam: Toplumun alt sınıflarına mensup, çoğunlukla öğrenim görmemiş insanlardan oluşan topluluk.

(1069) Doğru çeviri "Hristiyan geliyormuş" olmalıdır. Çünkü şiirin Kürdçe orijinalinde burada kullanılan "File" sözcüğü "düşman" anlamına değil, "Hristiyan" anlamına gelmektedir.

(1070) Bu dizedeki "şabka" sözcüğü, derginin aslında okunamayacak kadar silik çıkmıştır. Ancak, şiirin Kürdçe orijinalinde "şewqe" sözcüğü yer aldığı için, biz o sözcüğün Türkçedeki telâffuz biçimi olan "şabka" yazdık.

[16] LOMA JÎ BÎLBÎL

Bilbil, çi ye nalîya we her dem!
Yan hun jî wekî me bêwelat in?!

Haşa, ne wekî me hun sefîl in
"Hêlûn" we heye, xwedankelat in(1071)

Hun aşiqê sorgulan hebîn in
Dilxwazê me memleket, kelat in

Maşûqê we gul in, me gulistan in(1072)
Gazî we dikir, me dil dipatin(1073)

Eşqa me ne wek a we dîtina gul
Yan talibê jîn, yan memat in(1074)

Hun ger bigirîn, eger bikalin
hun aşiqê zar, bêsebat in(1075)

Havîn, buhar dikin fîxanê
Zivistan li we têt, bêxebat in

Lewra ne we gul dima, ne maşûq
wextê we ku berf û sir dihatin

Dilxwazê me her hene, ku gund in
bajêr, rez in, hemî welat in

(1071) Hêlûn: Hêlîn.
Xwedankelat: Kesê ku keleyên wî hene, xwedîyê keleyan e.
Mexsed ji keleyan jî hêlîn in.

(1072) Maşûq: Yar.

(1073) Yanî "we gazî û hewar dikir, lê me dilê xwe dipeht, dilê me li ser welatê me dişewitî û dipijîya".

(1074) Talib: Xwestox, kesê ku tiştek dixwaze.
Memat: Mirin.

(1075) Peyvika "zar" di eslê kovarê da weha derketîye. Belam bi dîtina me ew ji şaşîya rêzkirinê weha hatîye çapkirin, awayê wê yê rast "jar" e.

Yezdan wekî afirandî ew cî(1076)
gotî "hebe", mezherê sîfat in(1077)

Pola we ku ser kezeb disojit(1078)
agir ji evîna welat in

ew navemirin bi berf û serman
Eşqa xwe da em xwedansebat in

15 Gulan 335(1919)

Ji Mala Hekarîyan
E. Rehmî

(1076) Yezdan: Xwedê.
(1077) Mezherê sîfat: Cîyê ku sîfetên Xwedê tê da dixuyin, mirov sîfetên Xwedê di wî cîyî da dibîne, ew sîfetên Xwedê nîşanê moriv dide. Yanî "welatê me wisa xweş û şîrîn e ku mirov mezinatîya Xwedê tê da dibîne û bawer dike ku Xwedê wisa mezin e ku ev qas xweş ew afirandîye".
(1078) Yanî "ew polayê wisa ku kezeb li ser wî dişewite".

[17] KÜRDÇE HARFLERİ(1079)

(1079) 966 numaralı dipnota bakınız.

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

ABONELERİMİZE

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım nüshaların vâsıl olmadığı şikâyeti, öteden beri merciinin nazar-ı dikkatine vaz'edildiği halde el'an tevalî ediyor. Bu şikâyeti tekrar arzetmekle beraber, abonelerimize vâsıl olmamış nüshalar var ise numrolarını heman idareye bildirmelerini rica eyleriz.

GÖZ HEKİMİ

DOKTOR HÂMİD ŞAKİR

Mumaileyh, her nevi göz hastalıklarını tedavi ve lâzım gelen ameliyatlarını muvaffakiyetle icra ile numrolu fennî gözlükler dahi tâyin eder. Her gün Eminönü'nde tramvay mevkıfında Hüseyin Hüsnü Eczahanesinde bulunur.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 413'üncü nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

(*) Refîk mesaîmiz **"Kürdistan"** mecmuasının 8'inci nüshası da intişar etmiştir. Birçok güzîde makaleleri hâvî olan mezkûr mecmuayı kariîn-i kirama tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JİMAREYA 19'AN

19'UNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

HEWAR! — İMDAD!(1080)

Bu savaşta her ulusun üzerine çöken facialarin toplamını bir anıt ile somutlaştırmak gerekse, (1081) tereddütsüz iddia ederim ki, kucağındaki çocuğuyle bir Kürd göçmen kadını, bu amacı belirlemek için en canlı tek konu olur. Herhangi bir nedenle, dört yıl içinde en zengin hayal sahibi kana susamış zalimlerin bile tasavvur edemeyecekleri kadar acılar doğuran savaştan yana olanlar hâlâ varsa, ve herhangi bir ulusal idealin ve insancıl amacın elde edilmesinin erdemli aracını savaşta hayal edenler hâlâ yaşıyorlarsa, onların bu ülkede "göçmen" ve özellikle de "Kürd göçmeni" denilen sefalet içindeki vücutları görmediklerine ya da gördükleri halde duygusuz ve bilinçsiz bir yürek taşıdıklarına kanaat getireceğim.

Şair ya da müzisyen olsaydım, "göç" adı verilen, ölüme, yoksulluğa, tüm anlamıyle sefalete, düşüşe doğru bu akının başlangıcından bu satırların yazıldığı zamana kadar kulağımın duyduğu ve gözümün gördüğü —ne diyeyim, bilmem deyimlerim bu gerçekleri anlatmaya yeterli midir?— feci ve korkunç olayları insanlığın, insaf ve şefkatin gözleri ve kulakları önünde ağlamak ve ağlatmaktan daha kutsal bir görev bilmezdim.

Irzını, yaşamını, malını, özel ve genel kutsal varlıklarını kurtarmak için Kürdistan'ın her mutluluk köşesinden kopup gelen bu masumlar selinin döküldüğü sefalet havuzunu tasavvur etmek bile, vicdanıyle düşünen bir insana hiç olmazsa ağır bir şaşkınlık verir. Ne kadar duysam ve çabalasam, Kemal Fevzi'nin sanatkâr kaleminin gücü olmadıkça bir şey anlatamayacağım. Bugün Ankara'da, Konya'da, Adana'da, hatta yakınlarımızda birer besin öksüzü, birer refah öksüzü, birer yaşam öksüzü olarak sürünen ve sürüklenen Erzurumlu, Vanlı, Bitlisli. . . göç sürülerinin yüreklerine biraz kulak verip dinlemek, yüzlerine biraz yüz çevirip bakmak, insan olanlara ne acılar ağlayan tablolar gösterecektir!

Günde üç-beş kuruş, ister yüz kuruş olsun, söz verilip de ödenmemesi, yalvaranların şefkat kapısından kovulması, yerini yurdunu ötede, çoluğunu çocuğunu ya da anasını babasını yollarda, bir çift hayvanını canını atabildiği yerde, beş-on parasını fırsatçı bakkallar ve fırıncılarda yitiren bu felâketzedeler için ne acı bir ıstıraptır!

Yurdunda yedirip içirmeyi ve iyilik yapmayı bir zevk, bir görev bilenlerin bugün sadakaya muhtaç olmaları, zamanın ne yürek yakıcı bir cilvesidir!

Kime dedikse ve kime yalvardıksa, nerede ve hangi kapıda ağladıksa, kıyafetlerimizin yırtık-pırtık olması, bir ekmek parçası bulamayan midelerimi-

(1080) Kürdçe olan "hewar" sözcüğünün Türkçe karşılığı, Arapçadan Türkçeye geçmiş olan "imdad" sözcüğüdür. Yazar her iki sözcüğü de kullandığı için, biz de çeviride iki sözcüğü birlikte kullandık.

(1081) Buradaki "somutlaştırmak" sözcüğü, Türkçede tam karşılığı bulunmayan ve fakat "somutlaştırmak"a yakın bir anlamı olan "tecsîm"in karşılığı olarak kullanılmışatır.

zin yüzümüze yansayan sefaletinin baskın çıkması, karşımızdakilerde irkilen ve iğrenen bir yüz buruşturması duyulmasından başka bir davranışa yolaçmadı. Demek ne çekilmez bir düğümmüş! Torunların canevine uzun birer düşkırıklığı "ah"ı gibi uzanan düğümler!

*

Bitip tükenmeyen bu yoksunluklar sosyal yapımızda onulması güç ne yaralar açtı ve açıyor! Merhametinizin dikkatine sunuyorum. Bu yaraları bizler için özleyenler, bizlere lâyık görenler, aşağılık çıkarları adına bunlardan zevk alanlar bulunabilir. Ama siz, ey "Kürdlerin koruyucusuyuz, fedakârıyız" diyen ilerigelenler, sizler de hoş mu görüyorsunuz! Sizler de, bu manzaraların şimdiki feci durumunu, ümitsizce de olsa bir davranma ve üzülme belirtisi gösterebilmek için yeterli bulmuyor musunuz! Eğer böyle ise, inanın ki çok geçmeden, bir ulusu bu kadar zavallılaştıran olayların ve koşulların darbesi bizi de, sizi de, hepimizi de yok etme sınırları içine alır ve öyle sürükler ki, üzerimize yığılacak olan yüzyılların enkazı, ne kendimizi temize çıkarmamıza ve ne de yaşamımızı kurtarmamıza olanak bırakır.

Ankara'dan gelen ıstırap iniltilerini hep birlikte okuyup anladık ya!(1082) Değil Kürd kızı, Kürd erkeği dahi rakı, sarhoş edici maddeler nedir bilir miydi! İşte yalnız bu, tüm bir kuşağı kavrayan trajediler zincirini gevşetmeye güçleri yettiği halde kayıtsız duranların yüzlerine varulmuş bir tükrük damgasıdır.

Bir ırk, kendi suçu ve günahı olmadan böyle alçalmaların en alt düzeyine sürüklenirken seyirciliği kendilerine uygun görenler, O'nun mukadderatının dizginlerini ellerine alma hakkını bilmem ne yüzle iddia edebilirler!

Gün geçmiyor ki Ankara'dan, Adana'dan, yöre ve çevremizden Bitlisli, Vanlı, Erzurumlu. . . göçmenlerin imzalarıyle, türlü türlü sefaletlerin, acıların, yaraların öykülerini anlatan ve sonra da yardım isteyen feryat mektupları birer cehennem yarası gibi yüreklerimize yapışmasın.

Bugün Kürd göçmeni "acım, çıplağım, yurtsuzum, hastayım" diye feryat ediyor. İyilik yapanlarımıza düşen büyük borç, dakika geçmeden bu dertlere derman bulmaktır. Kürd göçmeni eski yurduna geri gönderilecek. Pekâlâ! Güzel sularına, cennet gibi ovalarına, zümrüt gibi dağlarına kavuşacak. Çok iyi! Ne var ki, orada kendisini barındıracak bir kulübe, yaşamını kurtaracak bir siyah arpa olsun bulacak mıdır?

Gözümle gördüm; "kurtarılmış yerler" adı verilen topraklara kavuşmak için şevkle ve özlemle koşan talihsizler, orada kendilerini karşılayan kudurmuş ve insafsız bir açlık ve yurtsuzluktan başka bir şey bulamadılar. Belirsiz ufuklara ve karanlık talihlere doğru kaçarken yarısı yok olan halk, nüfusunun yarısına yakın bir mikdarını da, ancak duvarlarını gördüğü ve ancak otlarıyle beslenebildiği topraklarına, geleceğin bilinmez midelerine besin maddeleri yetiştirecek o topraklara besin olarak kattı.(1083)

(1082) 1023 numaralı dipnota bakınız.
(1083) "Toprağa gömdü" demek istiyor.

Peki, Kürd göçmenleri de eski yurtlarına dönmelidirler; bunu istemek ve yapmak borcumuzdur. Fakat oraya dönen Kürd, orada kendini kışın koruyacak ev, yaz-kış karnını doyuracak besin bulmalıdır. Bu iki koşul gerçekleşmezse, Kürd bir parti ölü daha vermek için dönmüş, fazla olarak bir işkence daha görmüş olur.

*

Fakat gençler, Kürd kurtarıcıları, bilirsiniz ya, Kürdlerde ahlakî, sağlıksal ve sosyal hastalıklar ne kadar azdı. Bu savaş ve göç, bizi ne kadar güçsüz, gerek sosyal ve gerekse sağlık yönünden güçsüz bir duruma getirerek alçalttı, düşünüyor musunuz! Kürdlerde sarhoş edici maddeler hiç yok denilecek kadar çok azdı; Allah esirgesin fuhuş pek uzaktı; frengi, verem gibi hastalıkların adını bile bilmezdik.

İşte büyük soydaşlarım, dört yıllık bunca felâketlerden sonra ülkesine dönecek olan Kürd, bu dertlerden birini, kimi zaman da birkaçını birlikte taşıyarak gidiyor. Yarınki kuşak, yarının Kürdistan'ı tehlikede!

İyi düşünün! Sizlerin sinirleriniz sağlam, yürekleriniz sağlam ve ideale bağlı, hayalden uzak ve gerçekle karşı karşıya gelmekten ürkmez olduğunuzu bildiğim için pervasızca söylüyorum: Bu savaşın bize kanlı armağanları işte bu!

Çare düşünelim! Bu çareleri doğuracak "ana", kararlılık, eylem ve direncin terbiye ettiği "örgüt" denilen şeydir; başka bir deyişle, her uygar ulustaki "toplumsal örgüt"tür; savaş ve barış Kürdistan'ının her gizli köşesine dek birer yol gösterici, birer kurtarıcı gibi sokulacak, karanlıklarda ışık yaşamını, yokluklarda yaşam ışığını tutuşturacak beyinli ve yürekli organlara komuta eden "toplumsal örgüt"tür.

Bunun hakkında da inşallah başka bir vakit konuşuruz.

11 Mayıs

Memduh Selimbegî

KÜRDLER İRANLI DEĞİL MİDİR!

—GEÇEN SAYIDAN DEVAM—

İddialarını pekiştirmek konusunda getirdikleri en önemli itiraz, halkların ve insan soylarının birbirlerine yaptıkları sonsuz karışım etkilerinden dillerin de koruncalı kalmayarak köklü değişikliklere uğramış olduklarıdır. İlk bakışta kabul edilebilir gibi görünen bu iddia, ufak bir inceleme karşısında biçim değiştirir. Gerçekte, değişiklik etmenlerinden, yani komşu ya da egemen ulusların dillerinin etkilerinden koruncalı kalmış tek bir dile rastlamak mümkün olmuyor. Ne var ki aynı zamanda, bu değişikliklerin yalnız dilin sözlük bölümüne özgü kaldığına, dilin asıl yapısını oluşturan sözcük yapılarının ve cümle kuruluşlarının dilbilgisi kurallarına göre oluşmalarının bakirliklerini koruduğuna mevcut diller tanıklık etmektedirler.

Örneğin, Türkçeye Osmanlıcayı doğurtan o müthiş Arapça ve Farsça sözcüklerin ve hatta dilbilgisi kurallarının akını, imlâ kurallarını üç harfli fiillerin ve dört harfli fiillerin kapılarına kadar sürüklemeyi başardığı halde, dilin sözcük ve cümle yapılarına en ufak bir değişiklik izi kondurmayı başaramamıştır. Bunun gibi, şimdiki Farsçayı bugünkü biçimiyle doğuran ve Farslara en temel gelenek ve göreneklerini terk ettirebilecek kadar güçlü nüfuzlar ve etkiler bırakan Arap ve Arapçanın saldırıları ve egemenliği, yine dilin asıl yapısına bir zarar vermemiştir.

Bu durumda, dillerin sözcük ve cümle yapılarının dilbilgisi kurallarına göre oluşması, o dilin bağlı olduğu grubun değişmez bir kökü gibi kabul edildiği ve konuya bu noktadan bakıldığı takdirde, dil incelemelerine güvensizlik bildirenlerin dar görüşlülükleri açıkça ortaya çıkar.

Bu teori Kürdçeye uygulanınca görülür ki bizim dilimiz de, gerek komşu dillerin ve gerekse gelip geçen ve hatta atalar yurdunda uzun süre konuk kalmış olan dillerin etkisinde kalmış ve dil, alay alay yabancı sözcüklerin bukalemun gibi renk değiştirip boy gösterdikleri bir tablo olmak felâketini tatmış ise de, sözcük ve cümle yapılarını düzenleyen dilbilgisi kuralları en küçük değişikliklerden dahi kendini korumuş ve böylece, 50 yüzyıllık uzak ataların Bahterya'nın soğuk vadilerinden Kürdistan'ın karlı dağlarına taşınan ölümsüz anılarını saklayıp korumuştur.

İlkokul düzeyinde öğrenim görmüş birisi bile dönüp ufak bir göz atınca, Kürdçenin sözcük ve cümle yapılarını düzenleyen dilbilgisinin, yani dilin özünün "İranî" olduğunu görüp anlayacaktır. Bu açıklığa rağmen, bu dili konuşan ulusun Samî ya da Turanlı bir kökene sahip olduğunu iddia edebilmek, doğrusu pek gülünç olur.

*

Bir de sosyal durumlara ilişkin incelemeleri görelim:

Köken araştırmalarını yönlendiren kılavuz üçayaklısının en güçsüz ayağını sosyal durum incelemeleri oluşturur. Bundan elde edeceğimiz bilgileri ih-

tiyatla karşılamak zorunluluğu vardır. Çünkü uluslar, özellikle de Yakındoğu halkları birbirlerine o kadar karışmış ve karmaşık bir hale gelmiş, yüzyıllarca süregelen ve hâlâ da sürmekte olan istilâ ve göçler o kadar büyük etkiler yapmıştır ki, bu etkiler, gelenek ve görenekleri birbirine karıştırıp birleştirmiş ve evrensel bir duruma dönüştürmüştür.(1084) Zaten gelenek ve görenekler, biraz salgın hastalıklara benzetilebilirler; bir taraftan ötekine geçmek için öyle büyük ve kocaman dönüşümlere ihtiyaç göstermezler. Halklar arasındaki küçük bir ilişki ve iletişim, Doğu'da yaşayan bir geleneği Batı'ya, Güney'deki bir alışkanlığı Kuzey'e götürebilir.

Gerçek böyle olmakla birlikte, sosyal durumlara ilişkin incelemeler, kimi zaman önemli ve çoğunlukla da yardımcı hizmetler yerine getirebilir. Gelenek ve görenekler içinde öyle izlere rastlayabiliriz ki, öbürlerinden arındıra arındıra bizi istenilen amaca ulaştırabilir. Birçok karışıklıklara rağmen, yalnız bir topluluk ya da bir halk tarafından tanılıp öbürlerinin aldırış etmediği geleneklere de rastlanılabilir. Pek güç ve uzun süren uğraşlarla elde edilebilen bu tür bilgiler, öteki iki kaynağın verdiği sonuçların pekiştirilmesine ve sağlamlaştırılmasına yolaçar ve kararların kesinlik kazanmasını sağlar.

Gerçi Kürdlerin sosyal durumları bilimsel koşullar çerçevesinde incelenip düzenlenmemiş ise de, Kürd sosyal örgütleri ile gelenek ve göreneklerinin Samî halklarınkilerle reddedilemeyecek biçimde çeliştiği, her iki grubun ilkel durumlarda yaşayan bölümlerini gezip görenlerce bilinmektedir. Kürd aşiret örgütlerinin bugünkü belirgin ve ana çizgileri, O'nu Samî ya da Turanî değil, fakat kesin biçimde "İranî" bir kökene ulaştırmaktadır. Gerçekten, biraz sonra azıcık sözü edilecek olan eski İran usulü aşiret örgütleri ile bugünkü kuşağımızın koruduğu biçimler arasında var olan uygunluklar, bu iddiamızı pekiştiren kanıtlar arasındadır.

İmdi, anlaşılıyor ki Kürdler, ne Sam ırkı ve ne de Turan topluluğu ile alışverişi olmayan saf bir "İranî" ulustur. Konuyu buraya kadar getirdikten sonra, yukarıda ortaya attığım "acaba ulusumuzun bir tarihi yok mudur?" sorusuna dönüyorum ve buna cevap olarak diyorum ki:

Ulusumuzun tarihi mevcuttur ve derlenmiş durumdadır.

*

Yüksek sesle sana bağırıyorum, ey bin türlü garezkâr alıntıların ağır suçlamaları altında ezilen, inleyen Kürd ulusu!

Senin bir tarihin, her ulusun üstünde bir öğle güneşi parıltısıyle parlayan muazzam ve görkemli bir tarihin vardır!

İhaneti kendilerine iş edinen hain düşmanların kustuğu saptırma ve aldatma çirkefine aldanma, biraz geriye bak!

Göreceksin ki en görkemli geçmişleri hatırlatan, en büyük şan ve şerefi taşıyan tarih senindir.

(1084) Buradaki "evrensel" sözcüğü, "dünya kapsamında, dünya çapında" anlamına gelen "cihanî" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır.

Gök kubbesi altında esirliğin tadını tatmamış olan tek ulusun zavallı evlâdı!

Bir parça silkin, biraz şimdiki duruma bak!

Göreceksin ki vatan topraklarının doğu ufkundan gelen rüzgârların cana yakın ve hoş esintisi, bugün dahi o muazzam tarihin öz kardeşinin elinde ve fakat ne yazık ki yozlaşmış adımlarla geleceğin karanlığına doğru, mukadderatının aşamasından geçmekte olduğunu sana haber veriyor.

*

Kürd'ün kökeni ve buna bağlı olarak da tarihi bilinmektedir. O'na başka köken ve tarih aramak, var olan bir şeyi elde etmeye çalışmak gibi yararsız bir çaba olur. Bizim bu konuda yapacağımız şey, muazzam İran kitlesi tarihine, bugün "Kürd" adıyle anılan büyük ve ilk hükümet kurucusu kolunun daha sonra yarattığı parlak şan ve şeref sayfalarını, ataların eserleri üzerinde yinelenen fetihlerin doğurduğu büyüklü-küçüklü hükümetlerin tarihini kaydedip eklemekten ibaret olan basit bir görevdir.

Gerektiği için oldukça uzun süren bu girişin bir parça daha açıklanmasına ilişkin olmak üzere, ulusumuzun kökenine, tarihe girmesine ve ilk örgütlenmelerine ilişkin bir parça bilgi vermeyi uygun gördüm.

İran'ın tarih dönemleri başlangıcındaki durumu ve varlığı hakkında kesin bilgi verilmesi güçtür. Ne var ki tarihçilerin yüce himmeti, olayların toprak altında gizlediği birçok kaynağın, özellikle ulusların efsaneler, diller, dinler ve benzeri gibi sosyal kurumlarının araştırılmasıyle, dolaylı olarak kanıtlama yoluyle bazı yargılara ulaşmıştır; ki bu yargılar hemen hemen herkes tarafından kabul edilmiştir. İnsan fikrinin araştırma alanı olmaya başlayan maddî kalıntıların, örneğin kent ve anıt kalıntılarının, eski insanların kullandıkları ev eşyaları ve eserleri kalıntılarının incelenmesinden elde edilen bilgiler, bilim üstadlarının bu yargı ve kararlarındaki sağlık ve isabeti her gün biraz daha pekiştirmektedir. İnsan soyları arasında en çok araştırılıp incelenen ırk, kuşku yoktur ki "Arî" ırkıdır. Bu ırk hakkında verilen tarih ayrıntıları konusunda da bilginler arasında nisbî bir görüş birliği göze çarpar. Irkımızın geçmiş durumlarını izah etmek konusunda bilim adamlarının hemen hemen birleştiği görüşe göre:

Çok eski zamandan beri Bahter bölgesi, Yafes ırkının değişik kolları tarafından vatan edinilmişti. Bunlar, aynı bölgede ve bir sosyal topluluk durumunda bulunmakla birlikte, iklimin etkisiyle ve ihtiyaçların dürtüsüyle birtakım ikincil bölünmelere uğramışlar ve her parça tek başına bir yaşam sürmeye başlamıştı. Zamanaşımı, aslında ortak olan dilin de sınırlı dönüşümlere uğraması sonucunu doğurdu. Ne var ki bütün kabileler, kendilerini "Arya" adıyle anmak konusunda ortak tutum içinde kaldılar.

(Devamı var)

Kurdîyê Bitlîsî

KÜRDLERDE ATASÖZLERİ(1085)

"Hebîbê Necar, rakev fena her car, Xwedê yek e, derge hezar".
Ey marangoz Habib, her defasındaki gibi uyu, Allah birdir, kapı bindir.

Habib-i Necar (1086) adlı kişi, bir söylentiye göre Hazreti İsa'ya inanmış ve o dönemde yaşamış, Tanrı'nın birliğine inanan bir inançlıydı. Antakya'da marangozlukla geçinirdi. Hazreti İsa'nın önce iki kez, sonra bir kez daha gönderdiği havarilerin(1087) doğru yolu göstermeleriyle İsa'nın dinini kabul ettiğinden, Antakya tekfurunun öfkesine uğramıştı.(1088)
Tekfur, bir gün Habib'i yanına getirterek, 40 güne kadar, konuşmak şartıyle tahtadan bir insan heykeli yapmasını emreder. Habib-i Necar ise, tabiî ki karşılık veremeyerek evine döner ve insan gücünün dışında bulunan bu isteğin yerine getirilmesinin olanaksız olduğunu düşünerek o gece büyük bir düşünceye dalar. Yaşam arkadaşının kaygılı bir biçimde düşündüğünün farına varan ve bunun nedenini anlayan karısı, söz konusu bilgece sözü söyleyerek Habib'i 40 güne kadar elinden geldiğince avutmayı başarır. Gerçekten de, 40'ıncı günü sabahleyin tekfurun huzuruna nasıl çıkacağını düşünürken kapının çalındığını işitir. Bunun üzerine daha çok telâş ederse de, kapıyı çalan adamın tekfurun öldüğünü haber verip bir tabut yapmasını söylemesiyle, Habib-i Necar gönül rahatlığı duyar ve Tanrı'ya şükretmek için secdeye kapanır. Daha sonra Şem'un, o iki arkadaşı ile birlikte bağnazların acımasız oklarının kedefi olmuşlar.
Türkçe karşılığı: "Bir kapıyı kapatırsa bin kapı açar".

* *
*

"Nabên kî kir, dibên kî go".
Demezler "kim yaptı", "kim dedi" derler.

Bu atasözündeki gerçek anlam şudur: İnsan bir olaya tanık olduğu takdirde, sorulmadıkça o olayı açığa vurmamalıdır.

* *
*

(1085) Bu yazıda yer alan Kürd atasözlerinin Kürdçe orijinalleri ile Türkçe çevirileri yazının aslında bulunduğu için, biz burada onların hepsini yeniden yazmaya gerek görmedik. Sadece, yazının aslında geçen önemli açıklamaları ve dipnotları bugünkü Türkçeye çevirmekle yetindik.
(1086) "Marangoz Habib" demektir.
(1087) Havari: İsa Peygamber'in dinini yaymakla görevlendirdiği 12 kişiye verilen ortak ad, ortak unvan.
(1088) 1030 numaralı dipnota bakınız.

"Nan padîşah, goşt wezîr, wayê dinan kizîr-mizîr".
Ekmek padişah, et vezir, diğerleri yakın adamlardır.

Bundan maksat şudur: Hükümette olduğu gibi, yaşam için ekmek hükümdar, et de onun veziri yerindedir. Öteki yiyecek türleri ise geri planda kalırlar. Hükümet onlarsız yönetilmediği gibi, yaşam da bunlarsız süremez.

* *
*

"Ereb û rez, Dumilî û pez?"
Araba bağ, Zazaya koyun?

Bu atasözünde karşıtlık vardır. Ne Arap gerçek anlamda bir bahçıvan, ne de Zaza ciddî bir biçimde çoban olabilir. Atasözü, işin ehline bırakılması gerektiğini içermektedir.

* *
*

"Mêranîya bê birînê, comerdbûna bê zewacê netaw e".(1089)
Yarasız yiğitlik ve evlenmeden gösterilen cömertlik makbul değildir.(1090)

Buradaki maksat oldukça derindir. Bir kez, birisiyle döğüşen bir adam yaralanıp iyileştikten sonra, daha önce aldığı yaranın acılarını anımsamaksızın yine başkası ile kavga ederse, o yiğittir. İkincisi de, henüz evlenmeden cömertlik iddiasında bulunan bir adam, evlendikten sonra yine cömertliğini korursa, o cömerttir.

(Devamı var)

Siverekli
Hilmi

(1089) Li jêrenota 1045'an binêrin.
(1090) 1046 numaralı dipnota bakınız.

KENTLİLERE(1091)

Hey kentliler, kırmızı fesliler!
Sizsiniz büyük, sizsiniz ilerigelenler

Ondandır hiç kıpırdamamanız
Zaten ayıp olur kendinizi yormanız!

Millet neymiş, ne menem şey onlar!
Boş verin, kim oluyor o pasaklılar!

Bizler eşrafız diyorsunuz, soyluyuz bizler
Sizlerse cahilsiniz, rençbersiniz sizler

Sizler çalışıp doyurmalısınız bizleri
Ve altın bileziklerle süslemelisiniz karılarımızı

Gerdanlarına da takmalısınız inciler, mercanlar
Ne de hoştur şu sıcacık yataklar

Kıpırdatmayın sakın, yormayın bizi
Hristiyanlar geliyormuş, ırgalamaz bizi

Bırakın bizi keyfimizle başbaşa
Halimizle, zevkimizle başbaşa

Ne olacaksa varsın olsun
İster vatan harab olsun

Yeter ki rakı şişesi önümüzde olsun
Ve kızlar, kadınlar raksededursun

(1091) Şiirin Kürdçe orijinali derginin aslında yayınlandığı için, burada onu yeniden yazmaya gerek görmedik. Sadece Türkçesini bugünkü Türkçeye çevirmekle yetindik.

Kucağımız altınlarla dolu olsun
Varsın şapka da başımızda olsun

Ne olacaksa öyle olsun
İster dünya harab olsun

Zahoyî

* *
*

Çalışma arkadaşımız "Kürdistan" dergisinin 8'inci sayısı da yayınlanmıştır. Birçok seçkin yazıları içeren adı geçen dergiyi saygıdeğer okuyuculara tavsiye ederiz.

PÊŞEPEYV — MEM Û ZÎN(1092)

EDEBÎYAT Û ESERÊN EDEBÎ

Jibo her gelek û neteweyek edebîyat û eserên edebî, wek hîmên zexm in jibo koşkên bilind. Neteweyê xwedîedebîyat çi qas bikeve û koşka karîna wî ya maddî biherive jî, dîsa bi hîmmetek tê tamîrkirin.

Neteweyê Yunan, digel hindikî û bêhêzîye xwe, çend sedsal hebûna xwe winda kir û bû wîlayeteka Osmanîyan. Lê belê, edebîyat û eserên Yunanî, di Ewrupayê da piştgir peyda kirin û xwedîyê xwe ji destê Osmanîyan derxistin.

Îran maddeten tune bû, bû dîlê Ereban; piştê wê jî ket binê yexsîrîya Tirkan. Belam ziman û edebîyata Farisî, dîsa Îran ji tuneyîyê anîn heyîyê; digel vê yekê jî ku "Faris" wek heyûlayê ye, navê wî heye, lê ew bi xwe tune.(1093)

Ereb heşt-neh sedsal e ku karîna xwe winda kirîye. Lê belê, ziman û edebîyat û eserên Erebî li Rojhilat û Rojava fermanrewa ne;(1094) hemin dê xwedîyê xwe ji tuneyîyê bînin heyîyê, çawa ku tînin jî.

Li gora vê rastîyê, her gel û neteweyê ku daxwaza heyî û karîna xwe ya neteweyî bike, divê ku ji despêkê ve giringîyeka xurt bide edebîyata xwe û eserên xwe yên edebî.

Hezretê Ehmedê Xanî, berî çar sedsalan bîr bi vê rastîya ha birîye û jibo wê xebitîye. Ew dibêje ku: Min zimanê Kurdî sererast kirîye û xistîye dûzenê,

Da xelq nebêjitin ku Ekrad
bême'rîfet in, bêesl û binyad

Xasma di vê sedsalê da, di cîhana medenîyetê da delîl û berata neteweyan ziman û edebîyata wan e. Neteweyê bêdelîl û bêberat, doza wî nayê bihîstin û kes guhê xwe nad'ê; meger ku bê zanîn ku berata wî jê hatîye standin.

Jibo îsbata vê dozê û jibo danîna bingeh û hîmê mîllîyeta xwe, hinek ji xortên me bi şev û bi roj hîmmeta xwe serf dikin, eserên kevn belav dikin û yên nû diafirînin. Yek ji wan eserên kevn jî **"Mem û Zîn"** e, ku sertaca kêfxweşî û dilşayîya Kurdan Ehmedê Xanî di sala 1105'an(1095) da ew nivîsîye.

(1092) Me payvika "pêşepeyv" di şûna peyvika "dîbace" ya Farisî da nivîsî. Peyvika "dîbace" ketîye zimanê Erebî û Tirkî jî.
(1093) Li jêrenota 1049'an binêrin.
(1094) Me peyvika "fermanrewa" di şûna peyvika "hakim" a Erebî da nivîsî.
(1095) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1695.

Xanî, zatekî xweparêz, dîndar, xwedîyê dehayeka bilind, di zanyarîyên dînî û felsefî û edebî da xwedîyê şîneka temam, di mîllîyetevînîyê da jî wek Fîrdewsî bûye.(1096) Di 1061'ê(1097) da hatîye dinyayê.

Lewra ku dema ji xeybê fek bû
Tarîx-i hezar û şêst û yek bû

Tarîxa nivîsîna **"Mem û Zîn"**ê 1105 e.(1098) Rehmetî di paşîya **"Mem û Zîn"**ê da, piştê nivîsîna tarîxa welidîna xwe, weha dibêje:

Îsal-i gîhîşte çill û çaran(1099)
wî pêşerewê gunahekaran

Sed mixabin ku tarîxa wefata wî ne malûm e. Merqeda wî li Bayezîdê ye, zîyaretgeha Kurdan e.(1100)
Çend eser nivîsîne; hemî Kurdî ne. **"Nûbuhara Biçûkan"** esereka pirr rûmetgiran e. Wî ev eser di 1094'an(1101) da nivîsîye. Dibêje ku: **Min ev eser nivîsîye,**

Ne jibo sahibrewacan
Belkî jibo biçûkêt Kurmancan

Tarîxa jîyana wî gerçi bi awayekî têkûz ne kifş e. Lê belê ji eserên wî tê zanîn ku Ehmedê Xanî, wek Fîrdewsî jibo mîllîyeta xwe xebitîye, temamê hebûna xwe di wê rê da serf kirîye. Eserên Ehmedê Xanî di Kurdistanê da pirr û pirr birûmet in. Her kes bi rêzdarî navê wî dibêje û bi rêzdarî qala wî dike.
Belam di dereca te'sîrê da negîhaye Fîrdewsî. Lewra Fîrdewsî bi qelema xwe Îran vejand. Ehmedê Xanî nehîşt ku Kurdistan bi temamî bimire; ew ji mirina ebedî rizgar kir, lê belê bi temamî venejand. Lewra dema Fîrdewsî jibo fikra wî bikeys bû û dest dida; dema Ehmedê Xanî pirr û pirr berbat û dijwar bû. Dewleta Osmanî digel hukumeta Îranê bi peyman û hevalbendî Kurdistan di navbera xwe da parve kiribûn; dest û pîyên Kurdan wisa girêdabûn ku nedikarîn xwe bilivînin. Lewra maddeten çawa ji her alî ve esker dişandin ser wan, bi her tewirê dek û dolaban jî dubendî û parçebûn xistibûn nava wan.

(1096) Me peyvika "xweparêz" di şûna peyvika "mutteqî" ya Erebî da nivîsî. Peyvika "mutteqî", bi mana "kesê ku ji Xwedê ditirse, li gora fermana Xwedê tevdigere, xwe ji gunehan diparêze" tê.
Me peyvika "zanyarî" di şûna peyvika "ilm" da nivîsî, ku di eslê pêşepeyvê da bi awayê piranî "ulûm" hatîye nivîsîn.
Me peyvika "şîn" di şûna peyvika "qudret" da nivîsî.
Me peyvika "mîllîyetevînî" di şûna peyvika "mîllîyetperwerî" da nivîsî.
(1097) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1651.
(1098) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1695.
(1099) Mexsed ji "çil û çaran" umrê Xanî ye. Yanî, Xanî dema ku nivîsîna **"Mem û Zîn"**ê temam kirîye umrê wî 44 sal bûye.
(1100) Merqed: Gorr, mezel. Me peyvika "merqed" di şûna peyvika "medfen" da nivîsî.
(1101) Li gora tarîxa Mîladî dibe 1684.

Hezretê Ehmedê Xanî gelek xemgîn bûye; xîreta wî ya welatewînîyê kel daye; ji zêdeyîya keldanê, ji dilekî şewitî, bi çavekî giryan bi vî awayî hewar kirîye:

Ez mame di hîkmeta Xwedê da
Kurmanc-i di dewleta dinê da

aya bi çi wechî mane mehrûm
bîlcumle jibo çi bûne mehkûm!

Temaşa Kurdistanê û Kurdan kirîye; wêrîn û xîret û şerefa welatevînîyê ya ku di Kurdan da heye, di neteweyekî dî da nedîtîye; dest bi pesnê Kurdan kirîye:

Her mîrekî wan bi bezlê Hatem
Her mêrekî wan bi rezmê Ristem

Bifkir ji Ereb heta ve Gurcan
Kurmancî ye bûye şubhê bircan

Semedê felaketa Kurdistanê wêrîna Kurdan a dersînor û comerdîya wan a nebicî nîşan dide û dibêje:

Lew pêkwe hemîşe bêtîfaq in
daîm bi temerrud û şîqaq in

Ji ber wê yekê ku zimanê Kurdî zimanê resmî nebûye û rûmet nedîtîye, ax û keser ji dilê Xanî hatîye:

Ger dê hebûya me jî xwedanek
alîkeremek, letîfedanek

*

Min dê elema kelamê mewzûn
alî bikira li banê gerdûn

*

Çi b'kim ku qewî kesad e bazar
Nînin ji qumaşî ra xerîdar

Bi rastî, bazara xortên me jî wek bazara Ehmedê Xanî kesad e. Çi qas xîreta xwe ya welatevînîyê eşkera dikin hebûna xwe telef dikin, ji jehra marên reş rizgar nabin, ji kula welêt jorê silametîyê nabînin.
Xwedê, tu wan biparêzî û serketî bikî!

3 Gulan 335(1919)

Hemze

Birinci sene 4 Hazîran 1335 Aded 20

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN
HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

TÜRKÇE KISMI

KÜRDÇE KISMI

Nüshası 5 kuruştur
Necm-i İstikbal Matbaası

KARİ'LERİMİZE(*)

Kari'lerimizden bazı zevâtın, "Jîn" kelimesinin medlûlünü bulmakta müşkilâta düştüğünü anlıyoruz. Birtakımları bu tesmiyede, Kürdçe kadın mânasına gelen "jin" mefhumunu görüyorlar. Halbuki unvanın altındaki "Hayat" kelimesi, doğrudan doğruya "Jîn"in tam mukabilidir. Kürdçe "Jîn=Gin"(1102) yaşamak, hayat demektir; imlâsında "j" ve "n" arasında bir "y", yani mahdud bir kesre vardır; Farisî "zen" mukabili olan "jin", "y"siz yazılır, kesre ile okunur.(1103)

Şekl-i hurufumuzun ufak bir iltibasla ne acîb mânasızlıklar tevlîd edebildiğini irae eden bu misal, hakikaten fecîdir. Ne yapalım, Arî bir lisan Samî elifba kisvesiyle ancak bu kadar müfîd olabilir. Fe'tebirû!(1104)

JÎN

"MEM Û ZÎN"İN TAB'I HİTAM BULDU

Mela Ehmedê Xanî hazretlerinin **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti** tarafından öteden beri tab'ettirilmekte bulunan **"Mem û Zîn"** namındaki kitabı, şimdiye kadar ilân ettiğimiz vechile saha-i intişara çıktı. **"Mem û Zîn"**, cemiyetin neşredeceği külliyatın birinci kitabıdır. İstanbul'da kâğıd fiatının ve tertib masarıfının pek yüksek olmasına rağmen **"Mem û Zîn"**, mevcud kâğıdların en iyisine ve pek nefîs surette tab'ettirilmiştir. Cemiyet hiç bir menfaat-i maddiye gözetmeyerek, yalnız Kürd edebiyat ve irfanına hizmet etmek istediğinden, bu kadar masarıf-ı azîme ile meydana gelen bu kitaba, idarehaneden alınmak şartıyle 50 ve taşraya taahhüdlü olarak posta ile gönderilmek üzre 60 kuruş fiat konulmuştur. Kitabın aded-i tab'ı pek az olduğundan, en evvel Kürdistan'daki kari'lerin arzularını is'af etmeyi istiyoruz. Arzu edenlerin idarehaneye müracaat etmeleri ve taşradakilerin de kitab bedelini posta ile nakden göndermeleri lâzımdır.

TEB'A "MEM Û ZÎN"Ê TEMAM BÛ

"Mem û Zîn"a Mela Ehmedê Xanî, di sûreteke nefîs da hatîye tebi'kirin. Her kesê arzûya xwendin û kirîna wê biket, ji îro paşê di îdarexana me da "50", jibo xaricê ji İstanbul digel mesarifa postê "60" quriş e.

(1102) **"Jîn"** sözcüğünün doğru okunup anlaşılması için burada sözcük hem Arap harfleriyle "Jîn", hem de Latin harfleriyle "Gin" biçiminde yazılmıştır. Buradaki "g" Fransızcada "j" okunduğu için yazılmıştır.

(1103) Bu cümlede sözü edilen "y", Arap alfabesine özgü ve kimi durumlarda "î" sesini veren bir harftir. "Kesre" de, Arap harflerine özgü bir telâffuz biçimidir ve "i" sesini verir. "Jîn" ve "jin" sözcüklerinin Arap harfleriyle yazılışlarına ilişkin bu açıklama Latin harflerine göre yapılacak olursa şöyle denilebilir: "Hayat" anlamındaki sözcüğün sesli harfi aksanlıdır, uzun okunur ve sözcük "jîn" biçiminde yazılır. "Kadın" anlamındaki sözcüğün sesli harfi ise noktalıdır, kısa okunur ve sözcük "jin" olarak yazılır.

(1104) Fe'tebirû: İbret alınız.

Birinci sene 4 Hazîran 1335 Aded 20

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN

HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

ISSIZ KÖY(*)

Bir gündü; bulutlu, siyah bir gün. Veremlilere elem, elemlilere verem bahşeden gündü. Ufuklarının mehd-i sevdasında hicran uyuyan o diyar-ı hasanın evlâd-ı perişanını dördüncü mühaceret merhalesinde gördüm. Lohusalar, henüz hayata göz açamayan kundaklarını diri diri karlara gömmüşlerdi; ihtiyar nineler, üryan yetimlerini karlı yollarda bırakmışlardı; genc dullar, nişanlı kızlar, kimsesiz yavrular, bu ac ve yoksul günde birer me'va-i tesliyet arıyor, beş gün devam eden karlı bir yolun uykusuz saatlerini merhametsiz bir gecenin sükûn-ı hailinde dindirmek ümidiyle avare, sergerdan dolaşıyorlardı. Ah, hele o kimsesiz yavrular, hayatı bir parça daha sürükleyebilecek bir lokma için bitmez tükenmez hınçkırıklarla ağlıyorlardı!

Öyle idi. En hasta bir figan, belki bir tesellî-i hicran getirirdi. Ağlamaya elbette hakları vardı: Kenar-ı mest-ü hülyasında beyaz ilâheler yıkanan mavi göllerden ayrılmışlardı; yeşil gölgelerinde nazlı ceylânlar uyuyan zümrüd ormanlardan ayrılmışlardı; dallarında güller biten, bülbüller öten bağlardan, koynunda sevdakâr periler rakseden bağçelerden ayrılmışlardı. Ve işte onun için idi ki, uzun bir seylâbe-i hüsranla cânândan ayrılan canlar, [2] sâmândan ayrılan hanedanlar, binlerce nazlı küheylândan ayrılan ihtiyar kahramanlar da ağlıyorlardı.(1105)

(1105) Sâmân: Servet, zenginlik, varlık.

Ah, acaba uğradıkları bu ölümlü, ıssız diyarın sabah-ı iğfalını gözyaşlarıyle karşılayacak kaç yetim vardı!

Gamlı bir kış akşamı dağlardan süzülerek iniyor, köyün hicran ve matem ağlayan havasını gölgeliyordu. Adım adım yaklaşan gecenin sükûnet-i anûdunu, ara sıra uzaklardan gelen kesik, boğuk sesler ve sonra bu kimsesiz, ıssız köyün imdadsız muhîtini çınlatan yetim feryadları ihlâl ediyordu.

Kardan, fırtınadan kurtulabilenler, bu kervan konmaz diyarın karanlık dehlizlerinde dolaşıyorlardı. Zavallı köy, hakikaten misafirlerini izaz edebilecek bir halde idi!

Birer köstebek yuvasını andıran evler, korkunç heyulâlara âşiyan idi;(1106) solgun, ölüm yüzlü hücrelerin çürük sakıfları, ıssız viraneliklerin ruh-ı lerzanıyle müheyya-i sukut idi. Örümcek ağlarıyle perdelenmiş dar ve küçük pencerelerinden akşam güneşlerinin nigâh-ı ihtizarı süzülmeyen bu diriler makabirinin çatlak, sıvasız duvarlarında, uzak a'sar-ı bedeviyetin şüûn-ı hatırâtı irtisam etmiş zannolunurdu! Uzak-yakın bütün muhît-i hâsırında, binlerce hanüman-ı matemdarın hicran-ı mağmumünü yad ettiren korkunç cinayetlerin nehüfte hayalâtı pûyân oluyordu.

Uzun ve yanık bir niyaz ile beklenilen sabahın soluk fecirlerinde fırtınalar gizlenirken, köy, yorgun misafirlerini ıssız matemleriyle teşyî' ediyordu!

Giden gitmiş, kalan kalmıştı. Ta uzakta bir kârban-ı perişan, bîtab adımlarla yıkılarak, kalkarak, sürünerek ilerliyor ve yine düşen düşüyor, kalan kalıyor, giden gidiyordu. Beride, köyün tavansız, yıkık evciklerinde, henüz dilleri açılmayan beşik çocuklarının ağlamaktan kısılmış [3] feryadları, kuru topraklar üzerinde çıplak serilerek dem-i vâpesîn-i hayatını bekleyen sahibsiz hastaların enînleri işitiliyor; şurada viran bir mescidin harab eşiğinde uzanmış beyaz sarıklı bir ihtiyar, cübbesi altında donan bir çift miniminisini kucaklayarak ademe yollanmıştı!

Köy, akşamın kıyametler koparan fırtınalarından kurtulmuş, binlerce mâsumun taze, kefensiz, çıplak naaşlarıyle makbersiz bir mezarıstanı andırıyordu!

*

Ey kanlı gecelerin eshar-ı tesliyetkârını baykuş kahkahalarıyle bekleyen ölüm yolcuları! O günkü müsaferet-i hirmanınıza, o sefîl hücrelerin vehmâlûd duvarlarından başka matem eden yoktu. Evet, o sefîl, o muzlim hücrelerin heva-i mahsurunda çırpınan leyal-ı kasvetin ebediyet kadar uzayan saât-ı

(1106) Heyulâ: Materyalist düşünürler tarafından dünyanın ve yaşamın ilk maddesi olarak kabul edilen madde. Bu düşünürlere göre her şey bu maddeden türeyerek meydana gelmiştir. İslâm düşünürleri ise bu görüşü reddetmişler ve "Tanrı her şeyi yoktan yaratarak var etmiştir" demişlerdir. Bu nedenle Müslümanlar arasında "heyulâ", var olmayan şeylerin bir simgesi durumuna gelmiştir ve var olmayan, hayalî olan şeyler için kullanılır olmuştur.

vaveylinden âtîlere tevdî-i peyam edecek bir sada-i vicdan yükselmedi. O kanlı hücrelerin viran sakıfları altında o gözlerin son şehka-i enîni çırpınırken, yoksul ölümlerinize ağlayan bir kalb bulunmadı!

Zavallı millet! Şark'ı, Garb'ı Cenub'u —tarihin kaydetmediği bir sâire-i hûn-ü kıtal içinde— kasıp kavuran bu harbin en çok nasîbedar-ı hüsran insanları siz oldunuz. Heyhat!! İnsaniyeti ürperten sergüzeşt-i şikâyetinizi, tarihi utandıran şikâyet-i sergüzeştinizi yad eden yok!

Siz ki, yakın komşunuzun ebedî kin ve zulmüne, kana susayan bir düşmanın devâsa hücumlarına, kahramanlıklarınıza, fedakârlıklarınıza mukabil, senelerden beri kardeş gibi baş başa verdiğiniz(1107)

Buna insaniyet —eğer varsa— utansın ve ağlasın!

Kemal Fevzi

[4]İKİ ESER-İ MEBRUR(*)

KÜRD KADINLARI TEALÎ CEMİYETİ
KÜRD TALEBE HÊVÎ CEMİYETİ

Asrın pîş-i intibahımıza serdiği rengâ-renk hadisâttan milletimiz de hisse-i istifadesini almaya başladı. Bu istifadenin pek çok gec kalmış olduğunu itiraf etmek, hakşinaslık ve derdşinaslık olur. Lâkin âtî için bize ziyadar ümidler bahşeden beşaretler az olsaydı, hal için söz söylemek cür'etini de kendimizde bulamazdık. Ümidlerime kuvvet veren âsâr, son zamanlarda muhtelif Kürd tabakalarında en büyük ibtihaclarla gördüğüm faaliyet semereleridir ki, bunları rüşd-i millîmizi isbat eden birer vesîle olarak kabul etmek de pek doğru olur.

*

"Kürd kadınlığının asrî zihniyetle tealî ve inkişafını temin etmek, aile hayatında esasî, ictimaî ıslahâtı istihsal eylemek, tehcir ve taktil münasebetiyle sefîl bir hale gelen Kürd eytam ve eramiline iş bulmak ve nakdî muavenete mazhar etmek suretiyle sefaletten kurtarmak" maksadları etrafında ve **"Kürd Kadınları Tealî Cemiyeti"** namı altında bir mahfel küşad eden İstanbul'daki hanımlarımıza, Kürdlüğe şeref olan bu tesis-i mübareklerinden dolayı ne kadar medyun-ı şükran olsak yeridir.

(1107) Derginin aslında bu cümle, burada böyle kesik olarak çıkmış ve cümlenin kesildiği bu satır ile yazının son paragrafını oluşturan bundan sonraki satır arasında bir buçuk ya da iki buçuk satırlık bir yer boş çıkmıştır. Buradaki bir buçuk ya da iki buçuk satırın sansür edilerek çıkartılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Asırların bar-ı nisyanı altından kurtulup yükselen milletlerin hayatında kadınların rolünü pek müessir görüyoruz. Onların uyuyan ruhlara, karanlık kafalara zerkettiği nur-ı hareket ve heyecanı hiç bir vasıta temin edemez. "Bir milletin nisvanı, derece-i terakkîsinin mizanıdır" sözü, saha-i medeniyette alemdar olmak isteyen heyetlerin nâzım-ı mesaîsidir. 14 numrolu "Jîn"deki "Kürd Hanımı" makalesinde şu satırları yazıyordum:

"Şurası muhakkaktır ki "Müslümanlıkta kadının haiz olduğu mevki ve hukuk, bugün kendisine gayri lâyık görülen mevkiden pek yüksek ve hukuktan pek vesî'dir. Ulema ve ukala-i dinin [5] vazifeleri, hukuk-ı diniyeyi esirgemekte değil, zamanın icabâtıyle tevsîan ve ıslahan istimaline engel olmamaktadır".

Müslümanlığın safvet-i ibtidaiyesini muhafaza etmiş büyük kitlelerine bakarak, oralarda kadın mevkiinin bugün bize telkîn ve tatbik edilmek istenilen şekillerden külliyen ayrı olduğunu gördükten ve bazı muasırların, Müslüman kadınlığını mazîde bile görülmemiş ve halen gayri mümkün bir zulmete doğru sürüklemek istediklerine kanaat getirdikten sonra o fikri dermiyan etmiştim. Bugün merkez-i Hilâfette her ferd, ya lehte ya aleyhte kadın kıyafetiyle meşguldür.(1108) Bu mesele kendi efkâr-ı şahsiyelerine göre halledilince bütün mesailin halledilmiş olacağını zannetmek hatasında bulunuyorlar. Tesettürün şekl-ü mânası ne olduğunu anlamak isteyenler, Kürdistan'ımıza, hatta biraz da Türk Anadolu'suna kadar ihtiyar-ı zahmet buyursunlar. Bu ana kadar kadının iksasıyle uğraşılacağına, ona bir terbiye-i sahîha ile salabet-i terbiyeviye verilseydi, mesele çoktan hall ve maksad tahsil olunmuştu.

Yine o makalemde, "işte biz, bu kadar dindar olan bir heyet-i ictimaiyenin vaziyet-i nisvaniyesini asrımızın ihtiyacâtına pek muvafık buluyoruz. Bu vaziyet, asrîleşmek isteyen, başta münevverleri olduğu halde bu gayeye doğru yürüyen Kürdlük için o kadar müsaiddir ki, yenileşen bazı milletlerde ve meselâ Türklükte olduğu gibi ayrıca muğlak bir kadın meselesi hâdis olmak imkânı yoktur. Kürd kadını serbesttir; tesettürün şeair-i İslâmiye haricindeki lüzumsuz kuyudundan azadedir; erkeklerin de dahil bulunduğu hayat-ı ictimaiyeye, bir mevki-i ihtiramı haiz olarak karışmıştır. Biraz daha yukarı tabakaya bakarsak bir saltanat-ı nisvan da görürüz".

Mesele bu şekil ve mahiyette olunca, hanımlarımızın vazifeleri kolaylaşmış ve milletimizin onlardan istifadesi artmış olur. Her geçen gün, ferde olsun, millete olsun bir fazla ihtiyac tahmil eder. Fazla ihtiyac fazla sa'y icabettirir. Fazla sa'y fazla bazuya muhtacdır. İşte medeniyet bunlardan doğar. En medenî milletlerin ihtiyacları en çoktur. Ancak, medeniyetin bir hassa-i farikası, hissedilen ihtiyacâtı tatmin edebilmektedir.

[6] Yegân yegân her ferdinden âzamî kârı temin eden milletler, ne mağlub olmaktan, ne düşkün kalmaktan korksunlar. Hadisât, rûzümüzde bir güneş ziyası kuvvetiyle gözlerimize sokuluyor ve kafalarımıza sokmak istiyor ki,

(1108) Merkez-i Hilâfet: Halifeliğin merkezi. Bundan maksat, Osmanlı imparatorluğunun başkenti olan İstanbul kentidir.

kadınları da erkekleriyle beraber cidal-ı ictimaîye girmeyen, mesaî-i hayatiyeye iştirak etmeyen milletler, bu hatarâlûd saha-i medeniyette kötürüm gibidirler. Bu Cihan Harbinde görmedik mi! En medenî ve en mücehhez milletler, kadınlarını da aynı nisbette mücadeleye iştirak ettirdiler. Yoksa, nâmesbûk bir mahşer-i cidal olan bu harbde böyle ve bu kadar çarpışmak mümkün mü idi! En basit misal olarak, hastabakıcı hanımların yerlerine erkekler konulduğunu farzetsek, düşmanla çarpışacak kaç kiçi kalabilecek ve müdafaa-i vatan ne nisbette mümkün olabilecekti! Bu nevi emsile istenildiği kadar teksir olunabilir.

Ben, hanımlarımızın, milliyetin ve örf-i ictimaînin ruhundan doğan bu hukuka esasen malikiyetlerini, âtîmiz için pek ümidbahş bir sururla telâkkî ederim. Ancak bu hukuktan saha-i medeniyette istifadeye koyulmak, hanımlarımızın bir vazifesidir.

Nizamnamedeki, "Kürd kadınlığının asrî zihniyetle tealî ve inkişafını temin etmek" arzusu, gaye-i tekâmüle doğru tutulmuş bir meşal-i rehadır. "Jîn"deki o makalemden şu satırların da iktibasına müsaade buyurulsun:

"İşte Kürd kadınının vaziyet-i tabiiyesi, muktaza-i hâle bu mertebe uygundur. Eksik olan bir şey varsa, millî itiyadâttan doğan ve millî ananât-ı gayri mektube içinde nema bulan bu seciyedar terbiyenin, münevvirane düsturlarla, asrî kavaid-i talim ile de tekemmül ve tetevvüc edememesidir. Bu desatîr-i terbiyeyi, bu kavaid-i talimi tatbik ettiğimiz gün, Kürd kadınının derece-i faziletini, yetiştirdiği evlâdın nasıl gıbtabahş bir "vatan temeli" kuracaklarını göreceğiz. Mü'miniz ki bu âtî pek uzak değildir".

Bu imanımızı bir daha teyid ederiz. Meydan-ı medeniyette sesimizi dinletecek bir kürsüye malik olmasını istiyorsak, Avrupa ve Amerika'dan ilim, sanat, fence her türlü terakkiyâtı aynen iktibas etmekle beraber, secaya-i milliyemizle kabil-i tevfik olan iyiliklerini almak ve bizde olmayanları da tevfik ederek almak zaruretindeyiz. Hanımlarımızın bu lüzumu takdir etmelerinden daha parlak bir azm-i tekâmül olamaz. [7] Hanımlarımız âlâyışa, nümayişe meftun değil, ancak iyi bir aile hanımı, evlâdlarımıza, kardeşlerimize vatan, vazife, fedakârlık hisleri aşılayan tam birer ana oldukları gün, "Kürd kadınlığının asrî zihniyetle tealî ve inkişafı" emeline ermişler demektir.

Benim için biraz mübhem görünen "aile hayatında esasî, ictimaî ıslahâtı istihsal eylemek" kaydı, —eğer anlayabildiğim mânada ise— Kürdlük ekseriyetinin, bu nizamname etrafında toplanan hanımlar ve bugün âtî-i millet hakkında projeler hazırlayan gencler seviyesine yükselmeleriyle kabil-i husuldür. Kürdistan'da icabât-ı asriyeye doğru peyderpey hâsıl olacak temayül, bu ıslahâta ihtiyac messettirecektir. Yani bu, bir "zaman ve hayatta inkılab" meselesidir.

"Jîn"den iktibas ettiğim satırlarda, Kürdlükte bir kadınlık meselesinin hâdis olması ihtimali olmadığını söylüyorum. Bir müdekkik-i muhteremimiz diyor ki:

"Kürdlük için yalnız bir irfan ve bir tahsil vardır. Kürdlüğün tealîsi dediğimiz vakit, bunun içinde erkek ve kadın dahildir. Zorla gayri tabiî bir ayrılık çıkarmamalıyız".

Evet, pek doğrudur. Bu fikir, bir hadîs-i şerifle de istişhad edilebilir: "Taleb'ul-ilmi ferîzatun alâ külli müslimin ve müslimetin".(1109)

İlim talebi mutlak olarak zikredildiği ve müslim ile müslimenin ondan istifadesi derecesinde fark gözetilmediği için, erkeklerle kadınların tahsil ve tealîsinde, —ancak cinsiyetin zarurî kıldığı bazı farklar müstesna olmak üzre— başka bir fark gözetilemez. Erkeklerden ayrı bir kadın meselesi ne vakit tehaddüs eder? Ve iş ne vakit tehlikeleşir? Ne vakit ki erkeklerle kadınların seviye-i irfan ve terbiyelerinde —kemmiyeten ve keyfiyeten— bir müvazenesizlik olursa... Türklerde kadın meselesinin sebebini bunda buluyorum; erkekler [8] kemmiyeten ve keyfiyeten ne kadar mütekâmil iseler kadınlar her iki cihetten de o kadar az mütekâmildirler. İşte ben bu müvazenesizlikten korkarım.

Kürd eytam ve eramiline iş bulmak ve sefaletten kurtarmak maksadı, her şeyden evvel "mümkün ve elzem" olan şeylerle uğraşılmak zarurî olan şu zamanda en büyük ve birinci vazifedir. Onların rakîk ve hassas kalbleri, İstanbul'dan itibaren Anadolu'nun en karanlık köşelerinde gıdadan, libasdan ve —diyebileceğim ki— hayattan mahrum olarak sürüklenen erkek, kadın, kız ve kardeşlerimizin âlâmını, şübhesiz bizlerden daha ziyade acılıkla hissederler ve bu sebebledir ki, âtîyi kazanmak için hâlin kurtarılması lüzumunu kemaliyle takdir eylerler.

Günün varlığımıza ve yokluğumuza taalluk eden bu en mühim meselesi hakkında nisbeten az satır tahsis etmem, meselenin daha az şayan-ı nazar olmasından değildir. İnşallah daha çok söz söylenmeden ve çok zaman geçmeden, şu şefkatkâr ve şifaaver ellerle bu yaramızın sarıldığını görürüz. O vakit hanımlarımız, kemallerini isbat etmek itibarıyle, milletimizden kazanacakları şabaşın pek çok fazlasını, harekâtımızı tarassud eden ağyardan milletimize kazandırmış olurlar ki, kendi kalblerinin de en ziyade bu heyecan ile çarptığına eminim.

Onlardan her birinin âmâl-ı milliyemiz için birer valide-i hayrat ve muvaffakiyât olmasına ez dil-ü can temennahânım.

*

Ümidlerimize kuvvet veren diğer eser-i mebrur, yeniden faaliyete başladığını şükran ve iftiharla gördüğümüz "**Kürd Talebe Hêvî Cemiyeti**"dir. "**Hêvî,** Harb-i Umumînin ihdas ettiği dört buçuk-beş senelik fasıla-i faaliyetten sonra işe başlıyor.

Üç senelik mesaîsiyle Kürdlük âleminde büyük ümidler ve kavî itimadlar uyandıran "**Hêvî**", felâket saçan ve felâket toplayan bir hükümetin(1110) icad ettiği bir harbde cihankıymet uzuvlar kaybetti. Dört buçuk sene evvel, memleketin bütün genc bilek ve genc kafaları ateşe sürüklenmek için Mekteb-i Harbiye [9] Meydanında toplanılırken, "**Hêvî**"yi İstanbul'da ya-

---

(1109) Türkçe çevirisi: "Bilimi aramak, her Müslüman erkek ve her Müslüman kadın üzerine farzdır".

(1110) Osmanlı devletini I. Dünya Savaşına sokan İttihad ve Terakkî hükümetini kasdediyor.

şatan yüzlerce dimağlar da o meydanda, gafil ve muhteris bir militarizmin ağır zincirlerine boyun eğdiler. "Hêvî", iki gencin kucağında Allah'a emanet kaldı. Bir gün oldu ki "Hêvî", yarının ziyadar bir ümidi olarak ancak kalblerde pâyıdar oldu. Evet, "Hêvî", Kürdlük için bir "ümîd" idi. Yedi sene evvel bütün ağırbaşlılar, büyük adamlar hep birer köşede uyuklarken, herkes korkak, muhteriz, herkes her şeye hak derken, "Hêvî" gencleri, "ümid"lerini, bugün dillerde yüksek yüksek söylenen, ufak bir gayret ile hakikat olacak olan vakayii birbirlerinin kulaklarına üç sene mütemadiyen fısıldadılar, dertleştiler.

"Hêvî" bir azim idi. Her yere felâket saçan ve her yerden felâket toplayan bir hükümet, O'nu da kendisine bir alet yapmak veya hiç olmazsa hakk-ı sükûtünü vererek kendine minnetdar kılabilmekten nevmîd olunca, "Hêvî"dekileri bir bahane ile polis dairelerine sürükledi; seslerini hapishanelerde boğdu. Suriye'de Arablar asılırken, İstanbul'da kim bilir hangi âkıbetlere uğratılmak için "Hêvî"ciler de aranıyordu. Lâkin harb, İstanbul'da da ihtimal ki darağaçları yapmak veya Anadolu'ya doğru menfalar, bodrumlar hazırlamak zahmetine hacet bırakmıyordu.

Bugün "Hêvî" bayrağını yeniden çekenler arasında eski büyük kardeşlerinden hemen kimse yok gibidir. Demek ki "Hêvî"nin harbden evvel yaptığı ruh-ı azim, ruh-ı devam, zeval değil, kuvvet ve vüs'at bulmuştur. "Hêvî"nin ihya merasiminde beyan-ı takdirât eden muhterem bir mütefekkirimizin pek doğru dediği gibi, "genclerimiz Şark ruhundan, Şark zihniyetinden külliyen azade ve yüksek olduklarını gösterdiler. Onlar, —Şarklılar gibi— kurulmuş bir eseri yıkmadılar; mevcud bir temel üzerinde bir bina yükselterek devam, sebat, azim hassaları gösterdiler". Onların her gün, her dakika birbirlerine ve vazifelerine [10] sönmez bir hararet-i hubb-ü fedakârî ile marbut olduklarını gördükçe, müfekkiremde Kürdistan'ın parlak ve metin âtîsi yükseliyor.

Dört buçuk-beş sene(1111)

Bu vazifeler, "Hêvî"nin bugünkü evlâdlarına kalmış demektir. Yeter ki bu vazifelerin azameti karşısında onlar ne bedbîn, ne nikbîn, ne me'yus olsunlar; yalnız hakikati görsünler ve bir de şu lâzimeyi takdir etsinler:

Hayal ve ihtirastan uzak, hakikat ve imkân için çalışmak. . . Hayal ve ihtirasın kazandığı görülmemiştir. Kuvvetini hakikat ve imkândan alan ümidlerdir ki er-geç tabiî olan tulû-ı Samedanîsiyle ruhlara metanet ve şevk-i itilâ verir.

Hayal ve ihtirasın sukut-ı hirmanla neticelenecek olan zehirnak acılığını da hiç unutmamalı.

Benden o halaskârlara tuhfe-i ihtiram ve tebcîl. . .

26 Mayıs 919

Memduh Selimbegî

(1111) Burada 3-4 satırlık yer, derginin aslında boş çıkmış ve görüldüğü gibi paragrafın ilk cümlesi de böylece kesik kalmıştır. Bu satırların sansür tarafından dergiden çıkarılmış olduğu anlaşılmaktadır.

BİR MEKTUB(*)

Müdîr Beyefendi,

Bâdesselâm, kendimi kısaca takdim edeyim:

Bir Kürdüm. Oldukça eski bir tarihe malik bir Kürd ailesine mensubum. Uzun zamanlardan beri neşr-i ilimle iştigal eden bir silsile-i ilmiyenin son halkasını teşkil ediyorum. Medrese ve mektebe aşinayım. Arab ve Acem diyarını, bilâd-ı Ekrad ve Etrak'i, iklim-i Efrenc'i dolaştım.(1112) Halen İstanbul'dayım. Şimdilik mahrum-ı meşy-ü hareket bir halde bulunuyorum. Bu sebeble, şeref-i ziyaretinize mazhariyetten bir müddet için mahrum kalmak ıstırarındayım.

[11] İstanbul'a gelir gelmez ilk işim, Kürdlerin hadisât-ı ahîreye karşı ne vaziyet aldığını tahkik oldu. Milletlere sûr-ı kıyam üfleyen âlicenab Wilson hazretlerinin Kürdler üzerindeki tesirini fiilen görmek istiyordum.(1113) Başkalarına hizmet etmeyi nefislerine hâdim olmaya tercih eyleyen milletimizin bu halet-i fikriyesi, O'nu, ekseriyetle kendi menfaatine muhalif, mütezad emellerin arkasında koşmaya sevkeder. Bundan dolayı birleşemez; ayrılır ve dağılır. Uzun senelerin tevalî-i müşahedâtı, bana, bermutad bir manzara-i ihtilâf veya gelip geçmiş bir teşebbüs-i mütekaddimin enkaz-ı hatırâtı muvacehesinde bulunacağım korkusunu veriyordu. On senelik bir devre-i seyr-ü seyahatin mevcudiyet-i maddiyeme saldırdığı ıztırabât-ı müz'ice, bizzat tahkik ve tedkike mani oluyordu. Nihayet bu mektubumu takdime tavassut buyuran din ve millet kardeşimizin lütf-i delâlet ve himmetiyle, aradığım mâlumâtı kısmen tedarike muvaffak oldum.

Darülhilâfe'de(1114) biri siyasî, öteki ictimaî iki Kürd cemiyeti mevcud bulunuyormuş.(1115) Nüsah-ı münteşirelerini tamamen tedarik ettiğim iki muhtelit mecmua da, bunların vasıta-i neşriyesi olmak gerektir.(1116) Allah

---

(1112) Bilâd-ı Ekrad ve Etrak: Kürdlerin ve Türklerin ülkeleri.
İklim-i Efrenc: Frenk bölgesi, Frenklerin yaşadığı yer. Frenklerden maksat, Müslüman olmayan Avrupa halklarıdır.

(1113) Sûr: Kıyamette İsrafil adındaki melek tarafından üflenecek ve ölülerin dirilmesini sağlayacak olan boru.
Mektubun yazarı, bu sözleriyle, o zamanki Amerakan Cumhurbaşkanı Wilson'ın ünlü prensiplerini İsrafil'in sûruna benzetmiştir. Bilindiği gibi o prensipler, Osmanlı egemenliğindeki Türk olmayan halklara kendi geleceklerini belirleme hakkının tanınmasını öngörüyordu.

(1114) Darülhilâfe: Hilâfet merkezi olan İstanbul kenti.

(1115) Burada sözü edilen iki cemiyetten, yani iki dernekten siyasî olanı, "**Kürdistan Tealî Cemiyeti**"dir; ictimaî, yani sosyal olanı ise "**Kürd tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti**"dir. Aslında bu ikincisi, adından da anlaşılacağı gibi, bir kültür ve yayın derneğiydi. Ama mektubun yazarı onu "ictimaî", yani "sosyal" diye nitelemiştir.

(1116) Muhtelit mecmua: Karma dergi, değişik dillerle yayınlanan dergi. Söz konusu olan dergiler Kürdçe-Türkçe olduğu için, mektubun yazarı onları böyle nitelendirmiştir. Sözü edilen iki dergiden biri "**Jîn**", öteki de "**Kürdistan**" dergisidir.

Zülcelâl, mevcudiyetlerini sadamât-ı şikak-ü nifaktan masun ve semerât-ı faaliyet ve mesaîlerinden zavallı milletimizi müstefîd buyursun.

Bunlardan ikincisinin hangi hedefe teveccüh ettiğini "Jîn" münderecatından öğrenmek kabil oldu. Siyasîsine gelince; O'nun programını, mecmuanın şimdiye kadarki neşriyât-ı Türkiyesinden —istidlâl tarîkiyle olsun— öğrenmek mümkün olmadı. Kürdçe kısımlarının buna dair mâlumâtı muhtevî olması varid-i hatırsa da, —maalhicab arzedeyim— pek eski bir Kürd ailesine mensub olmakla beraber, lisan-ı millîmi bilmiyorum. Bu kusur bana aid olduğu kadar ve belki çok fazlasıyle lisanımızı bilenlere racidir. Bizim gibi, hasbelkader milliyetten pek uzaklara düşmüş bedbahtan-ı millet ve bâhusus [12] halen Kürdistan'da yaşayan bir kısım "Türkzeban" evlâd-ı Ekrad'a(1117) samîm-i candan arzu ettikleri taallüm-i lisanın vesait-i tahsil ve tefhimini idad etmeyen alâkadaran, tarihin kendilerine hazırladığı ta'n-ı muhıkkın derecesini düşünsünler. İşte bu mahrumiyetlerdir ki beni, milletdaşlarımla Türkçe anlaşmak ıztırarında bırakıyor.

Müdîr Bey, mecmuanızın yavaş adımlarla tekâmüle doğru gittiğini görmekle beraber, müsaadenizle burada bir şikâyet dermiyan edeyim:

Mecmuanın münderecatında tenevvu yoktur. Bundan maksadım, tenevvu diye bîser-ü bin birtakım kavliyâtla imlâ-i sütunu tavsiye değildir. Ancak, mesela dinden, iktisadiyattan. . .ilh. bahsedebilecek münderecat miyanında bu gibi mebahise müteallik yazıların da görünmesini arzu ettiğimi halisane ihtardır. Bâhusus dinî yazılar. . . Âlem-i İslâmın bu an-ı teşettüt ve inşikakında âzân-ı Müslimîne, tabi oldukları din-i hanîfin evamir-ü nevahîsini bağırabilmek, ne güzel bir fiil-i sevab teşkil ederdi, bilsek! En çok mikdarda ve en muktedir ulema-i dine malikiyeti azade-i iştibah bir unsur-ı İslâmın, iki danecik mecmuanın matalib-i tahririyesini tatmin edemeyecek kadar mahrum-ı kalem olduğunu muhakemem kabul etmiyor. Olabilir ki bugüne kadar ihmal edildiğini gördüğüm bu meselede benim anlamadığım sebebler var. Daha salahiyetdar zevât, bir Kürd mecmuasının bu ihtiyacını telâfiye hameran-ı himmet olmamak suretiyle, vazife-i belağı îfa muhatarasına atılmayı bizim gibi aceze-i irfana tahmil etmişler demektir. Bu sebebledir ki mebahis-i diniyeye dair bazı makaleler yazmak hevesine mağlub oldum.

Küçük yaşımdan beri gördüğüm tam bir terbiye-i İslâmiyenin icabâtı ve medaris-i İslâmiyede geçirdiğim birkaç senelik hayat-ı tahsilin temin edebileceği bir seviye-i irfan ve kudret-i ifham dahilinde bir şeyler yazacağım.

Mevzuumu bugünkü hayatın hatırasûz ve en canlı vâkıaları arasından intihab edeceğim. Onlara ne Ehl-i Salîb dürbünü, ne de eski bir Şarklı [13] gözlü-

(1117) Türkzeban: Türkçe dilli, dili Türkçe olan, Türkçe konuşan.
Evlâd-ı Ekrad: Kürd çocukları, Kürd evlâtları.
Yani "Kürdistan'da yaşayıp da Türkçe konuşan bazı Kürd evlâtları".

ğüyle bakmayacak ve yalnız kendi çıplak gözlerimle görmeye çalışacağım.(1118)

Bu hevesimin mecmuaca suret-i telâkkîsine dair bir işarete nailiyet, makalelerin takdimine kâfi bir emirdir.

Cümlenize ihtiramât-ı mahsusa ve muhabbet-i gıyabiyemi takdim ederim efendim.

Etyemez,(1119) 15 Mayıs 335(1919)

Isfahanî

*

Mektubunu bâlâda derc ettiğimiz muhterem muhabirimize:

"Jîn"in gayesi, Kürd irfan ve medeniyetini bugün galib gelen irfan ve medeniyet seviyesine ıs'ad etmektir. Bunun için elinden geldiği kadar çalışacaktır. Kürd için en muvafık irfan ve medeniyet, O'nun secaya-i milliyesiyle —kavanîn-i tabiiye ve ictimaiyeye muvafık surette— telif edilmiş Şark ve Garb irfan ve medeniyetinin memzûcesidir. Zannederiz ki ikinci bir çare-i halas ve tealî yoktur. Ve zannederiz ki zatınız da bunu demek istiyorsunuz.

O halde, vâdettiğiniz yolda makalelerinize intizar ile bilvesîle takdim ve hürmet eyleriz.(1120)

(1118) Ehl-i Salîb: Haçlılar, Kudüs'ü Müslümanlardan geri almak için 1096-1291 yılları arasında Müslümanlara saldıran Haçlı orduları. Bu ordulara bağlı Avrupalı askerler, silâhlarında ve giysilerinde haç işareti taşıdıkları için Müslümanlarca "Haçlılar" anlamına gelen "Ehl-i Salîb" diye adlandırılmışlardır.

(1119) Etyemez: İstanbul'un bir semti.

(1120) Bu cümlenin sonu derginin aslında böyle çıkmışsa da, bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu olarak böyle çıktığı anlaşılmaktadır; doğrusu, "saygılar sunarız" anlamına gelen "takdim-i hürmet eyleriz" olmalıdır.

KÜRDLER "İRANÎ" DEĞİL MİDİR!(*)

—GEÇEN NÜSHADAN MÂBÂD—

"Arya" nam-ı umumîsiyle yad edilen ırkın taksimât-ı taliyesi miyanında belli başlı iki asıl vardır ki, neslin şark ve garbe dağılan yüzlerce kabilesine menşe vazifesini görür. Bunlardan "Arya" ismine tahsisen temellük eden kısım şarkta, Bahterya'nın dağlık manatıkının souk vadilerinde ve "Yavan"(1) ismini taşıyan parça da garbdeki münbit ve mahsuldar ovalarda yerleşmiş idiler. Bu suretle hayat-ı bedavetlerini yaşamaya devam ederken, dağların sîne-i tengine sığamayacak derecede tekessür eden ve mevani-i arziye sebebiyle şarka doğru inkişaf edemeyen "Arya"lar, "Yavan"ları tazyike, onları yavaş [14]
yavaş garbe doğru çekilmeye icbar ettiler. Artık kader bu millete ilk sûr-ı(1121) mühacereti çaldırmıştı. "Yavan"lar garbdeki vâsi' ovalara ve daha ötelerine müteveccihen harekete başladılar. Uzun süren seyahatlerinin neticesi, "Avrupa" dediğimiz kıtaya vusul ve onun milel-i muhtelifesini teşkil etmek oldu.

Tekessür-i nüfus sebebiyle "Billûrdağ"ın yüksek yaylalarına kadar çıkmaya mecbur olan "Arya"lar, tıkıldıkları dar sahalardan, souk dağlardan tedricen inerek, "Yavan"ların boş bıraktığı araziyi doldurdular. Bir müddet daha bu malikâne-i pederde oturduktan sonra, bir rivayete nazaran hükümferma olan müdhiş souklar, daha kuvvetli ve sıhhate yakın diğer rivayete göre de aralarında zuhur eden dinî bir ihtilâf, "Arya"ların da vesîle-i iftirak ve mühacereti oldu.

Cenub-ı şarkîdeki Bedahşan havalîsinde oturan ve bugün "Hindu-Aryen" ismiyle yad olunan aile, kısmen "Hindu-gûş" dağlarını aşarak, kısmen de silsileyi dolaşarak "Hind"e dahil oldu. Oranın sekene-i asliyesiyle asırlar süren bir mücadele-i medîdeden sonra ihraz-ı galibiyetle, hakimiyet-i kat'iyesini tesis ve ahalinin sunuf-ı âliyesini teşkil etti.

"Arya"ların diğer mühim ve büyük parçası, "İran" ismini alır. "İranî"ler mühacerete devamla, tafsilâtı **"Vandîdad"** adlı dinî kitabın birinci faslında sarahaten mezkûr tarîki tâkib ile bugünkü vatanlarına dahil oldular.(2) **"Vandîdad"**ın bu tafsilâtı pek kıymetdar olup, mühaceret-i İraniye üzerindeki perde-i şükûk ve ibhamı ref'eder, "İranî" tarih-i intikalinin mühim bir kısmını tenvîr eyler. O derecede ki bu kitab, esna-i hicretteki tevakkuf merhalelerini ve tekrar bir merhaleden diğerine intikali intac eden belâyayı da sırasıyle tâdad ve beyan eder.(3)

(Mâbâdı var)

Kurdîyê Bitlîsî

---

(1) Kürdçesi "Ciwan"dır.

(1121) 1113 numaralı dipnota bakınız.

(2) Maspéro, İranîlerin Avrupa'dan Aras ve Kur vadisi tarîkiyle geldiklerini daha sıhhate karîb buluyor.

(3) Bu merahil, alelâde yürüyüş konakları değildir; mühacirlerin temekküne karar verdikleri manatıktır. Fakat zavallılar, nerede yerleşmeye başlamışlarsa, orada, halık-ı şer olan "Ehremen" bir beliyye icad ve tekrar mühacereti tevlîd eylemiştir.

[15] KAKEYÎ
(AYÎNÎ MEZDEK Û BABEK)

Şêx Reza

Hetan e her weku bîstûme bezmê
Le salêka şewê, yaranî dîndar

debestin helqeyê wek eqdî Perwîn
le cêgayêkî xalî, leyse dîyar(1122)

Be çok da dê qutey min nêrge-kardû
Nesîmî kose, babay umrî eyyar

Dexwênê mersîyey "Malos"î mel'ûn
yekaney gunreş û gaholî şaxdar

Weku baran be kilkî pîreseg da
be rîşî da deçorê eşkî xwênbar

Le paş îkmalî resmî matem û sîn
werrîn des pê deka, wek kelbî Hewşar

Meazellah delê ya eyyuhelqewm(1123)
diro ye heşr û neşr û cennet û nar

Xerez l'em cirt û pirt û fak û fîke
îtaey eşqîya ye-w def'î eşrar

Hulûlî mezhebêk e bê girê-w qort
Tenasux rêgeyêk e rast û hemwar

Le gwê megrin qisey axûnî Sunnî
Be aşûb in melay serlingedestar

Bî hemdîllah nema Kak Ehmedî Şêx
Zehawî mird û gorî gum bû Çawmar

(1122) Leyse: Wuşeyêkî Erebî ye, be manay "na" yan "ne" ye.
(1123) Meazellah: Pena be Xuda.
Ya eyyuhelqewm: Xelkîne.

Eger bêw Şêx Elîş def'ulbela bê
êtir dinya debête eynî gulzar

Bimênî, ya nemênî çî le des dê
be tenha Şêx Rezakey herzeguftar

Eger mişte-w mişarîş bê zabanî
îlac dekrê be miştê pirr le dînar

Be dînarî îlac ken ya be simtî
bilûrînî kurêkî saderuxsar

Ezîzan mezhebî yaranî cemcem:
Le sirrullah renge ewwel, terkî azar

Duwem îkramî zu'f e-w şertî salis
le herdu umdetir kitmanî esrar

Emane cumle pêşm in, eslî meqsed
çware, pêt bilêm ey pîrî hoşyar

Şikestey cewz û tûlî sewz û kelbey
berazî boz û kelley zûgî mirdar

Eger bimrî le ser em dîne, rohit
deçête qalibî şoxêkî nazdar

Zeîf bê Xwa nexwaste îtîqadit
be ayîn û be erkan û be etwar,

nekey tersê be xêrî xelfe bapîr,
nedey ganê be eşqî Bawe Yadgar,

şîyakey gawe hol negrît le rîşit,
neçîte jêr kulînî Daye Rêzbar

[16] qepozit danepoşê bersimêlit,
be şanta daneyê wek yalî kemtar,

le peşmî rîxinakî bersimêlit,
nerêsin serkele-w desbend û hewsar,

le qîbley Mistefa rû wernegêrî,
be daxî Ka'be we nemrî gunehkar,

ke mirdî rohî napakit be çustî
le însanî deçête şiklî segsar

Werin yaran, şewî mîad e emşew
Le pê derpê firêden yar û exyar

Şewalî zerd û sûr, wek xermenî gul
le ser mafûrî zêr rokin be xerwar

Şewalî xamek û zêrbeft û xara
le ser yek dabinên wek malî tuccar

Nedîm û noker û axa-w efendî
le dewrî danişin wek xettî pergar

Le nezmî bezmî Cem, saqî bigêrê
şerab, û lê bida mutrib le mîzmar

Nebîz û şerbet û nuql û meze-w mey
def û tenbûr û çeng û berbet û tar

Debê em bezme her b'em nezme birwa
heta dû hîsse rabûrê le şewgar

Ke dinya bû be rûy Qiyasî zengî
sirey beşkirdinî şelwar e emcar

—Mawyetî—

Tava xweşîyê li ser me derket
Ferz e ji me ra tefaq û hîmmet
Tava xweşîyê li ser me derket

Bextê me jî wê vebit wekî gul
Namîne wisa wekî dilê kul
Tava xweşîyê li ser me derket

Mêr û jin û keç hemî nezan in
Holê ne xerîb û bêmekan in
Tava xweşîyê li ser me derket

Sê dewletê zalim, weqas har
talan kirine serîr û dîyar(1124)
Tava xweşîyê li ser me derket

Ye'sê ji dilê xwe her derînin(1125)
Taca zaferê em'ê bibînin
Tava xweşîyê li ser me derket

Rûhanîya enbîyan heval e(1126)
Bêxîretî paş nuho webal e(1127)
Tava xweşîyê li ser me derket

Silêman Bohtî

(1124) Serîr: Textê nivistinê, textê razanê.
Dîyar: Welat, hêl, parçek ji axê.
(1125) Ye's: Bêhêvîtî.
(1126) Enbîya: Pêxemberan.
(1127) Webal: Guneh, sûc.

[17] KÜRDÇE HARFLERİ(1128)

(1128) 966 numaralı dipnota bakınız.

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

ABONELERİMİZE

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım nüshaların vâsıl olmadığı şikâyeti, öteden beri merciinin nazar-ı dikkatine vaz'edildiği halde el'an tevalî ediyor. Bu şikâyeti tekrar arzetmekle beraber, abonelerimize vâsıl olmamış nüshalar var ise numrolarını heman idareye bildirmelerini rica eyleriz.

EMRAZ-I CİLDİYE VE EFRENCİYE MÜTEHASSISI

DOKTOR ŞÜKRÜ MEHMED BEY

Hemşehrilerimizden Doktor Şükrü Mehmed Bey, pazardan maada her gün sabahtan akşama kadar, Galatasaray Mektebi Karşısında Hıristaki ve nam-ı diğerle Said Paşa Hanındaki muayenehanesinde hastaları kabul ve en mükemmel usullerle tedavi eder.

Telefon: Beyoğlu, 1812

GÖZ HEKİMİ

DOKTOR HÂMİD ŞAKİR

Mumaileyh, her nevi göz hastalıklarını tedavi ve lâzım gelen ameliyatlarını muvaffakiyetle icra ile, numrolu fennî gözlükler dahi tâyin eder. Her gün Eminönü'nde tramvay mevkıfında Hüseyin Hüsnü Eczahanesinde bulunur.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 415'inci nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Refîk-i mesaîmiz **"Kürdistan"** mecmuasının 8'inci nüshası da intişar etmiştir. Birçok güzîde makaleleri hâvî olan mezkûr mecmuayı kariîn-i kirama tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JİMAREYA 20'Î

20'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

OKUYUCULARIMIZA

Okuyucularımızdan bazı zatların "Jîn" sözcüğünün anlamını bulmakta güçlük çektiklerini anlıyoruz. Birtakımları bu addan, Kürdçede "kadın" demek olan "jin" anlamını çıkarıyorlar. Oysa başlığın altındaki "Hayat" sözcüğü, doğrudan doğruya "Jîn"in tam karşılığıdır. Kürdçede "Jîn=Gin"(1129) yaşamak, hayat demektir; yazılış biçiminde "j" ile "n" arasında bir "y", yani sınırlı bir "kesre" vardır; Farsçadaki "zen" sözcüğünün karşılığı olan "jin" sözcüğü ise "y"siz yazılır ve "kesre" ile okunur. (1130) Harflerimizin biçiminin ufak bir benzeyiş karışıklığı ile ne acayip anlamsızlıklara yolaçabildiğini gösteren bu örnek, gerçekten yürekler acısıdır. Ne yapalım, Arî bir dil Samî bir alfabe kılığında ancak bu kadar yararlı olabilir. İbret alınız.

JÎN

(1129) 1102 numaralı dipnota bakınız.
(1130) 1103 numaralı dipnota bakınız.

ISSIZ KÖY

Bir gündü; bulutlu, siyah bir gün. Veremlilere acı çektiren, acı çekenlere de veremi getiren bir gündü. Ufuklarının sevda beşiklerinden kederlerin uyuduğu o güzel yurdun perişan evlâtlarını, göçlerinin dördüncü aşamasında gördüm. Yeni doğum yapmış kadınlar, henüz yaşama gözlerini açamayan yavrularının kundaklarını diri diri karlara gömmüşlerdi; yaşlı nineler, çıplak olan öksüz torunlarını karlı yollarda bırakmışlardı; genç dullar, nişanlı kızlar, kimsesiz yavrular, açlık ve yoksulluk dolu bu günde avunabilecekleri birer barınak arıyor ve beş gündür süren karlı bir yolculuğun uykusuz saatlerini acımasız bir gecenin korkunç sessizliğinde dindirmek ümidiyle, avare avare ve şaşkın şaşkın dolaşıyorlardı. Ah, hele o kimsesiz yavrular, yaşamı bir parça daha sürükleyebilecek bir lokma için bitmez tükenmez hıçkırıklarla ağlıyorlardı!

Öyleydi. En hasta bir çığlık bile, kederleri için belki bir avuntu getirebilirdi. Ağlamaya elbette hakları vardı. Çünkü, insanı mest edip düş dünyalarına götüren kıyılarında beyaz tanrıçaların yıkandığı mavi göllerinden ayrılmışlardı; yeşil gölgelerinde nazlı ceylânların uyuduğu zümrüt dağlarından ayrılmışlardı; dallarında güllerin bittiği ve bülbüllerin öttüğü bağlarından, koynunda sevdalı perilerin halay çektiği bahçelerinden ayrılmışlardı.

Ve işte onun içindi ki, uzun bir hüsran seline kapılarak cânânlarından ayrılan canlar, servetlerinden ayrılan hanedanler ve binlerce nazlı küheylân atlarından ayrılan yaşlı kahramanlar da ağlıyorlardı.

Ah, uğradıkları bu ölümlü ve ıssız yerlerin aldatıcı sabahını gözyaşları ile karşılayacak kaç öksüz çocuk vardı acaba!

Kaygılı bir kış akşamı dağlardan süzülerek iniyor, köyün keder ve matem ağlayan havasını gölgeliyordu. Adım adım yaklaşan gecenin inatçı sessizliğini, ara sıra uzaklardan gelen kesik, boğuk sesler, sonra da bu kimsesiz, ıssız köyün imdadsız çevresini çınlatan öksüzlerin çığlıkları bozuyordu.

Kardan, fırtınadan kurtulabilenler, kervan konmaz bu yerlerin karanlık dehlizlerinde dolaşıyorlardı. Zavallı köy, konuklarını gerçekten de ağırlayabilecek durumdaydı!

Birer köstebek yuvasını andıran evler, korkunç heyulâlara yuva olmuştu.(1131) Solgun, ölümcül yüzlü odacıkların çürük damları, ıssız viraneliklerin titreşik ruhlarını andırıyor ve çökmek üzere bulunuyorlardı. Örümcek ağlarıyle perdelenmiş dar ve küçük pencerelerinden, batmak üzere olan akşam güneşinin ışınlarının bile süzülmediği bu diri insan mezarlarının çatlak, sıvasız duvarlarında, ilkel yaşamın hüküm sürdüğü çok eski çağların olaylarına ilişkin anılar resimlenmişti sanki! Zarar ve ziyanla dolu tüm yakın ve uzak çevresinde, binlerce matemli ev-barkın kederli ayrılığını anımsatan korkunç cinayetlerin gizli hayaletleri koşuşup duruyorlardı.

(1131) 1106 namaralı dipnota bakınız.

Uzun ve yanık bir yakarış ile beklenen sabahın soluk fecirlerinde fırtınalar gizlenirken, köy, yorgun konuklarını ıssız matemlerle uğurluyordu!

Giden gitmiş, kalan kalmıştı.

Ta uzakta perişan bir kervan, yıkılarak, kalkarak, sürünerek, bitkin adımlarla ilerliyor ve yine düşen düşüyor, kalan kalıyor, giden gidiyordu.

Beride, köyün tavansız ve yıkık evciklerinde, henüz dilleri açılmayan beşik çocuklarının ağlamaktan kısılmış çığlıkları, kuru topraklar üzerinde çıplak olarak serilip yaşamlarının en son soluğunu bekleyen sahipsiz hastaların iniltileri işitiliyordu. Şurada, viran bir mescidin yıkık eşiğinde uzanmış beyaz sarıklı bir yaşlı, cübbesinin altında donan bir çift mini-minisini kucaklayarak yokluk dünyasına yollanmıştı.

Köy, akşamın kıyametler koparan fırtınalarından kurtulmuş, binlerce masumun taze, kefensiz, çıplak cesetleriyle, mezarsız bir mezarlığı andırıyordu.

*

Ey kanlı gecelerin avutucu seherlerini baykuş kahkahalarıyle bekleyen ölüm yolcuları! Yoksunluklarla dolu olan o günkü misafirliğinize, o sefil odacıkların korku ve kuruntu dolu duvarlarından başka matem tutan olmadı. Evet, o sefil, o karanlık odacıkların abluka edilmiş havasında çırpınan kasvetli gecelerin sonsuzluk kadar uzayan çığlıklı saatlerinden geleceğe haber ulaştıracak bir vicdan sesi yükselmedi. O kanlı odacıkların yıkık damları altında o gözlerin son çığlıklı iniltisi çırpınırken, yoksul ölümünüze ağlayan bir yürek bulunmadı.

Zavallı ulus! Doğu'yu, Batı'yı, Güney'i tarihin kaydetmediği bir kan ve öldürme fırtınası içinde kasıp kavuran bu savaşın yolaçtığı hüsrandan en çok payını alan insanlar siz oldunuz. Ne yazık ki insanlığı ürperten şikâyetinizin serüvenini, tarihi utandıran serüveninizin şikâyetini anımsayan yoktur!

Siz ki, yakın komşunuzun ebedî kin ve zulmüne, kana susayan bir düşmanın devasa saldırılarına, kahramanlıklarınıza, fedakârlıklarınıza karşılık, yıllardan beri kardeş gibi baş başa verdiğiniz(1132)

Buna insanlık, eğer varsa, utansın ve ağlasın!

Kemal Fevzi

(1132) 1107 numaralı dipnota bakınız.

İKİ HAYIRLI ESER(1133)

KÜRD KADINLARI TEALÎ CEMİYETİ
KÜRD TALEBE HÊVÎ CEMİYETİ

Çağın dikkatimizin önüne serdiği çeşitli olaylardan ulusumuz da yararlanma payını almaya başladı. Bu yararlanmanın pek çok geç kalmış olduğunu itiraf etmek, hem doğruyu ve gerçeği kabul etmek, hem de derdimizi bilmek olur. Ne var ki gelecek için bize ışıklı ümitler veren müjdeler az olsaydı, bugünkü durum için söz söylemek cüretini de kendimizde bulamazdık.

Ümitlerimi güçlendiren belirtiler, son zamanlarda değişik Kürd tabakalarında en büyük sevinçlerle gördüğüm faaliyetlerin ürünleridir. Bunları, ulusal erginliğimizi kanıtlayan birer vesile olarak kabul etmek de pek doğru olur.

*

"Kürd kadınlığının çağdaş anlayışla yükseltilip geliştirilmesini sağlamak, aile yaşamında köklü sosyal reformlar gerçekleştirmek, göç ettirme ve kitle halinde öldürmeler dolayısıyle sefalet içine düşen Kürd öksüz ve dullarına iş bulmak ve nakdî yardımda bulunmak suretiyle onları sefaletten kurtarmak" amaçları çevresinde **"Kürd Kadınları Tealî Cemiyeti"** adı altında bir dernek açan İstanbul'daki hanımlarımıza, Kürdlük için şeref olan bu kutlu kuruluşlarından dolayı ne kadar şükran borçlu olsak yeridir.

Yüzyılların unutkanlık yükünün altından kurtulup yükselen ulasların yaşamında kadınların rolünü pek etkili görüyoruz. Onların uyuyan ruhlara, karanlık kafalara aşıladığı hareket ve heyecan ışığını başka hiç bir araç sağlayamaz. "Bir ulusun kadınları, gelişme derecesinin ölçüsüdür" sözü, uygarlık alanında öncülük yapmak isteyen toplumların çalışmalarını düzenleyen bir ilkedir. **"Jîn"**'in 14'üncü sayısındaki "Kürd Hanımı" yazısında şu satırları yazıyordum:

"Şurası kuşku götürmez bir gerçektir ki kadının Müslümanlıkta sahip olduğu yer ve haklar, bugün kendisine lâyık görülmeyen yerden pek yüksek ve bugün kendisine lâyık görülmeyen haklardan pek geniştir. Din işlerine aklı erenlerin ve din bilginlerinin görevi, dinsel hakları esirgemek değil, bu hakları zamanın gereklerine göre genişleterek ve yeniden düzenleyerek kullanılmasına engel olmamaktır".

Müslümanlığın ilk pak ve temiz biçimini korumuş büyük kitlelerine bakarak, o dönemlerdeki kadın konumunun bugün bize aşılanmak ve uygulanmak istenen biçimlerden tümüyle ayrı olduğunu gördükten ve kimi çağdaşlarımızın, Müslüman kadınları geçmişte bile görülmemiş olan ve bugün de olanaksız bulunan bir karanlığa doğru sürüklemek istediklerine inandık-

(1133) Buradaki "hayırlı" sözcüğü, "mebrur" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır.

tan sonra o görüşlerimi belirtmiştim. Bugün, Hilâfet merkezinde(1134) her fert, ya lehte ya da karşı olmak üzere kadın kıyafetiyle uğraşmaktadır. Bu sorun, kendi kişisel görüşlerine göre çözülünce tüm sorunların çözülmüş olacağını sanmak yanlışlığında bulunuyorlar.

Örtünmenin biçim ve anlamının ne olduğunu anlamak isteyenler, Kürdistan'ımıza ve hatta biraz da Türk Anadolu'suna kadar zahmet etmeye katlansınlar. Şimdiye kadar kadının giydirilmesiyle uğraşılacağına, ona doğru dürüst bir eğitim ve eğitsel bir güç verilmiş olsaydı, sorun çoktan çözülmüş ve amaç gerçekleşmiş olurdu.

Yine o yazımda demiştim ki:

"İşte biz, bu kadar dindar olan bir toplumun kadınlarının durumunu çağımızın gereklerine pek uygun buluyoruz. Bu durum, çağdaşlaşmak isteyen ve başta aydınları olduğu halde bu amaca doğru yürüyen Kürdlük için o kadar elverişlidir ki, yenileşen bazı uluslarda ve örneğin Türklerde olduğu gibi ayrıca capraşık bir 'kadın sorunu' doğmasına olanak yoktur. Kürd kadını özgürdür; örtünmenin Müslümanlığın belirleyici gelenekleri dışındaki gereksiz bağlarından özgürdür; erkeklerin de içinde bulunduğu sosyal yaşama, saygın bir konuma sahip olarak karışmıştır. Biraz daha yukarı tabakaya bakarsak bir kadınlar saltanatı da görürüz".

Sorun bu şekilde ve bu nitelikte olunca, hanımlarımızın görevleri kolaylaşmış ve ulusumuzun onlardan elde edeceği yarar artmış olur. Her geçen gün, bireylere olsun, ulusa olsun bir fazla gereksinme yükümler. Fazla gereksinme ise fazla çaba gerektirir; fazla çaba da fazla pazu ister. İste uygarlık bunlardan doğar. En uygar uluslar, gereksinmeleri en çok olanlardır. Ne var ki, uygarlığın en belirleyici özelliği, duyulan gereksinmeleri karşılayabilmektir.

Tek tek her bireyinden âzamî kârı sağlayan uluslar, ne yenilgiye uğramaktan, ne de düşkün kalmaktan korksunlar. Olaylar, günümüzde bir güneş ışığının gücüyle gözlerimize sokuluyor ve kafalarımıza sokmak istiyor ki, kadınları da erkekleriyle birlikte sosyal mücadeleye girmeyen ve yaşamsal çalışmalara katılmayan uluslar, tehlikelerle dolu olan bu uygarlık alanında kötürüm gibidirler. Bu Dünya Savaşında görmedik mi! En uygar ve en hazırlıklı uluslar, kadınlarını da aynı oranda savaşıma kattılar. Yoksa, benzeri görülmemiş bir kavga alanı olan bu savaşta böyle ve bu kadar çarpışmak mümkün müydü! En basit örnek olarak, hastabakıcı hanımların yerine erkeklerin konulduğunu varsayarsak, düşmanla çarpışacak kaç kişi kalabilecek ve yurt savunması ne oranda mümkün olabilecekti? Bu tür örnekler istenildiği kadar çoğaltılabilir.

Ben, kadınlarımızın, milliyetin ve sosyal geleneklerin özünden doğan bu haklara esasen sahip olmalarını, geleceğimiz için pek ümit verici bir sevinçle kabul ediyorum. Ancak bu haklardan uygarlık alanında yararlanmaya koyulmak, hanımlarımızın bir görevidir.

(1134) 1108 numaralı dipnota bakınız.

Tüzükteki(1135) "Kürd kadınlığının çağdaş anlayışla yükseltilip geliştirilmesini sağlamak" isteği, gelişimin amacına doğru tutulmuş bir kurtuluş meşalesidir. "Jîn"deki o yazımdan şu satırların da alıntı olarak burada yazılmasına müsaade buyurulsun:

"İşte Kürd kadınının doğal durumu, günümüzün gereklerine bu ölçüde uygundur. Eksik olan bir şey varsa, ulusal alışkanlıklardan doğup, yazılı olmayan ulusal gelenekler içinde gelişen karakter belirleyici bu terbiyenin, aydınlatıcı kurallarla ve çağdaş öğretim kuralları ile de olgunlaştırılıp taçlandırılamamış olmasıdır. Bu eğitim kurallarını, bu öğretim kurallarını uyguladığımız gün, Kürd kadınının erdem derecesini, yetiştirdiği çocukların nasıl imrendirici bir vatan temeli kuracaklarını göreceğiz. Bu geleceğin pek uzak olmadığına inanıyoruz".

Bu inancımızı bir daha pekiştiririz. Uygarlık alanında sesimizi dinletecek bir kürsüye sahip olmak istiyorsak, Avrupa ve Amerika'dan bilim, sanat ve teknikçe her türlü gelişmeyi aynen kabul edip almakla birlikte, ulusal niteliklerimizle bağdaşabilir nitelikte olan iyiliklerini almak, bizde olmayanları da bağdaşabilir duruma getirerek almak zorunluluğundayız.

Hanımlarımızın bu gereği takdir etmelerinden daha parlak bir gelişim kararlılığı olamaz. Hanımlarımız gösterişe ve gösteriye düşkün değil, ancak iyi birer aile hanımı, çocuklarımıza ve kardeşlerimize yurtseverlik, görev ve fedakârlık duygularını aşılayan tam birer ana oldukları gün, "Kürd kadınlığının çağdaş anlayışla yükseltilip geliştirilmesi" amacına ulaşmışlar demektir.

Benim için biraz belirsiz görünen "aile yaşamında köklü sosyal reformlar gerçekleştirmek" kaydı, eğer anlayabildiğim anlamda ise, Kürdlük çoğunluğunun, bu tüzük etrafında toplanan hanımların ve bugün ulusun geleceği hakkında projeler hazırlayan gençlerin düzeyine yükselmeleriyle gerçekleştirilebilir. Kürdistan'da çağdaş gereklere doğru yavaş yavaş meydana gelecek olan eğilim, bu reformlara duyulacak gereksinimi meydana getirecektir. Yani bu, bir "zaman ve yaşamda devrim" sorunudur.

"Jîn"den alıntı yaptığım satırlarda, Kürdlükte bir kadınlık sorunu doğması olasılığının bulunmadığını söylüyorum. Saygıdeğer bir incelemecimiz diyor ki:

"Kürdlük için yalnız bir kültür ve öğrenim vardır. Kürdlüğün gelişmesi dediğimiz vakit, bu gelişmeye erkekler de, kadınlar da girerler. Zorla, doğal olmayan bir ayrılık çıkarmamalıyız".

Evet, pek doğrudur. Bu görüşün doğruluğu bir kutsal hadisle de kanıtlanabilir:

"Bilimi aramak, her Müslüman erkek ve her Müslüman kadın üzerine farzdır".

Bilimi aramak mutlak olarak söylendiği ve Müslüman erkek ile Müslüman kadının bilimden yararlanması derecesinde ayrım gözetilmediği için, erkeklerle kadınların öğrenim ve glişmelerinde, sadece cinsiyetin zorunlu kıldığı bazı farklar dışında, başka bir ayrım gözetilemez.

(1135) **Kürd Kadınları Tealî Cemiyeti**'nin tüzüğünü kastediyor.

Erkeklerden ayrı bir kadın sorunu ne zaman doğar ve iş ne zaman tehlikeli bir durum alır?

Ne zaman ki erkeklerle kadınların kültür ve eğitim düzeylerinde, nicelik ve nitelik bakımından bir dengesizlik olursa. Ben Türklerde kadın sorununun nedenini bunda buluyorum; erkekler nicelik ve nitelik bakımından ne kadar gelişmiş iseler, kadınlar da her iki yönden o kadar az gelişmişlerdir. İşte ben bu dengesizlikten korkarım.

Kürd öksüz ve dullarına iş bulmak ve onları sefaletten kurtarmak amacı, her şeyden önce, "olanaklı ve gerekli" olan şeylerle uğraşılmanın zorunlu olduğu şu zamanda en büyük ve birinci görevdir. Kadınların yufka ve duyarlı yürekleri, İstanbul'dan başlayarak Anadolu'nun en karanlık köşelerinde besinden, giysiden, hatta diyebilirim ki yaşamdan yoksun olarak sürünen erkek, kadın, kız ve kardeşlerimizin acılarını, kuşkusuz ki bizlerden daha çok acılıkla duyarlar. Bu nedenledir ki, geleceği kazanmak için bugünkü durumun kurtarılması gereğini tümüyle takdir ederler.

Günün varlığımıza ve yokluğumuza ilişkin bu en önemli sorunu hakkında nispeten az satırlar ayırmam, sorunun daha az üzerinde düşünülmeye değer olmasından değildir. İnşallah daha çok söz söylenmeden ve çok zaman geçmeden, bu şefkatli ve şifa taşıyan ellerle, bu yaramızın sarıldığını görürüz. O vakit hanımlarımız yetkinliklerini kanıtlamış olurlar ve böylece ulusumuzdan kazanacakları beğeninin pek çok fazlasını, hareketlerimizi kollayan yabancılardan ulusumuz için kazanmış olurlar; kendi yüreklerinin de en çok bu heyecanla çarptığına eminim.

Onlardan her birinin, ulusal özlemlerimiz için birer iyiliksever ve başarılı ana olmasını candan ve yürekten dilerim.

*

Ümitlerimize güç katan öteki hayırlı eser, yeniden faaliyete başladığını şükran ve kıvançla gördüğümüz **"Kürd Talebe Hêvî Cemiyeti"**dir. **"Hêvî'**, Büyük Savaşın(1136) faaliyetlerinde yolaçtığı dört buçuk-beş yıllık bir aradan sonra işe başlıyor.

Üç yıllık çalışmalarıyle Kürdlük dünyasında büyük ümitler ve güçlü güvenler uyandıran **"Hêvî"**, felâket saçan ve felâket toplayan bir hükümetin(1137) icad ettiği bir savaşta, dünya çapında değeri olan üyeler yitirdi. Dört buçuk yıl önce, ülkenin bütün genç bilekleri ile genç kafaları ateşe sürüklenmek için Harbokulu Meydanında toplanılırken, **"Hêvî"**yi İstanbul'da yaşatan yüzlerce beyin de o maydanda, gafil ve hırslı bir militarizmin ağır zincirlerine boyun eğdiler. **"Hêvî"**, iki gencin kucağında Allah'a emanet kaldı. Bir gün oldu ki **"Hêvî"**, yarının ışıklı bir ümidi olarak ancak gönüllerde yaşadı.

(1136) "Büyük Savaş" adı, Osmanlıcada "Genel Savaş" anlamına gelen "Harb-i Umumî" adının karşılığı olarak kullanılmıştır.

(1137) 1110 numaralı dipnota bakınız.

Evet, "Hêvî", Kürdlük için bir "ümit" idi. Yedi yıl önce tüm ağırbaşlılar, büyük adamlar hep birer köşede uyuklarken, herkes korkak ve çekingen, hekes her şeye "doğru" derken, "Hêvî" gençleri, "ümit"lerini, bugün dillerde yüksek yüksek söylenen ve ufak bir gayretle gerçek olacak olan olayları birbirlerinin kulağına üç yıl sürekli olarak fısıldadılar, dertleştiler.

"Hêvî" bir irade idi. Her yere felâket saçan ve her yerden felâket toplayan bir hükümet, O'nu da kendine bir araç durumuna getirmekten ya da hiç değilse sus payını vererek kendine minnettar kılabilmekten ümitsiz olunca, "Hêvî"dekileri bir bahane ile polis dairelerine sürükledi; seslerini tutukevlerinde boğdu. Suriye'de Araplar asılırken, İstanbul'da da "Hêvî"ciler kimbilir hangi akıbetlere uğratılmak için aranıyorlardı. Ne var ki savaş, İstanbul'da da ihtimal ki sehpalar kurmak ya da Anadolu'ya doğru sürgünler, bodrumlar hazırlamak zahmetine gereksinme bırakmadı.

Bugün Hêvî" bayrağını yeniden çekenler arasında eski ağabeylerinden hemen hemen kimse yok gibidir. Demek ki "Hêvî"nin savaştan önce yarattığı kararlılık ruhu, süreklilik ruhu, değil ortadan kalkmış olmak, tersine güç ve yaygınlık kazanmıştır. "Hêvî"nin diriliş töreninde takdirlerini açıklayan saygıdeğer bir düşünürümüzün de pek doğru olarak dediği gibi, "gençlerimiz Doğu ruhundan, Doğu anlayışından tümüyle kurtulmuş olduklarını ve o ruhtan, o anlayştan yüksek olduklarını gösterdiler. Onlar, Doğulular gibi kurulmuş bir eseri yıkmadılar; var olan bir temelin üzerinde bir bina yükselterek süreklilik, direnç ve irade özelliklerini gösterdiler".

Onların her gün, her dakika birbirlerine ve görevlerine sönmez bir sevgi ve fedakârlık ateşiyle bağlı olduklarını gördükçe, düşüncemde Kürdistan'ın parlak ve sağlam geleceği yükseliyor.

Dört buçuk-beş yıl(1138)

Bu görevler, "Hêvî"nin bugünkü evlâtlarına kalmış demektir. Yeter ki bu görevlerin büyüklüğü karşısında onlar ne kötümser, ne iyimser ve ne de ümitsiz olsunlar; yalnız gerçekleri görsünler ve bir de şu vazgeçilmez gerekliliği takdir etsinler:

Hayal ve ihtirastan uzak, gerçek ve olanak için çalışmak. . . Hayal ve ihtirasın kazandığı görülmemiştir. Gücünü gerçeklerden ve olanaklardan alan ümitlerdir ki, er-geç doğal olan kutsal doğuşları ile ruhlara dayanıklılık ve yücelme şevki verirler.

Hayal ve ihtirasın yoksunluk içinde kalarak çökmekle sonuçlanacak olan zehirli acılığını da hiç unutmamalı.

Benden o kurtarıcılara armağan olarak saygılar ve yüceltmeler.

26 Mayıs 1919

Memduh Selimbegî

(1138) 1111 numaralı dipnota bakınız.

BİR MEKTUP

Müdür Beyefendi,

Selâmdan sonra, kendimi kısaca tanıtayım:

Bir Kürdüm. Oldukça eski bir tarihe sahip bir Kürd ailesinden gelmeyim. Uzun zamanlardan beri bilimi yaymakla uğraşan bir bilginler zincirinin son halkasını oluşturuyorum. Medrese ve okuldan anlayan bir kimseyim. Arap ve Acem diyarını, Kürd ve Türk ülkelerini, Frenklerin yaşadığı yerleri dolaştım. Halen İstanbul'dayım. Şimdilik, yürümekten ve hareket etmekten yoksun bir durumda bulunuyorum. Bu nedenle, sizi ziyaret etmek onuruna kavuşmaktan bir süre için yoksun kalmak zorundayım.

İstanbul'a gelir gelmez ilk işim, Kürdlerin son olaylara karşı nasıl bir tavır aldıklarını araştırmak oldu. Uluslara ayaklanma sûrunu(1139) üfleyen yüce gönüllü Wilson hazretlerinin Kürdler üzerindeki etkisini pratikte görmek istiyordum. Başkalarına hizmet etmeyi kendi kendisine hizmet etmeye tercih eden ulusumuzun bu düşünce tarzı, O'nu, çoğunlukla kendi çıkarlarına ters düşen ve kendi çıkarlarıyle çelişen amaçların ardından koşmaya sevkeder. Bundan dolayı birleşemez; ayrılır ve dağılır. Uzun yıllar boyunca süregelen gözlemler, bana, alışılagelen bir anlaşmazlık manzarasıyle ya da gelip geçmiş bir eski girişimin anılarının enkazıyle karşı karşıya bulunacağım korkusunu veriyordu.

On yıllık bir seyahat döneminin maddî varlığıma saldırttığı bunaltıcı acılar, durumu bizzat araştırıp incelememe engel oluyordu. Sonunda, lütfedip bu mektubumu sunmaya aracılık eden din ve ulus kardeşimizin iyiliksever kılavuzluğu ve himmetiyle, aradığım bilgilerin bir bölümünü elde etmeyi başardım.

Hilâfet merkezinde(1140) biri siyasal, ötekisi de sosyal olmak üzere iki Kürd derneği varmış.(1141) Yayınlanmış sayılarının hepsini elde ettiğim iki karma dergi de, bu derneklerin yayın organları olsa gerektir.(1142) Ulu Tanrı, varlıklarını bölünme ve nifak darbelerinden korusun ve çalışmalarının, faaliyetlerinin ürünlerinden zavallı ulusumuzu yararlandırsın.

Bu derneklerden ikincisinin hangi amaca yönelik olduğunu "**Jîn**"in içeriğinden öğrenmek mümkün oldu. Siyasal olan derneğe gelince; O'nun programını, derginin şimdiye kadarki Türkçe yayınlarından, dolaylı yollarla olsun öğrenmek mümkün olmadı. Kürdçe bölümlerinin buna ilişkin bilgileri içeriyor olması akla gelirse de, utanarak bilgilerinize sunayım ki, pek eski bir Kürd ailesine mensup olmakla birlikte, ulusal dilimi bilmiyorum. Bu kusur bana ait olduğu kadar ve belki de çok fazlasıyle, dilimizi bilenlere aittir. Kaderin bir cilvesi olarak milliyetten pek uzaklara düşmüş bizim gibi ulus talih-

(1139) 1113 numaralı dipnota bakınız.
(1140) 1114 numaralı dipnota bakınız.
(1141) 1115 numaralı dipnota bakınız.
(1142) 1116 numaralı dipnota bakınız.

sizlerine, özellikle de halen Kürdistan'da yaşayıp da Türkçe konuşan bazı Kürd evlâtlarına, yürekten istedikleri dil öğreniminin olanak ve araçlarını hazırlamayan ilgililer, tarihin kendileri için hazırladığı haklı kınamanın derecesini düşünsünler.

İşte bu yoksunluklardır ki beni, ulustaşlarımla Türkçe konuşmak zorunda bırakıyor.

Müdür Bey,

Derginizin yavaş adımlarla gelişmeye doğru gittiğini görmekle birlikte, müsaadenizle burada bir şikâyeti ortaya koyayım:

Derginin içeriğinde çeşitlilik yoktur. Bundan maksadım, çeştlilik diye ipesapa gelmez birtakım kuru lâflarla sütunları doldurma tavsiyesi değildir; ancak, örneğin din, ekonomi. . . gibi konulardan sözedebilecek içerik arasında bu gibi konulara ilişkin yazıların da görünmesini dilediğimi içtenlikli bir biçimde hatırlatmaktır. Özellikle dinsel konulara ilişkin yazılar! İslâm dünyasının bu darmadağınıklık ve bölünmüşlük anında, Müslümanların kulaklarına, bağlı oldukları doğru dinin emirlerini ve yasaklarını bağırabilmek, ne güzel bir sevaplı iş oluştururdu, bilsek!

En çok miktarda ve en güçlü din bilginlerine sahip olduğu kuşku götürmeyen bir İslâm unsurunun,(1143) iki tanecik derginin yazı isteklerini karşılayamayacak kadar kalem yoksunu olduğunu aklım kabul etmiyor. Olabilir ki, bugüne kadar ihmal edildiğini gördüğüm bu sorunda benim anlamadığım nedenler vardır. Daha yetkili zatlar, bir Kürd dergisinin bu ihtiyacını karşılamak için kalemlerini işletmemekle, dinin emirlerini bildirme görevini yerine getirme tehlikesine atılmayı bizim gibi kültür ve bilgi alanında güçsüz olanlara yüklemişler demektir. Bu nedenledir ki dinsel konulara ilişkin bazı yazılar yazmak hevesine yenildim.

Küçük yaşımdan beri gördüğüm tam bir İslâm terbiyesinin gerekleri ve İslâm medreselerinde geçirdiğim birkaç yıllık öğrencilik yaşamının sağlayabileceği bir bilgi düzeyi ve anlatım gücü sınırları içinde bir şeyler yazacağım.

Konularımı, bugünkü yaşamın akıl ve zihinleri yakıp tutuşturan en canlı olayları arasından seçeceğim. Olaylara ne Haçlıların dürbünüyle ve ne de eski bir Doğulu gözüyle bakacağım.(1144) Olayları, yalnız kendi çıplak gözlerimle görmeye çalışacağım.

Bu isteğimin dergi tarafından ne şekilde karşılanacağına ilişkin bir işaret elde etmek, yazıların sunulması için yeterli bir emir olacaktır.

Hepinize özel saygılarımı ve gıyabî sevgilerimi sunarım efendim.

Etyemez, (1145) 15 Mayıs 335(1919)

Isfahanî

(1143) Kürd toplumunu kasdediyor.
(1144) 1118 numaralı dipnota bakınız.
(1145) 1119 numaralı dipnota bakınız.

*

Mektubunu yukarıya aldığımız sayın muhabirimize:

"**Jîn**"in amacı, Kürd kültür ve uygarlığını, bugün galip gelen kültür ve uygarlığın düzeyine yükseltmektir. Bunun için elinden geldiği kadar çalışacaktır. Kürd için en uygun kültür ve uygarlık, O'nun ulusal nitelikleriyle doğal ve sosyal kurallara uygun biçimde bağdaştırılmış Doğu ve Batı kültürü ve uygarlığının karışımıdır. Sanırız ki ikinci bir kurtuluş ve gelişme yolu yoktur. Ve sanırız ki zatınız da bunu demek istiyorsunuz.

O halde, söz verdiğiniz yolda yazılarınızı bekler, bu vesileyle saygılar sunarız.

KÜRDLER İRANLI DEĞİL MİDİR!

—GEÇEN SAYIDAN DEVAM—

"Arya" genel adıyle anılan ırkın ikincil sınıflandırılması ve sınıflara ayrılması içinde iki köken vardır ki, soyun doğuya ve batıya dağılan yüzlerce kabilesine köken görevi görürler. Bunlardan "Arya" adına özellikle sahip çıkan bölüm doğuya, Bahterya'nın dağlık bölgesinin soğuk vadilerine, "Yavan"(1) adını taşıyan parça da batıdaki verimli ovalara yerleşmişlerdi. Bu şekilde göçebe yaşamlarını sürdürürken dağların dar bağrına sığamayacak ölçüde çoğalan ve coğrafi engeller nedeniyle doğuya doğru gelişmeyen "Arya"lar, "Yavan"ları sıkıştırmaya başladılar ve onları yavaş yavaş batıya doğru çekilmeye zorladılar. Artık kader bu ulusa göç sûrunu(1146) çaldırmıştı. "Yavan"lar, doğudaki geniş ovalara ve daha ötelerine yönelerek harekete başladılar. Uzun süren yolculuklarının sonucu, "Avrupa" dediğimiz kıtaya ulaşmaları ve bu kıtanın değişik uluslarını oluşturmaları oldu.

Nüfus artışı nedeniyle "Billûrdağ"ın yüksek yaylalarına kadar çıkmak zorunda kalan "Arya"lar, tıkıldıkları dar alanlardan ve soğuk dağlardan yavaş yavaş inerek, "Yavan"ların boş bıraktığı araziyi doldurdular. Bu baba yurdunda bir süre daha oturduktan sonra, bir söylentiye göre hüküm süren müthiş soğuklar, daha güçlü ve doğruya yakın öteki söylentiye göre de, aralarında başgösteren dinsel bir anlaşmazlık, "Arya"ların da bölünmelerine ve göç etmelerine yolaçtı.

---

(1) Kürdçesi "Ciwan"dır.
(1146) 1113 numaralı dipnota bakınız.

Güneydoğudaki Bedahşan dolaylarında oturan ve bugün "Hindu-Aryen" adıyle anılan boyun bir bölümü "Hindu-gûş' dağlarını aşarak, bir bölümü de bu sıradağları dolaşarak "Hinde"e girdi ve oranın asıl sakinleriyle yüzyıllar süren uzun bir mücadeleden sonra galip gelerek kesin egemenliğini kurdu ve toplumun üst sınıflarını oluşturdu.

"Arya"ların öbür önemli ve büyük bölümü, "İran" adını alır. İranlılar göçe devam ederek, ayrıntıları **"Vandîdad"** adlı dinsel kitabın birinci bölümünde açıkça anlatılan yolu izleyip bugünkü yurtlarına girdiler.(2) **"Vandîdad"**ın bu ayrıntıları anlatan bölümü pek değerlidir ve İranlıların göçü üzerindeki kuşku ve belirsizlik perdesini kaldırarak, İranlıların tarihsel yer değiştirmelerinin önemli bir bölümünü aydınlatır. O kadar ki, bu kitap, göç sırasındaki duraklama aşamalarını ve yine bir aşamadan ötekine geçmeye yolaçan belâları da sırasıyle sayıp açıklar.(3)

(Devamı var)

Kurdîyê Bitlîsî

(2) Maspéro, İranlıların Avrupa'dan Aras ve Kur vadisi yoluyle geldiklerini doğruya daha yakın buluyor.

(3) Bu aşamalar normal yürüyüş konakları değildir, göçmenlerin yerleşmeye karar verdikleri bölgelerdir. Fakat zavallılar, nerede yerleşmeye başlamışlarsa, orada, kötülük Tanrısı olan "Ehremen" bir belâ yaratarak yine göç etmelerine neden olmuştur.

TÊDAYÎYA CİLDÊ ÇARAN

*

DÖRDÜNCÜ CİLDİN İÇİNDEKİLER

JİMARE 16 * SAYI 16 **RÛPEL(SAYFA)(1147)**

WERGERAN*ÇEVİRİLER

(1147) Jimareyên rûpelan ên "Têdayî"yê, li gora jimareyên rûpelan ên zincîrkirî yên li goşeyên rûpelan hatine nivîsîn; ne ku li gora jimareyên li nîvê rûpelan (İçindekiler'in sayfa numaraları, sayfaların ortalarındaki sayfa numaralarına göre değil, sayfaların köşelerindeki zincirleme numaralara göre yazılmıştır).

JİMARE 17 * SAYI 17

WERGERAN*ÇEVİRİLER

JİMARE 18 * SAYI 18

WERGERAN*ÇEVİRİLER

JİMARE 19 * SAYI 19

*

WERGERAN*ÇEVİRİLER

*

JİMARE 20 * SAYI 20

*

WERGERAN*ÇEVİRİLER

آدرس :

باب‌عالی جوارى ابوالسعود جاده‌سنده نجم‌استقبال مطبعه‌سنده (ژين) اداره‌خانه‌سى

توزیع‌محلی

باب عالی جاده‌سنده یکی شرق کتابخانه‌سی

آبونه‌لریمزه

آبونه‌لریمزه کوندردیکمز بر طاقم نسخه‌لرك واصل اولمدیغی شکایتی اوته‌دن بری مرجعنك نظر دقتنه وضع ایدلدیکی حالده الآن توالی‌ایدیيور؛ بو شکایتی تکرار عرض ایتمکله برابر آبونه‌لریمزه واصل اولمامش نسخه‌لر وار ایسه نومرولرینی‌همان اداره‌یه بیلدیرملرینی رجا ایلرز .

امراض جلدیه وافرنجیه متخصصی

دوقتور شکری محمدبك

همشهریلرمزدن دوقتور شکری‌محمد بك بازاردن ماعدا هرکون‌صباحدن آقشامه قدر غلطه‌سرایی مکتبی قارشوسنده خرستاکی ونام‌دیکرله سیدپاشا خانندهکی معاینه خانه‌سنده خسته‌لری قبول وآلات مکمل‌اصوللرله‌تداوی‌ایدر.

تلفون بك اوغلی : ۱۸۱۲

کوز حکیمی

دوقتور حامد شاکر

مومی‌الیه هرنوع کوزخسته‌لقلرینی تداوی ولازم‌کلن‌عملیاتلرینی موفقیتله اجرا ایله نومرولی فنی کوزلکلر دخی تعیین ایدر . هرکون امین اوکنده ترامواى موقفنده حسین‌حسنی اجزاخانه‌سنده بولنور .

سبیل‌الرشاد جریدۀ اسلامیه‌سنك ۴۱۵ نجی نسخه‌سی قیمتدار مقاله‌لرله انتشار ایتدی .

رفیق مساعیمز (کوردستان) مجموعه‌سنك ۸ نجی نسخه‌سی‌ده انتشار ایتمشدر، بر چوق کزیده مقاله‌لری حاوی اولان مذکور مجموعه‌یی قارئین کرامه توصیه ایلرز .

کوردجه حرفلری

حروف صوتیه

آ	فتحهٔ ثقیله	آگر	آتش	معناسنه
ه	فتحهٔ خفیفه	رەز	بوستان	«
و	ضمهٔ ثقیله	بور	کچید	«
ۋ	ضمهٔ مبسوط	دۋر	اوزاق	«
ۆ	« « مقبوضه	کۆر	درین	«
ی	کسرهٔ ثقیله	بی‌ر	قویو	«
یٔ	کسرهٔ متوسطه	بیٔر	کورەك	«
یٓ	« خفیفه	بیٓر	کوتوردی	«

حروف صامته [*]

ا ب [۱] پ ت ث ج چ چ̇ ح خ د ذ ر ز

ژ س ش ص ض ط ظ ع غ ف ق ك ڭ ك̈

گ ل م ن و ه ی

[*] اشارتلی حرفلر صرف کردجه‌یه مخصوص اولوب دیکر لسانلرده بولنمز بر نبیسنه صداسی اینك مناسنه کان «حیڤل» کلمه‌سنك تلفظنده ایکنجیسنك یارچه مناسنه کلن «کەز» کلمه‌سنك تلفظنده آکلاشیلیر بو مخرج کوردجه‌ده پك چوق مستعملدر.

[۱] (ب، ڤ) حرفلری آره‌سنده ایری بر مخرج اولوب مذکور مخرج ایچون آیری بر حرف اختیار ایدلمکده‌در.

قه‌بوزت دانه بوشى برسمبلت ، به شان نادانه‌يى وك بلى كنار.
له پشى ريحه كى برسمبليت ، نمريسن سركله و مبند وهوسار
له قبه‌ى مصطفى رو ورنكيرى ، به‌داخى كبه‌وه نمرى كنهكار
كه‌مردى ، روحى نلپاكت به‌مجبورسنى ، له‌انسانى دحينه شكلى سكسار .
ورن ياران شوى ميماده لمغو ، له‌بى دربى فرهن يار واغيار .
شوالى زردوسور ، وك خرمن كل له‌سرملفورى زر ، روكن به‌خروار
شوالى خامه‌كو ، زريفتو خارا له‌سربلك دابنين وك مالى تجار
نديم ونوكرو آغاو افندى له‌دورى دانيحن وك خط پركار
له‌نظمى بزم جم ، ساقى بكيرى ــ شراب ولى يدا مطرب له‌مزمار
بنيزو شربت ونقل ومزه‌وى ا ده‌فوطينو رچنكو بربطوتار .
دبى ام بزمه هربم لفطه پروا هتادو حصه رابوورى له‌شوكار
كه‌دينا بوبروى قيماس زنكى صره‌ى بش كردنى شلواره امجار

ــ ملويه‌نى ــ

سترانا كردان

طاقا خوشى‌يى لسرمه دركت فرضه ژمرا تفاق وهمت
طاقا خوشى‌يى لسرمه دركت
بختى مژى وى قه‌بت وكى كل نامنه وصا وكى دلى كل
طاقا خوشى‌يى لسرمة دكت
مير وزن وكج حمى نطانن هولنه غريب وبى مكانك
طاقا خوشى‌يى لسرمه دركت
مى دولت ظالم وقاس هار تالان كرنه سربر ودبار
طاقا خوشى‌يى لسرمه دركت
يلس ژدلى خوه هردر ينن تاجا ظفرى امى بينن
طاقا خوشى‌يى لسرمه دركت
روحانيا انبيان هقاله بى غيرتى باش نهو وباله
طاقا خوشى‌يى لسرمه دركت

سليمان بوهتى

نجم استقبال مطبعه‌سى مدير مسئول : حمزه

کاکەیی

(آیین مزدك وبابك) شیخ رضا

هتانە هرو کو بیستومە بزمی   لە سالکا شوباراتی دیندار
دەبسن حلقەیی وك عقد پروین   لە جیگا بیکی خالی لیس دیار
بەچوکدا دیفوتەی من زکە کاردو   نسبی کوسە ؛ بابای عمر عیار
دەخوینی مرسیەی (مالوس) ملعون   یکانەی کن رش وکاحولی شاخدار
وەکو باران بەکلکی پیرە سگدا   ریشیدا دەچوری اشك خونبار
لە پاش اکمال رسم ماتم وشین   ورن دسی بی دەکا، وەك کلب هوشار
معاذالله دەلی یاایها القوم :   درویە حشر ونشر وجنت ونار.
غرض لم جرتو پرتو تاکو فیکه   اطاعەی اشقیایە ودفعی اشرار
حلولی مذهبکه بی کریو قورت   تناسخ ریکەییکه راست وهموار
لە کوی مگرن قصەی آخون سنی   بەآشو بن ملای سرلنکه دسکار .
بحمدالله تا کاك احمدی شیخ   زهاوی مر دوکوری کم بوچاومار
اکر بیوشیخ علیش دفع البلایی   ایتر دنیادە بتیە عینی گلزار .
بتنی یانە مینی چی لەدس دی   بەتنهای شیخ رضا کەی هرزە گفتار
اکر مشته ومشار یش بی زبانی   علاج دەکری بەمشتی پرلەدینار
بەدیناری علاج کن یابە سمتی   بلورینی کریکی سادە رخسار
عزیزان مذهبی یاران جمجم :   لەسرلله رنکه اول ، ترك آزار
دوم اکرام ضعفەوشرط ثالث ـ   لە هردو عمدە ترکتمان اسرار !
امانە جملە بشمن اصل مقصد   چوارە بیت بلیم : ای پیر هشیار،
شکستەی جوزو تولی شوز وکلبەی ـ   رازی بوزو کلەی خوکی مردار
اکر بمری لەسرام دینە روحت   دچینە قالبی شوخیکی نازار
ضعیف بی خوانخواستە اعتقادت   بە آینوبە ادکانوبە اطور
نەکی ترسی بە خیری خلفە باپیر   نەدی کانی بە عشقی باوە یادکار
شیاکەی کاوە حول نەکریت لە ریشت   بخینە ژیرکلینی دایە ریزبار

یاواش قسم دوغری چکلمکه جبور ایتدیلر. بر قدر بوماله ایلك صیر مهاجرتی چلندیرمشدی. (پرن) لرغربده‌کی واسع دوائره ودها اوته‌لرینه متوجهاً حرکته باشلادیلر. اوزون سورن سیاحتلرینك نتیجه‌سی (آوروپا) دیدیکمز قطعه‌یه وصول واونك ملل مختلفه‌سنی تشکیل ایتمك اولدی.

تکثر نفوس سببیله (بللورطاغ) ك یوکسك یایلالرینه قدر چیقمغه مجبور اولان (آریا) لر، طیقلمقلری دار ساحه‌لردن، صوئوق داغلردن تدریجاً اینه‌رك (یاوان) لرك بوش براقدیغی اراضی‌ی دولدیردیلر. برمدت دها بوممالکده یدرده اوطوردقدن صوکرا، برروایته نظراً حکمفرما اولان مدهش صوئوقلر، دها قوتلی وصحته یقین دیکر روایته کوره‌ده آرالرنده ظهور ایدن دینی براختلاف، (آریا)لرده وسیلهٔ افتراق ومهاجرتی اولدی.

جنوب شرقیده‌کی بدخشان حوالیسنده اوطوران وبوکون (هندو - آریه‌ن) اسمیله یاد اولنان عائله، قسماً (هندو - کوش) طاغلرینی آشه‌رق، قسماًده سلسله‌یی دولاشه‌رق (هند) ه داخل اولدی. اورانك سکنهٔ اصلیه‌سیله عصرلر سورن برمجادلهٔ مدیده‌دن صکره احراز غلبه‌یله حاکمیت قطعیه‌سنی تأسیس واهالینك صنوف علیه‌سنی تشکیل ایتدی.

(آریا)لرك دیکر مهم وبیوك پارچه‌سی (ایران) اسمنی آلیر. (ایران)یلر مهاجرته دوامنه تفصیلاتی (واندیداد) آدلی دینی کتابك برنجی فصلنده صراحةً مذکور طریقی تعقیب ایله بوکونکی وطنلرینه داخل اولدیلر [٢]. (واندیداد)ك بو تفصیلاتی پك قیمتدار اولوب مهاجرت ایرانیه اوزرنده‌کی پردهٔ شکوك وابهامی رفع ایدر، (ایران)ی تاریخ انتقالنك مهم برقسمنی تنویر ایلر. اودرجه‌ده‌که بو کتاب اثنای هجرتده‌کی توقف مرحله‌لرینی وتکرار برمرحله‌دن دیکرینه انتقالی انتاج ایدن بلایایی‌ده صره‌سیله تعداد وبیان ایدر [٣] مابعدی وار

کوردی بتلیسی

(٢) ماسپه‌رو، ایرانیلرك آوروپادن آراس وذور وادیسی طریقیله کلدکلرینی دها صحته قریب بولیور.

(٣) بومراحل علی‌العاده بورویش قوناقلری دکلدر. مهاجرلرك تمکنه قرار ویردکلری مناطقدر. فقط زوالنیلر نره‌ده یرلشمکه باشلامشلرسه اوراده خالق شرارلان (آهریمان) بربلیه ایجاد وتکرار مهاجرتی تولید ایلمشدر.

گورنگیله باقابه‌جق و بیلکز کندی چیلاق گوزلریله کورمکه چالیشه‌جغم .
بوخوصوصده مجموعه‌جه صورت تلقیسنه دائر بر اشارتله ناثلیت مقاله‌لرك تقدیمنه کافی بر امردر . جهکزه احترامات مخصوصه و محبت غیابیه‌می تقدیم ایدرم افندم .

اغستوس ۱۰ مایس ۳۳۵

اصفهانی

مکتوبی بالاده درج ایتدیگمز محترم قاریمزه :
(ژین) ك غایه‌سی کورد عرفان ومدنیتی ، بوکون غالب کلن عرفان ومدنیت سویه‌سنه اصعاد ایتمکدر ، بونك ایچون اَلدن کله‌جك قدر چالیشاجقدر . کوردایچون اُك موافق عرفان ومدنیت اونك سجایای ملیه‌سیله ـ قوانین طبیعیه واجتماعیه‌یه موافق صورتده ـ تألیف ایدلمش شرق وغرب عرفان ومدنیتنك ممزوجه‌سیدر . ظن ایده‌رزکه ایکنجی بر چارهٔ خلاص ونعالی یوقدر وظن ایده‌رزکه ذاتکزده بونی دیه‌ك ایستیورسکز . اوحالده وعد ایتدیککز یولده مقاله‌لرکزه انتظار ایله بالوسیله تقدیم و حرمت ایلرز .

کوردلر (ایرانی) دکلیدر؟..

— بچن نسخه‌دن مابعد —

(آریا) نام عمومیسیله یاد ایدیلان عرقلك تقسیمات تالیه‌سی میاننده بلی باشلی ایکی اصل واردرکه نسللك شرق وغربه طاغیلان یوزلرجه قبیله‌سنه منشأ وظیفه‌سنی کورر . بونلردن (آریا) اسمنه تخصیصاً تملك ایدن قسم شرقده ، باختریانك طاغلق مناطقنك صونوق وادیلرنده و(یاوان)[1] اسمی طاشیان پارچه‌ده غربده‌کی منبت ومحصولدار اووه‌لرده یرلشمش ایدیلر . بوصورتله حیات بداوتلرینی یاشامقده دوام ایدرکن طاغلرك سینهٔ تنکنه سیغمیه‌جق درجه‌ده تکثر ایدن وموانع ارضیه سببیله شرقه دوغری انکشاف ایده‌مه‌ین (آریا) لر ، (یاوان) لری تضییقه ، اونلری یراش

(۱) کوردجه‌سی (جوان) در .

حالاً کوردستانده یاشایان برقسم (ترك زبان) اولاد اکراده صمیم جاندن آرزو ایندکلری تعلم لسانك وسائط تحصیل و تفهیمنی اعداد ایتمه‌ین علاقه‌داران، تاریخك کندیلرینه حاضرلادیغی طعن محقك درجه‌سنی دوشونسونلر. ایشته بومحرومیتلردرکه بنی ملتداشلرمله تورکجه آکلاشمق اضطرارنده براقیور.

مدیر بك ، مجموعه‌کزك یاواش آدیملرله تکامله دوغری کیندیکنی کورمکله برابر مساعده‌کزله بوراده برشکایت درمیان ایده‌یم. مجموعه‌نك مندرجاتنده تنوع یوقدر. بوندن مقصدم تنوع دیه بی سروبن برطاقم قوالیاتله املای ستونی توصیه‌دکلدر، انجاق مثلا : دیندن ، اقتصادیاتدن..الخ بحث ایده‌بیله‌جك مندرجات میاننده بوکبی مباحثه متعلق یازیلرك ده کوروملسنی آرزو ایتدیکمی خالصانه اخطاردر. بالخصوص دینی یازیلر..... عالم اسلامك بوآن تفتت و انشقاقنده آقوام مسلمینه تابع اولدقلری دین حنیفك اوامر و نواهیسنی یاغره‌بیلمك‌نه‌کوزل برفعل ثواب تشکیل ایدردی بیلسه‌ك .... اك جوق مقدارده و اك مقتدر علمای دینه مالکیتی آزاده اشتباه برعنصر اسلامك، ایکی‌دانه‌جك مجموعه‌نك مطالب تحریریه‌سنی تطمین ایده‌میه‌جك قادر محروم قلم اولدیغنی محاکمه‌م قبول ایتمه‌یور. اوله‌بیلیرکه بوکونه قادار اهمال ایدلدیکنی کوردیکم بو مسئله‌ده بنم آکلامدیغم سبیلر وار. دها صلاحیتدار ذوات برکورد مجموعه‌سنك بو احتیاجنی تلافی‌یه خامه‌ران همت اولمامق صورتیله وظیفهٔ بلاغی ایفا مخاطره‌سنه آتیله‌یی بزم کبی عجزهٔ مرفانه تحمیل ایتمشلر دیمکدر. بوسببله‌درکه مباحث دینیه‌یه دائر بعض مقاله‌لر یازمق هوسنه مغلوب اولدم.

کوجوك یاشمدن بری کوردیکم تام برتربیهٔ اسلامیه‌نك ایجاباتی ومدارس اسلامیه‌ده کچیردیکم براوچ سنه‌لك حیات تحصیلك تأمین ایده‌بیله‌جکی برسویهٔ عرفان و قدرت افهام داخلنده برشیلر یازاجغم .

موضوعمی بوکونکی حیاتك خاطرسوز و الاجانلی واقعه‌لری آراسندن انتخاب ایده‌جکم ، اونلره نه اهل صلیب دوربینی ، نه‌ده اسکی برشرقلی

استانبوله کلیرکن ایلك ایشیم کوردلرك حادثات یه قارشی نه وضعیت آلدیغنی تحقیق اولدی. ملتلره صو رقیام اوقه‌یین عالی جناب ویلسون حضرتلرینك کوردلر اوزرنده‌کی تأثیرینی فعلاً کورمك ایستەیوردم. باشقه‌لرینه خدمت اتمکی نفسلرینه خادم اولمایه ترجیح ایله‌ین ملتمزك بو حالت فکریه‌سی اونی الکزیتله کندی منفعتنه مخالف، متضاد امللرك آرقه‌سنده قوشمغه سوق ایدر. بوندن طولایی برلشه‌من، آیریلیر و طاغیلیر. اوزون سنه‌لرك توالی مشاهداتی بکا بر معتاد بر منظرهٔ اختلاف ویاکاوب نجمش بر تشبث متقدمك انقاض خاطراتی مواجهه‌سنده بولوناجغم قورقوسی ویریوردی. اون سنه‌لك بر دورهٔ سیر و سیاحتك موجودیت مادیه‌مه صالدیردیغی اضطرابات مزعجه بالذات تحقیق و تدقیقه مانع اولیوردی. نهایت بو مکتوبمی تقدیمه توسط بیوران دین و ملت قارداشمزك لطف دلالت و همتیله آرادیغم معلوماتی قسماً تدارکه موفق اولدم.

دارالخلافه‌ده بری سیاسی، اوته‌کی اجتماعی ایکی کورد جمعیتی موجود بولونیورمش، نسخ منتشره‌لرینی تماماً تدارك ایتدیکم ایکی مختلط مجموعه‌ده بونلرك واسطهٔ نشریه‌سی اولمق کرکدر. الله ذوالجلال موجودیتلرینی صدمات شقاق و نفاقدن مصون و ثمرات فعالیت و مساعیلرندن زوالی ملتمزی مستفید بیورسون.

بونلردن ایکنجیسنك هانکی هدفه توجه ایتدیکنی (ژین) منبر جاتندن اوکرنمك قابل اولدی. سیاسیسنه کلنجه: اونك پروغرامنی مجموعه‌نك شمدی‌یه قدرکی نشریات ترکیه‌سندن — استدلال طریقیله اولسون — اوکرنمك ممکن اولمدی مر کوردجه قسملرینك بوکا دائر معلوماتی محتوی اولمسی وارد خاطر سه‌ده — مع الحجاب عرض ایده‌یم — بن اسکی بر کورد عائله‌سنه منسوب اولمقله برابر لسان ملیمی بیلمه‌یورم. بو قصور بکا عائد اولدیغی قدار و بلکه چوق فضله‌سیله لسانمزی بیلنلره راجعدر. بزم کبی حسیب القدرمز کز ملیتمزدن الك اوزاقلره دوشمش بدبختان ملت و بالخصوص

سوغمز بر حرارت حب و فداکاری ایله مربوط اولدقلرینی کوردوکجه مفتکرممده کوردستانك پارلاق ومتین آتیسی یوکسه‌لیور .

، هورت بچوق ، بش سنه

بو وظیفه‌لر (مرزی) نك بوکونکی أولادلرینه قالمش دیمکدر . یترکه :
بو وظیفه‌لرك عظمتی قارشوسنده اونلر نه بدبین ، نه نیکبین ، نه مأیوس اولسونلر ؛ یالکز حقیقتی کورسونلر وبرده شو لازمه‌یی تقدیر ایتسینلر : خیال واحتراصدن أوزاق ، حقیقت وامکان ایچون چالیشمق... خیال واحتراصك قازاندیغی کورولمه‌مشدر . قوتی حقیقت وامکاندن آلان امیدلردرکه ایرکیج طبیعی اولان طلوع صمدانیسیله روحلره متانت وشوق اعتلا ویریر .
خیال واحتراصك ، سقوط حرمانله نتیجه‌له‌جك اولان زهرناك آجیلغیده هیچ اونوتمامالی . بندن اوخلاصکارلره تحفهٔ احترام وتبجیل...

٢٦ مارس ٩١٩ ممدوح سلیم بکی

بر مکتوب

مدیر بك افندی ،

بعد السلام کندمی قیصه‌جه تقدیم ایده‌یم ، برکوردم . اولدقجه اسکی بر تاریخه مالك بر کورد عائله‌سنه منسوبم . اوزون زمانلردن بری نشر علمله اشتغال ایدن برسلسلهٔ علمیه‌نك صوك حلقه‌سنی تشکیل ایدییورم . مدرسه ومکتبه آشنایم . عرب و عجم دیارنی ، بلاد آکراد واتراکی ، بر آز ده اقلیم افرنجی طولاشدم ، حالاً استانبولده‌یم . شمدیلك محروم مشی و حرکت برحالده بولونیورم . بوسببله شرف زیارتکزه مظهریتدن بر مدت ایچون محروم قالمق اضطرارنده‌یم .

میدانده طوپلانیلیرکن (هیوّی) یی استانبولده یاشاتان یوزلرجه تماغلرده اومیدانده غافل ومحترص بر ملیارزملك آغیر زنجیرلرینه بویون أکدیلر . (هیوّی) ، ایکی کنجلك قوجاغنده اللهه أمانت قالدی . برکون اولدیکه (هیوّی) یارینك ضیادار برامیدی اولاراق آنجاق قلبلرده بایداراولدی . نهوت ، (هیوّی) کوردلك ایچون بر (امید) ایدی . یهدی سنه أول بوتون آغیرباشلیلر ، بویوك آداملر، هپ برهر کوشهده اویوقلارکن ، هرکس قورقاق، محترز ، هرکس هرشیئهحق دیرکن ، هیوّی کنجلری (امید) لری، بوکوندیلرده یوکسك یوکسك سویلهنن، اوقلق برغیرت ایله حقیقت اولاجاق اولان وقایعی بربرلرینك قولاقلرینه اوچ سنه متمادیاً فیصلدادیلر ، دردلشدیلر .

(هیوّی) برعزم ایدی. هربرهفلاکت صاچان وهربردن فلاکت طوپلایان برحکومت اونیده کندیسنه برآلت یاپتق ویا هیچ اولمازسه حقسکوتی ویرهرك کندینه متدار قیلابیلمکدن نومید اولونجه (هیوّی)ده کیلری بربهانه ایله پولیس دائرهلرینه سوروکلهدی، سسلرینی حبسخانهلرده بوغدی. سوریهده عربلر آصیلیرکن، استانبولده کیمبیلیر هانکی ماقتللره اوغراتلق ایچون هیوّیجیلرده آرانیوردی . لکن حرب ، استانبولدهده احتمالکه دارآغاجلری یاپتق ، ویا آناطولویه طوغرو منفالر ، بودرومل حاضرلامق زحمتنه حاجت براقیوردی .

بوکون (هیوّیبایراغی) نی بکیدن چکنلر آراسنده اسکی بویوك قاردهشلرندن هلان کیمسه یوق کبیدر . دیلمکه ، (هیوّی) نك سوبدن أول یایدیغی روح عزم ، روحدوام زوال دکل ، قوت و وسعت بولمشدر . (هیوّی) نك احیا مراسمنده بیان تقدیرات ایدن محترم بر متفکرمزك بك دوغرو دیدیکی کبی « کنجلرمز ، شرق روحندن ، شرق ذهنیتندن کلیاً آزاده ویوکسك اولدوقلرینی کوستریلر. اوتلر شرقلیلر کبی خورولتی براثری بیقمادیلر . موجود برتمل اوزرنده بربنا یوکسلتمرك ثواب، ثبات و عزم خاصهلرینی کوستردیلر». اوتلرك هرکون، هردقیقه بربرلرینه وظیفهلرینه

كميةً وكيفيةً نه‌قدر متكامل ايسه‌لر قادينلر هرايكى جهتدنده اوقدرآز متكامله‌درلر . ايشته بن بوموازنه‌سزلكدن قورقارم .

كورد ايتام و ارامله ايش بولمق و سفالتدن قورتارمق مقصدى ، هر شيدن أول (ممكن و ألزم) اولان شيلرله اوغراشيلمق ضرورى اولان شوزمانده، الك بويوك و برنجى وظيفه‌در . اونلرك رقيق و حساس قلبلرى ، استانبولدن اعتباراً اناطولينك الك قاراكلق كوشه‌لرنده ، غدادن، لباسدن ؛ و - ديه‌بيله‌جكم‌كه - حياتدن محروم اولاراق سوروكله‌نن اركك، قادين ، قيز و قارده‌شلرمزك آلامنى ، شبهه‌سز بزلردن داها زياده آجيلقله حس ايده‌رلر وبو سبيله‌دركه آنى‌بى قازانمق ايچون حالك قورتارلماسى لزومنى كاليله تقدير أيلرلر. كونلك‌وارلغمزه ويوقلغمزه تعلق‌ايدن بوأنهمهم مسئله‌سى حقنده نسبةً آزسطر تخصيص ايتمه‌م مسئله‌نك داها آز شايان‌نظر اولماسندن دكلدر. انشاالله داهاچوق سوز سويلنمه‌دن وچوق زمان‌كچمه‌دن شوشفقتكار وشفاآورأللرله بويارامزك صارلديغنى كوروروز. اووقت‌خانملرمزكاللريني اثبات ايتمك اعتباريله ملتمزدن قازانه‌جقلرى‌شايانك‌يك‌چوق فضله‌سنى، حركاتمزى ترصد ايدن أغياردن ملتمزه قازانديرمش اولورلركه كندى قلبلرينكده الكزياده بوهيجانى ايله چاربديغنه أمينم . اونلردن هربرينك آمال مليه‌مز ايچون برر واحدهٔ خيرات و موفقيات اولماسنه ازدل وجان تمناخوانم .

•

• •

اميدلرمزه قوت ويره‌ن ديكر اثر مبرور ، يكيدن فعاليته باشلاديغنى شكران وافتخارله كوردوكمز (كورد طلبه هيڤى جمعيتى)در . (هيڤى) حرب عمومينك احداث ايتديكى دورت‌بچق ، بش‌سنه‌لك فاصله فعاليتدن صوكرا ايشه باشلايور .

اوچ‌سنه‌لك مساعيسيله كوردلك عالمنده بويوك اميدلرو قوى اعتمادلر اويانديران (هيڤى) فلاكت صاحبان وفلاكت طوبلايان بر حكومتك ايجاد ايتديكى بر حربده جهانظيمت عضولر غائب ايتدى . دورت‌بچق سنه أول بو مملكتك بوتون كنچ چيلك وكنج قافالرى آتشه سوروكلنك ايچون مكتب حربيه

خانملرمز آلایشه، نمایشه مفتون دکل، آنجاق أبی برعائله خانمی، أولادلرمزه، قارده‌شلرمزه وطن، وظیفه، فداکارلق حسلری آشیلایان تام برر آنا اوله‌جقلری کون « کورد قادینلرینك عصری ذهنیتله تعالی و إنکشافی » أملنه ایرمشلر دیمکدر.

بنم ایچون بر آز مبهم کورونن « عائله حیاتنده اساسی، اجتماعی اصلاحاتی استحصال ایله‌مك » قیدینی ـ اکر آکلایابیلدیکم معناده ایسه ـ کوردلك اکثریتك، بو نظامنامه اطرافنده طوپلانان خانملر و بوکون آتی ملت حقنده پروژه‌لر حاضرلایان کنجلر سویه‌سنه یوکسلمه‌لریله قابل حصولدر؛ کوردستانده ایجابات عصریه‌یه دوغرو بی‌دربی حاصل اولاجق تمایل، بو اصلاحاته احتیاج مس ایتدیره‌جکدر؛ یعنی بو، بر « زمان و حیاتده انقلاب » مسئله‌سیدر.

(ژین) دن اقتباس ایتدیکم سطرلرده، کوردلکده برقادینلق مسئله‌سنك حادث اولماسی احتمالی اولمادیغنی ـ ویلیوردم. بر مدقق محترمز دیورکه: « کوردلك ایچون یالکز بر عرفان و بر تحصیل واردر. کوردلکك تعالیسی دیدیکمز وقت بونك ایچنده أرکك و قادین داخلدر. زورله، غیرطبیعی بر آیرلق چیقارمامالی‌یز »، ثبوت، یك دوغرودر، بو فکر بر حدیث شریفله‌ده استشهاد ایدیله‌بیلیر:

طلب العلم فريضة على كل مسلم ومسلمة

علم طلبی مطلق اوله‌رق ذکر ایدلدیکی و مسلم ایله مسلمه‌نك اوندن استفاضه‌سی درجه‌سنده فرق کوزه‌تیلمه‌دیکی ایچون أرککرله قادینلرك تحصیل و تعالیسنده‌ده ـ آنجاق جنسیتك ضروری قیلدیغی بعض فرقلر مستثنا اولمق اوزره ـ باشقا بر فرق کوزه‌تیله‌مز. أرککلردن آیری بر قادین مسئله‌سی نه‌وقت تحدث ایده‌ر؟ وایش نه‌وقت تهلکه‌لشیر؟ نه وقتکه أرککرله قادینلرك سویهٔ عرفان و تربیه‌لرنده ـ کمیة و کیفیة ـ بر موازنه‌سزلك اولورسه.. تورکلرده‌کی قادین مسئله‌سنك سببنی بونده بولیورم. أرککلر

یكانیكان هر فردندن اعظمی كاری تأمین ایدن ملتلر نه مغلوب اولمقدن نه دوشكون قالمقدن قورقسونلر . حادثات روز مره بر كونش ضیاسی لزومیله كوزلرمزه صوقیلیور ، وقاطلرمزه صوقمق ایستیوركه : قادینلری ده اركككلریله برابر ، جدال اجتماعی یه كیرمه ین ، مساعی حیاتیه یه اشتراك ایتمه ین ملتلر بو خطر آلود ساحهٔ مدنیتده كوتوروم كبیدرلر . بو جهان حربنده كورمه دكمی ؟ اك مدنی واك مجهز ملتلر ، قادینلرینی ده عین نسبتده مجادله یه اشتراك ایتدیردیلر ؛ یوقسه نامسبوق بر محشر جدال اولان بو حربده بویله وبوقدر چارپیشمق ممكنمی ایدی ؟ اك بسیط مثال اوله رق خسته باقیجی خانملرله یرلرینه اركككلر قونولدیغنی فرض ایتسه ك ، دشمنله چارپیشاجق قاچ كشی قالابیله جك ومدافعهٔ وطن نه نسبتده ممكن اولابیله جكدی ؟ بو نوع امثله ایسته نیلدیكی قدر تكثیر اولنه بیلیر . بن خانملرمزك ، ملتك و عرف اجتماعینك روحندن دوغان بو حقوقه اساساً مالكیتلرینی ، آتیمز ایچون پك امیدبخش بر سرورله تلقی ایدرم . آنجاق بو حقوقدن ساحهٔ مدنیتده استفاده یه قویولمق ، خانملرمزك بر وظیفه سیدر .

... نظامنامه ده كی « كورد قادینلغنك عصری ذهنیت تعالی و انكشافنی تأمین ایتمك » آرزوسی غایهٔ تكامله دوغرو طوتولمش بر مشعل رهادر . (ژین) ده كی او مقاله مدن شو سطرلرك ده اقتباسنه مساعده بیوریلسون :

« ایشته كورد قادینك وضعیت طبیعیه سی مقتضای حاله بو مرتبه اویغوندر . ایكیك اولان برشی وارسه ، ملی اعتیادلردن دوغان وملی عنعنات غیر مكتوبه ایچنده تمایلان بو سجیه دار تربیه لری ، معمورانه دستورلرله ، عصری قواعد تعلیمیه ده تكمل وتنوع ایتدیرمه مه سیدر . بو دساتیر تربیه یی ، بو قواعد تعلیمی تطبیق ایتدیكمز كون كورد قادیننك درجهٔ فضیلتنی ، یتشدیردیكی اولادك ناصل غبطه بخشا بر (وطن تملی) نوراتلرینی كوره جكمز ، مؤمنزكه بو آتی پك اوزاق دكلدر » .

بو اجابتمزی بر داها تأیید ایدرز . میدان مدنیتده سسمزی دیكله نه جك بر كرسیمیز . ملك اولمامنی ایستیورسه ق اوروپا و آمه ریقادن علم ، صنعت ، فنجه هر دولو ترقیاتی عیناً اقتباس ایتمكله برابر سجایای ملیه مزله قابل توفیق اولان اصللرینی آلمیرزده اولمایانلری ده توفیق ایده رك آلمق ضرورتنده یز . خانملرمزك بو لزومی تقدیر ایتمه لرندن داها پارلاق بر عنعنه تكامل اولاماز ،

وظیفه‌لری حقوق دینیه‌ی اسیر که مکده دکل، زمانه احتیاجاتیله توجیهاً واصلاحاً استعماله انکل اولمقده‌در »

مسلمانلغك مضبوط ابتدائیه‌سنی محافظه ایچین بورولمه کتله‌لرینه باقاراق اورالرده قادین موقعنك بوکون بزده تلقینی ولطیفی ایچلك ایسته‌نیلن شکللردن کلیاً آیری اولدیغنی کوره‌کدن وبعض معاصرلرك مسلمان قادینلغی ماضیده بیله کورولمه‌مش وحالاً غیر ممکن بر ظلمته دوغرو سورکلمك ایسته‌دکلرینه قناعت کتیردکدن صوکرا او فکری درمیان ایتمشدم . بوکون مرکز خلافتده هرفرد، بالخاصه علماده، قادین قیافتیله مشغولدر. بومسئله، کندی افکار شخصیه‌لرینه کوره حل ایدیلنجه بوتون مسائلك حل ایدیلمش اولاجاغنی ظن ایتمك خطاسنده بولونیورلر. تسترك شکل ومعناسی نه اولدیغنی آکلامق ایسته‌ینلر کوردستانمزه، حتی بر آزده توركك آناطولیسنه قدر احتیار زحمت بویورسونلر . بو آنه‌قدر قادینك اکثاسیله اوغراشیلاجغنه اوکا بر تربیهٔ صحیحه ایله صلابت تربیه‌ویه ویرلسه‌یدی مسئله چوقدن حل ومقصد تحصیل اولونمشدی .

ینه او مقاله‌مده « اینته بز ، بوقدر دیندار اولان بر هیئت اجتماعیه‌نك وضعیت نسوانیه‌سی عصرمزك احتیاجاتنه بك موافق بولیورز. بورحیده، عصرلرجه ایسته‌ین، باشده منورلری اولدیغی حالده بوغایه‌یه دوغرو یورویمن کورمك ایچون اوقدر مساعدوزکه یکیلیکدن بعض ملتلرده ومثلا تورکلرکده اولدیغی کبی آیریجه بیلتی بر قادین مسئله‌سی حادث اولمق امکانی یوقدر .

کورد قادینی سربستدر . تسترك شعار اسلامیه خارجنده‌کی رو‌سز تیوشندن آزاده‌در. ارککلرکده داخل بولوندوغی حیات اجتماعیه‌ده، برموقع احترامی حائز اولارق کارپیشندر . بر آزداها یوقاری طبقه‌ده باقارسانك بر سلطنت نسوانیه‌ده کورورز »

مسئله ، بوشکل وماهیتده اولونجه خانملرمزك وظیفه‌لری قولایلاشمش وملتمزك اونلردن استفاده‌سی آرتمش اولور. هرکیجن کون نظرده تاولسون، ملته اولسون برفضله احتیاج تحصیل ایدمر. فضله احتیاج فضله سعی ایجاب ایتدیریر. فضله سعی فضله بازویه محتاجدر. ایشته مدنیت بونلردن دوغار . اك مدنی ملتلرك احتیاجلری اك چوقدر، آنجاق مدنیتك برخاصة عارضه‌سی حس ایدیلن احتیاجاتی تطمین ایده‌بیلمکده‌در .

ایکی اثر مبرور

کورد قادینلری تعالی جمعیتی
کورد طلبه هیوی جمعیتی

عصرلرك، ییتش اکثریتمزه سویدیکی رنگارنگ حادثاتدن ملتمزده حصهٔ استفاده‌سنی آلمغه باشلادی. بو استفاده‌نك پك چوق کچ قالمش اولدیغنی اعتراف ایتمك حقشناسلق و دره شناسلق اولور؛ لکن آنی ایچون بزه ضیادار امیدلر بخش ایده‌جك بشارتلر آز اولسایدی، حال ایچون سوز سویله‌مك جرأتی‌ده کندیمزده بولامازدق. امیدلرمه قوت ویره‌ن آثار، صوڭ زمانلرده، مختلف کورد طبقه‌لرنده، اڭ بیوك ابتهاجلرله کوره‌بیلدیکم، فعالیت ثمره‌لریدرکه بونلرده رشد ملیمزی اثبات ایده‌ن بر وسیله اوله‌رق قبول ایتمکده پك دوغرو اولور.

«کورد قادینلغنك، عصری ذهنیتله تعالی و انکشافنی تأمین ایتمك؛ عائله حیاتنده اساسی، اجتماعی اصلاحاتی استحصال ایله‌مك، تهجیر و تقتیل مناسبتیله سفیل بر حاله کلن کورد ایتام و اراملنه ایش بولمق و نقدی معاونته مظهر ایتمك صورتیله سفالتدن قورتارمق» مقصدلری اطرافنده «کورد قادینلری تعالی جمعیتی» نامی آلتنده بر محفل کشاد ایدن استانبولده‌کی خانملرمزه، کوردلکه شرف اولاجق بر تأسیس مبارکلرندن دولایی، نه‌قدر مدیون شکران اولساق یریدر.

عصرلرك بار نسیانی آلتندن قورتولوب یوکسه‌لمش ملتلرك حیاتنده قادینلرك رولنی پك مؤثر کوروبیورز. اونلرك اوزیوان روحلره، قراکلق قاتلره زرق ایتدیکی نور حرکت و هیجانی هیچ بر واسطه تأمین ایده‌من. «بر ملتك نسوانی، درجهٔ ترقیسنك میزانیدر» سوزی ساحهٔ مدنیتده علمدار اولمق ایسته‌ین هیئتلرك ناظم مساعیسیدر. (١٤) نومرولو (ژین) ده‌کی «کورد خانمی» مقاله‌سنده شو سطرلری یازییوردم:

« شورایی عثمانیده مسلمانلرده قادینك حائز اولدیغی موقع و حقوق بوکون کندیسنه لایق کوردولن موقعدن پك یوکسك و حقوقدن پك وسیعدر. علما و عقلای دینك

فریادلری ، قورو طوپراقلر اوزرنده چپلاق سریلەرك دم وابسین حیاتی بکلەین صاحبسز خستەلرك اینلری ایشیدیلیور ، شورادە ویران بر مسجدك خراب اشیکندە اوزانمش بیاض صاریقلی بر اختیار جبەسی آلتندە طوکان بر جفت مینی مینینی قوجاقلایارق عدمە یوللانمشدی .

کوی آقشامك قیامتلی قوپاران فرطنەلرندن قورتولمش بیکلرجە معصومك تازە، کفنسز، چپلاق نعشلریلە مقبرسز بر مزارستانی آکدیریوردی !

ای قانلی کیجەلرك اسحار تسلیتکارنی بایقوش قهقهەلریلە بکلەین اولوم یولجیلرم ! او کونکی مسافرت حرمانکزه اوسفیل حجرەلرك وهم آلود دیوارلرندن بشقە ماتم ایدەن یوقدی . اوت ؛ اوسفیل ، اومظلم حجرەلرك هوای محصورندە جیرینن لیال قسوتك ابدیت قادار اوزایان ساعات واویلندن آتیلرە تودیع پیام ایدەجك بر صدای وجدان یوکسلمەدی . اوقانلی حجرەلرك ویران سقفلری آلتندە اوکوزلرك صوك شهقهٔ انینی جیرینیرکن یوقسول ئولوملریکزه آغلایان برقلب یولونمادی !

زواللی ملت ! شرقی ، غربی ، جنوبی ـ تاریخك قید ایتمدیکی بر نائرهٔ خون وقتال ایچندە ـ قاصوب قاووران بوحربك الا چوق نصیبەدار خسران انسانلری سز اولدیکز . هیهات ! ! انسانیتی تورپرتن سرکذشت شکایتکزی ، تاریخی اوتاندیران شکایت سرکذشتکزی یاد ایدەن یوق !

سزکە یاقین قومشوکزك ابدی کین وظلمنە ، قانە صوصایان بر دشمنك دیو آسا هجوملرینە ، قهرمانلقلریکزه، فداکارلقلریکزه مقابل، سنەلردن بری قارداش کبی باش باشە ویردیککز

یوقا انسانیت ـ اکر وارسە ـ اوتانسون ! . آغلاسون !

کمال فوزی

ساماندن آیریلان خاندانلر ، بیکلرجه نازلی کهیلاندن آیریلان اختیار قهرمانلره آغلایورلردی .

آه ! ٦ عجبا اوغرادقلری بوأولوملو ، ایصسز دیارك صباح اغفالی کونشلرینه قارشیلایاجق قاچ یتیم واردی . . . ! ! !

غملی بر قیش آقشامی ، داغلردن سوزولەرك ایڭیلیور ؛ کویك هجران وماتم آغلایان هواسنی کولکەلیوردی. آدیم آدیم یاقلاشان کیجەنڭ سکونت منودیدە آرا صره اوزاقلردن کلن کسیك ، بوغوق سسلر ، وصوکره بوکیمسەسز، ایصسز کویك امدادسز محیطنی چینلاتان یتیم فریادلری اخلال ایدییوردی .

قاردن ، فرطنەدن قورتولابیلنلر بوکروان قوغاز دیارك قاراكلق دهلیزلرنده دولاشیورلردی . زواللی کوی ! حقیقةً مسافرلرنی اعزاز ایدەبیلەجك بر حالده ایدی ! :

برز کوستەبك یوواسنی آ کدیران نەولر قورقونج هیولالرە آشیان ایدی؛ صولغون، أولوم یوزلی حجرەلرك چوروك سقفلری ایصسز ویرانەلکلرك روح لرزانیله مهیای سقوط ایدی ؛ اورومجك آغلریله پردەلنمش دار وکوچوك پنجرەلرندن آقشام کونشلرینك نکاه احتضاری سوزولەرك بودیرلر مقابرینك چاتلاق ، صیواسز دیوارلرنده اوزاق اعصار بدویتك شئون خاطرآتی ارتسام ایتمش ظن اولونوردی ! اوزاق ، یاقین بوتون محیط خاسرنده بیکلرجه خانمان ماتمدارك هجران مغمومنی یاد ایتدیرەن قورقونج جنایتلرك نهفته خیالاتی پویان اولیوردی .

اوزون ویانیق بر نیاز ایلە بکلەنیلن صباحك صولوق فجرلرنده فیرطنەلر کیزلەنیرکن کوی یورغون مسافرلرنی ایصسز ماتملریله تشییع ایدییوردی... !

کیدەن کیتمش ، قالان قالمشدی : تا اوزاقده بر کاروان پریشان بی تاب آدیملریلە ییقیلەرق ، قالقارق ، سوروئەرك ایلرلیور؛ وینه دوشن دوشیور، قالان قالیور ، کیدەن کیدییوردی ؛ بریده ، کویك طاوانسز ، ییقیق اوجاقلرنده هنوز دیللری آچیلمامیش بشیك چوجقلرینك آغلامقدن قوصیلمش

بشنجی سنه — ٤ حزیران ١٣٣٥ — عدد ٢٠

ژین
حیات ١٣

سنه‌لکی ٣٢٠ غروشدر، آلتی آیلغی ١٣٠ غروشدر

سالانه ٢٢٠ غروشه، نیف سال ١٣٠ غ.

مسلکمزه موافق مقالات مع الممنونیه درج اولونور.

درج اولونمیان مقاله‌لر اعاده ایدلمز

دینی، ادبی، اجتماعی و اقتصادی بحث ایدر تورکجه - کوردجه مجموعه‌در

ایمسز کوی

برکوندی ؛ بولوطلو ، سیاه برکون : دورمایلره الم ، الملیلره ورم بخش ایدن کوندی . افقلرینك مهد سوداسنده هجران اویویان اودیار حسنك اولاد پریشانی دردنجی مهاجرت مرحله‌سنده کوردم : طوسه‌لر هنوز حیاته کوز آچایان قونداقلرینی دیری دیری قارلره کومشلردی ؛ اختیار ننه‌لر عریان یلیملرینی قارلی یوللرده براقشلردی ؛ کنج طوللر ، لشانلی قیزلر ، کیمسه‌سز یاوروللر ، بوآچ و یوقسول کونده برر مأوای تسلیت آرایور ، بش کون دوام ایدن قارلی بریولك اویقوسز ساعتلرینی مرحمتسز برکیجه‌نك سکون هائلنده ، دیندیرملك امیدیله آواره ، سرکردان دولاشیورلردی . آه حله او کیمسه‌سز یاوروللر ، حیاتی برپارچه دها سوروکله‌یه‌بیله‌جك برلقمه ایچون یتمز ، توکنمز هینچقریقلرله آغلایورلردی .

اویله ایدی ؛ الك خسته برفغان ، بلکه برتسلی هجران کتیریردی . آغلامایه البته حقلری واردی : کنار مست وخولیاسنده بیاض الهه‌لر بیقانان ماوی کرللردن آیرلمشلردی ؛ یشیل کولکه‌لرنده نازلی جیلانلر اویویان زمرد اورمانلردن ایرلمشلردی ؛ داللرنده کللر بیتن ، بلبلر اوتن باغلردن ؛ قوینده سوداکار پریلر رقص ایدن باغچه‌لردن آیرلمشلردی ؛ وایشته اونك ایچون ایدی‌که : اوزون بر سیلابهٔ خسرانله جانانلدن آیریلان جانلر ،

قارئلرمزه :

قارئلرمزدن بعض ذواتك (ژين) كلمه‌سنك مدلولنى بولمقده مشكلاته دوشديكنى آڭلايورز . بر طاقلرى بو تسميه‌ده كوردجه قادين معناسنه كلن (ژن) مفهومنى كوريورلر . حالبوكه عنوانك آلتنده‌كى (حيات) كلمه‌سى دوغريدن دوغري‌يه (ژين) ك تام مقابليدر . كوردجه (ژين = Gin) ياشامق ، حيات ديمكدر . املاسنده (ژ) و (ن) آراسنده بر (ى) يعنى ممدود بر كسره واردر . فارسى (زن) مقابلى اولان (ژن) (ى) سز يازيلر ، كسر ايله اوقنور .

شكل حروفڭ اوفاق بر التباسله نه عجيب معناسزلقلر توليد ايده‌بيلديكنى ارائه ايدن بو مثال حقيقةً تجيعدر . نه‌يابالم ، آرى برلسان ، سامى الفبا كسوه‌سيله انجاق بو قادار مفيد اوله‌بيلير . فاعتبروا . . !

— ژين —

(مم وزين) ك طبعى ختام بولدى

ملا احمد خانى حضرتلرينڭ « كورد تعميم معارف و نشريات جمعيتى » طرفندن اوته‌دنبرى طبع ايتديرلمكده بولنان (مم وزين) نامنده‌كى كتابى شيمدى‌يه قدر اعلان ايتديكمز وجهله ساحهٔ انتشاره چيقدى . (مم وزين) جمعيتڭ نشر ايده‌جكى كتابلرڭ برنجى كتابيدر . استانبولده كاغد فياتنڭ و ترتيب مصارفنڭ پك يوكسك اولماسنه رغماً (مم وزين) موجود كاغدلرڭ اڭ أيسنه و پك نفيس بر صورتده طبع ايتديرلمشدر . جمعيت هيچ بر منفعت ماديه كوزه‌تميه‌رك يالڭز كورد ادبيات و عرفانه خدمت ايتمك ايسته‌ديكندن بو قدر مصارف عظيمه ايله ميدانه كلن بو كتابه اداره خانه‌دن آلنمق شرطيله ٥٠ و طشره‌يه تعهدلى اوله‌رق پوسته ايله كوندرلمك اوزره ٦٠ غروش فيات قونولمشدر . كتابڭ عدد طبعى پك آز اولديغندن اڭ أول كوردستانده‌كى قارئلرڭ آرزولرينى اسعاف ايتمكى ايستيورز . آرزو ايدنلرڭ اداره خانه‌يه مراجعت ايتملرى و طشره‌ده كيلرڭ ده كتاب بدلنى پوسته ايله نقداً كوندرمه‌لرى لازمدر .

طبعا مم وزين تمام بو

مم وزينا ملا أحمد خانى دصورتكى نفيس دا هاتيه طبع كرن هركس آرزويا خوندن وكرنيا وى بكت ژ ايرو باشى داداره خانا مه‌دا (٥٠) ژ بو خارج ژ استانبول دكل مصارفا پوستى (٦٠) غروشه

برنجی سنه | ٤ حزیران ١٣٣٥ | عدد ٢٠

سنه‌لکی ٢٢٠ غروشدر.
آلتی آیلغی ١٣٠ غروشدر

مسلکمزه موافق مقالات
مع الممنونیه درج اولونور.

ژین
حیات

سالك ٢٢٠ قروشه
نیف سال ١٣٠ «

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدلمز

دینی، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه ـ کوردجه مجموعه‌در

مندرجات

تورکجه قسمی

کوردجه قسمی

آدرس :

بابعالی جواری ابوالسعود جاده‌سنده نجم‌استقبال مطبعه‌سنده (ژین) اداره‌خانه‌سی

توزیع محلی

بابعالی جاده‌سنده یکی شرق کتابخانه‌سی .

آبونه‌لریمزه

آبونه‌لریمزه کوندردیکمز بر طاقم نسخه‌لرك واصل اولمدیغی شکایتی اوته‌دن بری مرجعنك نظر دقتنه وضع ایدلدیکی حالده الآن توالی ایدیيور؛ بو شکایتی تکرار عرض ایتمکله برابر آبونه‌لریمزه واصل اولمامش نسخه‌لر وار ایسه نومرولرینی همان اداره‌یه بیلدیرملرینی رجا ایلرز .

کوز حکیمی

دوقتور حامد شاکر

مومی‌الیه هرنوع کوزخسته‌لقلرینی تداوی ولازمکلن عملیاتلرینی موفقیتله اجرا ایله نومرولی فنی کوزلکلر دخی تعیین ایدر . هرکون امین اوکنده ترامواي موقفنده حسین‌حسنی اجزاخانه‌سنده بولنور .

سبیل‌الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنك ۴۱۳ نجی نسخه‌سی قیمتدار مقاله‌لرله انتشار ایتدی .

رفیق مساعیمز (کوردستان) مجموعه‌سنك ۸ نجی نسخه‌سنده انتشار ایتمشدر. بر چوق کزیده مقاله‌لری حاوی اولان مذکور [illegible] کرامه توصیه ایلرز .

كوردجه حرفلري

حروف صوتيه

آ	فتحهٔ ثقيله	آگور	آتش	معناسنه
ه	فتحهٔ خفيفه	رمز	بوستان	«
و	ضمهٔ ثقيله	بور	كچيد	«
ۆ	ضمهٔ مبسوط	دۆر	اوزاق	«
ۇ	« « مقبوضه	كۇر	درين	«
ى	كسرهٔ ثقيله	بى‌ر	قويو	«
ێ	كسرهٔ متوسطه	بێر	كوره‌ك	«
ێ	« خفيفه	بێر	كوتوردى	«

حروف صامته [*]

ا ب [۱] پ ت ث ج چ ح خ د ذ ر ز

ژ س ش ص ڝ ط ظ ع غ ڤ ف ق ك گ ڬ

گ ل م ن و هـ ى

---

[*] اشارتلي حرفلر حروف كورديه‌يه مخصوص اولوب ديگر لسانلرده بولنماز برنجيسنك صداسي ايله مناسبتكان ، حيۋل ، گه‌سنك تلفظنده ايكنجيسنك پارچه معناسنه گلن ، گوره گه‌سنه تلفظنده اكلاشيلير بو مخرج كوردجه‌ده پك چوق مستعملدر .

[۱] (ب ، پ) حرفلري آره‌سنده ايركي بر مخرج اولوب مذكور مخرج ايچون آيريجه بر حرف احداث ايدلكمدي .

لوما ژبلبل

بلبل چی‌یه نالیاوه هردم
یان هون ژی وکی‌مه بی‌ولاتن ؟!
حاشا . . نه‌وکی مه هون سفیلن
(هیلونه) وه هیه خدان کلاتن
هون عاشق صور گلان حه بینن
دل خازمه مملکت ، کلاتن
معشوق وه کان ؛ مه گلستان .
کازی وه دکر ؛ مه دل دپاتن
عشقامه نه ولکاوه دیتا گل
یان طالب ژین ، یان مماتن .
هوله کر بکرین اکر بکالن
هون عاشق زار بی ثباتن
هاوین ، بهار دکن فغانی
زوستان لوه‌تیت بی خباتن
لورا : نه‌وه کل دما نه معشوق
وختی وه‌کو برف وصیر دهاتن
دل خازمه هرهنه کوکوندن ،
بازیر ، رەزن همی ولاتن
یزدان بوه‌کی هافراندی ئەو جی
کوتی (هبه ! . .) مظهر صفاتن
پولا وه‌کو سر کزب دسوزیت
آ کر ژ ئەوینیا ولاتن
ئەو ناوه مرن به برف صرمان
عشقا خوه دا ام خدان ثباتن

۱۵ ـ کلاد ـ ۳۳۵

ژمالاهکاریان ع . رحمی

نجم استقبال مطبعه‌سی مدیر مسئول : حمزه

ژبازاریارا

بازارینو ! فینو صورنو !
هون مزینین ، هون ماقولین
ژبووی‌یه خوه تەڤ نادین
ژخوه شرمه خوه رحت کرین
ملت چیه ، چی طبایه ؟
وان جه‌یلا ! کوه‌وان‌مدین
ام اشرافین ، ام اعیانین
هون‌نومجبرین، جویله‌کین
بجتین مه‌شربکین
پیره‌که بازین‌زرکین
حل ومرجان‌لی‌کردن کین
لیڤنا کرم کله‌ك خوشین
مه‌ته‌دیکن ، مه‌رحمت یکن
قاه‌تی ، جی‌ژمه‌یه . .
مه‌بی هیلین‌لی کف خوه
لی‌حال خوه، لی‌ذوق‌خوه
جاوادیبه برابه! !
براولات خرابه! !
شوشاعرق لی یشمه به
پیرك وکه‌چ‌لی رقصه به
پاشلامه تژه‌زربه
براء شه‌وقاءلی سرمه‌به
جاوادیبه ‌ومسه بیه
ادنیا خرابیه

تورکجەسی : شهرلیلره

شهرلیلر ، قرمزی فسلیلر
سز بیوکسکز، کبارسکز
بونك ایجوندر قلدامیورمکز
ذاتاً کندیکی یورمق هیدر
ملت نه در ، نه شیدر
بو ملوسلره قولاق آصمایلم
بز اشرافز، بز اعیانز
سز مجبرسکز چویلك (عوام) سکز
چالیشك ، بزی طویورك
قادینلرمزه آلتون بیله‌زلك یاپلك
کردنلرینه حلیات ومرجان قویلك
صیجاق یتاقلر غایت خوشدر
بزی قلداتمایك، یورمایك
دشمن کلیورمش بزه نه
بزی کندی کیفمزه براقك
کندی حالمزه کندی ذوقمزه
نصل اولورسه اویله اولسون
وطن‌ده خراب اولسون
راقی شیشه‌سی اوکمزده اولسون
قادین وقیز رقصان بولنسون
جیلرمز آلتون طولی اولسون
قوی ـ باشمزده اولسون
نصل اولورسه اویله اولسون
دنیاده خراب اولسون

زاخولی

حضرت احمد خانی غایت متأثر بؤیه حیثیه‌ی هانیه غلیانی ژفرطا حیتی ژقلبی شوطی بجهفی کربان بقی طارزی کریه هوار

ازمامه دحکمتا خدی دا
کرمانج د دولتا دنی دا
ایا بچه وجه مانه محروم
بالجمله ژبوچه بونه محکوم

تماشا کردستان وکردان کریه شجاعت وغیرت حمیتا دکردا تدا هیی دملتکی دی‌دا نه‌دیه دست بناه کردان کریه

هرمیرکی وان ببذل حاتم　　هرمیرکی وان برزم رستم
بفکر عرب وحتاوه کرجان　　کرمانجی‌یه بو شبه برجان

سبب فلاکتا کردستانی شجاعتا وان یامفرطانه سخاوتا نابجا ددته نیشان دان ودیبت

لوبیکفه همیشه بی تفاقن　　دائم بتمرد وشقاقن

ژبروی قاسی کو لسان کردی لسان رسمی نه‌بویه رواج نه‌کرتیه آخ وکیر ژدل هانیه

کردی هبویا مه ژی حدانك　　عالی کرمك لطیفه دانك

.
. .

من‌دی علما کلام موزون　　عالی بکرا لبان کردون

.
. .

چه‌بکم کو کوی کساده بازار　　نین ژقماشرا خریدار

حقیقة بازارا خورت مه‌ژی ولك بارارا ، احمد خانی کساده چه‌قدر اظهر را حیتی دکن مودجویتا خوه تلف دکن ژ زحربا ماهوبت‌رش خلاص نابن ژکولا ولات ژور سلامت نامینن یارب تووان محفوظ بدیر وموفق بکه

سـا ٣ مایس - ٣٣٥

حمزه

جی‌دکن یك‌ژوان اثار کفن (مه‌وزين) . کو سرتاج ابناجا کردان احمد خانی د (١٠١٥) دانفیسیه ذاتکی متقی، متدین خوئی دهائکی بلند دعلوم دینیه ، حکمیه، ادبیه دا صاحب قدرتکی تامه دملیت پروردا را وك فردوسی بویه د (١٠٦١) دا هاتیه دنیایی

لورا کودما زغیب فلك بو
تأريخ هزار شیست یك بو

تأریخا نفیسینا (مه‌وزين) ی) (١١٠٥) . مرحوم مغفور پشتی نفیسینا ولادتاخوه آخر (مه‌وزين) دا وهه‌دبیژت

ایصال کهشته چل‌وچاران
وی‌پیشرو گناه‌کاران

صدا سف کو تأريخا وفاتاوی معلوم نیه مدفناوی لبایزیدیه زیارتکاها کردانه چند اثر نفیسینه همی کردینه (نوبهار بچوکان) اثرکی قایت نفیسه د (١٠٩٤) دا نفیسنه دبیژت من‌اف اثرنفیسیه

نه‌ژبو صاحب رواجان
بلکی ژبوبچوك کرمانجان

تأريخا حيات وی‌کرچه منتظماً نه‌معلومه اما زانار وی تیته‌زانین کواحمد خانی وك فردوسی ژبو ملتیا خوه خنتیه تمام موجودیتا خوه دوی‌رئی‌دا صرف کریه آثار احمد خانی دکرستانیدا قایت معتبرن هرکسك بأحترام ناف وی‌ذکردکت

فقط درجاتأثیردا نه‌کهایه فردوسی چونکه فردوسی بقلما خوه ایران ڤژاند . احمد خانی نه‌هشت کوکردستان تمام بمرت زموتامؤبدخلاص کر اماتام احیانه‌کر چونکه زمان فردوسی ژبو فکرا وی مساعدبو زمان احمد خانی‌قایت برباد وچتین‌بو دولتا عثمانی‌دکل‌حکومتا ایرانی‌متفقاً کردستان دماینا خوه دا تقسیم کربون دست‌پی وان وسان کری‌دا بون کو نه‌دکارین خوه بهژینن چونکه مادة بهر طرفاندا جاوان عسکر سوق لسروان دکرن‌بأنواع حیله ودسیسان اختلاف وشقاق ایخستبونه ناف کردان

کوردجه‌قسمی

دیباجه – مم وزین

ادبیات . و آثار ادبی .

ژبو هرقوم وملتی ادبیات و آثار ادبی ولاخیم قوینه ژبو سرایت‌قال ملت خونی ادبیات چه‌قدر بکمت سرایی سلطناوی‌بی مادی بهرفت دیسا بومتی تیته تعمیر کرن .

ملت یونان دگل هندکی وبی‌قوتیا خوه چند عصران موجودتیا خوه ونداکر بژولایتی عثمانیسان اما ادبیات و آثار یونانی داوروباه‌دا طرافدار پیدا کرن خونی‌خوه ژدست عثمانیان دربخستن .

ایران مادةً عوبو بو اسیر عربان بشتی‌وی کته بن‌اسارتا ترکان فقط لسان وادبیات‌فارسی‌دیسا ایران اینا وجود دگل‌وی‌قامی‌کوفرس ولا هیولای نافی‌وی هیسه بخوه‌نینه

عرب حشت ، نه‌عصره سلطناخو وندا کریه فقط لسان ، ادبیات واثارعربی بشرق وغوبی‌حاکه بهمه‌حالتی صاحیت خوه بیته وجودی چاوان تینن .

بناه لفی حقیقتی هرقوم وملتی کوارزوبا موجودیت وسلطناخوه یاملی بکن لازمه زاول امرفه اهتمامکی قوی بدنه ادبیات واثار خوه‌یی أدبی .

اف‌حقیقتاهان دیبشیا چارعصراندا حضرت‌احمدخانی‌درك کریه‌وژبوره خبلیه . دبیژت ا من‌لسان کردی اینایه نظام وانتظامی .

داخلق نه‌بیژن کوا کراد
بی‌معرفتن بی‌اصل وبنیاد

خاسمادفی‌عصردا دماللامدنیتی‌دا حجت‌وبراناملتان‌لسان‌وادبیات وانه . ملتی بی‌حجت بی‌برات دعواوی نایته‌سه‌کرن کس‌کهی خوه نادتی مکر معلوم بیتة کوبراناوی ژی‌هاتیه سطاندر ژبوانیاناقی دعوائی ودانیناعمل وخبامليتا خوه هندلا ژخورت‌مه شف. وروژ صرفا هتا خوه‌دکن اثار قدیم لنشر وبی قلام

(هرب ورز ، دوملی ویسط ؟)

هربه باغ ، زازایه قویون ؟

بوضرب مثلده تضاد واردر . نه هرب حقیله بر باغجوان نه زازا جدیله بر چوبان اوله بیلر اینك اهلنه تودیعی متضمندر .

(درد برچیان تم نانه)

آج اولانلرك دردی اکمکدر .

ترکجه مقابلی : « هرکسك بردردی واردر آجك ده آب »

(اکرتی کونی من پنجه از توکنه اشکنجه)

اکر سن پنجه‌مه دوشرسه‌ك سنی اشکنجه‌یه قویارم .

بوسوز انتقام مقصدیله سویله‌نیر .

(ژی کز قوشمه نابی)

سوپورکه اوتندن دیرك اولماز .

(مربی پیس ژی تشت پیس حظ دکه)

فنا آدم فنا شیدن حظ طویار .

(مرانیا بی‌برنی ، جومرد بونابی زواجی نه‌تاوه)

پاره‌سز یکیتلك ، ازدواجسز سخیلك مقبول دکلدر .

بوراده‌کی مقصد اولدقجه درینددر : ایلك دفعه بریسیله دوکوشن بر آدم یارالنوب کسب عافیت ایتدیکدن صوکره اولجه آلدیغی یارانك اضطراباتی درخاطر ایتمکسزین تکرار باشقه‌سیله غوغا ایدرسه اویکیتدر . ثانیاً هنوزتأهل ایتمه‌دن سخاوت دعواسنده بولنان بر آدم اولندکدن صوکره تکرار جومردلکنی محافظه ایدرسه اوسخیدر .

(اوکی مربوجی ژنبو چی‌مربو)

یکیت اولدقدن صوکره ایستر قادین ایستر ارکك اولسون .

(ژن هنی ژینك هنی)

قادین وار قادینجق وار .

(مابعدی‌اور) سیوه‌رکلی : حلمی

ترکجه مقابلی : « انسان اولور اثری قالیر. مرکب اولور سمری قالیر »
(تلیاکی شریعت زیکی زی خون نایی)
شریعتك کسدیکی پارمقدن قان کلز .
(صبه‌تی خیر براتی)
صباح کلیر خیر برابر کلیر .
ترکجه مقابلی « صباح کله خیر کله »
(نان پادشاه ، کوشت وزیر ، وای دینان کزیر مزیر)
اکمك پادشاه ، أت وزیر ؛ دیکرلری مقر بین ، بندکاندر .
بوندن مقصد ؛ حیات ایچون حکومتده اولدیغی کبی اکمك حکمدار، أت وزیری مقامنده‌در. دیکر نوع مأکولات درجهٔ نهایه‌ده قالیر. حکومت اونلرسز اداره اولنه‌مدیغی کبی حیاتده بونلرسز یاشایه‌مز.
(پیشیا رویی نایی کرتن)
کونشك اوکی آلنه‌ماز . یعنی حقیقت ستر اولنه‌ماز .
(دینا ؛ می داران)
دنیا ؛ آغاجلرك کولکه‌سیدر . مقصد دنیا کیمسه‌یه مال اوله‌ماز .
(سلاف لی‌میانه نه‌لی ریانه)
سلام قویونلره‌در صاقالره دکل !
مقصد؛ اعتبارقویون‌صاحبلرینه‌یعنی زنکینلره‌در. صقاللره شخصه‌دکلدر.
(درد دلان ؛ هوری ، کوری ، دوری)
کوکلرك دردی ؛ اوفاقدر ، درینددر ، اوزاقدر .
(خلکرا ماصیان دکری زی خورا کو سیان دکری)
خلقه بالق طوتار . کندینه قایلومبغه طوتار !
(دل غضب ناکی‌بی مرادان)
غضبلی یوره‌ك مرادینه نائل اوله‌ماز .
(حدی تعالی لیکوری چیان برف دباریفی)
جناب حق طاغلره کوره قار یاغدیریر.
یعنی هرکس ایتدیکی قدر بولور .

کوردلرده ضروب امثال

(حیب نجار ! راکف قنا هف جار ! خدی یکه درکه هزار)
ای مرانقوز حیب ! هردفعه‌کی اویو ! الله بردر قپو بیکدر .

حیب نجار نام ذات علی روایة حضرت عیسایه ایمان ایتمش واوزمانده یاشامش مؤمن موحددر . انطاکیه‌ده مرانقوزلقله تچنمشدر . حضرت عیسانک اولاً ایکی صوکره بر دها کوندردیکی حواریونک ارشاداتیله دین عیسایی قبول ایتدیکندن انطاکیه تکفورینک غضبنه‌اوغرامشدر : تکفور بر کون حیبی نزدینه جلب ایده‌رک قرق کونه قدر تکلم ایتمك شرطیله تخته‌دن بر انسان هیکلنك اعمالی امر ایدر . حیب نجار ایسه بالطبع مقابله‌ده بولنه‌میه‌رق خانه‌سنه عودت ایدر . وسع بشرك خارجنده بولنان بوتکلیفك غیر قابل انفاذ اولدیغنی تفکرله او ایجه عظیم بر ملاحظه‌یه طالار . رفیق حیاتك وهملی دوشونجه‌سنی حس ایده‌رك سببنی آکلایان ذوجه‌سی موضوع بحث کلام حکمت آموزی سویله‌مکله حیبی قرق کونه‌قدر مها امکن تسلی‌یه مقتدر اولور. فی‌الحقیقه قرقنجی کونی صباحلین نه‌صورتله تکفورك حضورینه چیقاجغنی تفکر ایدرکن قپونك اورولدیغنی ایشدیر.

بونك اوزرینه دها زیاده تلاش ایدرسه‌ده قاپویی دوکن آدمك تکفورك وفاتی وبرتابوتك اعمالی خبر ویرمسیله حیب نجار بر انشراح قلب حس ایده‌رك سجدهٔ شکرانه قاپانیر . بالاخره شمعون او ایکی رفیقی ایله برابر متعصبلرك هدف تیر غدری اولمشلردر .

ترکجه مقابلی : (بر قاپویی بند ایدرسه بیك قاپو ایلر کشاد)

(نابین کی کر دبین کی کو)

دیمزلر کیم بایدی کیم دیدی دیرلر.

بوضرب‌مثلده‌کی‌معنای حقیقی: انسان بروقعه‌نك‌شاهدی اولدیغی‌تقدیرده صورولمدقجه او وقعه‌یی افشا ایتمه‌ملیدر .

(کادیمری جرم دیمنی، میر دیمزی ناف دیمنی)

اوکوز اولور دریسی قالیر . ارکك اولور اسمی قالیر.

وشرف ، اثر اجداد اوزرنده تکرار ایان فتوحاتك تولید ایتدیکی بویوکه کوچوك حکومتلرك تاریخی قید وعلاوه‌دن عبارت بسیط بر وظیفه‌در . حسب‌الایجاب اوله‌جغه اوزون سورن تمهیداتك بر پارچه دها توضیحنه مدار اولمق اوزره ملتمزك منشأ وتاریخه‌دخولیله تشکیلات ابتدائیه‌سندن برپارچه معلومات اعطاسنی مناسب کوردم .

(ایران) ك ادوار تاریخیه مبدألرنده‌کی احوال وموجودیتی حقنده معلومات قطعیه اعطاسی متعسردر . فقط اهل تاریخك همت عالیه‌سی ، یدشثونك توپراقلر آلتنده کیزلدیکی بر چوق منابعك ، باخصوص ملتلرك افسانه‌لری، لسانلری ، دینلر وسائره کبی اجتماعی مؤسسه‌لرینك تتبعیله علی‌طریق الاستدلال بعض حکملره دست رس اولونمشدرکه بونلر همان عموم طرفندن مظهر قبول اولمشدر. فکر بشرك جولانکاه تدقیقی اولمغه باشلایان متروکات مادیه ومثلا شهرلر ، آبده‌لر انقاضی ، اسکی انسانلرك قوللاندقلری آثار واشیای بقیه‌لری مطالعه‌سندن استحصال ایدیلن معلومات ، اساتیذ علمك بوحکم وقرارلرنده‌کی صحت و اصابتی هرکون بر پارچه دها تأیید ایتمکده‌در . انسال بشریه آره‌سنده الڭ چوق تتبع وتدقیق ایدیلان عرق شبهه یوقدرکه (آری) عرقیدر . علما آره‌سنده بونك حقنده ویریلان تفصیلات تاریخیه‌ده بر مطابقت نسبیه کوزه چارپار . عرقمزك احوال سابقه‌سنی ایضاحده اهل علمك همان همان اتحاد ایتدیکی رأیه نظراً :

چوق اسکی زمانده بری ، باختر قطعه‌سی ، یافث عرقنك مختلف شعبه‌لری طرفندن وطن اتخاذ ایدلمشدی . عینی قطعه‌ده وبر هیئت اجتماعیه حالنده بولونمقله برابر تأثیر اقلیم وسوق احتیاجله بونلر بر طاقم انقسامات تالیه‌یه دوچار اولمش هر پارچه فردی بر حیات امرارینه باشلامش ایدی. مرور زمان اصلاً مشترك لسانلك‌ده موضعی استحاله‌لره دوچار اولماسنی انتاج ایتدی . فقط بوتون قبیله‌لر کندیلرینی (آریا) نامیله یاد ایتمکده مشترك قالدیلر .

(مابعدی وار)

کوردی بتلیسی

بر آز صوكرا : نبذه بحث ايدله‌جك اولان قديم ايرانى عشيرت تشكيلاتيله بوكونكى ملتمزك محافظه ايتديكى اشكال آراسنده موجود مطابقتلر بو ادعامزى تأييد ايدن براهين جمله‌سندندر . ايمدى آكلاشيليوركه كوردلر نه سام عرقى ، نه‌ده توران زمره‌سيله آليش ويريشى اولمايان صاف بر (ايران) ى ملتدر . مسئله‌يى بورايه قدر كتيردكدن صوكره يوقاريده ايراد ايتديكم ، عجبا ملتمزك بر تاريخى يوقميدر . . ؟ سؤالنه عودت ايديورم وجواباً ديورم‌كه :

ملتمزك تاريخى موجود ومدوندر . . . !

آواز بلند ايله ساكا باغيريورم . اى بيك تورلو غرضكار منقولاتك آغر اتهاملرى آلتنده ازيلان ، ايكله‌ين كورد ملتى ! سنك بر تاريخك ، هرملتك فوقنده ، بر اوكله كونشى شعشعه‌سيله پارلايان معظم و محتشم بر تاريخك وار . . . !

خائن واهانتكار دشمانلرك قوصديغى چركاب ضلال و اغفاله آلدانمه ، بر آز كيرى‌يه باق . !

كوره‌جكسك‌كه الك محتشم ماضيارى خاطرلاتان ، الك بويوك شان وشرف طاشيان تاريخ ، سنكدر .

قبهٔ سما آلتنده لذت اسارتى طاتمامش يكانه ملتك مسكين اولادى ! بر پارچه سيلكين ، براز حاله نظر ايت . !

كوره‌جكسك‌كه مالكانهٔ وطنك افق شرقيسندن كلن روزكارلرك مونس ولطيف وزانى ساكا ، بوكون دخى او تاريخ معظمك اوز قارداش النده ـ وفقط هيهات . .! مترديه آديملرله ظلام استقباله دوغرى ـ مرحلهٔ مقدراتى قطع ايتمكده اولديغنى خبر ويريور . . . .

كوردك منشائى وبنابرين تاريخى معلومدر . اوكا باشقا منشأ وتاريخ تحريسى حاصل تحصيل قبيلندن بر سعى بى‌فائده‌در . بزم بو بابده ياپاجغمز شى ايران كتلهٔ معظمه‌سى تاريخنه ، بوكون كورد ناميله ياد اولونان بويوك وايلك مؤسس حكومت شعبه‌سنك مؤخراً ياراتديغى پارلاق صحائف شان

ثبات واراثه ایدرکه کوردجه‌نك صرف ونحوی، لسانك لی (ایران) ی‌در. بوصراحته رغماً بودیلی قونوشان ملتك سامی ویا تورانی بر منشأه مالکیتی ادعا ایده‌بیلمك دوغریسی پك کولونج اولور.

برده احوال اجتماعیه تدقیقاتی کوره‌لم: منشأ تحریاتی اداره ایدن قولاغوز سهاسنك اك ضعیف آیاغی احوال اجتماعیه تدقیقاتی تشکیل ایدر. بوندن استحصال ایده‌جکمز معلوماتی قید احتیاطله تلقی مجبوریتی واردر. چونکه ملتلر خصوصیله شرق قریب اقوامی بری برینه اوقدار کرفت برحاله کلمش، عصرلرجه تمادی وحالا دوام ایدن استیلا ومهاجرتلر اوقدار عظیم تأثیرلر ایقاع ایله‌مشدرکه بومؤثرات عادات وعنعناتی مزج وتوحیدایله جهانی بروضعیته قلب ایله‌مشدر. ذاتاً عادات وعنعنات برپارچه امراض ساریه‌یه تشبیه ایدیله‌بیلیر. او، برطرفدن اوته‌کنه کچمك ایچون اویله عظیم وجسیم تحولاته مرض احتیاج ایتمز. اقوام آراسنده‌کی کوچوك بر تماس واتصال شرقده یاشایان برعادتی غربه وینه جنوبده‌کی براعتیادی شماله کوتوره‌بیلیر.

حقیقت بویله اولمقله برابر احوال اجتماعیه تدقیقاتی بعضاً مهم واکثریا معاون خدمتلر ایفا ایده‌بیلیر. عادات وعنعنات ایچنده اویله ایزلره تصادف ایده‌بیلیرزکه دیکرلرندن تجرید ایده‌ایده بزی هدف مطلوبه ایصال ایدر. برچوق اختلاطلره رغماً یالکز برجماعت ویا قوم طرفندن طانیلوب دیکرلرینك التفات ایتمدیکی عاداتده تصادف ایدیله‌بیلیر. پك کوچ و اوزون سوره‌ن اشتغالات ایله الده ایدیله‌بیلن بو قبیل معلومات دیکر ایکی منبعك ویردیکی نتایجك تقویه وتحکیمنه باعث اولور، قرارلرك قطعیتی تأمین ایدر. هرنه‌قدر کوردلرك احوال اجتماعیه‌سی شرائط علمیه دائره‌سنده تدقیق و ترتیب ایدیله‌مامش ایسه‌ده کورد تشکیلات اجتماعیه‌سیله عادات وعنعناتنك سامی اقوامك کیلرله غیرقابل رد بر صورتده تعارض ایتدیکی هرایکی زمره‌نك حال ابتدائیده یاشایان اقسامنی کزوب کورنلرجه معلومدر. کورد عشیرت تشکیلاتنك بوکونکی خطوط اصلیه وبارزه‌سی اونی سامی، تورانی دکل، فقط محقق صورتده (ایران) ی بر اصله ایصال ایدییور. فی‌الحقیقه

کوردلر (ایرانی) دکلیدر...

— کچن نسخه‌دن مابعد —

دعوالرینی تأیید مقامنده ایراد ایتدکلری الک مهم اعتراض، عرق و اقوام بشریه‌نك یکدیگری اوزرینه اجرا ایتدکلری نامتناهی تأثیرات اختلاطکاریدن لسانلرلاده مصون قالامیه‌رق اساسلی تغیراته دوچار اولدقلریدر. وحتی اولاده قابل تسلیم کورینن بو ادعا اوفاق بر تدقیق اوکنده تبدیل شکل ایدر. فی الحقیقه عوامل تغیردن یعنی قومشو ویا حاکم ملتلر لسانلرینك تأثیراتندن مصون قالمش تك بر دیله تصادف ممکن اولمیور. فقط عینی زمانده بو تغیراتك یالکز لسانك لغت قسمنه منحصر قاله‌رق دیلك بنیهٔ اصلیه‌سنی تشکیل ایدن ترکیبات صرفیه ونحویه‌نك محافظهٔ بکارت ایتدیکنه السنهٔ موجوده شهادت ایدییور. مثلا : تورکجه‌یه عثمانلیجه‌یی طوغورتان او مدهش عرب و عجم مهاجرت لغویه وحتی نحویه‌سی اصول املایی ثلاثی مجرد، رباعی مزیدفیه قاپولرینه قدار سوروکلمکه موفق اولدیغی حالده لسانك صرف و نحوی اوزرینه الك کوچوك بر اثر تغیر قوندیرمغه موفق اوله‌مامشدر. کذلك شیمدیکی فارسی‌یی - بوکونکی شکلیله - دوغوران وفرسلره الك اساسکیر عنعنات و عادتلرینی ترك ایتدیره‌بیله‌جك قدار قوتلی نفوذلر، تأثیرلر یاپان عرب و عربجه مهاجمات وتحکمی کذلك لسانك بنیهٔ اصلیه‌سنه برضرر ویرهمامشدر.

بو حالده لسانلرك تشکیلات صرفیه ونحویه‌سنی اونك منسوب اولدیغی زمره‌نك غیرقابل تغیر برکوکی کبی قبول وبحثه بو نقطه‌دن نظر ایتدیکی تقدیرده تدقیقات لسانیه‌یه عدم اعتماد بیان ایدنلرك نقصان نظری عیاناً ثابت اولور.

بو نظریه کوردجه‌یه تطبیق ایدیلنجه کوریلورکه دیلمزدخی کرك قومشو وکرکسه کلوب کچن وحتی مالکانهٔ اجداده اوزون بویلی مسافرلر ویرن دیللرله زبون تأثیری اولمش، لسان، آلای آلای کلمات اجنبیه‌نك مشهور بوقلمونی اولمق فلاکتی طانمش ایسه‌ده صرف و نحوی الك کوچوك تغیراتدن مصون قالمقله الی عصرلق اجداد بعیده‌نك، باختریانك صوغوق وادیلرندن کوردستانك قارلی طاغلرینه انتقال ایدن یادکار ابدیسنی حفظ و حمایه ایلمشدر. ابتدائی بردرجهٔ تحصیلك اماره ایده‌بیله‌جکی اوفاق برعطف نظر

ایچون شائقانه ومتحسرانه قوشان بدبختلر ، اوراده کندیلرینی قارشیلایان عقور و انصافسز بر آجلق ویوردسزلقدن باشقا بر شی بولهمدیلر . مجهول افقلره ومظلم طالعلره دوغرو قاچارکن نصفی عمو اولان زوالیلر خلق، اوکا قریب برمقدارینی‌ده آنجاق دیوارلرینی کوردیکی و آنجاق اونلریله تعدی ایده‌بیلدیکی طوپراقلرینه ـ آتینك مجهول معده‌لرینه غدالر یتشدیره‌جك طوپراقلره ـ غدا اوله‌رق قاریشدیردی .

بلی، کورد مهاجرلری‌ده اسکی یوردلرینه دونمه‌لیدرلر.. بونی ایسته‌مك ویاپمق بورجمزدر؛ فقط اورایه دونه‌ن کورد اوراده کندینی قیشین قورویه‌جق ئه‌و، یازلیش قارنی دویوراجق غدا بولمالیدر. بو ایکی شرط اولمازسه کورد برپارتی اولو داها ویرمك ایچون دونمش، فضله اوله‌رق بر اشکنجه داها کورمش اولور.

فقط کنجلر، کورد خلاصکارلری، بیلیرسکزیا ، کوردلرده اخلاق ، صحی، اجتماعی أمراض نه‌قدر آزدی. بو (حرب و هجرت) بزی نه‌قدر متوهن، اجتماعاً وصحةً متوهن بردرکه‌یه ایندیردی، دوشونیورمیسکز؟ کوردلرده مسکرات هیچ یوق دینیله‌جك قدر أندردی. نعوذبالله فحشیات بلكه اوزاقدی. فره‌نکی، وه‌رمم کبی خسته‌لقلرك آدینی بیلمزدك . ایشته، بویوك مرقداشلرم، درت سنه بونجه فلاکتلردن صوکرا مملکته دونه‌جك اولان کورد یوردلردن برینی، بعض کره برقاچینی ده مستصحباً کیدیور، یارینکی نسلی، یارینك کوردستانی تهلکه‌ده...

أیی دوشونك !. سزلرك اعصابکز قوی، قلبکز متین، مفکوره‌یه مربوط ، خیالدن اوزاق ، حقیقتله قارشی قارشی‌یه کلکدن اورکمز اولدقلرکزی بیلدیکم ایچون بی‌پروا سویلیورم ؛ بوحربلك ایشته ، بزه قانلی هدیه‌لری بو . . چاره دوشونه‌لم.. بوچاره‌لری دوغوراجق (آنا) عزم، فعالیت وثباتك تربیه ایتدیکی (تشکیلات) دینیلان شیدر ؛ تعبیر دیکرله هر مدنی مانده‌کی (جمعیت تشکیلاتی) در . حرب وصلح کوردستانلرینك هرکیزلی کوشه‌سنه قدر برر مرشد، برر خلاصکار کبی صوقیله‌جق ، قاراکلقلرده حیات نور ، یوقلقلرده نور حیات ایقاد ایده‌جك دماغلی وقلبلی عضولره قوماندا ایده‌ن (جمعیت تشکیلاتی) در . بونك حقنده‌ده ، انشاءالله ، باشقه بر وقت قونوشورز .

۱۱ مایس ممدوح سلیم بکی

ایچون اوزله‌ینلر ، بزلره لائق گوره‌نلر ، بونلردن منفعت خسیسه‌لری نامنه ذوقیاب اولانلر بولونابیلیر . . فقط ، سز ای کوردلرك حامیسی‌یز ، فداکاری‌یز ، دیه‌ن اهالی ، فقط سزلرده خوشمی گوروپورسکز ؟ سزلرده ، بومنظره‌لرله فجاعت حاضره‌سنی ـ مذبوحانه اولسون ـ بر تحرك وتأثر اثری گوستره‌بیلمك ایچون کافی بولمیورمیسکز ؟ اگر بویله ایسه ، چوق کچمز امین اولك ، بر ملتی بوقدر زوالی یاپان ضربهٔ شؤون بزی ، سزی ، هپمزی‌ده حوزهٔ محوینه آلیر واویله سوروکلرکه توزه‌رلرمزه ییغیله‌جق اولان انقاض اعصار نه‌تبرئهٔ نفس ، نه‌تخلیص حیات ایتمه‌مزه امکان براقیر . آنقره‌دن گلن انین اضطرابی هپ برابر اوقودق ، آکلادق‌یا ! . . کورد قیزی دکل ، فقط ارککی راقی ، مسکرات نه‌در ، بیلیرمیدی ؟ ایشته ، یالکز بو ، بوتون بر بطنی قاورایان سلاسل فجایی گوشتمکه قدرتیاب اولدقلری حالده قیدسز دورانلرله یوزلرینه‌اوورولمش‌بر توکورولك دامغاسیدر .

بر عرق بویله اسفل سافلینه ـ کندی جرم وگناهی اولمادن ـ سوروکله‌نیرکن سیرجیلکی نفسلرینه مناسب گوره‌نلر ، اوندن ، زمام مقدراتی اللرینه آلمق حقنی بیلمم نه‌چهره ایله ادعا ایده‌بیلیرلر ؟

گون گچمیورکه آنقره‌دن ، آطنه‌دن ، اطراف ومجاوره‌دن بتلیسلی ، وانلی ، ارضرروملی . . . مهاجرلرك امضالرینی تاشیان سفالتلری ، آجیلری ، جریحه‌لری حکایه ومتعاقباً استمداد ایدن فریاد نامه‌لر برر زخم جهنمی کبی یوره‌کلرمزه یاپیشماسین ! . .

بوگون کورد مهاجری آچم ، عریانم ، یوردسزم ، خسته‌یم دیه فریاد ایدیپور . . اولیای نعمتمزه دوشن بویوك بورج ـ دقیقه کچمه‌دن ـ بودردلره دواساز اولمقدر . کورد مهاجری اسکی یوردینه اعاده ایدیله‌جك . . پك اعلا ! .. لطیف صولرینه ، فردوسی اووالرینه ، زمردین داغلرینه قاووشاجق ، چوق ایی .. لکن اوراده کندینی بارینداراجق برقولبه ، حیاتنه سدرمق اولاجق برسیاه آرپه اولسون بولاجقمیدر ؟

گوزمله گوردم : ممالك مستخلصه‌اسی ویریلن طوپراقلره قاووشمق

انسانیتك ، انصاف وشفقتك انظار و آذاننده آعلامق و آغلاتمقدن داها مقدس بر وظیفه بیلمزدم .

عرضی ، حیاتی ، مالی ، خصوصی و عمومی مقدساتی قورتارمق ایچون کوردستانك هر کوشهٔ سعادتندن قوپوب کلن بو سیلابهٔ معصومیتك دوکولدیکی منصب سفالتی تصور ایتمك بیله - وجدانیله دوشونن - بر انسانه ، هیچ اولمازسه ، آغیر بر شاشقینلق ویریر . نه‌قدر حس ایتسه‌م وجاب‌الاسمم کلن فوزینك صنعتکار قدرت قلمی اولمادقجه برشیء آکلاتامایاجغم. بوکون آنقره‌ده ، قونیه‌ده ، آطنه‌ده ، حتی یاقینلرمزده برر یتیم غدا ، یتیم رفاه ، یتیم حیات اولاراق سوررونن و سورروکلنن ارضروملی ، وانلی ، بتلیسلی . . . هجرت سوررولرینك قابلرینه بر آز قولاق ویروب دیکله‌ملك ، چهره‌لرینه بر آز یوز چویروب باقمق ، انسان اولانلره ، نه آجیلی آغلایان لوحه‌لر عرض ایده‌جکدر .

یومیه اوچ ، بش غروش ، ایسترسه یوز غروش وعد ایدیلوب اوده ویرلمه‌مك ، یالواراننلر باب عاطفتدن قوغولمق — برینی یوردینی اوته‌ده ، چولوغنی ، چوجوغنی ویا آناسنی ، باباسنی یوللرده ، بر چفت حیوانی جانی آنا بیلدیکی برده ، بش اون پاراسنو فرصتجو بقاللر ، فرونجیلرده غائب ایده‌ن — بومصیبتزده‌لر ایچون نه آجی بر اضطرابدر! .

یوردنده انعام واحسانی بر ذوق ، بر وظیفه بیلنلرك بوکون محتاج صدقه اولمالری نه‌یوره‌ك یاقیجی بر جلوهٔ زماندر ! .

کیمه دیدیك ، کیمه یالواردقسه ، نره‌یه ، هانکی قاپویه آغلادقسه قیافتلرمزك فرسوده‌لکی ، ناتپاره بولامایان معده‌لرمزك چهره‌لرمزه عکس ایده‌ن تقاضای سفالتی قارشیمزده کیلرده ، ایرکیلن وایکره‌نن بر اشمئزار تحسس واحتساس‌دن باشقا برحرکت حاصل ایتمه‌دی ، دیمك نه تحملسوز عقده‌در! . قلبکاه احقاده برر آه مدید انکسار کبی اوزانان عقده‌لر . . .

بولایتناهی محرومیتلر ، بنیهٔ اجتماعیه‌مزده ، التیامی مشکل نه‌جرحه‌لر آچدی و آچیور ؛ نظر مرحمتکزه عرض ایده‌رم ، بویارالری ، یزلر

برنجی سنه — ۲۲ مایس ۱۳۳۵ — عدد ۱۹

سنه‌لکی ۲۲۰ غروشدر.
آلتی آیلغی ۱۳۰ غروشدر

سالک ۲۲۰ قروشه
نیف سال ۱۳۰ «

ژین

ئجیاتن

مسلکمزه موافق مقالات
مع‌الممنونیه درج اولنور.

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدلمز

دینی، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه ـ کوردجه مجموعه‌در

(هەوار ! . . .) ـ امداد ! . .

بو حربده هر ملتك توزه‌رینه چوكن یكون فجایعی بر آبده ایله تجسیم ایتمك لازم‌گلسه ـ بلا تردد ادعا ایده‌رم‌كه ـ قوجاقنده چوجوغیله بر كورد مهاجر قادینی ، مقصدی افاده ایچون ، اڭ روحلی وجانلی یگانه بر موضوع اولور . درت سنه‌ایچنده، اڭ زنگین مخیله‌صاحبلری ظلمهٔ خونخوارانك بیله تصورایده‌میه‌جكی اضطرابات دوغوران‌حربه، هرهانكی‌سببله، ألآن طرفدار اولانلر وارسه وألآن‌هرهانكی ملی‌مفكوره وانسانی أملك واسطهٔ استحصالی اولمق‌فضیلتنی حربده تخییل‌ایده‌نلر یاشایورلرسه اونلرك، بومملكتده (مهاجر)، بالخاصه (كوردمهاجری) دینیلن‌اجـادسفالتی‌كورمه‌دكلرینه ویا ـ كوردكاری حالده ـ بی‌حس وبی شعور بر قلب ودماغ طاشیدقلرینه قناعت كتیره‌جكم. شاعر ویا موسیقیشناس اولسایدم ، هجرت نامی ویریلن بو ، أولومه ، یوقسزلغه ، هرمعناسیله سفالته ، انحطاطه دوغرو (آقین) ڭ مبدأندن بوسطرلرك یازلدیغی زمانه قدر سمع و بصرمك مطلع اولدیغی ـ نه دیه‌یم بیلمم، تعبیرلرم بوحقیقتلری افاده‌یه كافی‌میدر ؟ ـ فجیع حاڭه‌لری بشریتك،

(مم وزین) لك طبعی ختام بولدی

ملا احمد خانی حضرتلرینك « كورد تعمیم معارف ونشریات جمعیتی » طرفندن اوته‌دنبری طبع ایتدیرلمكده بولنان (مم وزین) نامنده‌كی كتابی شیمدی‌یه قدر اعلان ایتدیكمز وجهله ساحهٔ انتشاره چیقدی. (مم وزین) جمعیتك نشر ایده‌جكی آثارك برنجی كتابیدر. استانبولده كاغد فیئاتنك وترتیب مصارفنك پك یوكسك اولماسنه رغما (مم وزین) موجود كاغدلرك اك ایسنه ویك نفیس صورتده طبع ایتدیرلمشدر. جمعیت هیچ بر منفعت مادیه گوزه‌تمه‌رك یالكز كورد ادبیات وعرفانیه خدمت ایتمك ایسته‌دیكندن بوقدر مصارف عظیمه ایله میدانه گلن بوكتابه اداره خانه‌دن آلنق شرطیله ٥٠ وطشره‌یه تعهدلی اوله‌رق پوسته ایله گوندرلمك اوزره ٦٠ غروش فیئات قونولمشدر. كتابك عدد طبعی پك آز اولدیغندن اك اول كوردستانده‌كی قارئلرك آرزولرینی اسعاف ایتمكی ایستیورز . آرزو ایدنلرك اداره‌خانه‌یه مراجعت ایتملری وطشره‌ده كیلرك‌ده كتاب بدلنی پوسته ایله نقداً گوندرمه‌لری لازمدر .

ص.٢١ مم وزین تمام بو

مم وزینا ملا احمد خانی دصورتكی نفیس دا هاتیه طبع كرن هر كس آرزویا بخوندن وكرنیاوی بكت ژابرو باشی داداره خانا مه‌دا (٥٠) زبو خارج ژاستانبول دكل مصارفا پوستی (٦٠) غروشه

امراض جلدیه وافرنجیه متخصصی

دوقتور شكری محمد بك

همشهریلرمزدن دوقتور شكری محمد بك بازاردن ماعدا هر كون صباحدن آقشامه قدر غلطه‌سرایی مكتبی قارشوسنده خرستاكی ونام‌دیكرله سعیدپاشا خانده‌كی معاینه خانه‌سنده خسته‌لری قبول واك مكمل اصوللرله تداوی ایدر.

تلفون بك اوغلی : ١٨١٢

الم چیچكاری

بتلیسده قدیمدنبری نشر عرفان ایله معروف خیزانی عائله‌سنك احفادندن همشهریمز كمال فوزی بكك اخیراً بو نامده ٩٥ صحیفه‌لك بر مجموعهٔ اشعاری انتشار ایتدی . اینجه وظریف حسلرك محصولی اولان بو كوزل مجموعه‌یی قارئین كرامه بالخاصه توصیه ایدرز .

ی سنه | ۲ مایس ۱۳۳۵ | عدد ۱۹

سنه‌لکی ۲۲۰ غروشدر.
آلتی آیلغی ۱۲۰ غروشدر

مجموعه‌یه موافق مقالات
ممنونیه درج اولنور.

ژین
حیات

سالك ۲۲۰ غروش
نیف سانی ۱۳۰ »

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدیلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه ـ کوردجه مجموعه‌در

مندرجات

تورکجه قسمی

کوردجه قسمی

نسخه‌سی ۵ غروشدر

آدرس :

باب عالی جواری ابو السعود جاده‌سنده نجم استقبال مطبعه‌سنده (ژین) اداره‌خانه‌سی

توزیع محلی

باب عالی جاده‌سنده یکی شرق کتبخانه‌سی

آبونه‌لریمزه

آبونه‌لریمزه کوندردیکمز بر طاقم نسخه‌لرك واصل اولمدیغی شکایتی اوته‌دن بری مرجعمك نظر دقتنه وضع ایلدیکی حالده الآن توالی ایدیبور، بو شکایتی تکرار عرض ایتمکله برابر آبونه‌لریمزه واصل اولمامش نسخه‌لر وار ایسه نومرولرینی همان اداره‌یه بیلدیرملرینی رجا ایلرز .

کوز حکیمی

دوقتور حامد شاکر

مومی الیه هر نوع کوز خسته‌لقلرینی تداوی ولازمکلن عملیاتلرینی موفقیتله اجرا ایله نومرولی فنی کوزلکلر دخی تعیین ایدر . هر کون امین اوکنده تراموای موقفنده حسین حسنی اجزاخانه‌سنده بولنور .

سبیل الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنك ٤١١ نجی نسخه‌سی قیمتدار مقاله‌لرله انتشار ایتدی .

رفیق مساعیمز (کوردستان) مجموعه‌سنك ٧ نجی نسخه‌سی ده انتشار ایتمشدر . بر چوق کزیده مقاله‌لری حاوی اولان مذکور مجموعه‌یی قارئین کرامه توصیه ایلرز .

(مم وزين) لك طبعى ختام بولدى

ملا احمد خانى حضرتلرينك « كورد تعميم معارف ونشريات جمعيتى » طرفندن اوتەدنبرى طبع ايتديرلمكدە بولنان (مم وزين) نامندەكى كتابى ياقينده ساحهٔ انتشارە چيقاجقدر . (مم وزين) جمعيتك نشر ايدەجكى كتابلرك برنجى كتابيدر . استانبولده كاغد فياتلرينك وترتيب مصارفنك پك بويوكلك اولمسنه رغما (مم وزين) موجود كاغدلرك اڭ اييسنه وپك نفيس صورتده طبع ايتديرلمشدر . جمعيت هيچ بر منفعت ماديه گوزەتميەرك يالكز كورد ادبيات وعرفانه خدمت ايتمك ايستەديكندن بوقدر مصارف عظيمه ايله ميدانه گلن بوكتابه اداره خانەدن آلنمق شرطيله ٥٠ وطشرەيه تعهدلى اولەرق پوسته ايله گوندرلمك اوزره ٦٠ غروش فيات قونولمشدر . كتابك عدد طبعى پك آز اولديغندن اڭ اول كوردستاندەكى قارئلرك آرزولرينى اسعاف ايتمكى ايستيوروز . آرزو ايدنلرك ادارەخانەيه مراجعت ايتملرى وطشرەدەكيلرك‌دە كتاب بدلنى پوسته ايله نقداً گوندرمەلرى لازمدر .

طبعا مم وزين تمام بو

مم وزينا ملا احمد خانى دصودتكى نفيس دا هاتيه طبع كرن هركس آرزويا خوندن وكرنيا وى بكت ژابرو باشى داداره خانا مەدا (٥٠) ژ .بو خارج ژاستانبول دكل مصارفا پوستى (٦٠) غروشه

امراض جلديه وافرنجيه متخصصى

دوقتور شكرى محمد بك

همشهريلرمزدن دوقتور شكرى محمد بك بازاردن ماعدا هر كون صباحدن آقشامه قدر غلطه‌سراى مكتبى قارشوسنده خرستاكى ونام‌ديكرله سعيدپاشا خانندەكى معاينه خانەسنده خستەلرى قبول وآلات مكمله‌اصوللرله تداوى ايدر.

تلفون بك‌اوغلى : ١٨١٣

الم چيچكلرى

بتليسده قديمدن برى نشر عرفان ايله معروف خيزانى عائلەسنك احفادندن همشهريمز كمال فوزى بك اخيراً بونامده ٩٥ صحيفەلك بر مجموعهٔ اشعارى انتشار ايتديرمشدر. اينجه وظريف حسلرك محصول اولان بو گوزل مجموعەيى قارئين كرامه بالخاصه توصيه ايدرز .

چون بکوشین ؟

لەپاش پنج سال هناسە کیشان وبرسی وتینوی ؛ آخری خوم گیاندوە ناو برادران کومەل پرور ووطن دوس ! . . من لەزیرام بار ناهموارەدا هموچشتکم لەفکر چوبوەو ؛ حتی لە زبان خوم هراسان بوبوم . أم گوت خدایا لە پاش ام آگرە « کورد » چی لی دیت ؟ . . . لە ماردین وموصلە وەتاوە گواستە مول هەو کیو وبرد پربوبو لەمهاجری کرد . . . یکی بردی اشکان ؛ یکی خاکی هنە نەکن یکی باری نە یشا . . . هەرروت وقوت . . هرأمندە نبو ! . . زوری لە برسا نەمرد نبوە خوراکی قال وگرگ ! . . اوف ! . . کام دل لەپیش أم منظرەی برد بریژەدا ناتویتوە ! . . ، کام چاوله برابر أم سفالت ورش بختیەدا پرلە فرمیسك وآگر نابیت . آخ نەم بختەرشە . . لە پوژانطی بوزور ، پیرە ژنیکم دی . سەگی وردی بو بردیان نەکیشا ، خوم رانگرد لیم پرس « تەزیکی نری ؟ دایە » کە دنگی منی بیست ؛ پرچاوی بولە فرمیسك بەاشارت کچەکانی پیشان دام : ئەمانە مندالی منن ، بوپاروبی « نان ! . » سبەی ئیوارە نەکوشین ؛ هیشتا تیرمان نا کن دوکرم لەبرمرد باوکیان امرو سبەینی لەژیر « کلول کیوەکی پیشان دام » اوبرداسامرد ، کردمانە ژیر خاکوە . من پرچاوم تاریك بو ، دلم هاتەلرزە ، گیژ وسربوم « آخ أم بختە رشە » بری نان وپارەم پی بوهەوم دایە دیکە پیرە ورا بووردم . . .

پیرە ژن لە (وانە) وگیشتبوە ئەوی .. فقط سەقربان دابو ایکە تصور بکیرت کومەل کر دچی کیشاوە چیماوە لەم حکایتا نەئەمندە زورە ؛ اگر پیاو بیتو هموی بنوسی ، عمری نوح « نوح » ی پی لازمە .

کردستان هەوی تالان کرا حتی وای لی هاتوە زور جیگا مریکی ، بزنیکی تیا نماوە ! .. بونەمانە چی بکین ؟ . . کردستان وظیفەی زورە فقط ئەمە لە هموکورە ترلە گشت بەاهمیت ترە .

آردلانی :

(ماویەتی) داور

نجم استقبال مطبعەسی

مدیر مسئول : حمزە

كازين

چنوخووه كين، لى‌دوراخوبنيرين   چر كريته : هواريوان بنيرين
ايروحقه ، حقوكى‌له‌لى‌پيشه   رمزمانا تايه خوارى بى كيسه
جيابلند ، دشنافره بى‌زلام   تولامزن جى تيدا بى‌زمان
سه‌ره‌ك دين ، آغادين بى‌مرى   روژ حقه ديساه‌يكين بى‌سرى
كيش كيتنه بن‌لحيف نرم‌وكرم   كمن‌ئابيژه‌چى بوعول،مزم‌وزرم ؟
زيان ژمه هاته برين دوكرتى   رشباى كته‌برمه چفوكرتى
خون نه‌مايه لاش ايه‌ه دام چيتن   منامرى‌تودكرين امژيفن [۱]
برى سالانه اوسابو حقوهه‌بو   زبوحتى لهردرى شرهه‌بو
جى‌سه‌ره‌ك، حقوزابنون‌تاس‌هه‌بو   زبوچى‌بى فريقبون حقوهه‌بو
ايرورى ام كورميرا وان‌شيران   آيدى حيفه لمه‌هلدين وان‌ناوان
ام كيش‌قلس‌بون لدنيى‌داروساربون   ام كتنه خوبخو ام ژى‌هاربون
زهاربونى خدى زمه‌حزنه‌كر   مصيبتا لسرمه‌دا برنكر
مزن كوتن حزار نصحى چيتره   مصيبتكى زبوملت بى‌تره
آمنه‌يكى ، حزار ژوان امديتن   جى جملا كولانديبوا ام كتن
به‌كتن زى‌چفو وه‌نه‌كر ام كوربون   يك نه‌دكرت دستيكى ام كربون
زمه‌زى نه‌وه‌يك سه‌ره‌ك درنكت   رى‌ياحقى نه‌داپسين برنكت
جيازچى آمدترسين جى‌هيه   اوكى حقه امدخوازيفن جى‌هيه
جيا ملت ژدلاكى درنه‌كت   جيا شيخا ، حجى سيدابرنه‌كت ؟
له‌برحقى كيش‌جياوه اى‌برشيتن   له‌بريكبون وى‌مزمانا به‌هرتين

۱ مارت ۳۲۰   دياربكرى

فكرى مجدت

---

[۱] حيات معناسنه‌در .

اوكوته لى قوى كران هات
رابو عنرى عناد به عيان هات
دركت زولانى وى سفركر
لورا : خبرى دوى أزكر
عهدكر بچتن ببت قوماندان
بان والى يكى به حشمت ، شان
ئەوچو خبتى دمكتبان خوەند
جا پاشوه نەميند عهد وپيوند
لورا ؛ نەدخوەزت بەبى‌تە عالم
نيت هەبو ئەو بەبى‌تە ظالم
چند مكتبه‌كان وەكرت وثيقه
طالع كره والى بى سليقه
بركريه ززير جليد مزين
ئەو حاكم ، والى‌يه معين
كاوا زورى كهشته بازبر
ئەو جاهل ، احمق كو بى‌خير
امرەك زخوە دايه بوقوماندان
بابى خوه همان هاويته زندان
روزاديتر آنيه حضورى
اوتحل خبر اينانده بى‌رى :
« بابو ! . . بەتە كوت ـ تونابى انسان ـ
والى مه دملكدا حكمران »
ـ حاشا . . . من نه‌كوت تونابى والى
بلكو زمروفى‌يى توخالى . . .

٥ ـ نيسان ـ ٣٢٥ زمالاهكاران

ع . رحمى

کوردجه قسمی

مخاطبیامیه دگل شطی جزیری مجاوبیا ژعشقا بی‌نظیری

کای شبهت اشك من روانه
بی‌صبر وسکونی عاشقانه
بی‌صبر وقرار وبی‌سکونی
یان شبهت من توژی جنونی
قط نینه زبوته‌را قرارك
غالب ددل ته‌دانه یارك
هرلحظه تزی چه‌تیه بیری
سرگشته دبی لرخ جزیری
اف شهره‌یه گرزبوته محبوب
حاصل گرپایه بوته مطلوب
داثم ددلی ته‌دانه منزل
دستی ته‌لگردنی حمائل
هیژا خدی توفکر ناکی
هرروز هزار شکر ناکی
افچنده دکی هوار وگازی
ایدی چه مرادکی دخوازی
بیهوده چرا دکی توفریاد
آواره دچی دیار بغداد
گر ازبکریم وگر بنالم
ورا زبمرم وگر بکالم
هرچی وکو از بکم روایه
معقول زبو مرا فنایه
جارك لدلی مژی گذرکه
سرچشمهٔ چشم من نظرکه
دردی دل من کوبی دوایه
چشم تومن چه ماجرایه
دیوانه‌مه من پری بدردا
از دجلمه زنبری مه بردا
وسطانی ونیرکزی وسقلان
دروازه وعمری و میدان
ڤان سیرگهان تولی‌دکی گشت
ازمامه بو مرا دروشت

مروفی‌نی

سعدو، گو هی کورك کیم اذعان
کونی گوری من (تونابی انسان!)

آشکار ازچه بشغل دنیا بود مشغول ولیکن بهمت
اهتمامش همه دین دینداری بود نه بکام دل‌خود خورد نه‌خفت
بود درعدل درین عالم طاق با کفش تیغ سیاست هم جفت
چندسالی‌که بدین قانون زیست یافت تشریف شهادت‌را مفت
مفیدی هم مثنی با خنجر گوهر جسم گرامیش بسفت
هد . . . چنان . . . .
. . . . [*]

حاکملرك مراقدینی احتوا ایدن جامع جوارنده‌کی بو قبرلردن صکره کویه کیدرکن ایکی بیوك طاشلق دها واردرکه بورانك بریسنك مدرسه دیکرینك حمام اولدیغی مرویدر . آغالرك مراقدینی محتوی تپه ایسه نسبةً ایی بر حالده اولوب تپه‌نك الك اوستنده جعفر اغا زاده محمد اغانك قبری هپسندن دها ایی محفوظ قالمشدر . تپه‌نك سائر اقسامیده کاملاً بوعائله افرادینك قبرلریله مالامال اولوب احفادینك [خندان زاده] نامنی آلدقلری محمد آغانك قبرنده‌کی طاشلرده بشقه یازیلر اوقونه‌میورسه‌ده یالکز ۱۱۱۸ تاریخی مکملاً سجیلمکده‌در .

قلعه‌چوالان حقنده ویردیکم بومعلوماتدن‌صکره محترم بابان احفادینك او موقعی استملاك ایدوب ، او آبدات تاریخیه‌یی احیا ومحافظه ایچون هیچ بر تشبثده بولنمدقلرینی کمال الم ایله یاد ایتمکدن کندمی آله‌میه‌جغمی‌شوراده یازدقدن صکره صدده رجوع ایده‌جکم :

سلیمان پاشانك وقوع شهادتنده صندالیٔ حاکمیته مخدومی ابراهیم پاشا قعود ایتمش ایسه‌ده مملکتده‌کی شورش نهایت خلعنی موجب اولمش ویرینه خانه پاشا زاده محمد پاشا اقعاد ایدلمشدر .

(مابعدی وار)

[*] بویازیلرهرنه‌قدر طوغرو استنساخ ایدیلمامش‌ایسه سلیمان پاشانك مدلوددیانته دال برآبده تاریخیه اولدیغی جهتله مستنسخلك یازیسنی عیناً درج ایدیورز . (ژین)

قارشی بوینی بوکر ، لکن باطله قارشی قلبندن قوپان صیحهٔ اعتراضله صوك نفسنی فدا ایدنجه‌یه قدر چاریشیر ، کورد ملی عصمت وجدان ، صافیت قلبیه‌یه مالك بر ملتدر دیر ایسك ایچندن چیقارز .

شیلانلی زاده

ایوب صبری

هامش.— کله‌جك مقاله‌مزده کوردلرك تاریخی بر ملت اولدیغنه دوام و کورد لسانك هنوز طانلمه‌مش برلسان اولدیغنی ادعا ایدن یاکلش ذهابلره اعطای جواب ایده‌جکز . ا . ص

بابان خاندانی

مابعد

قبرك باش طرفنده‌کی طاشده :

هوالحی الباقی

هذه المشهد الشهید السعید و مرقد المأجور

بالاخره السید یدالوالی العالی الباذل الجدو

لمصالح الانام بانی الحسنات الحد الا ثار علیه‌فی

هذ الامر بالخروج . . . .

مروی . . . . وهو سلیمان پاشا

ابن مرحوم خالد پاشا غفرالله

. . . .

قبرك آیاق طرفنده‌کی طاشده :

والیٔ عصر وسلیمان زمان — آنکه کردستم ازدهر بروفت

وانکه تا چرخ بکا مش کردید — کام خویش ازهمه اعدابکرفت

دوچار اولدیغنه ، تاریخاً و لساناً موجودیتی نامعلوم بر ملت اولدیغنه دائر برچوق یاینارالر یاغدیریلیور . بواحتراصله دولو یاینارالرك نه‌قدر منطقسز بولدیغنی وباطل برخیال وکاذب برخهابدن عبارت‌اولدیغنی اثبات ایده‌جکز .

٢ — Faste de la nation Kourde تاریخنده «کورد کلمه‌سی شجاعتله مترادفدر جهانك شجیع ، بهادر قهرمانلرندن بر چوغی بو ملته منسوبدرلر. وقتیله (کی‌قباد)ك تحت تابعیتنده بولنان وغضنفرانه‌حماستیله‌مشتهر (رستم زال) دخی بو ملته منسوبدی . . . . . دنیلیور.

بونکله ، کوردلرك بحق خارقهٔ مظفریتلریله‌افتخاره‌شایان برملت‌اولدیغنه بر قناعت حاصل اولیور.

ینه مذکور تاریخك بر قاچ صحیفه‌سنی چویردم کوزمه شویله بر عباره ایلیشدی :

٣ — (کورد-ملتی) شرف‌الدین ایله افتخار ایدر . شرف‌الدین کوردلرك مزایا وسجیه‌لرینی یکان یکان تدقیق ایتمش و کورد تاریخنده بیوك بر نام براقمشدر . . . .) دیبور . بوبراهین و (ژین) جمنك عدم مساعده‌سندن یازیله‌میان دها بر چوق شیلر یاکلش ذهابلره قارشی یوکسلن حق صدالریدر . امید ایدرمکه : کورد افقنی قاپلایان احتراص وغفلتله مالی بولوطلرك ایچلرندن متمادیاً حق قیغلجملری صیچرایه‌جق وکورد کنجلرینك متمادی فعالیتلریله شیمدی‌یه قدر مظلم ساحه‌لرده کومولن کورد تاریخی تماماً تظاهر ایده‌جکدر .

فقط هیهات ؟ ! . . . بوتاریخی ملت شمدی‌یه‌قدر مدهش فلاکتلرك قربانی وهرآن خونین لجایه معکس اولمشدر .

بیلممکه بومات ، نه‌زمان بوقورقونج سیاه کیجه‌لرك برصباحنه نائل اوله‌جق ، نه‌زمان ایکله‌ین قلبی ، قانایان روحی راحت بوله‌جقدر .

ضمیمهٔ مقال اوله‌رق،کوردلرك تاریخی برملت اولدیغنی قبول‌ایدن، فقط فرط جسارتی باربارلقله تأویل ایتمك ایسته‌ینلرایچون بر قاچ سوز سویلیه‌یم؛ کوردلره اسناد اولنان بو شیلر بهتاندن عبارتدر ، هر برکورد حقه

كوردلر تاريخى برملتدر

٢

تاريخك صحيفه‌لرى قاريشديريله‌جق اولورسه ملل مختلفه آره‌سنده مطلقا كوردلره‌ده تصادف اولونور . كوردلرده كنديلرينه كوره بر دور تاريخى كچيرمشلردر . كوردلرده اجدادينك داستان ظفرلريله خيلى مدت افتخار ايتمشلر و بوكون‌ده ايتمكده‌درلر. دوربين برنظرله باقيليرسه: فضيلت وحماسنلرله طولو بر كورد تاريخى كورولور .

كوردلرك تاريخى بر ملت اولديغى آشاغيده‌كى دلائلدن ا كلاشيله‌جقدر.

ايشته كوردلرك تاريخاً موجود اولدقلرينه و ملل اجنبيه‌نك مراق وتجسسلرينى جلب ايتدكارينه دائر دليللر :

١ - (١٨٨٧) تاريخنده فرانسه‌لى «هانرى بيندر» ، «ئه‌ميل هاملين»، دها برقاچ فرانسز متحيزانك كوردستانه اجرا ايتمش اولدقلرى سياحت نتيجه‌سنده «كوردستانده» نامنده‌كى كتابده سياحت واقعه‌نك اسبابى (هانرى بيندر) طرفندن شويله‌جه تصريح ايدلمشدر :

« موسيو ره‌قلوس » ك كتابلرينك برنده شويله‌جه بر عباره كوزيمه ايليشدى :

[آسياى وسطى‌نك « بوبولـكزاب » حوضه‌سى حزم واحتياطسز تصدى ايديله‌مين برقطعه‌در بورايه طاغلر مملكتى تسميه اولنور كه سكانى ، بهادر ، بهادر ، جنكاور اولان كوردلردر . . .] ايشته شوعباره بنده بو مملكتى كورمك ايچون برمراق اوياندىردى. حقيقة تجسسمى ازاله ايتدم، سياحتى ياپدم و نتيجه‌ده چوق ممنون اولدم . . . »

آكلاشيليوركه كوردلر تاريخاً موجود و شجاعتلريله اشتهار ايتمش بر ملتدر . مع التأسف بوحقيقتلر ميدانده ايكن ، كوردلرك نسيان عمومى‌يه

قوی واردرکه کوردلرك منشأی (یافث) مرقدك آری قسمنه ، بزه دها یاقین برتعبیرله (ایران) ی شعبه‌سنه کوتوریبور .

شو منشأ مسئله‌سی ، هله تاریخك کنجاکی محذوریتك انضمامیله ، بك قاریشیق برماهیته مالکدر . شیمدی‌یه قدر همان هیچ برملتك منشائی قطعیتله تعیین ایدیله‌مامشدر . بومسئله هروقت ایچون بردرجه مجهول، بربارچه مبهم اوله‌رق ارباب علم وتدقیق میاننده دائمی برمنبع قیل وقال اولمق مظهریتی محافظه ایدوب کیتمکده‌در . آنجق بعض آثار وعلائم واردرکه بوموضوعی صاران ظلال ابهامی اهمیتلی برصورتده تنویر ایله ماضینك قراکاقلری آراسنده تحری حقیقته چیقان ارباب عامه رهبرلك ایتمکده‌در . اوت ؛ ملی افسانه‌لر ، لسان ، احوال اجتماعیه تدقیقاتی بوکونکی و حتی ماضیده‌کی اقواملك منشألرینه دائر تام بر وضوح و قطعیتله اعطای قراری تأمین ایده‌بیلیور .

ملی افسانه‌لر ، ظن اولندیغی کبی ، اویدیرمه برر خیال قهقهه‌سی اولمقدن چوق اوزاقدر . هر افسانه ایچنده یاشادیغی ملتك ـ عددلری مجهول عصرلردن اول وقوعه کلمش ـ هرحالده برحادثهٔ اجتماعیه‌سنك اخلاف الده علی التوالی تحریف وتبدیل ایدیله ایدیله ویا عیناً بزه قادار واصل اولمش بریادکار مخطریدر . اونك روایتی آراسنده نظر ترصدی تنویر ایده‌جك برچوق تاریخ (قیرنتی) لری موجوددر . بن (ژین) ك ایلك نسخه‌لرنده منتشر مقاله‌لرمده کوردلرك ملی افسانه‌لرینه دائر برقاچ سوز یازمش وکورد افسانه‌لرینك منشأ ملیمزی (ایران) ی شعبه‌سنه ایصال ایتدیکی نتیجه‌سنی استحصال ایتمش ایدم . بوندن اوتوری افسانه‌لر بحثی بوراده تکرار ایتمیه‌جکم ، لسانه باقارق دیه‌جکم‌که بوده عینی نتیجه‌یی تحکیم ایدییور . علی الخصوص کورد صرف ونحوینك تدقیقی بو حکمی غیرقابل اعتراض بردرجه‌ده تأیید ایلر . تعیین منشأده تدقیقات لسانیه‌یه استنادك ابی براساس اولمادیغنی اعلان ایدن علما بوادعالرنده محدودالنظر قالمشلردر .

مابعدی وار

کوردیٔ بتلیسی

اعتباریله برقرابتك موجودیتی انكار ایده‌مز . چونكه . . . الخ » دیتكه آشكار برتناقضه دوشمكدن قورتیله‌میور . سامی برملتك ، یافث عرقنه منسوب ایكیلرله عینی قومیته منسوب اوله بیلمسی ، اونلرله انكار ایدیله‌میه‌جك بررابطۀ قرابته صاحب بولونمسی تاریخك شیمدیكی تنقیسیله قابل تألیف دكلدر.

کوردلر یاسام ویاخود یافث اوغلیدر . ایكیسی اورته‌سی یوقدر . اكثریت مدققین كوردله (سام) آراسنده برمناسبت كورمیور . بن بوراده كوردك یافث نسلندن اولدیغنی قبول وبونظریه‌یی عمومی برنظرله تدقیق ایده‌جكم .

کوردی یافث عرقندن عد ایتمكله مسئله‌یی كسدیروب آتمش اولمایز . بوتقدیرده دخی آرایه محتاج ایضاح برعامل كیردیكنی مشاهده ایده‌رز . معلومدركه یافث عرقی یالكز آریلردن عبارت دكل ، برده (توران) عنصرینی حاویدر . بناءً علیه شیمدی‌ده كوردلر ، یا (آریان) ی ویاخود (توران) ی دیرلر دیه‌جكز . بواحتمال سزه غریب كلمه‌سون . ایكنجی احتمال صوك زمانلرده تدقیقاتی میاننده بویوك براهمیتله موضوع بحث ومقال اولمقده‌در . كشفیات اخیره‌دن قوت آلان آفر باشلی وكثیر العدد طرفدارلرده مالكدر . برچوق آلمان وانكلیز نشریاتی ، خصوصیله « انسیقلوپه‌دی بریتانیك » كی قبوله متمایلدر .

موسیو وستره‌رغارد (Westergarde) ، اوپه‌رت (operst) ، دوسول‌سی (de sauley) ، نورری (norris) نامنده مساعی عالمانه‌لرندن اخذ قوت ایدن یكی تاریخ غیرقابل اعتراض برادعا ایله ، دیپوركه كوردلرك بوكونكی وطنی مهاجرت ایرانیه‌دن اول خالص برعنصر تورانی ایله مسكون ایدی استیلای ایرانی‌یه رغماً اونلر یرلرنده اوطوردی ، شیمدیكی توركك یاپدیغی كبی ثباتسزلق ایده‌رك همان بابا یوردینی ترك ایله مهاجر اولمدی .

غرب تاریخلرینی پك چوق اشغال ایدن بومطالعاته باقه‌رق بزده ملتمزی اقوام تورانیه‌دن‌می عد ایده‌لم . ؟ !

اگر برچوق صریح دلالتلرله نسیانی قابل اولسه‌ده كوردك (آریان) ی برملت اولدیغی قناعت مؤسسه‌سی ردایدیله‌بیلسه یاپیله‌جق ایلك ایش فی الحقیقه بوسؤاله جواب تصدیق ویرمكدن عبارت قالاجقدی . لكن المزده اوچ برهان

اكثريته يايديغي كبي كاشانه يالكز عرب كوزلكيله باقارق ساحهٔ اطلاعلري داخلنده‌كي اقوامك كوفه‌سني - اويديردقلري هرهانكي بر ماصالك قوت اضلالنه توديع ايله - مليت عربيه‌يه الحاق ايتمكدن باشقا برشي دوشونه‌مشلردر. ايشته كوردلري (منندرابن‌ماءالما) ماصالي واسطه‌سيله قوميت عربيه جامه‌سنه صوقان روايت وامثالي، بونوع تصفيات عنديه‌يه استناد ايدر. بنابرين تواريخ شرقيه منقولاتي همان همان عموميتله شايستهٔ احتجاج دكلدرلر.

توراته كلنجه : كوردلري نسل يافثه منسوب كوسترمكده بزمله متفق بولنديغي حالده عهد عتيق افسانه‌لري زمانمزده وثائق تاريخيه‌دن عد ايدلمك موقعني آرتق غايب ايله‌مش كيبدر. بابل، نينوا، اقباتان توزلري آلتنده‌كي نفائس منابعه مالك اولديغي كوندن بري علم تاريخ، اولاد اسرائيلك برنوع مجموعهٔ اساطيري ديمك اولان بوكتابك عرقلرك انقساماتنه عائد رواياتندن استغنايه باشلامش، بشريات وعلوم معاونه‌سنلك ترقيات اخيره‌سندن فيض آلان اصول تاريخك شكل حاضري نهايت اوني قابل اهمال بر حاله قويمشدر. بالطبعيدركه تواريخ عتيقه ومؤرخين سالفه‌يي چوقجه اشغال ايدن اولادنوح ماصالي‌ده بوميانده محونه‌عامي تركه محكوم بولونيور. اقوام بشريه‌يي اويديرمه برسلسلهٔ انسابك ذيل ابهامنه باغلايه‌رق نوحك اوچ اوغلنه قادار چيقاران ماصاللري نسيان ابدي‌يه محكوم ايتمكله برابر علوم جديده، اوزون ومتعبسنه‌لرك محصول تتبعي اولان تصنيفات عرقيه‌سني - سوق اعتيادله - سام، حام، يافث اسملريني علم اتخاذ ايتمكدن فراغت ايده‌مامشدر.

فرس تاريخلرينه باقيلسه‌ق ابراده حقيقي برقارداش وقانداشلغك ويرديكي حرارت محبتله كوردلك در آغوش ايدلديكني وحتي اونلك آيري برنامله ذكرينه تحمل ايديله‌مديكني اكثريتله مشاهده ايده‌رز.

كوريليوركه كوردلري (سام) عرقي دفترينه ادخال ممكن اولميور. حتي سيد ثارف بالعده (سام) دعواسني تعقيب ايدن سطرلرده « كردلر هرحالده ظن ايدلديكي كبي ايرانيلرك برشعبه‌سي دكل ... الخ » ديدكدن صوكرا همان متعاقبي فقره‌ده « يالكز ايرانيلرله عيني قوميته منسوب اولمق

مصاحبه‌ده کندیلریله هرقت بولونادیغم بعض نقطه‌لرده تصادف ایتدم بوسببله تاریخ و آنك ملیمزله قویاً علاقه‌دار کوردیکم منشأ بحثی برآز مناقشه لازم کلدی . هپمزك محتاج اولدیغی بعض حقیقتلرك تظاهرینی تأمین ایده‌بیلمك ایچون بوموضوعك مندداشلرمز آراسنده برزمین مناظره اتخاذ ایتدیکنی کورمك دوغریسی شدتله آرزو اوله‌جق شیلردندر . باقه‌لم ..؟

سیدعارف بك مقاله‌لرنده « اولاد حضرت نوحدن سامك نسلندن انشعاب ایدن کوردلرك . . . . الخ » دیورلر . بونده بر ذهول وار ظن ایدییورم . بز شیمدی‌یه قدر کوردلری (یافث) ی بیلیوردق . بوقدار غرب محققین علماسی آره‌سنده ، باخصوص شرق قریب اقوامنك تاریخ قدیمی اوزرنده‌کی ردای مجهولیت و مبهمیتی رفع ایدن وبك قطعی حقائق علمیه‌نك تظاهرینی تأمین ایله‌ین تدقیقات و کشفیات جدیده‌یی مساعی مشکله‌لرینه مدیون اولدیغمز عصر اخیر عالملری میاننده بر ذاته تصادف ایدله‌یورکه کوردلرك سام نسلنه منسوبیتنه دائر حتی ضعیف بر روایت درمیان ایتمش بولونسون . (آلبه‌رماله) کبی طرفدارلری ینه کندی شخصلرینه انحصار ایدن بعض مؤلفین تالیه‌نك آثور تصاویر متروکه‌سندن چیقاردقلری (فیزی‌یونومی) مشابهتلرده استناداً میدانه آتدقلری‌بك عندی وضعیف ادعالر بذاته مجروحدرلر . (فیزی‌یونومی) مشابهتی ، اعتراف ایده‌رم‌که‌پك‌چوروك‌براستنادکاهدر . عروق بشرك بیکلرله‌افاده‌ایدیله‌بیله‌جك اختلاطات وتصالباتنك بوکونکی محصول عضویسنی ، باش و یوزلرینك ویا البسه وقیافتلرینك ارائه ایتدیکی خطوط واشکالدن استمزاجاً تصنیف ایتمك علم مفهومیله نه‌درجه ائتلاف ایدر بیلمم .

شرقك‌اسلاف علماسیله اونلرك رهبرتاریخیسی توراتك بومسئله حقنده‌کی حکملرینی تحقیق ایدرسه‌ك کوروروز که اونلردن برقسمی حدود مساعیلرینی اوز وطنلرینك حدود سیاسی ایله تحدید ایده‌رك دیکر ملتلرله اصلا مشغول اولمامشلر ، کندی ملیتلرینی ایسه برمعتاد نوح اوغللرندن برینه ربط‌ایتمکله اکتفا ایله‌مشلردر . قسم دیکری عرب علماسیله معقبلری علمای‌اسلامیه‌نك

توجیه ایدەرك قولاغنه ماضئ اجدادك عظمت وحشمتی بر نعرهٔ جانشکاف قوتیله باغیرمق احتیاجی واردر .

اوکا ، ترا کیا صحرالری ، آطه‌لردکزی ، آق‌دکز ، صحرای کبیر ، بابل قلعه‌لری ، عماندکزی ، سند وتوران وقره‌دکزی بربرینه باغلایان خطلك چارچیوه‌لدیکی حدود وطنی ارائه ایتملیدرکه همت اجدادك یوکسکلکی ایله عجز وذلت احفاده آغلایان مسکنت حاضره‌نك ثقلت حجابندن برحصهٔ انتباه چیقارسونه . ایشته بومعظم وظیفه‌یی یاپاجق قدرت، ماضئ ملی‌یی ترنم ایدن تاریخ صحیفه‌لری آراسنده صاقلیدر . اونی، عطشان عرفان ملته‌اهدا ایده‌جك الی بکلیورز . بوتون ملت اوپولمکه شایان بویکانه أله حرارتلی بوسه‌لرینی تقدیم ایچون تعریف ایدلمز برصبرسزلق ایچنده‌در .

کوریبورەکه کوردی حیات عشیرتدن ، ساحهٔ جمعیته کچیرمك ایچون آتیله‌جق کوپرینك تملی اونك ملی تاریخی تدوین ایتمك تشکیل ایدییور .

عجبا ملتمزك برتاریخی یوقمی‌در ؟

بونك جوابی پك مشکلدر . اونك ایچون بنده بو جوابك مناقشه‌سنی بعض ایضاحات متممه‌دن صکره‌یه تعلیق ایدییورم .

معلومدرکه برملتك مبدأ تاریخیسی ، هنوز پك کنج اولان تاریخك ساحهٔ رؤیته دخولی آنندن باشلار . فقط‌بردن بیترکی بردن‌برەنظر تاریخه چارپمق کافی کلیور ، برده مورد ومنشأ وثیقه‌سی ایسته‌یورلرکه ایشته‌بو، پك قاریشیق برمسئله تشکیل ایدییور .

هرملت ، قبل‌التاریخك قاراناق یوللرنده اثر اجدادی آرییور . بزده بوکاروانه قارشمق احتیاجنده‌یز . بوتقدیرده ایسه ، بزده‌ده تعیین منشأدن باشلامق ایجاب‌ایدییور . تاریخمزه دائرسوز سویله‌مك ایسته‌ین آرقداشلرك جملهٔ بواحتیاجه سرفرو وبو نقطه‌یه تماس ایتدکارینی کوریبورم .

•
• •

کوردستان مجموعه‌سنك دردنجی نسخه‌سنده‌کی مقاله‌لرنده سید عارف بك کوردلرك منشأنی آراشدیرمغه لزوم کوریبورلر . بو مقصدله یازدقلری

استقبالك ، قارانلق وقزل استقبالك سینهٔ حرص وعداوتنده صاقلادیغی الم واولوملردن صیانته چالیشمق وظیفه‌سی قالدی. اوت؛ بوکونکی ویارینکی وظیفه‌مز بودر ، بو اولملیدر .

جوف مضمنده چتین وقانلی برجدالی طاشیان بومفکوره‌نك ایستدیکی شرائط موفقیتی احراز ایده‌بیلمك ، کوردلك مزیات مفطوره‌سنه یکرمنجی عصرك اقانیم سعی وثباتی تلقیحه متوقفدر . آنجاق بو سایه‌ده‌درکه ملتمز عدالت نائمه‌نك بیداری‌ٔ تامنه قدر ـ حق غصب اولونانلره خاص برعناد فداکارانه ایله ـ هروظیفه‌یی ایفا ، هرمعنی احتیاجی متکفل [illegible] بر قدرت مجادله ایله تجهیز اولنه‌بیلیر .

عرفان عصره ، احتیاج زمانه ، بازوی تشکیلا[illegible] جسارت وفداکارلقلرك عمری چوق آز ، تأثیری هیچ یوقدر . [illegible] کوردی ، عصری تشکیلاته مظهر ایتملیدر . قناعتمه کوره بو تشکیلات ماضی‌ٔ ملی اساسی اوستنده یوکسله‌بیلیر .

ماضی ، برخزینهٔ قوتدر . عروق ملیسنه اورادن آووج آووج فیوض زنده‌کی آقیتمایان اقوام مبارزات مادیه‌ده پك چابوق دوچار تعب اولورلر . اونلرك حصهٔ جدالی زنجیر اسارتدر . ویل ! او جمعیته‌که ماضیسندن اوزاقلاشمغه تمایل ایدر .

افعال اجداد ، حرکات عالیه‌یی تلقین و تکوینده عوامل حالیه‌نك بلکه چوق فوقنده برموقع شمول وتأثیره مالکدر . ماضی ، تاریخدر . تاریخ ملتك نظرگاه احفاده اوزاتدیغی هرسطر شئون استقبال ملته دوغری آتلمش برر صراط شوق وهیجاندر . کوزلری ، اجدادك تاریخ ملی صحائفنی دولدیران مفاخر وحرکات عالیه‌سنه متوجه اولمایان احفادك طریق حیاتده‌کی مظهریتی موجودیت سفیله‌سنی ـ زمانك کندیسنه احضار ایتدیکی غور اضمحلاله دوغری ـ رعشه‌دار آدیملرله سوروکلنکه محکومیتدن عبارت قالیر .

بناءً علیه تهاجم مصائبله ایپوشان ملتمزی کوکسندن طوتارق شدتله صارصمق ، اونك مخمور غفلت کوزلرینی آرقه‌یه ، درجه درجه اوزاقلره

وبوکون مقدرات جهانه تحکم ایدن ملتلرك حقمزده‌کی علم وقناعتلری تصحیح وتبدیله اوغراشلسون . کونلر ، آیلر برق خاطف سرعتیله کلدی ، کچدی . حیات مللده بلکه بردها تصادفی محال قیمتدار دقیقه‌لر توالی ایدوب کیتدی . بومدت ظرفنده ـ مع التأثر اعلان ایده‌لم‌که ـ نه دوغریدن دوغری‌یه ملتمزك وقایهٔ حقوقنه تماس ایدر بر تشبثه ، نه‌ده کوردلری انظار اجانبده بر پارچه تنویر ایده‌بیله‌جك نشریاته شاهد اولمادق ، بویله‌برشی دویمادق !

بکا اویله کلیورکه کتلهٔ حاضره‌مز آرتق محروم بصر وبصیرتدر . چونکه ، هرشی برطرف ، حقسزلرك تطمین حرص میللری اوغورنده قوپاردقلری طوفان تحریف واغفالی ، ایجاد وتوسل ایتدکلری وسائط تزویر واضلالی اولسون کورمیور ، عبرت آلمیورز ، چونکه ، باطل هیچ یوقدن بردکل ؛ برچوق ساخته حقلر یاراتاجق قدار ایلریله‌مش کن بزلر ، زواللی مسلمان بزلر ، کونشدن پارلاق حقلرمزه رغماً تاریخی ، حالی حقوق انسانیه وملیه‌مزك افول الیمی مواجهه‌سنده بیله حالا برسکون مسکینانه ایله بی‌حس وحرکت طوریورز . خایر ؛ طورمیور دیدیشیورز .

اون ایکنجی عصرك طیف هائلی حاکم ومتحکم سوقاقلرمزده ، میدانلرمزده جبههٔ حاکیتمزی ضربه‌لر ، حریم دیانتمز ایاقلریله یورویان برعاصفهٔ هول انکیز اوکنده تملدن چاتیردارکن بزده اوغراشیور ، هیچ دیکلنمه‌دن دیدیشیورز ، آنجاق بری‌برمزله ، قارداش قارداشله بوغوشیورز . . .

*

* *

افق قانلی بولوطلرله قاپلی ، استقبال سیاه کولکه‌لرله اورتولی ، کوکلر توالی ایدن یأس انکیز حادثاتك تضییق باردی آلتنده اولوم رعشه‌لریله تتره‌یور . اعتراف ایده‌رم‌که بویله برزمانده ، انسان برپارچه تسلیت بولمق ایچون حالی اونوتمغه چالیشیور ، مظلم اولسه‌بیله یالکز استقبالی تفکرله اونك قصر مبهمنده آچیلری اونوتدیره‌جق برنقطهٔ امید آرییور .

بن‌ده یاشلی کوزلرمی آتینك درینلکلرینه توجیه ایده‌رك دیورم ، مادامکه حالك فرصتلرینی قاچیردق ، بزه ، ابدە قدر یاشامغه نامزد ملیتمزی

برنجی سنه　　　　۸ مایس ۱۳۳۵　　　　عدد ۱۸

ژین

سنه‌لکی ۲۲۰ فروشدر.
آلتی آیلغی ۱۳۰ فروشدر

سالی ۲۲۰ قروشه
نیف سالی ۱۳۰ «

مسلکمزه موافق مقالات مع‌الممنونیه درج اولونور.

درج اولونمیان مقاله‌لر اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه ـ کوردجه مجموعه‌در

کوردلر (ایران) ی دکلیدر ..؟!

کوردستان مجموعه‌سنك دردنجی نسخه‌سنده (کوردستان و کوردلر) عنوانلی بر مقاله اوقودم. متمزك آجیقلی برذوردینه تماس ایدن او مقاله‌ده بزی سوینديره‌جك کوزل تصورلر، وعدلر وار. کوردلك تاریخی، اجتماعیاتی، والحاصل برملت صفتیله اونك مؤسسات موجوده و ماضیه‌سنی تدقیق ایتمك، ملتمزی بوکونه قدار یاروآغیار نظرلندن صاقلایان مجهولیت پرده‌سنی ییرتوب آتمغه چالشمق بویوك برعزم و همت اثریدر. متشبثنه موفقیت تمنی ایده‌رم.

عالم مدنیتجه مجهولیتك، فنا طانمش اولمانك بو عصرده، هله نتیجه تصفیسنه تتره‌یه‌رك، ایکله‌یه‌رك انتظار ایتدیکمز بوقیامت اجتماعیه زماننده نه‌یامان برآثر بدبختی وفلاکت اولدیغنه ایمان ایدن خدمتکاران وطن بوکبی علوی تشبثاته قارشو ریاسز برشکران ومنتداری ایله متحسس بولونه‌جقلردر.

بن هرآن وزمانده، بالخصوص (ژین) تاریخ انتشارندن بری ملتمك ارباب تدقیق، اصحاب قلمنه التجا ایده‌رك رجا ایتدم، دیدم‌که بریاندن ایجابات عصریه‌یه موافق تشکیلات ایله کوردك حقوق تاریخیه ومنافع سیاسیهٔ حالیه‌سی مدافعه ایدلسون، دیکر طرفدن هرواسطهٔ نشر وتلقینه توسل ایله ابدی دشمانلرمزك قوردقلری عصرلق شبکهٔ اغفال وخیانتك فریفتهٔ ضلالی اولان

كوردجه حرفلرى

حروف صوتيه

آ	فتحهٔ ثقيله	آگۆر	آتش	مناسنه
ه	فتحهٔ خفيفه	رەز	بوستان	«
و	ضمهٔ ثقيله	بور	بجيد	«
ۆ	ضمهٔ مبسوط	دۆر	اوزاق	«
ۆ	« « مقبوضه	كۆر	درين	«
ى	كسرهٔ ثقيله	بىر	قويو	«
ێ	كسرهٔ متوسطه	بێر	كورەك	«
ێ	« خفيفه	بێر	كوتوردى	«

حروف صامته [*]

ا ب [١] پ ت ث ج چ جٔ ح خ د ذ ر ز

ژ س ش ص ض ط ظ ع غ ف ق ك ڭ

گ ل م ن و ه ى

---

[*] اشارتلى حرفلر حرف كردجه‌يه مخصوص اولوب ديگر لسانلرده بولنمز برنجيسنك صداسى اينك مماسنه‌كلن « جێل » كلمه‌سنك تلفظنده ايكنجيسنك يارچه مماسنه‌كلن « گەر » كلمه‌سنك تلفظنده اكلاشيلير بومخرج كوردجه‌ده پك چوق مستعملدر .

[١] (ب ، پ) حرفلرى آره‌سنده ايرى بر مخرج اولوب مذكور مخرج ايچون آيريجه برحرف احضار ايدلمكده‌در .

برنجی سنه — ۸ مایس ۱۳۳۵ — عدد ۱۸

سنه‌لکی ۲۲۰ غروشدر.
آلتی آیلغی ۱۳۰ غروشدر

مسلکمزه موافق مقالات
مع‌الممنونیه درج اولنور.

ژین

حیات ۱۹۱۹

سنالك ۲۲۰ غروش
نیف سال ۱۳۰ «

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه ـ کوردجه مجموعه‌در

مندرجات

تورکجه قسمی

کوردجه قسمی

نسخه‌سی ۵ غروشدر

آدرس :

باب‌عالی جواری ابوالسعود جاده‌سی نجم‌استقبال مطبعه‌سنده (ژین)
اداره‌خانه‌سی   توزیع محلی
باب عالی جاده‌سنده یکی شرق کتابخانه‌سی

آبونه‌لریمزه

آبونه‌لریمزه کوندردیکمز بر طاقم نسخه‌لرك واصل اولمدیغی شکایتی (٥) نجی نسخه‌مزده مرجعنك نظر دقته وضع ایلدیکی الآن حالا توالی ایدیپور بو شکایتی تکرار عرض ایتمکله برابر آبونه‌لریمزه واصل اولمامش نسخه‌لر وار ایسه نومرولرینی‌همان اداره‌یه بیلدیرملرینی رجا ایلرز .

کوز حکیمی

دوقتور حامد شاکر

موی‌الیه هرنوع کوزخسته‌لقلرینی تداوی ولازم‌کلن عملیاتلرینی موفقیتله اجرا ایله نومرولی قتی کوزلکلر دخی تعیین ایدر . هرکون امین اوکننده تراموای موقفنده حسین‌حسنی اجزاخانه‌سنده بولنور .

سبیل‌الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنك ٤٠٦ نجی نسخه‌سی قمتدار مقاله‌لرله انتشار ایتدی .

رفیق مساعیمز (کوردستان) مجموعه‌سنك ٦ نجی نسخه‌سی‌ده انتشار ایتمشدر . بر چوق کزیده مقاله‌لری حاوی اولان مذکور مجموعه‌ی قارئین کرامه توصیه ایلرز .

نەزانین

ای جهل و نەزانین توبی دوژمن توبی خائن
ظلماتەیە هیلان همی بی‌صنعت و بی‌دین
قهرانەیە ویرانەکری ، آه . . وطنی من
کیناتیە بی‌لانەکری ، جسم و تنی من
ثروت تەزمە استاندیە بی‌مال درافن
ام مایتە بە لنکا زوفقیر خانە بلاقن
دردی تیە معلول کری ام خوە نزانن
ام کینە ؟
کوری کینە ؟
مالخسیر کاوانن ؟
یان ام ژی خدان شان و نسب قوم نجیبن
باهرامە هیە ام ژی خدان باهر و نصیبن
دنیاوەکی حیکر خدی باهرامە ژدابو
لاکن ژنەزانین وجهل کانی
— فدابو . .

۲ ـ نیسان ـ ۳۳۵   زمالاهکاریان

ع . رحمی

حروف یامته [*]

ا ب پ ت ث ج چ ح خ د ڎ ر ز
ژ س ش ص ص ط ظ ع غ ف ڤ ق ك ڪ
گ ل م ن و ه ی

[*] اشارتلی حرفلر صرف کرججەیە مخصوص اولوب دیکر لسانلردە بولنمز برنجیسنك صداسی اینك معناسنەکان « جی‌ل » کلەسنك تلفظندە ایکنجیسنك یارجه معناسنەکان « کەر » کلەسنك تلفظندە اکلاشیلیر برمخرج کوزنجادە بلك چرق . . . !

ارمنی چته‌لری دخی موجود ایدی . فقط بر تهلکه‌نی قورتاریشه چیقامایه‌جقلرینی آکلایان چته رئیسلری (بو زمانه کوره آرام ، ایشخان ، ورمیان) ماضیده همپارلرینک تخریبی بحثی اولدقلری ... سلطان عبدالحمید ثانی) اواخر سلطنتی دوغروقتلاسیدن کلن ارمنی ... (حسنان) عشیرتی رؤساسندن رضا ، موسی بککه برادری ... برمدت تشریک مساعی ایتمشلر ایدی . بو دفعه دخی ، قارچیکانده ... ، تکیه‌سنک بر اولدیغی « کیسان » نام محلده (سیدعلی) یه ملاقی اولدقلری مرویدر .

(سیدعلی) حکایه‌سی صددنده اولدیغمز وقعه‌یه قارشی منفی ویا طرفدار بر وضعیت آلمشدی . بو وضعیتی ، هیئت تحقیقیه‌نک انکارینی تأیید ایتدیکی کبی مصادمه‌یه اشتراک ایتمش اولان وقعه‌دن ایکی سنه اول خانه‌سندن طرد ایتمش اولدیغی مخدومی حیدرک لزوم تحریسنی ده حکومته اشعار ایلیوردی . بو سببه مبنی اولاجق که ، کندوسندن قورتولامامقده ایدی . عکس تقدیرده فیوبتی محقق ایدی . عین زمانده وقعه عامللرینه کندو تربه‌سنده معین وظهیر اولدیغنه دائر ، خبر ایصال ایلمش اولدیغی روایت ایدلمکده ایسه ده بونک وثائق ایله تأییده احتیاجی دوکاردر .

شیخ شهاب الدین ایله دیانه‌لرنده موجود اولان منافرتک ازاله‌سی ایچین هر نه قدر چالیشلمش ایسه ده موفقیت ... ایدلمامشدر . اساساً سید علی وقعه‌نک حدوثندن اول وضعیتک هر جهتدن اهمیت و وخامتی درپیش ایلیه‌رک مرشیدن فراغتله (شام) ه کیتمک تصورنده بولونیوردی .

خلاصه : صورت حدوث و جریانی ، دها دوغریسی « منفی یوزی » نی ، اشخاص و عواقبی مطالعه ایتدیکمز وقعه‌نک « ایچ یوزی » نه دائر معلومات صحیحه‌سی مفقود اولمقله برابر . . ماهیتی و عوامل اساسیه‌سی بروجه آتی اوچ نقطه اوزرنده جمع و تلخیص ایلمه‌مک ممکندر . شویله که :

١ — بو وقعه ، حکومت اتحادیه‌نک اجراآت عندیه‌سنه و اهالینک معروض قالدقلری ظالمانه طرز اداره‌یه قارشی عدالت ایستەین بر حرکت ایدی .

٢ — وقعه‌نک صفحات متعدده‌سنده نفوذ و رقابت داعیه‌لرینک تأثیری کورولمشدر

٣ — مطالب دینیه صورتنده تجلی ایدن آمال ملیه سوندیرولمشدر .

لاوررشید

نجم استقبال مطبعه‌سی   مدیر مسئول : حمزه

اسمنده‌کی اوچ ولدندن (سیدنور محمد) ك بیوك مخدومیدر. (سیدعلی) دخی (سید جلال‌الدین) ك مخدومی ایدی. شیخ، عمجه‌سی اوغلنك علاقهٔ دنیویه‌سنك فضله اولمسندن، آلایش واحتشامله مشغول بولنمسندن دولایی کندوسنه مغبردی .

سید علی — ۳۰ یاشلرنده اسمر بکزلی ، سیاه کوزلو، چاتیق قاشلی ، قدی وسط درجه‌ده لوند طورلی، کبر، بر «بك» ایدی. قیافت اعتباریله بر چوق بکلردن آیریدی . باشنه کنارلرینه « احمدیه » دنیلان ایپکلی یازمه صاریلی فس کیمش ایدیکی کبی قوستومی دخی آناطولی قصبه‌لرنده متعمم اولان شکلده ایدی [۱] . کوردلر آراسنده اسم مخصوصیله «(حضرت کورره بوزژدر) دیه آکیلردی. احتشام وسلطنتی پك سورردی. حکم و نفوذی خیزان، کواش، شعفت، طاطیك حوالیسنده جاری اولدیغی کبی ملازکرد ویلایتنه قدارده امتداد ایتمکده ایدی. بوتون بو اراضیده زوایا ومریدانی موجود ایدی، یومیه ۲۰۰ کشیلك هادیه‌لك تکیه ومسافرخانه‌سنده اطعام واعزاز اولوندیغی روایت ایدلمکده‌در. تکیه‌نك واردات اساسیه‌سنی اراضی موقوفه تشکیل ایتمکده ایدی. معیتنده اوچ‌یوزه قریب سلاحشور موجود ایدی، بومقدار سفربری بروضعیت مواجهه‌سنده بیکره بالغ اولابیلیردی. یالکز، بر ذاتك سویله‌دیکی وجهله سلاحشورلرینك ـ سائر عشائر سواریلرینه نسبتله ـ قیمت عسکریه‌سی ، تجهیزات وترتیبات اعتباریله نقصاندی . متمادیاً آرتان نفوذ وقوتی اوکنده برچوق رقیبلر پیدا اولمقده ایدی . بو میانده

مأذونیت بویورمشلردی که بوذواتك کرك حال حیاتلرنده کندولرینك، کرکسه ارتحاللرندن صوکره سلاله‌لرینك دائرهٔ نفوذ ومعنویتلری غایت واسعدر. مثلا، بتلیسده شیخ محمد کفروی حضرتلرینك مرقدلرینه تا (قارص) حوالیسندن زیارته شتاب ایدن زائرلرك مرقدك اوکندن ابن استمداد ، ورکوع احترامکارانه ایله چکدکری واقعدر. شورانیده برای استطراد قید ایتمك لازمدرکه، کوردلرده ـ متفرق اقلیتلر مستثنا اولمق اوزره ـ دیناً مسلمانلق، مذهباً شافعیلك ، طریقةً نقشبندیلك ، سائر امثاللرینه نسبتله، حائز رجحان وا کثریتدر .

(۱) کوردلرده سرپوش ملی یکه‌کلاهدر . اشکال مختلفه‌سی واردر . صوك زمانلرده تورك مجاورتیله مألوف اولمش بولونان شهرلی کوردلرده کیدکلری فسلرك اطرافنه یازمه صارمقده‌درلر . قوستوملر دخی ، « ولات » دنیلان مناطق جغرافیه‌یه کوره (روژکان، موطکان ، خیزان ، بوطان . . . الخ) بر خصوصیت عرض ایدرلر . . بونلردن موطکانلیلرك طرز تلبسی غایت ساده واییدر .

اولونيوردی . اوصره‌لرده اعلان اولونان عفو عموميدن محكوملر ومنفيلرده استفاده ايديورلردی .

اشخاص:

منلاسليم ـ ٥٥ ـ ٦٠ ياشلرنده كنج حواليسی (زازا)لرندن ايدی. علوم شرعيه وعربيه‌يه واقف، عالم، متدين برذات اولوب وقعه‌ده اوينادیغی روله باقيلرسه (نوعی شخصنه منحصر) اشخاصدن معدود اوله بيلير . عزمكار وصاحب مفكوره اولدیغی آكلاشيليور . وقعه‌يه تقدم ايدن كونلرده (كاركار) لی (منلا محی الدين) نام ذات منلا سليمه يشيل يازی ايله يازمش اولديغی بر مكتوبده (منجی ومجدد) اولاجاغی عالم معناده مشاهده ايتمش اولمهسندن بيان تبشيرات ايليوردی . منلا سليم ، شيخ شهاب الدينك كوچوكمن بری امر تعليم وتربيه‌سنده بولونمش اولمقله لالاسی وخواجه‌سی اولدیغی كبی شيخك مقامنه كلدكدن صوكره‌ده مرشدی ، عين زمانده سرخلفاسی [١] ايدی .

شيخ شهاب الدين ـ ٣٠ ياشلرنده، بياض صاريقلی، نورانی وجهلی، ملحم، برذات ستوده صفات ايدی. علوم شرعيه وعربيه‌يه واقف، امور دنيويه‌دن مجتنب، معتكف ، اوصاف حسنه ايله متخلق ومتحلی كامل برانسان ، حقيقی بر (شيخ) ايدی . خواجه‌سنه قارشی قلبنده ، ضمنده يقين درين برحرمت ومربوطيت حسی بسلر ايدی . بوحسياتی ئولوم قارشوسنده بيله اظهاردن چكنمه‌مشدر. ديوان حربك، والی‌يه معهود مكتوبی يازوب يازمامش اولديغی سؤالنه (خواجه‌سنك آرزوسنی انفاذ ايتديكی) جوابنی ويرمشدر. خيزانك « پاكنوس » قريه‌سنده اقامت ايدر، يازين بتليسه قريب اورمانلرله محاط كوزل برموقعده كائن اولان (سيد آوا ـ سيدك احيا كرده‌سی) نام صيفيه‌يه كيدردی . قلوب عامه‌ده پرستش درجه‌سنه واران برحرمت فوق العاده ونفوذ معنوی‌يه مظهر ايديلر . بين الاخوان (غوث) عنوانيله توقير ايديلن جدلری (منلا ثبات الله) [٢] حضرتلرينك (جلال الدين ، حسن، نورمحمد

[١] مريد، طريقت نقشبنديه سالكينه اطلاق اولنديغی كبی خلفالق دخی طريقت مذكوره منسوبيننك اوصاف مطلوبه‌يی حائز ذواته تفويض اولنور، برنوعيه مخصوصيده،

[٢] (منلا ثبات‌اه) ، طريقت نقشبنديه‌نك نشر وتعميمی ايچين (بويوك سيد طه) حضرتلرندن مأذون اولمشلردی . اساساً (سيد طه) حضرتلری دها برچوق ذوات كرامه (سعرد حواليسنده « فيرساو » شيخی، بتليسده شيخ محمد كفروی...يه) امطاك

این حالاتلاشیور ومتهورانه سویلمش اینه‌لر رفقی خلیل) . سکوت امر ایندیکی کبی اطرافنده کیلرده مأیوس اونامیزدی، بونلر آنجق جناب حقك بر امر مقدری بولندیغنی ومعروض قالدیغی ظلمك عدالت الهیه ایله قارشو لاشه‌جغنی بیاندن صوکره (یس شریف) تلاوت ایلیور . وکال متانتله کندوسنی جلادلره تسلیم ایدییوردی . آصیلدیغی ایپ ایکی دفعه قوپیور و (آنلرك عفو ایتدیکنی سز عفو ایتمیورسکز . بنم ایچین قالین بر ایپ کتیریکز) دییوردی . (سید علی) دخی حرکاتیله ، معروض قالدیغی عاقبت فجیعه آراسنده هیچ بر مناسبت کرزه‌مدیکی واندرا کنه صیغدیرمادیغی بر ظلم نتیجه‌سی اوکنده دیار الیه اغیارده قارشو آصلمه‌نك کندوسنه پك آغیر کلدیکنی ، سویلیوردی . بتلیس خلقی ، روژکی آغالرینك مقبرلرینی حاوی بولونان قدیم مزارلقده دفن اولوندیلر ، یاران ومریدان اون بش کون قوج قوج مقبرلری اوزرینه کلهرك نوحه‌کر اولدیلر ، اظهار شیون وماتم ایله بو فاجعه ایچین ترتیل ایله‌دکلری شرقیلری سویله‌دیلر . زیارته کلن قافله‌لر تماملیه قصبه‌دن ایچرویه براقلمیوردی . قسم قسم کله‌رك زیارت ایدوب کیدییورلردی . عکس تقدیرده واسع مقیاسده نمایشلر ترتیب ایدیله‌جکی مختقدی. عین زمانده حکومت (سیدعلی) نك کوچوك مخدومنی رهینه مقامنده بتلیسده اقامت ایتدیرییوردی .

شیخ شهاب الدینك وسیدعلینك اعدامی بتلیسده، خیزانده، کوردستانك اقسام متعدده‌سنده آجی تأثیرلر اویاندیردی . متأثر اولمادق فرد آفریده قالمادی. هیچ کیمسه بو آنی وغدار نتیجه‌یی مأمول ایتمیوردی. بالخصوص که سید علینك وقعه‌ده دخلی وعلاقه‌ٔ صمیمیه‌سی یوق ایدی . شیخ شهاب الدینك عصمت ومنزهیتی آشکار ایدی .

منلا سلیم ، روس قونسولوسخانه‌سنك جوانب اربعه‌سنه نوبتچیلر اقامه سیله ترصد اولونمقده ایدی . وقتا که حرب عمومی وسیله‌سیله حکومت عثمانیه ایله روسیه آراسنده حال حرب تحدث ایدییوردی، روس قونسولوسی بتلیسی ترك ایدنجه منلا دخی توقیف وایکی رفیق ایله برلکده اعدام

(مَلا سلیم) ۱٦ کشیلك رفقاسی ایدی، یول اوزرینه تصادف ایدن روس قونسولوسخانه‌سنه التجا ایتمش ایدی ، (شیخ شهاب‌الدین) دخی بو نتیجه اوزرینه (وان کولی) ساحلنه اینه‌رك یلکن کمی‌سی ایله ارجیشه اورادن‌ده سرحده دوغرو کیدرکن ، روایت اولایه کوره بوسلره التجایی نفسنه یدیره‌میوب تسلیم اولمش ، روایت اخیره‌یه نظراً‌ده (زیلان) دره‌سنده توقیف ایدیله‌رك بتلیسه کتمشدر.

وقعه‌نك شکل اخیری اوزرینه خیزان وبتلیسه کلی صورتده عساکر منتظمه اعزام وبتلیسده ادارهٔ عرفیه اعلان ایدیله‌رك بر معتاد دیوان حربه عرفی تشکل ایله شدید بر صورتده اجرای حرکته باشلادیغی کبی بری طرفدن‌ده خیزان اوزرینه سوقیات عسکریه باشلامشدر. خیزان اوزرینه یورویش یاپان عساکر عثمانیه هیچ بر مقاومته معروض قالمادن طوغریجه خیزان شیخلرینك مقبر وزاویه‌لرینی احتوا ایلین (غیدا) یه مواصلت ایلمش و (سید علی) طرفندن فوق‌العاده اعزاز واکرام ایله قارشولانه‌رق حرکات تعقیبکارانه مدتجه عساکر شاعنه‌یی اعاشه ایلمشدر. نتیجهٔ تعقیبات اوله‌رق (۳۰۰) ه قریب اشخاصی توقیف اولوندیغی کبی (سید علی) دخی محضا مرکزده بولونمسی لزومندن بحث ایله بتلیسه کتیریله‌رك موقوف طوتیلمشدر . بر آی قادار موقوف قالدقدن صوکرا دیوان حرب محاکاتی ختامه ایردیرمش اولاجق که شیخ شهاب‌الدینك بتلیسه وصولندن بر قاچ کون صوکره اون سکز کشی حقنده اعدام امری صادر اوله‌رق اوچ مختلف کیجه‌ده قصبه‌نك مختلف محلارنده ـ کوك میدانده سید علی شیخ شهاب‌الدین، فقی خلیل وسائره، چارشو میدانده شیخ شیرین، ملا محی‌الدین، فقی جندی وسائره حقنده صلباً اعدام حکمی تطبیق اولنمشدر . دیکر طرفدن ۱۵۰ کشی‌ده سینوب، انقره، سیواس، مدینه‌یه نفی وتغریبا قالنمش ایدی، منفیلر میانده برقاچ دانه ذوات معروفه وار ایدی .

کوك میدانك تاریخی سینه‌سی اوزرنده قوریلان اعدام سهپالری آلتنده یك مدهش، یك آلیم بر فاجعه اویناتیوردی . (شیخ شهاب‌الدین) معصوم قلبیله ایپك آلتنه کلدیکی وقت اوزمانه دکین مغبر بولندیغی (سید علی)

دیده‌بان [١] وشری بك تپه‌سنده، اوزرلرینه کله شدت یاغمور یاپراق کشیده اولونمشدی .

حکومت محلیه‌نك ایکی طابورلق نظامیه وژاندارمه قوتی ایله ایکی جبل طوپی ایکی میترالیوز وکلیتلی اسلحه‌سی موجود ایدی . یکی والی ، عسکری دپوئی آچدیروب سلاح وجبخانه توزیع ایتدیکی کبی قصبه‌نك حاکم نقاطندن قلعه‌یه ، قشله‌یه ، حکومت قوناغنه ، کوك میدان مزارلغنه طوپ ومترالیوزلری تعبیه ایتدیرمشدی . صباحلین باشلایان مصادمات آقشامه قدر دوام ایتمش وپك هیجانلی اولمشدی . کوردلر کمیتاً آز اولدقلری کبی سلاح وجبخانه‌لری‌ده هیچ مشابه‌سنده‌ایدی. اکثریسی خنجر ودکنك ایله مجهز اولدقلری کبی قوماندادن وضبط وربطدن محروم ایدیلر. میانه‌لرنده رؤسادن معدود اوله‌رق، قدیم شروان بکاری احفادندن محمد امین، خاقان مغفور سلطان حمیدك تفنکجیلرندن هیوریسلی علی آغا ، خوماجلی فرسو وسائره موجود ایدی. محمد امین ایله خوماج آغاسی فرسونك مقابله‌لری پك دلیرانه وقهرمانانه ایدی . طوپ کورولتوسی، متمادیاً یاغان واطرافی صولایان میترالیوز یاغموری ، کوردلرك تجاوز محتملندن اورکرك حکومته یاردیم ایدن برلی قوتلرك انضمام معاونتی مواجهه‌سنده تدارکسز اولان کوردلر هیچ شبهه‌سز مجبور رجعت اولاجقلردی. ملااسلیم کویا میتی خالقنه قورشون تأثیرندن مصون قاله‌جقلرینی سویله‌مش ایسه‌ده.. آرالرنده مجروح ومقتول ظهور ایتمسی اوزرینه مهاجمین صحنهٔ مصادمه‌یی ترك ایله یرلرینه عودت ایتمشلردر . اثنای مصادماتده کوردلردن ٨-٩، عسکردن‌ده براو قادار مقتول ومجروح دوشدیکی کبی اهالیدن‌ده اثر قضا اوله‌رق (٢٠) کشی قدر مقتول ومجروح ظهور ایتمشدر .

نتیجه

الك چوق مترالیوزدن شکایت ایدن مهاجمین، عودت ایتمکه باشلامشلردی.

---

[١] روماليلر طرفندن انشا ایدلمش بتلیس قلعه‌سنك ینه بو ناملە موسوم طاغك تپه‌سنده واقع ترصد قله‌سیدر .

بر حكايهٔ تاريخيه

— كچن نسخه‌دن مابعد وختام —

اووقت حكومت محافلنده تماسده بولنان احمد آغايف نام محرر يازمش اولديغي بر بندده (مظهر) بكلك عجزندن بحث ايديور وكلمات مستهجنه ايله كوردلري توصيف ايديوردي. يكي والي بتليسه مواصلت ايدنجه، اوليه‌مقابله ايچون كوندريلن بر طابورلق قوت، شدتلي برقار فورطنه‌سي اثناسنده متعرضلرله شديد بر محاربه‌يه دوتوشمش ومنهزماً قصبه‌يه رجعت ايتمش بولونيوردي. مهاجملر بوقوتي تعقيباً قصبه‌نك شرق جنوبيسنه تصادف ايدن (كاني‌زوالـقور وچشمه‌سي) نام ارمني محله‌سي ايله (هرسان) نام كورد محله‌سنه كيرور ومحلات مذكوره‌يي اشغال ايديورلردي. محلات مشغوله‌ده‌كي ارمنيلر، كوردلري حسن قبولله قارشيلايور. كندولرينه يه‌جك، ايچه‌جك اكرامنده بولنيور. حكومت قوناغي جوارنده‌كي محلاتده بولنان ارمنيلرده مرخصه‌لري واسطه‌سيله حكومتدن مقدار كافي سلاح آلوب سلاحلانيورلردي.

شهرده عمومي بر هيجان وخلجان حاكم ايدي. هركس وقوعاتك تعقيب ايده‌جكي سيري مراق وانتظارله بكله‌يوردي. محلاتك بر قسمي متعرضلره طرفدار اولديغي حالده اكثريت اعتباريله دوچار تجاوز اولاجقلرندن قورقيورلردي. بونكله برابر برچوق كنجلر كوردلر طرفنه كچمشلردي.

اوكيجه عميق بر انتظار وتردد ايچروسنده كچدي. شهرك بعض محلاتنده ساكن قبائل (زيدانيلر، مرموطيلر، كومسايلر) كوردلر طرفني التزام ايتدكلري حالده قطعي قراري ويره‌مه‌مشلردي. متعرضلر، هرنه‌دنسه شهرك (هرسان) محله‌سندن ماعدا، سائر محلاتيله ارتباط ومناسبت پيدا ايته‌مه‌مشلردي. بناءً عليه اوكيجه يا قوتلرينه اعتماد ايده‌رك، ياخود غير مأمول نتايجك ظهوري احتمالنه بناءً امنيت ايده‌ميه‌رك شهري تماميله اشغاله تشبث ايتمامشلردي.

صباحلين، اورته‌لق آغاريرآغارمز، بتون نظرلر، مهاجملرك بولونديقلري جانبه دوغرو دونمشدي. في الحقيقه قصبه‌نك اك حاكم نقطه‌سي بولنان

بیر مرتبه‌یه اصعاد ایتدیکمز کون قدرتنك مرتبهٔ بالاترینی کوره‌جکز .

اوروپا و آمه‌ریقا ترقیات مدنیه‌سنی قبول و تطبیق ایتمك کورد ایچون هیچده چتین و یابانجی ایشلردن دکلدر ، اونك ایچون بو کون دنیایه شانلرینی داغیتان و مقدرات عالمی تنظیم قدرت و کمالنی کوسترن بویوك ملتلرك ایرشمش اولدقلری غایه‌یه کوز دیکمکدن ده کندیمزی آلاماییز ..

کورد ملتی یالکز کندی صنع و تقصیریله دکل ، تاریخك و مختلف اسباب تاریخیه‌نك ده سوق شئامتیله پك کچ تقدیر ایده‌بیلدیکی لوازم عصریه‌یی اولدیغی کبی تلقی بالقبول ایتمش ، حتی او نورانی شهراهده یورومکه باشلامشدر دینیله‌بیلیر . کوردلرك مربوطیت معروفهٔ دینیه‌لری کندیلرینی شهراه ترقیده تشویق ایده‌جك الك بیرنجی سبب ده اولابیلیر ؛ اویله که دینداراق کسوه‌سی آلتنده مقدرات ملته حاکم اولمق داعیه‌سنده بولونانلرك — تکرار ایدییوروم — یالکز و یالکز حرص منفعتدن دوغان نعتلرینه معروض قالماسون . مع مافیه دوامسز و ضعیف بیر مخالفتدن عبارت اولاجق اولان بو حرکتك ده بالذات صاحبلرینه ضرری دوقونمقدن باشقا بیر نتیجه حاصل ایتمك امکانی یوقدر .

چونکه کورد کتلهٔ ملیه‌سی حقیقتی و حقی آکلامشدر . کوردك بیر (اعتقاد مدرکانه) یه مالك اولدیغنی برقاچ یرده سویله‌مشیدم . بو خاصه ، قدمهٔ تکاملی اولان قوی بیر (ادراك معتقدانه و یا دیندارانه) مرتبه‌سنه صعود ایتدیکی کون (کورد) جهالتدن ، اسیر یاشامق و اسیر اولمقدن ، حقنی قابدیرمقدن قورتولمش ، شهراه اقباله چوق یول آلمش دیمکدر . بو آنینك چوق اوزاق اولمادیغنه مؤمنلردنم . ایشته او وقت ، کوردلرك مکتسب هیچ بیر ایالکی اولمادیغنی سویله‌ین آرقداشم ، نه وقت بالذات آرقداشمده ، اوراده حقنی ، وظیفه‌سنی مدرك ، فضیلته ، انسانیته خادم بیر ملت کوره‌جکدر .

کنجلر ، کورد منورلری ، بو غایهٔ تکامل مفکوره‌مز و — کمال فوزینك تعبیریله سویله‌یم — یورویه‌جکمز « اوزون » و دیکنلی یوللرده ترلومله و حقسزلقلرله کوله‌شیرکن « (حق) ده معینمز اولسون .

١٤ نیسان ممدوح سلیم بك

وقهر ایله قبول ایتدیر ملك بو مدنیت بر خاصه‌سیدر . مدنیت ، بیلمش اولا ‌لمکه مسلمانلغه یا بانجی بر مدنیت ـ بعضلرینك الاندن دیدیکلری کبی بر خرستیان مدنیتی ـ ده کیلدر . اساساً بیزه مونس منبعلردن کلن و زمان ایله حیات انسانیه یه اویدیریلان بر مدنیتدر . بو مدنیت بیزی دینمزده لاقیدی یه دکل ، احکام اساسیهٔ مبارکه‌سنه داها قوتله رعایته سوق ایده‌جکدر . بیلمه‌لی‌یز که بو مدنیتی قبول ایتمزسه‌ك ، الهك و پیغمبرك عصرلردن بری بیزه ودیعه‌سی اولان بو مقدس مؤسسه‌یی بالعکس متروك و مهجور براقش اولورز . دوشونمه‌لی‌یز که دینك غایه‌سی دنیوی و اخروی سعادتدر و دولاییسیله دینك اعتلاسیدر . دینك اعتلاسی سالکارینك اعتلاسیدر . بیز بو حالمزله هر کون ثروتمزجه محکوم و کوچولمکه میال اولورسه‌ق نه دنیوی و اخروی سعادته ، نه ده کندیمزك و دینمزك اعتلاسنه خادم اولا بیلیرز . قوتلی اولمق ایچون بو مدنیت بر چاره و ضعفدن قورتولمه‌جق یشمایانلر ایچونده اك مدهش بر داهیه‌در . ذاتاً ایسترایسته‌مز دکیشه‌جکز ، اونسنه اولکی معلوماتمز بو کون ایچون کافی کلمزسه ، اونسنه اولکی قیافتمز بو کون باشقه شکله کیره‌رسه اوچیوزسنه اولکی قنادره و قیافتده قلمق ویا قالمق ایچون عناد ایتمك نصل ممکن اولور ؟ کوردستاندن قافله‌لرله استانبوله دوکولن کوردلر مملکتلرندن کتیرلمش هانکی قیافتی و یا هانکی عجمی ذهنیتی صاقلایورلر ؟ قیافتلرینی ده کیشدیرن و ذهنیتلرینی تکمل ایتدیرن بو کوردلرك مملکتلرنده‌کی بابا ، قارده‌ش و همشهریلرندن نه‌لری نقصاندر ؟ اونلردن دیندارلقجه و ملیتجه کری قالیر نه‌لری واردر ؟ بناءً علیه بن بو مدنیتی « زمانك مادی و معنوی شرائط حیاتیه‌سنه اویمق » دیه تعریف ایدرم ؛ بیزده کندیمزی بو شرائطه اویدیرمق مجبوریتنده‌یز . عکس تقدیرده ، بو سیلابه مدنیتی طوردیرمق ایسته‌ینلر ، اونك دالغه‌لری اوکنده سوروکلنمکه محکومدرلر .

ملی روحمزده ، هر نورلو تکامل تقبل و تمثله اك مساعد صورتده ، مکنون اولان استعدادمزی بوش بوشنه صاقلازسه‌ق باشقا ملتلرك اونی کندی منفعتلرینه خدمتکار ایتمه‌لرندن قورقالم . آنجاق سجایای طبیعیه‌مزی مشعور

ایشته‌سزه، کوروب دیکه‌دیکم انسانلرك ... شیلرندن بیکرده‌بیری ... بوندن شو نتیجه چیقیورکه کوردلر دردلرینی آکلامشلر، لزوم ترقی‌یی تسلیم ایتمشلردر. خسته وارکه خسته‌لغنك وجودینه ایناماز و طبیبك وصایاسنه آلدیرماز ؛ خسته‌وارکه خسته‌لغی آکلار دوقتورك هردیدیکنه مراعاتکار اولور ! بویله خسته‌لر قورتولمش صاییلیرلر ؛ ایشته کوردلر بوتورلودر . اوروپا و آمه‌ریقادن دوغان بوکونکی جهان شمول قدرتلرك اسرارینی آکلیورز وآرتق اوطرفلردن کلن هوا جریانلرینك بادسموم دکل ، نسیم حیات اولدیغنی بیلیورز .

بوکونکی ترقیات مدنیه‌یی قبوله، ذهنیتی . ذهنیت دینیه وفکریه‌سی بوقدر مساعده بخش اولان بوملتك بیرده استعداد فطریسنی آراشدیرالم : بونك ایچون مجرداتدن بحث ایتمکدنسه مادی مثاللر کتیرمك داها فائده‌لی دکلمی ؟ بن بومثاللری ، بوکون استانبولك مرتورلو مکتبلرنده صیرالراشغال ایده‌ن کورد طلبه‌سنده وأوروپایی کورمش ، اوراده تنور وتکمل ایتمش کورد کنجلرنده بالفاً مابلغ بولیورم. اوطلبه‌نك وبوکنجلرك هیچ بیرده أمثالندن کیری قالمالری ، کوردك محیط بیراستعداد وقابلیت دماغیه‌سی بولوندیغنه دلیل کافیدر. بوندن باشقه ، کوردلرك تاصل بیر صنعتکار روحنه مالك اولدقلرینی آمه‌ریقانك أوته‌سنده ، به‌ریسنده یاشادقلری صوکرا زنکین وصنعتکار اولاراق، بیور صلاحیتدار صفتیله مملکتلرینه دونن کوردلر اثبات ایدرلر ؛ بن بونلردن قاچدانه‌سنی کوزمه کوردم: اونلر باکا أنتهایان حرمت بیرانسان مکمل حسنی تلقی ایتدیلر.

ایشته‌قناعتمجه، بیرحقیقت اولدیغی ایچون أمنیتله‌اتیان ایلیورمکه کوردلر أك یوکسك بیرمدنیتی قبوله وأك معضل بیرتکاملی تمثله ـ نسبةً داها آز بیرزمانده وداها غیر مساعد شرائط ایچنده ـ مستعددر .

منسوب اولدقلری دینك بی‌نهایه وابدیما ایلیلکلری و فضیلتلریله برابر مسلمانلر ، بوکون غالب کلن، وغالباً یاشایه‌جق اولان بیرمدنیتك قارشوسنده مخیر براقیلمشلردر ، رضا وطلب ذاتیلریله قبول ایتمه‌ین ملتلره کندیی جبر

بالقبول ایتمشلردر، بوكاده متشكرم . مختلف یرلرده، مختلف زمانلرده باكا شوماللده بك‌چوق سوزلر سویله‌ین كوردلر اولدی :

[ـــافندی، اوقومق بیلمه‌ین آدام هیچ بیرشیئه یارامازمش، حیواندن نه فرق واركه ـ ـ اوقومق بیلمه‌یدك ، بیر ژاندارمه پارچه‌سی كاوب بیزی ایسته‌دیكی كبی صویوب كیده‌مزدی ـ ـ ؟(اوطوموبیلی كوره‌ن بیر كورد) افندی، والله شیمدی دنیادن هیچ خبرمز اولمادیغنی آكلادم، بیز بیر جفت اوكوزله یوك طاشیاجغز دییه نه‌لر چكیوروز، جانمز چیقیور، اوكوزمز اولیور، آغلیوروز. اوكوزك آننه‌سی ، چاریق یاپدیغمز ده‌ریسنه‌سی آجیرسك ؟.. حریف، هیچ زحمتسز، آتسز، اوكوزسز ایسته‌دیكنی كوتوربیور ـ ـ (طیاره‌یی كوره‌ن بیر كورد) آدام اوغلی نه‌لر یاپارمش، بونلری ایجادایده‌نلره انسان دیرلرسه یاپیزه نه‌دیمه‌لی ؟ بیز دوغرو یولده یورومكی بیلمیوروز، اونلر كوكلرده اوچیورلر ، افندی، بیزنه‌وقت بویله اوجاجغز ؟ ـ ـ سیبكارك كوزی اولسون، بیزی وقتنده اوقوتمادی ، شیمدی قویون سورروسی كبی نه‌دیرلرسه بویون اكیوروز ، اوغلم اوقوسون ، بنم كبی قالماسون دیدم ، شهرده بیربیلمك واردی، اونكله قونوشدم اوغلومی مكتبه ویره‌جكدی. اوشاغی كوندردم ، شهرده بش‌اون كون قالدی، بیر آزده اوقوردی، بیزم آغا راضی اولمادی، ایلده اوقوتمایه‌جقسك، كویه كتیره‌جكسك دیدی، بنده كتیردم؛ چوجوقده آدام اولمادی ـ ـ بیزم كویك خواجه‌سی‌ده عقللی بیرشی بیلیردك، اوقومش دییه رعایت ایدردك؛ بكنده بورایه سنك كبی بیر افندی كلدی ، دینه دائر نه قدر سؤال صوردی ایسه‌هیچ بیریسنه جواب ویره‌مدی، كویلی طوپلاندق، شهردن آدام عقللی بیراملم كتیرمكه قرارویردك. انسان اوقورسه تام‌اوقومالی، افندی بویوكلرك بیزه باقدیغی‌ده یوق‌كه . . . بیزه نه‌یدیلرده یاپمادق . نه‌دن بیزم كوزمزی آچیورلر. چونكه ایشلرینه‌اویله كلیور، اوقومش اولانلر آچیق كوزلی‌اولور، سوزسویله‌مك بیلیردكلی؟ ـ ـ (بنده بیرغزته كوره‌ن كورد) افندی،اوعثمانلیجه‌می یازیور؟ نه‌چیقار، بیزمده بویله‌یازیلرمز، كتابلرمز اولمالی‌كه اوقوندیغی وقت آكلایالم اوشی عثمانلیجه بیلنلره مخصوص، كوردلركی نرده ؟ سیزك كبی افندیلرده كوردلره مخصوص بویله شیلره یاپسه‌كز نه اولور ؟!]

(ص . ع .) نشر دینیمیی ایدەرکن نه قدر مبرمه ومشکلاتەهدف بولدی وایلك زمانلر شخص مبارکی ومسلك جلیلی علیهنده نەقدر معارضلر واردی؟ متقدمین علمای اسلامیەدن قاچ ذات حیاتلرنده مظهر تصویب اولا بیلدی ونەقدرینك انجاق ارتحاللرندن صوکرا قیمتلری بیلندی ؟ عیسویتك ادوار تجددندەکی ، تشوشات، مثلا انکیزیسیون اجرا آتی أوروپانك اوعصرده اویانیقلغه استعداد کوسترمەسی وبو اویانیقلقدن لمنفعة ضرر کورەجك اولان صنف رهبانك اندیشەسی نتیجەسی دەکیلمی ایدی؟ پروتستانلقی دوشونن بر ایکی فکر نه لره معروض قالمادیلر ؟

عثمانلی تاریخنك صولك ترقی جریانلرنده ، سلطان سلیم ثالث ، سلطان محمود دورندەکی قیاملر هانکی سائقلرله اولمشیدی ؟ ملته ترقی لذائذنی طاتدیرمق ایستەین قاچ کشی ایدی؟ و بو فکرلری نەدرجه افشا ایده بیلیورلردی؟ بوکون خواجەلرمزه، علمامزه قدر حلول ایدن فس، قولالی یاقه، قراوات، دیزلیغوت ، پانطالون اووقت ایچون یگانه سبب تکفیر دکلی ایدی ؟ تاریخدن بیراز بهرەیاب اولانلر ترقینك هر یرده آزچوق بر بیرینه بکزەین صفحەلری اولدیغنی بیلیرلر. بنم بومثاللری ایرادەدن مقصدم، اجتماعیاتك قواعد عمومیەسنی امثلۀ تاریخیه ایله تأیید و کوردلك حیاتنه تطبیقاً زمین مطالعه اچمکدر .

عصریلشمك مجبوریتنده بولنان کوردلکده بو قواعد عمومیەدن طبیعی خارج قالماز . اوده ، بعض لوازم مدنیەیی قبول ایدەرکن ، شبهەسز یا حرص منفعتدن، یاغفلتدن متولد ممانعتلره اوغرایاجقدر و بو أملنده اك زیاده عامل وفعال اولان عضولرندن ایسترایستەمز قربان ویرەجکدر. آنجاق، بو قواعد، نەقدر عمومی اولسه، هر ملتك طبیعت وسجیەسنه کوره آزیجه دوچار تبدل اولورکه، بوده طبیعیدر .

استانبولدن اوزاق قالدیغم درت سنەنك همان بر بچق سنەسنی مختلف محیطلرك کوردلری ایچنده کچیردمکه بو باکا شو قناعتلری ویردی : کورد (تعصب جاهلانه) یه بیکانه ، فقط قوی بر (اعتقاد مدرکانه) یه صاحبدر ، بوکا مفتخرم ؛ کذا کوردلر عصرك احتیاجاتنی تماماً تقدیر وایجاباتنی تلقی

ایدیمشلردر . اونلرك بو فكر وحركتنه تعيين ايتمكده انديشهٔ منفعتدن باشقه بر سبب يوقدر . بو بحثده خصوص اجتهاد ويا سوق قناعتله متحرك اولانلرى تاريخ ، اندر قبيلندن قيد ايديور . كتلهٔ ناسك هيچ بر وقتده كنديلكندن ترقى وتجدد عليهنه يورويديكى كورولمامشدر . ناس ، على الاكثر الك اول كنديسنه مراجعت ايدهنك واك زياده كنديسنه ـ هرهانكى بر سببدن ـ خوف تلقين ايليهنكدر . بو طبقهٔ ناسى تحريك ايدهنلر ترقينك تأسسندن منفعةً متضرر اولانلردر ، اونلر مختلف رنك و شكلده بيرسورو متغلبهدركه ، خلقك كوزلرى آچيليرسه كنديلرينه قوللق ايدهنلر قالماياجغندن وهيچ بر زحمت چكمهدن قزانيلان ثروت وسلطنتلرك برهوا اولاجغندن قورقارلر . [*] ، غريبدركه كتلهٔ ناسى اضلال واغرا ايدنلر هروقت صميمى ، تجدده طرفدار ، خلقك حقوقنى دوشنور كورونهرك اونك جهالتنه آچيقدن برابر ترقيلرينه انكل اولورلر . كذا هروقت واقع اولمشدركه نهدنسه صوكرا كندى حركتلرينك جزاسنى چكن ونتايجندن مشتكى اولان ينه زمرهٔ خلق كنديسيدر .

تاريخده ، ترقيى ، تجددى كورولتوسز ومشكلاتسز قبول ايدن ملتلر كورويورز ؛ بونلرده كتلهٔ مليهيه حاكم اولان اركان نافذه يا كندى شخصلرينه ، ياخلفلرينه عائد منافع آتيهيى دوشونش ايتدكلرى ياخود جداً خالص بر محبت مليه سائقهسيله متحسس اولدقلرى ايچون ترقى جريانلرينه مخالفت دكل ، تسليم نفس وبعضاً تشويق ايتمشلردر ؛ بو مثللو اركان ، آنرى او ملتلرك (آبائ سعادتى) مرتبهٔ بلندينه ارقا ومادام الدوران خير وشكرانله ياد اولونورلر .

دائما پك كوچوك بر اقلينك دماغنده ، حتى چوق كره تك بر دماغده دوغان ترقى جريانلرى ، هروقت قولايجه آقوب كيتمزلر ؛ بونك ايچونده بر آز تاريخه باقالم :

حضرت عيسى (ع . س .) اوزماناك (دين حق) نى اعلان ايدركن قاچ كشى يى كنديسنه طرفدار بولدى وعاقبتى نه اولدى ؟ حضرت [illegible]

[*] بو حقيقتى ايلك دفعه بر كورده كوبلو سى باعقه باكا بر افاده ايله سويلهمشدى ؛ داها آشاغيلرده اونك افادهسنى ذكر ايدهجكم .

وتكامل ایتمك لزومنده آ تفریبیه متفقدرلر ؛ فقط تطبیقاته کیریلدیکنده ،
اودرجه مغشوش بر مخالفت حاصل اولورکه حتی ترقینك ناصل اولاجغندن،
ترقینك نیچون ایسته‌نیلدیکندن بیله غفلت ویا تغافل ایده‌نلر کورونور .
زواللی (ترقی) ومبارك (دين) ده بیرطاقم اصلسز، سطحی شکللره وجاهلانه
نظریه‌لره قربان ایدیلیر ؛ بازیلری دینی تلقین ایده‌نلر دینك کنه وغایه‌سنی
بیلمه‌لر . . بازی‌ده ترقی‌یه منتسب اولانلر ترقینك مقصدینی آکلامه‌لر ..
دیندن بحث ایده‌نلر ایچنده، قراوات ویقه طاقانلری وبیق کسنلری تکفیر
ایده‌نلر کوردم‌که یکرمی دورت ساعت میخانه‌دن چیقمازلر ویوزلرجه
انسانلرك کندی امکلریله ، آتالرینك ترلریله قزاندقلری ، تویی بیتمه‌مش
زواللی چوجوقلرك رزقلرینه تخصیص ایتدکلری ثمرات مساعیلرینی بر حقه
دوری ایله کیسه‌لرینه چکرلر، بر حیاتنك اون بش سنه‌سنی مدرسه‌ده کچیره‌نلر
وپوست طریقته نامزد اولانلر کوردم‌که رشوتی استحلال وبهرهٔ علمیه‌نی
ملت معصومه‌نك کیسه‌لرینی بوشالتمغه آلت تلقی ایده‌رلر .

ترقیدن بحث ایده‌نلری کوردم‌که « العوام کالهوام » دییه‌رك بیر حال ایله
کوروشمکی وبر کوزینك دردینی دیکله‌مکی تنزل وبوتون عنعنات ملیه‌یی
انکار وهر عرفانی استخفاف ایتمکی ترقی مقتضاسی صایارلر .

حالبوکه نه دین ، مثلا ، بشقه‌لرینك کدیکلریله قورصاق دولدیرمق ،
ویا علمی واسطهٔ تسئل ایتمکدر ؛ نه ده ترقی کویلودن ، حمالدن ، کویدن
قاچمق یاخود ملتنك هرتورلو محترماتنی استخفاف ایلمکدر. دین وترقی ،
بیربیرلریله ال اله ویره‌رك ملتك روحنه کیرمه‌لیدرلر. ذاتاً دین ترقیدن باشقا نه
دیمکدرکه ... دینی وترقی‌یی یاکلش آکلامق ویا بیله‌رك یاکلش کوسترمك
ایشته بویله کبائردن کناه وخطالری ایشلمکه سائق وملتك ضررینه منجر
اولور. هردورده، هرملتده آز چوق تجدد وترقی علمدارلغی کورلمشدر .
تاریخك ألك قدیم دورلرندن یاقین زمانلره قدر بونك ایچون تورلو تورلو مثاللر
بولوب ذکر ایده‌بیلیرز .

دین محافظلغنی دائما کندیلرینه حصر ایده‌نلرله هرشیده ملت نامنه
ادارهٔ کلام حقنی کندیلرنده کورنلردرکه بوعلمدارلغی صنعت وایش

بومقالەده بوبحثلره دائر بر آز سوز سویلەمکی فائدەلی کوریورم ؛ تا که کوردلرده مسلمان اولمق حیثیتله بومباحث فکریه واجتماعیه اوزه‌رنده کندی حق تفکر ومطالعەلرینی استعمال ایتمش اولسونلر : تمنی ایده‌رم که داها بر چوق کنجلر ومنورلرمز بوکا دائر اولان فکرلرینی « ژین » صحیفەلرینه تودیع ایدلرده کوردلك ایچون (مسائل اجتماعیه پروغرامی)نك اساساتی حاضرلانمش اولور . چونکه بومعظم مبحث بر ایکی قلمك ، ایکی اوچ دفعه یازوب چیزمەسیله حل ایدیله‌جك شئ دەکیلدر .

بحثه کیرمزدن اول بر نقطەیی هرکس نظرنده تثبیت ایتمك ایسته‌رم : بن ، شخصاً دینك افراد وهیأت اجتماعیه ایچون لزوم قطعیسنه واونلرك دینه اولان احتیاجلرینه اینانیرم. قائلم که بنجه بر انسان هواسز ، صوسز ، اکمکسز یاشایامایاجاغی کبی (دین) سزده حق حیاته مالك اولاماز ؛ بالخصوص بودین فخر الانبیانك دین اکملی اولورسه . . . بو فکری بندن اول دوشونن واعلان ایدن یوز بیکلرجه عالم ومتفکرده واردر . « روحسز انسان اولامایاجاغی کبی ، دینسزده حیات اولاماز » عمده‌سنی قبول واعلان ایتدکدن صوکرا ترقی‌یه ، تجدده ، تکامله متعلق فکرلرمزی سرد ایده‌لم :

شبهەدن آزادەدرکه اك دیندار انسانلر آراسنده بیله دینك ـ اساسه تعلق ایتمه‌ین ـ صورت تلقیسی دەکیشیر : هرصوفی ، هرمتدین ، هرمتقی انسان دیندن عین معنایی ، عین مقصدی استخراج ایتمز. طریقت نقشبندیه طریقت قادریه ، طریقت رفاعیه و . . . . الخ ایله طرق تصوفیەنك دیکر اصنافی ومذاهب سنیه وشیعیه وداها بر چوق شعبات مذهبیه بونلر هپ أساس خارجنده قالان احکام تالیهٔ دینیەیی باشقا باشقا تفسیر ایتمکدن منبعث بویوك ، کوچوك اختلافلردر . دینك احکامنده بویله اولونجه بر دین منسوبلری آراسنده (ترقی) یه ویریلان معنی ، ترقیدن بکلەنیلن فائده ، ترقینك اشکال تطبیقیەسی ، ترقینك غایەسی حقنده اختلاف فکر ونظر بولونماسی بطریق الاولی ممکن وجائزدر . شوراسیده قطعیدرکه دیندار ، صوفی ، شیخ ، خواجه ، شهرلی ، کویلی ، مکتبلی ، چفتجی هرکس ترقی

برنجی سنه ۲۶ [illegible] ۱۳۳۵ عدد ۱۷

ژین

سنه‌لكی ۲۲۰ غروشدر. آلتی آیلغی ۱۳۰ غروشدر

مسلكمزه موافق مقالات ممنونیتله درج اولونور.

سنه‌لك ۲۲۰ غروش
نیم سنه‌لك ۱۳۰ »

درج اولونمیان مقاله‌لر اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر توركجه - كوردجه مجموعه‌در

اجتماعیات

كوردلكده ترقی جریانلری

ژین ، ك اون دردنجی نسخه‌سنده‌كی (كورد خانمی) مقاله‌سنی اوقوبان آرقداشلرمدن بریسی دیدیكه كورد خانمی « حقیقة » أیی تدقیق ایتمامش ، اوصاف ممیزه‌سنی ییی كوستره‌مامش؛ یالكز كورد خانمنده‌كی اوصاف ومزیت مخصوصه‌یی [illegible] بر صورتده بیشدیكنی ادعا ایتمك ایستیورسه‌ك، ظن ایده‌رم؛ بوكا یسه دوشونجه‌ك دوغرودر؛ كوردلرك مزیتلری ، نه آز [illegible] هپ كندیلرینه عائددر ؛ بونلرك داها أیی بر حاله كتیرلمه‌سی ایچون نه دوشونیورسك ؟ « آرقداشمك سوزلری شایان نظردر ؛ ظنمجه ، دینك ایستیورلركه ملتك سجیه‌سنده مكنوز اولان خصائل مدروك و مشعور بر قوت ییمالی و نقایصی ازاله ایله یرینه عصرك فضائل اقامه ایتمه‌لی . بن سوكیلی آرقداشمك افاداتنه بر معنا ویریه‌رم ؛ بوكا كوره ده مقاله یازاجغم .

صوك زمانلرده استانبولك توركجه غزته ورساله‌لریده مهم بر مسئله ایله اشتغال ایدیورلر؛ قادینلرك أركك‌لر كبی تحصیل معرفت ایدوب ایده‌میه‌جكندن باشلایراق دوام ایدن بو یازیلرده ، مسلمانلرك تجدد پرورانه بر پروغرام داخلنده عصریلشمه‌لری فكرلری‌ده مندمج بولونیور .

(مم وزین) لك طبعی ختام بولدی

ملا احمد خانی حضرتلرینك « کورد تعمیم معارف ونشریات جمعیتی » طرفندن اوته‌دنبری طبع ایتدیرلمکده بولنان (مم وزین) نامنده‌کی کتابی یاقینده ساحهٔ انتشاره چیقاجقدر . (مم وزین) جمعیتك نشر ایده‌جکی کتابلرك برنجی کتابیدر . استانبولده کاغد فیئاتنك وترتیب مصارفنك پك یوکسك اولمسنه رغماً (مم وزین) موجود کاغدلرك اڭ ایسنه وپك نفیس صورتده طبع ایتدیرلمشدر . جمعیت هیچ بر منفعت مادیه کوزه‌تیه‌رك یالکز کورد ادبیات وعرفانه خدمت ایتمك ایسته‌دیکندن بوقدر مصارف عظیمه ایله میدانه کلن بو کتابه اداره خانه‌دن آلنق شرطیله ٥٠ وطشره‌یه تعهدلی اوله‌رق پوسته ایله کوندرلمك اوزره ٦٠ غروش فیئات قونولمشدر . کتابك عدد طبعی پك آز اولدیغندن اڭ أول کوردستانده‌کی قارئلرك آرزولرینی اسعاف ایتمکی ایستیورز . آرزو ایدنلرك اداره‌خانه‌یه مراجعت ایتملری وطشره‌ده کیلرك‌ده کتاب بدلنی پوسته ایله نقداً کوندرمه‌لری لازمدر .

طبعا مم وزین تمام بو

مم وزینا ملا أحمد خانی دصودتکی نفیس دا .هاتیه طبع کرن هرکس آرزویا خوندن وکرنیا وی بکت ژایرو باشی داداره خانا مه‌دا (٥٠) زبو خارج ژاستانبول دکل مصارفا پوستی (٦٠) غروشه

الم چیچکاری

بتلیسده قدیمدن بری نشر عرفان ایله معروف خیزانی عائله‌سنك احفادندن همشهریمز کمال فوزی بکك اخیراً بونامده ٩٥ صحیفه‌لك بر مجموعهٔ اشعاری انتشار ایتدی . اینجه وظریف حسلرك محصولی اولان بو کوزل مجموعه‌یی قارئلرمزه بالخاصه توصیه ایدرز .

برنجی سنه   ٦ نیسان ٣٥   عدد ١٧

سنه‌لکی ٢٢٠ غروشدر.
آلتی آیلغی ١٣٠ غروشدر

مسلکمزه موافق مقالات
مع‌الممنونیه درج اولنور.

ژین

حیات

ساڵێ ٢٢٠ قروشە
نیف ساڵ ١٣٠ «

درج اولونمیان مقالەلر
اعادە ادلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر توركجه ـ كوردجه مجموعه‌در

مندرجات

توركجه قسمی

كوردجه قسمی

نسخه‌سی ٥ غروشدر

نجم استقبال مطبعه‌سی

آدرس :

بابعالی جوارنده ابوالسعود جاده‌سنده نجم‌استقبال مطبعه‌سنده (ژین) اداره‌خانه‌سی

توزیع محلی

باب‌عالی جاده‌سنده یکی شرق کتابخانه‌سی

آبونه‌لریمزه

آبونه‌لریمزه کوندردیکمز بر طاقم نسخه‌لرك واصل اولمدیغی شکایتی (٥) نجی نسخه‌مزده مرجعنك نظر دقته وضع ایدلدیکی الآن حالا توالی ایدییور. بو شکایتی تکرار عرض ایتمکله برابر آبونه‌لریمزه واصل اولمامش نسخه‌لری واپسه تومرولرینی همان ادره‌یه بیلدیرملرینی رجا ایدرز .

کوز حکیمی

دوقتور حامد شاکر

موما الیه هرنوع کوزخسته‌لقلرینی تداوی ولازمکلن عملیاتلرینی موفقیتله اجرا ایله نومرولی فنی کوزلکلر دخی تعیین ایدر . هرکون امین اوکنه ترامواي موقفنده حسین حسنی اجزاخانه‌سنده بولنور .

سبیل الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنك ٤٠٤ نجی نسخه‌سی قیمتدار مقاله‌لرله انتشار ایتدی .

رفیق محترمز (کوردستان) مجموعه‌سنك ٥ نجی نسخه‌سی ده انتشار ایتمشدر. بر چوق [illegible] مقاله‌لری حاوی اولان [illegible] کرامه توصیه ایدرز .

چاوش — عجائب قە ئمکنە اوژی د... موسا کری مر...ئە وهاددسی نەیاران پامال بیت اوەچە خاتنی‌یە . .

نەخیر ! . . نەخیر ! . . « چارك‌دی دیجت تماشە دکت » لازمە از بیرم یان بکوژم قط چوکرد ناموسا خوە وهابینت ناوەستیت بلی اوناموسا من ! . . . واماتی منە ! . .

« چار کدی دجت تماشە دکت تیتە غلیانی »

چاورش — بلی . . بلی . . کوشتن ژعبروی چو دیترینە خدی ژی زمن ناپرست چونکە لسر ناموسی‌یە

« همان دبژتە رما انی

« دیمت داتنە لەسر سنکی کوری خوە »

چاورش — هان بوتە ! ضربا ناموسی ای جانوری ناموس

ممو — آە . . . دادی

غزال — (همان هشتیاردبت) رمی دسنکی ممو دیمت دژوە خسیا خوە وای تەجاوی خوە کورەکز « دناوسری خوە ددت »

« غزال وچاورش هردو دکل یك بە آهنك »

هری ممو م عباسی ، عباسی
بریندار وممو دای کورە یت نەنیاسی

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

نجم استقبال مطبعەسی — مدیر مسئول : حمزە

غزال — کرمکه !

مهوان — « تماشه دکت ناس‌نا کت » سلام علیکم

غزال — علیکم‌السلام . کرمکه : سرسرمن هات

مهوان — « رودنیت » خدی ژته راضی بت .

غزال — « تاسك (دو) تینت دستی خوه ددهٔته سنکی خو » کرمکه .

مهوان — « ودکرت » (دهٔوی) ودخوت » من کلهٔت ژته منته .

« غزال دچت کاری نانی بکت »

مهوان — زحمتی نهٔکیشه ویکوی از وستامه از نهٔشیم جو بخوم

غزال — مهوان . . مهوانیت خدی‌ئه چاوان امر بکن ام مجبورن امری وان بجی بینن .

مهوان — خدی‌کیماسی‌نه‌کت‌پرسیار بی‌عیب‌ازدی‌تیشته‌کی ژته‌پرس‌بکم.

غزال — امرکه !

مهوان — هون (کچا) مالیته ین (بوکا) مالینه

غزال — هون مهوان نهٔبان مقابلی وی سؤالاته لازم تات ازبه چکان جواب بدم .

هنده قدر هیه تومهوانی قدری مهوانی سرمه واجبه، وجوکردان‌دمالا خوهٔدا دنك مهوانان نهٔکریه وداٸما کرمانجان دربیا مهوانی خوهٔدا جان‌دایه

دژمنی کرمانجان بیته مهوان دیسا قبول دکت وقدری دکرن خذمتی بودکن .

مهوان — غزالامن ! صد آفرین بوعصمتاته از فخری بهٔتهٔدکم تهٔازنهٔ نیاسیم از مومه شیری تهٔخاری لهٔته حلال بت « هان رادبت دستی غزال دکرت »

غزال — « یك جار حرکتا خوه تبدیل کر بی‌اختیار » آه . .

« هردو خوهٔلستوهی‌یك ددن سردوشهٔکی دکون نهٔهشیار دبن »

« جاورش دری دقوٸت کس دری ناوکت دری دشکینت ژدردانیه بوکاخوه دوی حالدا دبینت تماشه دکت نانیاست »

غزال — آه . . . ياربى اوه بوسانك چوجواب زمى نەهات چارك ديترمن ممىديتيا بلا مدكى موتى هاتبا اماتى خوه زمن وەكرتبا « راسته بيان » آه . . . آه . . . ئەوەچى زينه مامروف زبو دردە المان هاتيه دوينا . .

چاورش — « زدردائيت » غزال خدى خيركت نەچىيه ؟ ديسا تووى دكرى يان زبرلاوى من نەكرى ! نەكرى ! ميزكينا من لەته ايروكه ميروفنت زاوردكاهى هاتيه لشكرى مه بردايه دوژمنان دوژمن تسليم بونه مى سلامته وان روژنه دبيت . . .

غزال —« بى خوه » خدى كوه دنكى نەبى « خوه برهودكت كوتنا خوه پوشمان بوبيش خسيا خوه شرمكر »

چاورش — غزال خدى وكى ممى دامن توژى زبو ممى هاتى دنيابى شرم نەكه از افتخارى بتەدكى كوتو بوكامنى ممىچند لاوه توژى هند دلالى؟ ممى چند جامير وخدان ميرىيه ؛ توژى هند خدان عصمتى ؛ ازله پشته نابيژم خدى شاهده همى جهان ازدبيژم چونكه راسيتى مروف انكار بكت بىانصافىيه... خدى وەمردوكن بومن بهىلت « دنكىدرى تيت

« غزال دچيت »

غزال — اوكىيه ؟ « دنكك » ئەزم

« خلامك زدردائيت »

غلام — خالتا چاورش ! خانما من كويت بلا حتى لبر كرم بكت .

چاورش — (دبيژته غزالى) غزال ازوبدچم اماتى نەأودر

« چاورش دچت غزال تونى ديمنيت »

غزال — آه . . . آه . . . خوەسيا من مزكينى دامن ممحيا راسته چاركى امدى بكهنەيك « دنكى درى تيت غزال دبيژت »

غزال — أوكيه ؟

دنكك — مهوانه .

« پوشيا خوه بدويحه دكريت درى وژكت »

از دخازمکه هرمرفکی کرد بیرای خوی دین ناس بکه . کشت لسری هندین برفه ، هنك بی جنرخه ، هنك بی مالی‌خه ، هنك بی‌زفان وزانینه‌خه فی‌مانه خوبا اسیرا بلیبکه . دست هندین بیکره . حربداملتامه کردستانه‌مه خرجی وندی‌بی جونه‌دی؟ سنکویدا رینك کورفه‌بو . نکاری اونی‌وی برینا‌خو دینه . نه‌یت، نه‌یست مروف وی برنی نکانی صاغ بکه . از دخازمکه : حمو پیر وجوانی کردان لسر بریندارى خوبرفین هرکس بدستی خوه برنی کربیده . جانی دینی لی‌ویره . خدی نکه باش اوی لدسته مه‌بجه . امیزی ، زاری ، مزی . کردستانی مزی‌تف وندا بین ازری حبت ومیرا نیا وجومرنیه کوردانی شفه نام .

فقط کسیکی منتا من‌زی خوا درزرا که توانینه . ایشته اوشغلا منی (جفتا‌بندیا کوردستان) (ژین) و (کوردستان) وجوان‌وان هلکرتینه کای کرمانج ! ازکزی وهوار دیکم ودبیژمکه : ریاکی ام حیا نکا لجون پشاوی (ژرزمینه) مه‌وه کیشان پرجانی خه‌دیت. فکرین! فکرین! ژونی ریا خوارو‌جی‌ومرنی‌شوندافکرین‌ژمه‌را اتفق‌لازمه. فاعتبروایاایهاالاخوان

٣ نیسان ـ ٣٣٥

کوردی سیوه‌رکی

کوردجه پیه‌س

ممی آلان

نیانرو کردانی فضیلتا کردانی نونی دده‌ت

دو پرده پیه‌س

اثرا ع . رحمی

پردا دوبی

« پرده ودیت دیسا رایی خستنا بری غزال بتونی سر »

« ده شه‌کر و نشته مله حضر ان دیکت ریك‌جار »

کوردجه قسمی

کازنده‌ك

ژی‌مرا دبژه‌نکه بی‌کرمانجی مقاله نیفسینی . لسر کیژا زفانی کرمانجی زفانی کرمانجی نه‌یکه‌که . . . خلك سلیمانی زفانی هکاریان نزانه ، دوملی ، کرمانجی نزانه خلاف ویژی راسته. از وحمو کردان دوخازنکه یلك زفانی مه هی هرکس بی ویزافی بخونی ، بنفسینی ! . فاشغلا لسر پی جوان کردان‌هشتی‌یه. براوان‌بشغان. ازی‌لفراده بی‌برایخوی‌کرمانجرا کازندا بکم.

کلی بران! ژی چار صدسال زیده‌یتره‌که مه دولت وساطنتاخو وندا کر مه‌این دست خلکی غلامیکر . باف وکالی مه خان ومال ، زار وجوان ، خون وخودانیا خو لبر خالکیدان صرف وندا کیر . بی‌مال وری خو زاری خلکی مزن‌کر. اولاد خوه شفان ، جوتاری ، نه‌نزانین هیشتن. ژی وانرا غلام وقربان شاندین . جیرانی‌مه ، نا ! نا ! فلهکه لین دست وکونی مدا مری‌بون . بی‌نان و آفه‌مه مزدن‌بون ؛ شف وروژ سمی کیرین . جوان خولسرولاتاندا شاندین خدی‌بی صنعت وتجارت کیشتاندین . شوندا آنین نبر چافی مه بیرامه کولاندین . لیکورا وانمه چفی خونی سمالك زخم‌کرداه دست ولنکی خو لی‌زنجیران خست . زفانی خوه ژکر . خوه‌کی کوردا وندابون . ژهفندران جاف خوفکرن قریکا هندین کرت ، پسیر ولنکی هفدین کشاند . کر یوبنطی هفدین برکر.

مال وملك هفدین تالان کر. ایشته ایرو روژ روی رش ، دست فالا مان البت کس لمه‌را خدیتی‌بی ناکی .

از دخاذم‌که: اوه‌روژ تاری وَرش‌ام بیربکین. هش‌خولسری خوبکرین لی‌بوی ملتا خو ، لی‌بوی‌عرد وذاربی خو بشغلن . ژمرا فساد ومزوری نه‌لازمه . خوندین ، ذانین ، نفستن کره‌که .

ایدییور . بو اثناده دیشاروده طوپلانمش اولان غیرت آراسنده (کردلر اوزرینه ایکی طوپ وایکی طابور عسکر سوق اولنه‌جغی) شایعه‌سی ظهوری ایدنجه اورته‌لغی هیجان قاپلایور، وهیئته تجاوز بیله ایدلمك ایسته‌نیلیورسه‌ده (سید علی) ممانعت ایدییور . هیئت عودت ایتدیکی کبی (سیدعلی) ده (ملاسلیم) ایله برلکده بتلیسه کلیور. مختلف محللرده مسافرة اوطوریورلر فقط ملا سلیم مسئله‌نك بودرلو برطرز تسویه ایله قپانمه‌سنی آرزو وباخود حکومته‌امنیت ایتمامش اولاجق که انتظار وخلجان ایچروسنده بولنان کردلره خطاباً ، سیدعلینك آصیلدیغندن وکندوسنك‌ده آصیلمق اوزره اولدیغندن باحث برمکتوب یازارق کوندرییور. روایته نظراً مکتوب قصبه‌یی احاطه ایدن قره‌غوللر طرفندن توقیف ایدیلیور.

والی، تسکین اذهان ودفع اشتباه ایچون اوکیجه (سیدعلی) یی تکرار ایزانه کوندرییور . آرقه‌سی صره ملاده عودت ایدییور . بونك اوزرینه (شیخ شهاب‌الدین) دخی (خوماج) ه کلیور. تأمیناً بیان ایدلدیکنه کوره اوراده ملانك اصراری اوزرینه‌والی‌یه (شیخ شهاب‌الدین) مهریله ممهور تهدید آمیز برمکتوب یازیله‌رق (فقیه مصطفی) وساطتیله کوندریلیور . شیمدی‌یه قدر ائتلافکارانه حرکت ایدن والی ، بومکتوب اوزرینه قوتك لزومنی حس ایدنجه، اولجه‌قوای مسالحه ایسته‌یوب‌ده ملانك قصبه‌یه ورودی اوزرینه تأخیرینی ایسته‌مش ایکن شیمدی تکرار قوتك اعزامنی طلب ایدییورسه‌ده بوطرز حرکت وان والیسی (تحسین) بکله برابر ، استانبولده اولدیغی زمامداران امور نزدنده ناخوش برتأثیر برافه‌رق والی عزل ایدیلیور، یرینه سعرد متصرفی (مصطفی عبدالخالق) بك تعیین قیلنیور .

مابعدی وار

لاورشید

ساعتلك مسافه‌ده كائن «علق» قريه‌سنه قدر كليورلر . ژاندارمه‌لرك كثرتی مشاهده ايدن منلا سليم ، ايشك نتيجه‌ده بو فوق العاده‌لك ولديغنی حس ايدنجه، كويلی‌يی مسئله‌دن خبردار ايله هيجانه سوق وحركته تشويق ايليور، ظهور ايدن محاربه‌ده اوزرينه ايكی اوچ ژاندارمه مجروح اوليور ومنلا تخليص ايديليور و اورادن دوغرو اقامت ايتديكی (خوماج) قريه‌سنه كليور، اطرافه خبرلر ايصاليله ترتيبات عاصيه‌يه ابتدار وتوابعی جمع ايله مركز ولايتی تهديده قيام ايليور. مسئله‌نك فنا بر رنك وشكل آلاجغنی آكلايان بتليس واليسی منلانك جلبی، كيفيتك حل وتأليفی ضمننده حكومت نامنه منلانك قائم پدری مشايخ قادريه‌دن شيخ نصر الدين، اهالی نامنه‌ده كفروی زاده شيخ عبد الخالق [١] مفتی، نقيب افنديلرله اشراف واعيان محليه‌دن مركب اون كشيلك بر هيئت مخصوصه كوندريور .

هيئت (خوماجه) مواصلت ايدنجه (سيد علی) بی‌ده اوراده بولويورلر . او كيجه هيئتك شرفنه بر چای ضيافتی ياپيليور ومسئله مناقشه ايديليور . هيئت اركانی منلايه توسل ايتديكی حركاتندن وازكچوب حكومته اطاعت ايتمه‌سنی ، شايد قيام واختلافی ضروری قيلان اسباب وار ايسه اونلری مطالب معينه صورتنده حكومته بيلديرمه‌سنی درميان ايله بوكا كندولرينك‌ده طرفدار اولدقلرينی علاوه ايليورلر . (سيد علی) دخی هيئتك نقطهٔ نظرينی تأييد ايدرك ، منلا سليمه فكرندن وازكچمسنی ونشبثاتنك اساسسز ، واهی اولديغنی ، دها ايلری كيدرك ،

- خواجه ، نه‌ياپيورسك ؟ ايپ بنم بوغازيمه كيرر !

ديور واظهار ناخوشنودی ايليوردی . بوتون بو بيانات خواجه‌نك (فكر ثابت) ی اوزرنده هيچ بر تأثير براقميور و آرزوسندن هيچ بر صورتله وازكچميه‌جكنی اكلامق ايچون :

— والی بتليسده نه‌دوريور ، ايشته موسی بك بزه والی ! ديه مقابله

[١] مشاراليه ، روسلرك بتليسی استيلای اخيری شب ناپهنكامنده ، عار فرار قسنه آغير كلمكله تك باشنه بك جلادتكارانه اوله‌رق سوقاق محاربه‌سی ياپمش وجبخانه‌سی بيتدكدن صكره شهيد دوشمشدر. عين صورتله حركت ايتمش ذات حقنده موجوددر.

بر حكايهٔ تاريخ

مقدمه :

وقایع تاریخیه‌نك نشر وتنقیدی ایچین ، هیچ اولمازسه، ربع عصرلق بر زمانك مروری (علم تاریخ)جه قبول ایدلمش قواعد اساسیه‌دن ایسه‌ده بو قاعده‌یی، وقعه‌نویسلرجه تسجیل ایدیله‌بیلن‌وقوعاته تطبیق ایتمك دوغرو اولابیلیر. اساساً وقعه نویسلرك بیله دائرهٔ اطلاعندن اوزاق قالان ، درلو روایات ومنقولات ایله قاریشیق بولونان وقایع حقنده تبیین حقائق نامنه نه قادار سویلنسه ویازلسه فائده‌دن خالی دکلدر. بو نقطهٔ نظری کوزه‌ته‌رك هرکسجه آزچوق معلوم بولونان (بتلیس وقعهٔ اخیره‌سی) حقنده ذوات متعدده‌دن دیکله‌یه‌رك طوپلامش اولدیغم نوطلریمی ـ تاریخی بر خدمت ـ فکریله انظار قارئینه عرض و تثبیت وقوعاته ابتدار ایلرم :

تصویر وقایع :

بوندن آلتی سنه اقدم، (بتلیس قصبه‌سی)، اولدقجه اهمیتلی بر مصادمه‌یه صحنه اولمشدی. مصادملر، (منلا سلیم) اداره‌سنده قصبه‌یه هجوم ایدن کوردلی ایله حکومت محلیه قوتلرندن مرکبدی . وقعه‌نك طرز جریانی شویله‌جه نقل وحکایه اولونیور .

(خیزان) قضاسیله (قارچکان ، شطاك ، سیمك) ناحیه‌لرنده کوردلر میاننده پروپاغاندا یاپلقده، تشکیلات احداث وسلاح توزیع اولونمقده‌ایدی. بو جمله‌دن اولمق اوزره (خاجوکانلی سلیمان آغا) بر قاچ رفیقی ایله، شطاك ناحیه‌سی مدیری طرفندن ـ سلاح توزیعی ماده‌سندن دولایی ـ توقیف ومرکز ولایته اعزام ایدلمش ایدیلر. بو خصوصده یاپلمش اولان تحقیقات نتیجه‌سی (منلا سلیم) ك مرکزه جلبی لزومنی کوستریبوردی. کیفیت (خیزان) قائممقامنه اشعار ایدیلیور ، قائممقام منلا سلیمی آلوب [illegible] ناحیه‌سنه کتیریبور ، اورادن‌ده اللی ژاندارمه رفاقتیله مرکز ولایته [illegible]

قاله آلمادن معین غایه اوزرینه دورمایوب چالیشیور ؛ درعهده ایتدیکی وظیفه‌لر پك عدید ومهمدرلر ، بونلردن بیریسی اولان (لسان وادبیات) مسئله‌سی باشلی باشینه بیر آغیر ایشدر، بن امینم که بو ایشلرك آغیرلغی اونك شوقنی کسر ایده‌جك دکل ، عزمنی آرتیراجقدر ؛ صوك زمانلرده تشبث ایتدیکی بیر امرعظیم بنم دیدکلرمك و بوجمعیت مساعیسنك بارز بیردلیلیدر: مشهور (ملا احمد خانی) نك کورد أدبیاتنده ابدنشان بیر قیمتی اولان (مم وزین) نامنده‌کی شاه اثرینك جمعیت طرفندن، قیمت ادبیه‌سنه لایق مصارف مهمه اختیاریله وبیرنفاست مخصوصه ایله طبع ایتدیرلدیکنی استبشار ایتدم ؛ بو کتاب بیر کورد لسانك وارلغنی، هم اویله بالاتر واکمل بر وارلغنی اثبات ایدییورکه بو ثبوت یالکز کوردلرك ادعاسندن دوغماکلدر ، شرق بیلن مدقق اوروپالیلرکده تصدیقیله مؤیددر .

(مم وزین) شیمدی‌یه قدر بوتون کوردستانده یا حافظه‌لرده ، یا أل یازیسی بیر ایکی کتابده یاشادی ، بوندن صوکراده ، آتی‌نك مدون کورد ادبیاتنده حائز اولدیغی صدر شرفده ابدیاً یاشایاجقدر. (مم وزین)حقنده‌کی تدقیق ادبی‌یی داها صلاحیتدار ذواته ترك ایدییورم؛ یالکز غیورمتشبثلرینه عرض شکران تذکار حق صددنده شونی سویله‌مك ایسته‌رم :

(تعمیم معارف ونشریات جمعیتی) تشویقه آرزوکش دکل، فقط لاقدر. اعاظمی‌نه مقدار چوق، نه‌مرتبه یوکسك دماغلی شخصیتلر اولورسه اولسون، کنجلرندن، کنجلرینك مساعیسندن مستغنی اولاراق ترقی ایتمش بیر ملت کورمیورز؛ کنجلر، چالیشمقدن بیلمازلر، اکثریا چالیشمانك یولی‌ده بویوك بیر اصابت نظرله تعیین ایدرلر ؛ ایش (کنجلك قوتی) نه معارضه دکل ، معاونت ایتمکه قالیر؛ بو، عین زمانده بیروجیبهٔ ملیه‌دردە. . .

ممدوح سلیم بکی

زمانلرنده یاشاتمق ، کندیمزی بیلمه‌نك یوللرندن بریدر. تاریخ (مدنیمزك اصللری) نه دوغروده بیر کریزکاهدر. دیمك ایستیورم‌که یوم مخصوصلرمزی تعیین ایده‌لم ، اونلری حیات ملیه‌مزده یاشاتالم ؛ کندیلرینی ، یلك آز طانیان و باشـقالرینه‌ده آز طانیتان کوردلرده تاریخـده و حالده نه اولدقلرینی اوکره‌نسونلر . . .

بو اوزون سوزلرك خلاصة الخلاصه‌سی :

کندیمزی بیلمه‌لی‌یز وباشقالرینه بیلدیرمه‌لی‌یز ، چونکه بو (تعرف) و (تعریف) ملی وظیفه‌مزی تقدیر ایتمك وحقمزی أغیاره‌تسلیم ایتدیرمك ایچون بیرچاره‌در؛ بوچاره‌ده، ملت اولاراق یاشامامز ایچون قطعی بیرلازمه‌در.

ممدوح سلیم بکی

(مم وزین) ك طبعی مناسبتیله

منافع عمومیه وخـدمات خیریه‌یه متوجه مقصـدلرله چالیشان شخص وجمـاعتلره معاونت ایتمك (ملی وظیفه‌لر قادروسی) نه داخلدر؛ بیر ملت بوقدرکه تعالی‌یه معطوف أمللرینی (جمعیت) سز و بیرجمعیت بوقدرکه پروغرامنی (ملت) سز حیز فعله کتیره بیلسین .

افادهٔ دیکرله :

عصرمز خدمات عمومیه‌یی فردلردن آلمش، جمعیتلره تودیع ایتمشدر ، آنجاق جمعیتلردرکه سینه‌لرنده طاشیدقلری بیر چوق افرادك تنظیم ایدلمش مظارد، متحد مساعیلریله بومعظم ایشلری باشاریرلر، افرادده آنجاق اظهار ایده‌جکاری مآثر تشویق و ابذال ایده‌جکلری مادی ، معنوی مظاهرتلر نسبتنده جمعیتلرك مساعیسندن فائده‌یاب اولورلر.

نظر شکرانله کورویورم که « کورد تعمیم معارف ونشریات جمعیتی » مظهر أولاجغی توجهی هیچ حسابه قاتمادن ومعروض قالاجغی مشکلاتی

صميمى كوروشديكمز، محب مليمز، منور بر آوروپالى بر كون بكا :
« سزك يوم مخصوصلركز پك آز ؛ ايكى دينى بيرامكز وار، بر، ايكى نى
بجمه‌ين‌ده ملى كونلركز . . بونلرى‌ده آدام عقللى ياشاتميورسكز . أيام
مخصوصه‌كزك آزلغى سزلرك بردفعه چاليشقان اولماديغكزى كوستريور،
چونكه چوق چاليشانلر كنديلرى ايچون استراحت كونلرى آرارلر. ثانياً
طبيعتى أيى تدقيق ايتمديككزه، بدايع طبيعتدن پك ذوقياب اولماديغكزه
دليلدر؛ بوندن باشقا، هر وقت تسليميتله ياشاديغكزه، هر شيئى اولورينه
براقديغكزه، ملى حياتكزده مهم آنلر كچيرمه‌ديككزده دليلدر. بونلر بيرر
قصوردر، تصحيح ايتمه‌ليسكز » ديدى. بوسوزلرك بعض جهتلرينه عقلمك
يتديكى قدر جواب ويردم ؛ فقط دوغرو جهتلرينك چوق اولديغى ده
انكاره لايق دكلدر .

ملى كونلرى ياشاتمق حقمز ووظيفه‌مزدر، ديدك . تاريخك بيزه بخش
ايتديكى بوحقدن استفاده وبو وظيفه‌يى ايفا ايچون مختلف شكلرده‌كى أيام
مخصوصه‌مزى (تثبيت) ايتمك لازمدر . تاريخجيلره، كنجلره مساعد بر
موضوع تدقيق ..

كوردلرك معلوم اولان دينى أيام مخصوصه‌سندن ماعدا ملى و اجتماعى نه
كبى يوم مخصوصلرى واردر ؟ بونلر هانكى تاريخى منبعلردن چيقمش،
هانكى مجرالردن آقوب كلمشدر؟ مثلا، « سرسال » ك ايرانيلرك نوروزلريله
مشترك اولديغى آكلاشيليور، بو نه‌دندر ويا اوپله‌ميدر ؟ (درفش
كاويانى) نك آچيلديغى كونك يوم مخصوص اتخاذى ايچون (كاوه)نك
تاريخاً كورد اولماسندن باشقا سببلر و بو اسبابدن دوغمش نتيجه‌لر يوقميدر؟
« كوردلر ايچون اجتماعى ، ملى أيام مخصوصه شونلردر ، تاريخاً اصللرى ،
سببلرى‌ده بونلردر » ديه‌لى، اورته‌يه قويماليدر. يوم مخصوصلرمزى بيلمك،
تاريخى بر قوم اولمق حيثيتيله وظيفه‌مزدر . كنديمزى بيلمك وظيفه‌سنى
شيمدى‌يه قدر اهمال ايتدك؛ هم بويوم مخصوصلرمزى اوكرنمك، هم ده اونلرى

دیندن دوراق یاشایاماباجق اولان هیآت اجتماعیه افرادی هر کونکی وظائف دینیه‌لرینی ایفا ایتدکاری کبی دینی یوم مخصوصلرینده، بربرلری حقنده‌کی تمنیات خالصانه‌لرینك ـ رحمت الهیه‌دن استعانه صورتیله ـ اظهارینه بیرر وسیله صایارلر؛ بویله أیام دینیه‌ده نجه انسانلر اسکی اغبرارلری اونوتورلر، هم جنس حقنده خیرخواه اولمق لزومنی حس ایدرلر؛ روحلرمزده لاهوتی و رحمانی بر انجذاب اویاندیران اك زیاده بویله کونلردر؛ أیام مبارکه‌یی غیر اختیاری بیر اشتیاقله بکلرز.

اجتماعی یوم مخصوصلرمز بیزلر ایچون، عائله‌جه، آرقاداشلرجه، قومشوجه تارلالرده، چایرلرده، أکلنجه یرلرنده کزمك، أکلنمك، سه‌ویشمك ایچون نه کوزل وسیله‌لردر : .

ملتلر ایچون اصل مهم اولان « ملی یوم مخصوص » لردر. بونلر، حیات ملیه‌ده بیرر طوراقیری، بیرر مرحله‌در، بویله کونلرده بوتون أشواق واضطرابات ماضیه، آجی طاتلی خاطرات ملیه، وقایع تاریخیه، عمر اجداد... هپ کوز اوکنه کلیر؛ آجی کونلرك تکرر ایتمه‌مسی، مسعود کونلرله یاشامق ایچون یکی قوتلر اکتساب اولونور. یوم مخصوصلر بیرر ابتهاج کونیدر، طوپلوجه أکلنمك، سه‌ویمك، کولمك ملتلرك حقی اولدیغی قدر وظیفه‌سیدرده.. بو کونلرده، ملتلر ایچون، کندی وارلغنی آکلامق فرصتی واردر؛ باشقا کونلر چالیشان، حیات فردیه اندیشه‌سیله اوغراشان انسانلر، « ملی کون » ده، شخصیت عالیهٔ ملیه ایله أك یوکسك درجه‌ده علاقه‌دار اولور؛ حیاتی دقیقه‌لرده ـ مثلا بیر حقی دیکلتمك ایچون ـ قیام ایده‌جك اولان (روح ملی) اوکون نمایان اولور، عادتا بیر امتحان ساعتی کچیریر.

یوکسك أثرلر ابداع ایتمك ایسته‌ین شاعرلر، ناصل بیر هیجانه محتاج ایسه‌لر، ملتلرك روحنده‌ده اویله بیر (هیجان) یاشامالیدر، بویله یوم مخصوصلر ملی هیجانلك قدرتنی (تسجیه) ایدن ادمانلردر؛ ملی کونلر، کچن وقایعك اویله جانلی خلاصه‌لریدرکه بو کونلرده اقول ایتمش بیر تاریخ یاشانیر و یاشاناجق بیر تاریخدن خبر آلینیر.

ایام مخصوصه‌مزی تثبیت مسئله‌سی

«ژین» ك ١٤ نجی نسخه‌سنده «سرسال» تبریکی مناسبتیله اورتایه شایان تدقیق بیرمسئله آتیلیور .

ایام مخصوصه‌نك تثبیتی مسئله‌سی : بومقاله‌مده بو « یوم مخصوص » لری تعیین ایده‌جك دکلم ، بونلرك تثبیتی لزومنی تأیید ایده‌جکم . « ژین » سر سالی تبریك ایدرکن آجی کونلری‌ده تذکاردن واز کچه‌میور . فی‌الواقع کوردلر صوك زمانلرك لایعد مرارتلرینی ، اك فجیع صورتلرده، طاتدیلر ؛ وظیفه‌لرینه پك صادق اولان بو ملتك مادیاتندن زیاده معنویاتی صاغلام ـ هم پك صاغلام ـ ایدی‌که آناطولی‌یی شرقدن غربه دوغرو قطع ایدن بیتمز یوللرده صاییسز اولولرترك ایتدکدن ، بیلنمز سفالتلر یاشادقدن صوکرا ینه بوکون « حیاتدار » ملتلره لایق آثار قیام کوستریور . بویله نه‌قدر آجی کونلر کوریرسه‌ك کوره‌لم ، هیچ بیریسی وظیفه‌لریمزی وپارلاق آتیمزی دماغلرمزدن اوزاق بولوندیراماز و ملتجه اسکی زمانلرده یاشانمش بویوك، مسعود کونلری‌ده اونوتدیراماز . بالعکس ، فلاکت آمیز کونلر ، سعادته ایرمك لزومنی بزلره ـ صور اسرافیل قوتیله ـ اخطار ایدن سببلردر .

انسانلر عمروقوعاتدر ، دیرلر ؛ بیر انسانك حیاتنده لذتله ، انتباهله آکیله‌جق ، حیاتك کچمش کونلریله علاقه‌دار نه طاتلی (آن) لر اولور.. هله عائله افرادندن بیرینه ، یابیرقاچنه عائد بیر کونك طوپلوجه یاد و تذکار ایدیلمه‌سی نه‌انشراح بخش بیرتسلی یرینی طوتار؛ چکیلن و چکیله‌جك اولان آجی کونلره قارشی روحلره یکی بیر قوت و عزم آشیلایان بیر تسلی ....

بیر چوق انسانلردن مرکب اولان هیئت اجتماعیه‌لر ایچونده بویله‌در ؛ بیر هیئت ملیه یوقدرکه یاشادیغی مدنجه حیات عمومیهٔ مشترکه‌سنه أساسلیجه مؤثر بعض (آن) لر کچیرمش اولماسین . .

و آچيقدی ؛ فقط اوزرنده طاشيدیغی سياه آطلاس چارشافی، اختيارك هنوز يپ‌يكی ، ماوی چوقه پالطوسی، چوجقلرك بويونلرندن آصيلان آل وايپك قورده‌لالری وصوكره سيالرندن آقان پروقار بو بدبخت كتله‌نك پاك واصيل برعائله اولديغنی ايما ايدييوردی. ايشته ئولومی تهديد ايده‌ن يوره‌ك بومنظره‌يه آغلامشدی .

مأيوس اولمايالم . يالكز اوهجرانلی كونلرك آجی خاطره‌لری تمنی ايدرم كه هيچ برعاجز فرديمزك بيله يادندن سيلنمسون . يارينكی احفادك متجسس قولاقلری هپ اوسفالت منقبه‌لريله دولدورولسون ؛ بلكه اورهاكار نسل يره دوشنلری قالديراجق، بلكه اورهاكار نسل اجدادك بلبرسز مقبرلری، عزيز يوردك چوكوك خرابه‌لری اوزرنده صارصلماز آبده‌لر ، ييقيلماز سلطنتلر قوراجقدر .

كمال فوزی

بن هپ سزلرى دوشونوركن بر « ارتباط وتسلسل افكار » او بيچاره ، صاحبسز مملكتك شن باغچه‌لرينى ، ذهنمى « ادوار اساطير » ه قادار آلوب كوتوره‌ن يوكسك ، ياچين قايالقلرينى ، اك خسته سودالره اك شوخ نغمه‌لر ترنم ايده‌ن كوموش چاغلايانلرينى ، بورغون اميدلرى بايغين نغمه‌لرله آووتان ايرماقلرينى ، كنارلرنده يشيل كوزلى ، وحشى بريلر بيقانان بياض منبعلرينى ، بعضاً سراپا استهزا كسيلان ، كوروسياه قاشلر آلتنده دائما كوله‌ن قويو ، سياه كوزلرى خاطرلاتير وذهنمده اوينيه ، خولياكار افقارك خيالى ارتسام ايدر ، طورووردى .

سزى چوق ، پك چوق دفعه‌لر آكدم . كلوب كچن يولجيلردن چوق دفعه‌لر صوردم . كيميكزك روسيه‌ده اسير اولديغكزى ، وكيمكزك ايران طوپراقلرينه صيغينديغكزى ، برچوغكزكده ابديتك قاپولرينى چالديغكزى سويلرلردى .

بن بو تحمل قيران شيلره ايچين ايچين خيلى آغلادم : حياتكزى مژده‌له‌ين برصدا اوتسليسز افقلردن اوزانوب كلمه‌دى . سزهركون قطره قطره ياشاركن ، خايربلكه هركون برپارچه دهاثولوركن يالكز خسرانكزى آغلايان تاريخ واردى .

عدمك سياه قانادلرى كوزلريكزى پرده‌لركن اوزاقدن ماتمكزله استهزا ايده‌ن نانكور اولادلريكزده واردى .

يدى سنه اول (قومانوه) نك قارلى صحرالرندن ظفر ترك ايده‌رك آيريليركن بكا حربك برقوربان مذبحه‌سنه دونن منظره‌سى هيچ‌ده تأثير ايتمه‌مشدى . يانمده بيكلرجه شهيدك پختيلانمش قانلرى آقاركن ئولوم بندن ئوركوب قاچيوردى . اووقت بيلمم ناصل برچيلقينلقله اجلى تهديد ايديوردم .
هيهات . . ! ! اوقانلى حربك ــ فردالره ئولوملو برهجران توديع ايده‌ن ــ انهزامنده كورديكم برسفالته آغلادم :

ئه‌ويى ، بارقى دوشمانه براقان برعائله كوردم : بلى بوكوك ، آق صقاللى براختيار خسته كلينى برمركبه بينديريور ، آرقه‌ده ايكى عريان مينى مينى ياورو يورغونلقدن شكايتله فغان ايديورلردى . كلينك اياقلرى چيپلاق

هجران صحیفه‌لری

قارلی یوردك اوكسوز ونصیبسز اولادلرینه

زواللیلر !

درت، بش سنه‌لك هجران مسافه‌سنك اوزون ودیكنلی یوللرنده ثولومله چوق كوله‌شدیككز اولدی . بوغربت وآیریلق یولجیلغنك دها هانكی چوراق وایصسز چوللره قادار اوزایاجغنی كسدیره‌مم. نیاز ایچین اوغرادیغكز معبدلرك قاپولرینی قاپالی، قندیللرینی سونوك كوردیكز . قاپولری آچیق اولانلرینكده محرابی اوكندن بوش الله دوندیكز . كچدیككز وحالا كچمكده اولدیغكز كچیدلرك نه‌قادار چتین واوزونتیلی اولدیغنی اوزاقدن اولسون ایشیدیوردم .

حیاتك اك قاراكلق، اك دەرین ومبهم افقلرنده مشعللر یاقوب كزدم. هریرده « هیچ » نك كریزان كولكه‌سندن باشقه برشی بولمادم . آرقه‌مده سنه‌لرك مظلم هیولاسی نی، ماضی دینن ازل عمانه دوغرو چكوب بوغمق ایسته‌دی، بوغولمادم؛ اوكمده «آتی»نك آلداتیجی نوزادی هركون صیریتان ریاكار چهره‌سیله كولومسه‌یه‌رك آلداتمق ایسته‌دی، آلدانمادم. آدیم، آدیم دولاشدیغم بوساحة هیچیده نهایت یورغون دوشدم ؛ یولمی آیدینلاتان مشعلمی اوزاقلردن قوپوب كلن برفیرطنه بلوطی سوندوردی . هیهات ... !! اسرار اوكنده ایركیلوب قالدم . آرتق بوتون بنلكمی صارصان بر «عجز مطلق» ایچنده دیزچوكوب كیمه یالوارایم؟!

اك قاراكلق كونلرمده بیله دم اولمازدی‌كه نصیبسز یوردمك تویلر ئوربرته‌ن خلاكتلری، اوآجی وایكیلتیلی یوقسوللقلری برر دزام صحنه‌سی كبی كوزم اوكندن كچمش اولماسون! هربری تاریخه الا آغلاتیجی بریادكار اولان اوآجیقلی وقعه‌لری، بربرر كوزومله كورمه‌دیكمه ویاجوشقون بریوره‌كدن، یانیق برلساندن ایشیتمه‌دیكمه نه‌قادار متأسفم بیلسه‌كز . . . . !

بشنجی سنه ۱۰ نیسان ۱۳۳۵ عدد ۱۶

سنه‌لکی ۲۲۰ غروشدر.
آلتی آیلغی ۱۳۰ غروشدر

مسلکمزه موافق مقالات
مع‌الممنونیه درج اولنور.

ژین

حیات

سالك ۲۲۰ قروش.
نیف سال ۱۳۰ «

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه ـ کوردجه مجموعه‌در

یوکسك برأثر حمیت

مارتك ۳۰ نجی بازار کونی کوردستان تعالی جمعیتنده کوردجه مولود شریف اوقونه‌جغی غزته‌لرله اعلان اولنمشدی؛ یوم مذکورده اوراده بولونامایاجق اولان مکتبلی بر کورد قیزی صورتی زیرده مندرج مکتوبله بك ظریف چیچکلرك سوسله‌دیکی ظریف برسپتی و برقوطویی کوندرمشیدی؛ مولدك قرائتندن صوکرا حاضرونك اصراری اوزرینه جمعیت منفعتنه مزایده‌یه چیقارلمش و اثمانی بشیوز یتمش لیرایه بالغ اولمشدر.

قلبلری دائما حسیات ملیه ایله چارپان بویله خانملره ومزایده‌یه اشتراك ایدن حمیتپرورانه کوردلك نامنه تشکرلر ایده‌رز:

مکتوب صورتی

محترم قارداشلرم،

ملتمك تعالیسنه معطوف تشبثات عالیه‌یی ایشیدنجه بیوك برغرور ملی ایله مسرت یاشلری دوکمکدن کندیمی آله‌میورم. بودفعه‌ده لسان ملی ایله مولد شریف اوقوتدیریله‌جغنی کمال مسرتله غزته‌لرده اوقودیم. اوراده کندم بولنه‌میه‌جغم، مکتبده یاپدیغم اشبو هدیه‌جکلرك قبولنی رجا ایدر و هر ایشده موفقیتلرکزی اللهدن نیاز ایلرم.

۲۹ مارت سنه ۳۳۵ ه. عزیز

مژده

ملا احمد خانی حضرتلرینك کورد ادبیاتنده لایموت بر موقع طوتان برشاه اثرلری اولوب کورد لسانتك درجۀ فصاحت و بلاغتی اثبات ایدن (ممو زین) نامنده‌کی منظوم رومانلری عنایت باری ایله (کورد تعمیم معارف ونشریات) جمیتی طرفندن طبع ایتدیرلمکده‌در. کاغدك و ترتیبه‌نك ترقیی کبی مادی مانعلره قارشو اعظمی فداکارلق اختیارینه و نفاست ادبیه‌سیله متناسب برصورتده نشرینه قرار ویرلمشدر. قارئین کرامه تبشیر ایلرز.

مزگینی

کیتبا «ممو زین» ام وی طبع دکن مزگینی لـه همی کوردان بت و ایمه مزناهیا کیتی وصورتکی برنفیس دی در گوت مه کوهداری کرایتا کاغدی وکرایتا حتی مرتبان نکر و به‌فدا کاریك مزن ام دریخن.

امراض جلدیه وافرنجیه متخصصی

دوقتور شکری محمد بك

همشهریلرمزدن دوقتور شکری محمد بك بازاردن ماعدا هر کون صباحدن آقشامه قدر غلطه‌سرایی مکتبی قارشوسنده خرمستاکی ونامدیکرله مشهور اپارتمان خانندکی معاینه خانه‌سنده خسته‌لری قبول وانك مکمل اصوللرله تداوی ایدر.

تلفون بك اوغلی : ۲۳۸۱۲

الم چیچکلری

بتلیسده قدیمدن بری نشر عرفان ایله معروف خیزانی عائله‌سینك اعضاسندن همشهریمز کمال فوزی بکك اخیراً بونامده ۹۵ صحیفه‌لك بر مجموعۀ اشعاری انتشار ایتدی. اینجه وظریف حسلرك محصولی اولان بو کوزل مجموعه‌یی قارئین کرامه بالخاصه توصیه ایدرز.

برنجی سنه　　　١٠ نیسان ٣٣٥　　　عدد ١٦

سنه‌لکی ٢٢٠ غروشدر.
آلتی آیلغی ١٣٠ غروشدر

سالك ٢٢٠ قروشه
نیف سال ١٣٠ «

مسلکمزه موافق مقالات
مع‌الممنونیه درج اولنور.

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدلمز

ژین
حیات

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه ـ کوردجه مجموعه‌در.

مندرجات

تورکجه قسمی

کوردجه قسمی

نسخه‌سی ٥ غروش

نجم استقبال مطبعه‌سی

برنجی سنه ١٠ نیسان ٣٥ عدد ١٦

سنه‌لکی ٢٢٠ غروشدر.
آلی آیلغی ١٣٠ غروشدر

سالك ٢٢٠ غروشه
نیف سال ١٣٠ «

ژین

مجله‌سی

مسلکمزه موافق مقالات
مع الممنونیه درج اولنور.

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه ـ کوردجه مجموعه‌در.

ISBN 91-970702-3-8